ΓΕΝΝΗΘΗΤΩ ΦΩΣ

ΣΥΛΛΟΓΗ

ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΤΟ

ΧΡΗΣΙΜΩΝ

ΑΘΗΝΗΣΙ

ΤΥΠΟΙΣ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΟΡΟΜΗΛΑ

1878

ΓΕΝΝΗΘΗΤΩ ΦΩΣ

ΣΥΛΛΟΓΗ

ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΤΟ

ΧΡΗΣΙΜΩΝ

ΑΘΗΝΗΣΙ

ΤΥΠΟΙΣ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΟΡΟΜΗΛΑ

1878

ΤΗι ΒΟΥΛΗι

ΤΩΝ

ΕΛΛΗΝΩΝ

Πότερα θέλεις σοι μαλθακὰ ψευδῆ λέγω,
ἢ σκλήρ' ἀληθῆ, φράζε· σὴ γὰρ ἡ κρίσις.
ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ.

Keeler

Κρέσσον τὰ οἰκήϊα ἁμαρτήματα ἐλέγχειν ἢ τὰ ὀθνεῖα.

ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ.

ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΣΥΛΛΟΓΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ ἀνὰ χεῖρας ἐν τεύχει συλλογὴ τῶν ἀφορώντων τὰ ἑλληνικὰ πράγματα σπουδαιοτέρων κειμένων, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἁπλῆ τις ἀπόπειρα, ὅπως ἡ μέλλουσα μετ' ὀλίγον ν' ἀποφανθῇ περὶ τῶν μεγίστων ἐθνικὴ γνώμη τεθῇ εἰς ἴσην μοῖραν πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν πλήρη κατὰ τὸ ἐνὸν δικογραφίαν, πρὸ πάντων δὲ ὅσα ἐνδεχόμενον φαίνεται ἡμῖν ν' ἀποκλείσῃ ἡ Κυβέρνησις ἐκ τῆς βίβλου, ἣν προτίθεται νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῆς Βουλῆς. Ἀναλογιζόμενοι δὲ ὅτι ἀπ' ἀρχῆς τῆς παρούσης κρίσεως τὰ σπουδαιότερα ὄργανα τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου, εἴτε ἐκ πατριωτικῆς αὐταπαρνήσεως εἴτε ἐπιφυλαττόμενα, εἶχον ἐπὶ τοῦ στόματος ἀσάλευτον σφραγῖδα, καλὸν ἐνομίσαμεν νὰ προτάξωμεν ἐν εἴδει εἰσαγωγῆς ἀκριβῆ καὶ εὐσυνείδητον ἀνάλυσιν τῶν ἐπιτασσομένων ἐγγράφων. Σκοπὸς ἡμῶν εἶναι μᾶλλον νὰ ζητήσωμεν ἢ νὰ μεταδώσωμεν φῶς, ὑποδεικνύοντες τὰ δεόμενα αὐτοῦ σημεῖα, πρὸ πάντων δὲ νὰ ἐνθυμίσωμεν εἰς τοὺς μετ' ὀλίγον συνερχομένους ἀντιπροσώπους τοῦ ἔθνους ὅτι, ἂν ἀφίσωσι νὰ μεταπέσῃ εἰς ἀχρηστίαν τὸ δικαίωμα τῆς ἀπαιτήσεως φωτὸς παρὰ τῶν συνταγματικῶς ὑποχρεουμένων νὰ παρέχωσιν αὐτό, ὁ βουλευτικὸς ἔλεγχος ἀπομένει λέξις γυμνὴ ἐννοίας. Πρὸς διευκόλυνσιν αὐτοῖς τοῦ ἔργου ἐκθέτομεν καθ' ἱστορικὴν σειρὰν τὰ προκύπτοντα ἐκ τῶν παρατιθεμένων ἐγγράφων προβλήματα ἢ μᾶλλον αἰνίγματα καὶ τὰς μόνας δυνατὰς ἐκ τῶν ἐνόντων λύσεις, παρ' αὐτῶν προσδοκῶντες τὴν ἀπαίτησιν πληρεστέρων.

Α'.

Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ λήξαντος ἔτους ἐγένοντο ἐξωδίκως γνωσταὶ ἡ ὑποβολὴ εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ὑψηλῶν τινων ἀπαιτήσεων καὶ στρατιωτικαί τινες ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ μετακινήσεις, κατὰ δὲ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ παρόντος ἔπιπτε Κυβέρνησις, ὑποδειχθεῖσα ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους ἐν ὥρᾳ κρισίμῳ καὶ ἔχουσα ὑπὲρ ἑαυτῆς, οὐχὶ τὴν πλειονοψηφίαν, ἀλλὰ τὴν ὁλοψηφίαν τῆς Βουλῆς. Ἡ αἰφνιδία αὕτη παραίτησις δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς ἐσωτερικὰς διαιρέσεις, ἀφοῦ ἐπισήμως ἐπιστώθη ὑπὸ τῶν παραιτουμένων ὅτι διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν δὲν ὑπῆρχε κἀμμία. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς τῆς 12 Ἰανουαρίου ἔλεγεν ὁ κ. Κουμουνδοῦρος: « *Τὴν παραίτησιν τοῦ κοινοῦ ὑπουργείου εἰλικρινῶς ἀπηυχόμην καὶ ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως τῆς Κυβερνήσεως ταύτης ἤμην καὶ ὑπερεμάχησα* ». Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ κ. Ζαΐμης ἐκοινοποίει διὰ τοῦ *Ἐθνοφύλακος* τὰ ἑξῆς: « *Εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου ἐσφαλμένον ὅτι ὁ λόγος τῆς παραιτήσεως τοῦ Ὑπουργείου ὑπῆρξε διαφωνία περὶ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν* »· τὸν ἀληθῆ ὅμως λόγον ἠρνεῖτο νὰ εἴπῃ, δηλώσας ἐν τῇ Βουλῇ: « *ὅτι ἡ ἔκθεσις*

αὐτοῦ ἦτο ἄκαιρος». Τὰ αὐτὰ περίπου ὡμολόγησε καὶ ὁ κ. Δεληγεώργης λέγων: «*Δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως δὲν ἀνεγνώριζον τὴν ἀνάγκην νὰ παραμείνωσιν εἰς τὰ πράγματα μέχρι τῆς περατώσεως τῆς ἐντολῆς αὐτῶν. Ἂς εἶναι βέβαιος ὁ προλαλήσας ὅτι οὐδὲ τώρα ἡ Κυβέρνησις ἤθελεν ἐγκαταλείψει τὴν θέσιν της, ἂν δὲν ὑπῆρχε λόγος ἀναγκάζων αὐτήν, ὃν εἶναι ἄκαιρον νὰ εἴπωμεν εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις*». Οὐδόλως ἀμφισβητοῦμεν τὸ χρήσιμον καὶ τὸ ἀκριβῶς κοινοβουλευτικὸν τῆς τοιαύτης ἐπιβαλλομένης ἐνίοτε ὑπὸ τῶν περιστάσεων ἐχεμυθείας. Τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἐν ὁμοίᾳ περιστάσει ἐλάλησε γλῶσσαν ἢ μᾶλλον ἐτήρησε πρόσκαιρον σιωπὴν ὁ Κόμης Δέρβης. Ὅπως δήποτε ὅμως τὸ φαινόμενον Κυβερνήσεως ὁμονοούσης, παμψηφούσης, ὁμολογούσης ἀπὸ τοῦ βήματος ὅτι αἰσθάνεται τὴν ἐπιθυμίαν καὶ *ἀναγνωρίζει τὴν ἀνάγκην* νὰ παραμείνῃ εἰς τὰ πράγματα, καὶ ἐν τούτοις ἀναγκαζομένης νὰ παραιτηθῇ ἕνεκα ἀποῤῥήτων λόγων, ἦτο τοσοῦτον ἀνήκουστον καὶ πρωτοφανές, ὥστε ἐκρίθη εὔλογον νὰ διαδοθῇ, ὡς δικαιολογία τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτῆς, ὅτι δὲν ἐπήρκει πρὸς *ἐκπλήρωσιν τῆς ἀνατεθείσης αὐτῇ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐντολῆς*. Καὶ τίνα μὲν ἐννοοῦσιν ἐντολὴν οἱ αὐτουργοὶ τῆς διαδόσεως ἀγνοοῦμεν, πάντες ὅμως ἐγνώριζον ὅτι κακῶς ἐκτιμηθείσης ἐν ἀρχῇ, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν πλείστων ἐν Εὐρώπῃ πολιτικῶν ἀνδρῶν (1), τῆς φύσεως καὶ τῆς πιθανῆς ἐκτάσεως τῶν πρώτων ἐν Ἀνατολῇ ταραχῶν, ἡ Ἑλλὰς κατελήφθη ὑπὸ τῆς καταιγίδος γυμνὴ καὶ ἀνέτοιμος, ἄνευ χρημάτων, ἄνευ πίστεως, ἄνευ πλοίων, ἄνευ στρατοῦ καὶ τὸ λυπηρότερον ἄνευ τῆς ἀναλόγου εἰς τὸν ὄγκον τῶν περιστάσεων περισσείας ἀληθοῦς ἐνθουσιασμοῦ. Πόλεμος τακτικὸς διεξαγόμενος διὰ τῶν συνήθων θυσιῶν καὶ συνιστάμενος εἰς μονομαχίαν στόλου ἢ στρατοῦ ἦτο ἀδύνατος πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἔστω καὶ ἀντικρύζουσαν κραταιότερον ἐχθρόν. Ὁ μόνος κατορθωτὸς ἦτο πόλεμος φυλετικός, καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὡς πρώτη ἀναγκαία εἰς τοῦτον καταβολὴ ἐπεβάλλετο ἡμῖν ἡ ἐν γνώσει καὶ πεποιθήσει θυσία τῶν ἡμετέρων λιμένων (2), ἤτοι ὁλοκλήρου σχεδὸν τοῦ ἑλληνικοῦ κεφαλαίου ἐκτεθειμένου ἐπὶ ἀπροστατεύτου παραλίας. Ἀποδυόμενοι εἰς τὸν ἀγῶνα πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου τῶν πατέρων ἡμῶν, ἔπρεπε πρῶτον νὰ θυσιάσωμεν ὅσα διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν κατέκτησαν καὶ ἐκληροδότησαν ἡμῖν ἐκεῖνοι, καὶ ἔπειτα τὰ αὐτὰ νὰ ὑποστῶμεν παντοειδῆ παθήματα, δῃώσεις καὶ καταστροφάς, νὰ ἔχωμεν δὲ καὶ ὑπ' ὄψιν τὸ ἄδηλον τῆς τελικῆς ἐκβάσεως, ἐκ μυρίων ἀπροόπτων συνδυασμῶν καὶ τυχημάτων ἐξαρτωμένης. Ἀπέχοντες ἀπὸ τῆς ἐξετάσεως τοῦ ζητήματος, ἂν τοιαύτη τις ἐπιχείρησις ἦτο σύμφωνος ἢ ὄχι πρὸς τὰς ὑπαγορεύσεις ὑγιαίνοντος πατριωτισμοῦ, περιοριζόμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ διάθεσις τοῦ ἔθνους πρὸς ἀνάῤῥιψιν τοιούτου κύβου οὐδέποτε ἐξεδηλώθη ἐσκεμμένως καὶ σαφῶς καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς τελευταίας κρίσεως. Ἀληθῆ ἐνθουσιασμὸν εἴχομεν ἀκριβῶς τὸν ἀρκοῦντα ὅπως ὑποστῶμεν τὰς θυσίας συνήθους μόνον πολέμου, ἐν καθίστα ἄσκοπον καὶ ἀνεπαρκῆ ἡ μικρότης τῶν ἡμετέρων πόρων καὶ ἡ κακὴ αὐτῶν διαχείρισις ἐπὶ μακρὰ ἔτη, οὐδ' ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπανορθωθῶσιν ἐντὸς μηνῶν τὰ σφάλματα δεκαετηρίδων. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ ἀποστολὴ τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης συνίστατο κυρίως εἰς τὸ νὰ πειθαναγκάσῃ ἡμᾶς νὰ ὑποστῶμεν ἀξιοπρεπῶς καὶ ἡσύχως τὴν ἐπιστᾶσαν τιμωρίαν παρελθόντων ἁμαρτημάτων, ἤτοι τὴν ἐπιβαλλομένην ἕνεκα

(1) Παροιμιῶδες κατέστη τὸ λόγιον τοῦ Πρίγκηπος Βισμάρκ «Ein bischen Erzegovinen».

(2) Τοῦτο ὡμολόγησε μετ' ἀξιοπρεποῦς παῤῥησίας ὁ κ. Τρικούπης τῷ ἐπιτετραμμένῳ τῆς Ἀγγλίας, εἰπὼν ὅτι ἡ Ἑλλάς, ἂν κρίνῃ πρέπον ν' ἀποδυθῇ εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἔχει ὑπ' ὄψιν τὴν θυσίαν τῶν παραλίων πόλεων. Βλ. Κ. Βίβλ. τοῦ 1878 (Ἀρ. 19) σελ. 82.

τοῦ ἀπαρασκεύου ἡμῶν ἀπραξίαν, καθ' ἣν ὥραν ἠπειλεῖτο τὸ μέλλον τοῦ ἑλληνισμοῦ. Τὸ ποτήριον ἦτο πικρόν· τοῦτο ὅμως καὶ ὄχι ἄλλο ἀποστολὴν εἶχεν ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη νὰ ποτίσῃ τὸ ἔθνος, περιστέλλουσα τὰς ἐκ τῆς πικρίας αὐτοῦ ἀτάκτους καὶ σπασμωδικὰς κινήσεις, αἵτινες εἰς τὴν ζημίαν ἠδύναντο νὰ προσθέσωσι καὶ τὴν αἰσχύνην. Καθῆκον αὐτῆς ἦτο οὐχὶ νὰ πράξῃ, ἀλλὰ νὰ προλάβῃ ἀνοησίας, παρασκευάζουσα συγχρόνως τὸν τόπον ἐκ τῶν ἐλαχίστων Φεῦ! ἐνόντων, καὶ καραδοκοῦσα εὐκαιρίαν τινὰ ἢ μᾶλλον θαῦμα, ἐπιτρέπον τὴν χρησιμοποίησιν τῶν πενιχρῶν αὐτοῦ παρασκευῶν μεθ' οἵας δήποτέ τινος, ἔστω καὶ ἀμυδρᾶς ἐλπίδος ἐπιτυχίας. 'Αλλ' ἁπλοῦν βλέμμα ἐπὶ τῶν διπλωματικῶν ἀνταποκρίσεων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀρκεῖ ὅπως πεισθῶμεν ὅτι οὔτε εὐκαιρία τις παρέστη, οὔτε ἡ ἐλαχίστη ἐδόθη ἡμῖν οὐδαμόθεν ἐλπὶς βοηθείας ἢ συμπαθοῦς τοὐλάχιστον ἀνοχῆς. Ἡ ἐξασφάλισις τῶν ἑλληνικῶν παραλίων, ἡ ἁπλῆ περίληψις καὶ ἡμῶν ἐν ἐνδεχομένῃ ἀνακωχῇ, ἐφάνησαν αἰτήσεις ἀπαράδεκτοι εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις, πρὸ πασῶν δὲ εἰς τὴν κηρύξασαν ὅτι ἀνέλαβε τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τῶν χριστιανῶν τῆς 'Ανατολῆς. Ἐνῷ τοιαύτη ἦτο ἡ διπλωματικὴ θέσις, οὐδόλως ἐνθαρρυντικωτέρα αὐτῆς ἐφαίνετο ἡ στρατιωτική. Πᾶς ὁ ἐπί τινας στιγμὰς διαλεγόμενος μεθ' οἵου δήποτε ἕλληνος ἀξιωματικοῦ ἐμάνθανε τοῦτο, ὅτι ὁ αὐτοσχέδιος ἡμῶν στρατὸς ἕνεκα ἐλλείψεως ὀργανισμοῦ, ἐπιμελητείας καὶ ἐφοδίων οὐδ' ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας ἠδύνατο νὰ συντηρηθῇ πέραν τῶν ὁρίων. Ταῦτα ἦσαν γνωστὰ εἰς πάντα ἔχοντα κόκκον κοινοῦ νοός, πολλῷ δὲ μᾶλλον εἰς τὸν ἀπὸ ὑψηλοτέρας σκοπιᾶς δυνάμενον νὰ ἐπισκοπήσῃ τὴν ἀληθῆ θέσιν τῶν πραγμάτων, ἤτοι ὅτι πᾶσα ἀπερίσκεπτος ἐνέργεια εἰς δύο μόνον τινὰ ἠδύνατο ν' ἀπολήξῃ, εἰς ἀνεπανόρθωτον καταστροφὴν ἢ αἰσχρὰν ὑποχώρησιν, ὡς ἀπέδειξαν τὰ μετὰ ταῦτα. Ἡ προφύλαξις τοῦ τόπου ἀπὸ συμφορᾶς καὶ ἡ περιφρούρησις τῆς τιμῆς αὐτοῦ ἦσαν τὰ μόνα κατορθωτὰ καὶ ὡς ἐκ τούτου τὰ μόνα ἀπαιτητά. Τὴν δὲ τοιαύτην ἐντολὴν ἐξεπλήρονεν ἡ πεσοῦσα Κυβέρνησις ἀνελλιπῶς, ὡς μαρτυροῦσι καὶ πάλιν τὰ διπλωματικὰ ἔγγραφα καὶ πρὸ πάντων τὰ ὑπ' ἀριθ. 6, 9, 41, 46, 48, 53, 68, 110 κλπ. τῆς *Κυανῆς Βίβλου* (1), ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι πρώτην φορὰν κατωρθώθη ἐν ὥρᾳ ἀνατολικῆς κρίσεως νὰ τηρηθῇ ἀλώβητος ἡ ἀξιοπρέπεια τοὐλάχιστον τῆς Ἑλλάδος. Ἐν ᾗ εὑρισκόμεθα θέσει οὐδὲν περισσότερον ἠδύνατο νὰ γείνῃ, ἵνα δὲ κατορθωθῇ τι πλειότερον δὲν ἀπῃτοῦντο ὑπουργοί, ἀλλὰ θαυματουργοί, ἢ τοὐλάχιστον ἄνθρωποι στέργοντες ν' ἀναδεχθῶσιν ἔργα θαυματουργοῦ καὶ τὰς ἐνδεχομένας τοιούτου ἐπαγγέλματος συνεπείας. Πρὸς δικαιολογίαν ὅμως τῆς ἀπομακρύνσεως τῆς μόνης ἐπαρκοῦς εἰς τὰς περιστάσεις Κυβερνήσεως ἀπῃτεῖτο ἐξήγησίς τις οἵα δήποτε, μὴ ὑπαρχόντων δὲ ἴσως λόγων, ἐγένετο χρῆσις λίθων. Περὶ τοῦ λυπηροῦ τούτου ἐπεισοδίου οὐδὲν ἀπολύτως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, στερούμενοι παντὸς πειστηρίου. Αἱ διπλωματικαὶ συλλογαὶ ἔκριναν εὔλογον νὰ δημοσιεύσωσιν ἠκρωτηριασμένα μόνον ἀποσπάσματα τῆς ἀνταποκρίσεως τῶν ἐνταῦθα πρέσβεων. Ἔν τινι τούτων τοῦ Ἄγγλου ἐπιτετραμμένου πρὸς τὸν Λόρδον Δέρβην ἀπαντῶμεν τὴν κατωτέρω παρατήρησιν: «The exasperation of the people seems to have been entirely directed against late ministers» (ἡ καταφορὰ τοῦ λαοῦ φαίνεται ἀποκλειστικῶς *διευθυνθεῖσα* κατὰ τῶν τοῦ πεσόντος ὑπουργείου). Παραιτούμενοι παντὸς ἑρμηνευτικοῦ σχολίου τοῦτο μόνον νομίζομεν πρέπον νὰ παρατηρήσωμεν τῷ κ. Οὐΐνδαμ, ὅτι ἠδίκησε τὴν Ἑλλάδα ὀνομάσας *λαὸν* αὐτῆς τὴν ἔχουσαν ἐπὶ κεφαλῆς Βιθυνοὺς καὶ Συνοδινοὺς σπεῖραν

(1) Τὰ ἀνωτέρω ἔγγραφα τῆς Κυανῆς Βίβλου (1878 'Αρ. 19), ἤτοι τὰς ἀπαντήσεις αἵτινες ἐδίδοντο ἐπὶ τῆς Οἰκουμενικῆς εἰς πᾶσαν παράλογον ἀπαίτησιν τῆς Τουρκίας ἢ ἀπόπειραν πιέσεως τῆς 'Αγγλίας, ἐκρίναμεν περιττὸν νὰ ἐπιτάξωμεν ὡς ἀρκούντως γνωστὰ καὶ ἱκανῶς ἐκτιμηθέντα.

ἀγυιοπαίδων, τσούπηδων καὶ φαυλοβίων, οἵτινες ἔλαβον τὴν ἐντολὴν νὰ ἀντιπροσωπεύσωσι τὴν κοινὴν γνώμην. Ὅπως δήποτε ἡ μαύρη ψῆφος τοιούτων ἀντιπροσώπων εἶναι ἡ μόνη δοθεῖσα ἡμῖν ἐξήγησις τῆς ἀπομακρύνσεως Ὑπουργείου παμψηφοῦντος παρὰ τῇ ἐπισήμῳ τοῦ ἔθνους ἀντιπροσωπείᾳ· δύσκολον ὅμως φαίνεται ἡμῖν νὰ δεχθῶμεν αὐτὴν ὡς ὁριστικὴν καὶ ἀρκοῦσαν. Ἀνώτερον πολιτικὸν συμφέρον ἐπέβαλεν ἴσως σιγὴν εἰς τοὺς παραιτηθέντας καὶ εἰς τὸν τόπον ἀνοχήν. Παρελθούσης ὅμως τῆς κρίσεως, νομίζομεν ὅτι δικαιούμεθα νὰ ζητήσωμεν τὴν ἐξήγησιν τῆς ἀντιφάσεως, καθ' ἣν Κυβέρνησις πλειονοψηφοῦσα, ἔχουσα τὴν ἐπιθυμίαν καὶ αἰσθανομένη τὴν ἀνάγκην νὰ παραμείνῃ εἰς τὰ πράγματα, εἶχεν ἐνταυτῷ καὶ λόγους ὅπως παραιτηθῇ. Ἡ συνταγματικὴ πολιτεία ἔχει μὲν ἐνίοτε ἐξ ἀνάγκης πρόσκαιρα μυστήρια, τὰ αἰώνια ὅμως ἐπιτρέπονται εἰς μόνην τὴν θρησκείαν.

Β΄.

Περὶ τῶν διαδόχων τῆς Οἰκουμενικῆς τοῦτο πρὸ πάντων πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὅ,τε πρόεδρος αὐτῶν καὶ ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς ἦσαν μέλη τῆς ἀπομακρυνθείσης κυβερνήσεως, ἥτις ἐδήλωσεν ἐπισήμως ὅτι «*οὐδεμία ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν συνυπουργῶν διαφωνία περὶ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν*». Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι τὰ δύο σπουδαιότερα μέλη τοῦ νέου ὑπουργείου συνεμερίζοντο τὴν γνώμην τῶν παραιτηθέντων συναδέλφων των, καθ' ἣν ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠδύνατο νὰ μετάσχῃ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀγῶνος, ἀπαράσκευος οὖσα καὶ ἄμοιρος συμμάχου, πρὸ πάντων ὅμως διότι, «μὴ κατορθώσασα νὰ λάβῃ παρὰ τῆς Ῥωσσίας τὴν ὑπόσχεσιν νὰ συμπεριληφθῇ ἐν τῇ ἀνακωχῇ, ἐκινδύνευεν, ἐπερχομένης ταύτης, νὰ εὑρεθῇ ἀντιμέτωπος πρὸς τὴν Τουρκίαν ἔχουσαν τὴν ἐλευθερίαν ν' ἀντιτάξῃ ὅλας τὰς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεις αὐτῆς. Ἀπέναντι δὲ τοιαύτης συμφορᾶς οὐδὲν ἠδύνατο νὰ προτείνῃ πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῆς κυβέρνησις ὠθήσασα διὰ τῆς ἀφροσύνης της τὴν Ἑλλάδα εἰς τοιαύτην καταστροφήν». Τοιαύτη ἦτο τοῦ *μὴ διαφωνοῦντος* οἰκουμενικοῦ ὑπουργείου καὶ ἐπομένως καὶ τῶν κ. κ. Κουμουνδούρου καὶ Δεληγιάννη ἡ γνώμη πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν. Αἰφνιδίαν μεταβολὴν φρονήματος ἠδύνατο νὰ δικαιολογήσῃ μόνον ἀπρόοπτόν τι ἐξωτερικὸν γεγονός, ἐνθάῤῥυνσίς τις ἢ ὑπόσχεσις πρὸς τὴν Ἑλλάδα, μεταβάλλουσα τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Τοιοῦτον ὅμως γεγονός, ἐπελθὸν κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, δὲν γνωρίζομεν ἄλλο εἰμὴ τὴν ἐν ἀγνοίᾳ πιθανῶς τῶν νέων ὑπουργῶν ὑπογραφεῖσαν, ἐν γνώσει ὅμως αὐτῶν ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν ἐπικειμένην ἀνακωχήν, ἤτοι τὴν πραγματοποίησιν τοῦ γεγονότος ἐκείνου, οὗ ὁ μόνος ἐνδεχόμενος κίνδυνος ἐθεωρεῖτο παρ' αὐτῶν πρό τινων ἡμερῶν ὡς ἐπιβάλλων τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει ἡσυχίαν καὶ ἀποχήν. Κατὰ παράδοξον ὅμως παλιμβουλίαν ἡ ἀνακωχὴ αὕτη ἐθεωρεῖτο ἤδη ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀνθρώπων ὡς σημαίνουσα τὴν κατάλληλον ὥραν τῆς ἐμφανίσεως εἰς τὴν παλαίστραν τῆς Ἑλλάδος, ὀρεγομένης, φαίνεται, τὴν δόξαν να νικήσῃ μόνη τὴν Τουρκίαν. Μὴ ὑποσχεθέντες τὴν λύσιν αἰνιγμάτων περιοριζόμεθα εἰς τὰ πράγματα καὶ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα (1).

Πρῶτον τοιοῦτον ἄξιον λόγου ἀπαντῶμεν τὴν ἐγκύκλιον τοῦ κ. Δεληγιάννη τῆς 2 Φεβρουα-

(1) Πρὶν ἢ ἀναγνώσωσι τὴν κατωτέρω σελίδα παρακαλοῦμεν τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν νὰ διέλθωσι τὰ ἐπιτασσόμενα ἐν τῷ Γ΄. μέρει σ. 27—34 ἔγγραφα ἀπὸ τοῦ Ἀρ. 1 μέχρις Ἀρ. 21. Οἱ δὲ ἐν τῷ κειμένῳ τῆς Εἰσαγωγῆς ἀραβικοὶ χαρακτῆρες παραπέμπουσιν εἰς τὸ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἔγγραφον.

ρίου ('Αριθ. **21**), δι' ἧς ἀναγγέλλει εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις ὅτι ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις: « ἀπεφάσισε νὰ καταλάβῃ *προσωρινῶς* τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας. Τὸ μέτρον » τοῦτο δύναται νὰ φανῇ παρακεκινδυνευμένον, ἀλλὰ δὲν εἶναι οὔτε ἀδικαιολόγητον οὔτε » *ἀσύνηθες* (insolite). Ἡ Ἑλλὰς δὲν θέλει νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ νὰ προ- » φυλάξῃ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἀσφάλειαν.... Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Τουρκία *ἐνδέχεται νὰ παρεξηγή-* » *σῃ τὸ πρᾶγμα* καὶ νὰ κηρύξῃ ἡμῖν πόλεμον, παρακαλεῖσθε νὰ ἐπιστήσετε τὴν προσοχὴν τῆς » Κυβερνήσεως παρ' ᾗ διαμένετε ἐπὶ τῆς σπουδαίας ταύτης περιπλοκῆς, ὅπως τὸ ἐνδεχόμενον » τοῦτο δυστύχημα προληφθῇ ἢ ἐλαττωθῇ ». Ἐν ἄλλαις λέξεσιν οὐδὲν ὀλιγώτερον ἐζήτει ὁ κ. Δεληγιάννης παρὰ τῶν Δυνάμεων ἢ νὰ δέσωσι τὰς χεῖρας τῆς Τουρκίας, ἐνῷ εἰσέβαλεν εἰς τὸ ἔδαφος αὐτῆς ὁ ἑλληνικὸς στρατός. Γνωστὸν εἶναι τίνι τρόπῳ ἀπήντησεν ἡ Εὐρώπη καὶ πῶς ὠνόμασε τὸν ὄντως insolite τοῦτον περὶ τὸ διεθνὲς δίκαιον σολοικισμόν. Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ πρῶτον τοῦ ἀρτισυστάτου ὑπουργείου βῆμα, ὅπερ ὁ κ. Δεληγιάννης δὲν θεωρεῖ οὔτε *ἀσύνηθες* οὔτε προκαλοῦν βεβαίαν, ἀλλ' *ἐνδεχομένην* μόνον *παρεξήγησιν*· ἄμεσος δὲ αὐτοῦ συνέπεια ὁ πλοῦς τοῦ τουρκικοῦ στόλου πρὸς τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος. Τί δὲ ἔπραττεν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἐνῷ ἔπλεον εἰς τὸν Πειραιᾶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πρώτου αὐτῆς διαβήματος; Τοῦτο μανθάνομεν παρὰ τοῦ κ. Πρέσβεως τῆς Ἰταλίας, γράφοντος εἰς τὴν Κυβέρνησίν του: ('Αριθ. **2**) « Εὔκολον εἶναι νὰ φαντασθῆτε τὴν ἀμηχανίαν τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως, πρὸ πάντων ἀφοῦ » ἐπληροφορήθη τὸν ἔκπλουν τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Οἱ τοιοῦτοι ὄντως δικαιολογημένοι φόβοι » ἐφαίνοντο ζωηρῶς ταράττοντες τὴν ψυχὴν τοῦ Ἕλληνος ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὃν εἶδον » τὴν πρωΐαν τῆς 4 Φεβρουαρίου. *Ὁ κ. Δεληγιάννης ζωηρῶς αἰσθανόμενος τὴν δυσφη-* » *μίαν καὶ τοὺς κινδύνους, εἰς οὓς ἤθελεν ἐκτεθῇ τὸ Ὑπουργεῖον, ἂν ἀνεκάλει τὸν* » *στρατὸν ἐκ Θεσσαλίας, ἀπέκλινεν ὑπὲρ τῆς ἐξακολουθήσεως τῶν ἐχθροπραξιῶν,* » *οὐδόλως ἐν τούτοις ἀρνούμενος ὅτι αὕτη ἠδύνατο ν' ἀπολήξῃ εἰς καταστροφήν* ». Μεγάλη πιθανῶς ἦτο ἡ ψυχικὴ ταραχὴ τοῦ ἡμετέρου ὑπουργοῦ, ὥστε, καὶ προτιθέμενος τῷ ὄντι νὰ *ὠθήσῃ τὸν τόπον εἰς καταστροφὴν* χάριν τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς φήμης τοῦ ὑπουργείου, νὰ ὁμολογήσῃ τὴν τοιαύτην πρόθεσιν εἰς ξένον πρεσβευτήν! Ὅπως δήποτε, ἀφοῦ ἔδειξε τὴν ψυχικὴν ταραχήν του εἰς τὸν κ. Μαφέην, μετέβη ὁ κ. Δεληγιάννης νὰ δείξῃ αὐτὴν εἰς τὸν ἐπιτετραμμένον τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα περιήγαγεν αὐτὴν ὡς ἐγκύκλιον καὶ εἰς τὰς λοιπὰς πρεσβείας, ὧν δὲν ἔχομεν ἀκόμη τὰς βίβλους. Αὐθημερὸν ὁ κ. Οὐΐνδαμ ἔγραφεν εἰς τὸν Κόμητα Δέρβην ('Αρ. **16**). « Ὁ κ. Δεληγιάννης ἦλθε νά με ζητήσῃ καί μοι ὡμίλησε μετὰ » μεγάλης ἀνησυχίας περὶ τῆς θέσεως τῆς Ἑλλάδος.... Κατ' αἴτησίν μου ἐξέθεσεν ἐγγράφως » τὰς ἰδέας του *περὶ τοῦ πρακτέου* καὶ ἔπειτα μ' ἔδειξεν τί εἶχε γράψει, ὅτι δηλ. *ἡ Ἑλλὰς* » *ἤθελεν ἀποσύρει τὸν στρατὸν αὐτῆς ἐκ Θεσσαλίας, ἂν αἱ μεγάλαι δυνάμεις ἐνόμιζον* » *ὅτι ἔπρεπε νὰ πράξῃ τοῦτο* (1) ». Μετὰ τὰς ἐπισκέψεις ταύτας οἱ ἐνταῦθα πρέσβεις, κινηθέντες εἰς συμπάθειαν, συνῆλθον, καθ' ἃ γράφει ὁ κ. Μαφέης, ὅπως συσκεφθῶσι ('Αριθ. **2**) « τίνι » τρόπῳ ἠδύνατο νὰ διευκολυνθῇ εἰς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν μία *οἵα δήποτε ἔξοδος* ἐκ τῆς » τοιαύτης δυσχερείας καὶ μέσον τι ὅπως *δικαιολογήσῃ ἀπέναντι τοῦ τόπου* τὴν ἀνάκλησιν » τοῦ στρατοῦ. » Ὁ κ. Δεληγιάννης προσῆλθεν ἐνώπιον τῆς ὁμηγύρεως ταύτης, ἥτις, πρέπει νὰ

(1) Κατὰ τυπογραφικὴν παραδρομὴν παρελείφθη τὸ τελευταῖον μέρος τῆς περικοπῆς ταύτης ἐκ τοῦ ἐν σελ. 32 ὑπ' Ἀρ. 10 ἐγγράφου.

τὸ εἴπωμεν, προσηνέχθη πρὸς αὐτὸν μετὰ μεγάλης ἀσπλαγχνίας. « Ἠρωτήσαμεν αὐτόν, γράφει ὁ κ. Οὐίνδαμ (Ἀρ. **16**), « ἂν ἦτο ἕτοιμος νὰ ζητήσῃ παρ' ἡμῶν *ὡς ἀντιπροσώπων τῶν » ξένων δυνάμεων* νὰ προβῶμεν εἰς τὰ διαβήματα, ἅτινά μοι ἐξέθηκε τὴν πρωΐαν καὶ ἀνε- » κοίνωσεν ἔπειτα καὶ τῷ κ. Σαβουρώφ.» Ἡ κατὰ τὴν πρωΐαν παρ' ἑκάστῳ πρέσβει ἐμπιστευτικὴ ταπείνωσις τοῦ ἡμετέρου ὑπουργοῦ δὲν ἐλογίζετο ἱκανή, ἀλλ' ἀπῃτεῖτο παρ' αὐτοῦ ν' ἀνακράξῃ «ἥμαρτον καὶ ἔλεος» ἐνώπιον τοῦ διπλωματικοῦ σώματος ἐν πλήρει ἀπαρτίᾳ. Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἐπιτιμίου, ἐσκέφθησαν οἱ διπλωμάται οὗτοι ὅτι ὁ καλλίτερος τρόπος *ὅπως ξεμπερδεύσωσι* (to extricate) τὸ Ὑπουργεῖον καὶ δώσωσιν αὐτῷ *πρόφασίν τινα ἀπέναντι τοῦ τόπου* ἦτο ἡ σύνταξις κοινοῦ τηλεγραφήματος, δι' οὗ ἡ ὑπόσχεσις τῆς περιφρουρήσεως τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν Ἠπειροθεσαλῶν ἐζητεῖτο «*τρόπον τινὰ ὡς ἀντάλλαγμα* (quasi » à titolo di compenso) τῆς ἀνακλήσεως τοῦ στρατοῦ » (Ἀρ. **2**). Προϊὸν τῶν τοιούτων σκέψεων, « *ὧν ἔλαβεν προηγουμένως γνῶσιν ὁ κ. Δεληγιάννης* », ὑπῆρξε τὸ γνωστὸν τηλεγράφημα: «Ὁ Τουρκικὸς στόλος θέλει φθάσει αὔριον εἰς Πειραιᾶ. *Ἀδυνάτου οὔσης πάσης » ἀντιστάσεως*, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐσκέφθη νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων κτλ.» (Ἀρ. **3**).

Τὴν 5 Φεβρουαρίου ἔφθασαν εἰς τοὺς κ. κ. Πρέσβεις αἱ ἀναμενόμεναι ὁδηγίαι τῶν Κυβερνήσεων αὐτῶν. Μετὰ τὰς δοκιμασίας τῆς προτεραίας ἔπρεπε νὰ ὑποστῇ ὁ κ. Δεληγιάννης τὰς ἀποδοκιμασίας πασῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, οὐ μόνον ἐπιδοθείσας, ἀλλὰ καὶ ἀναγνωσθείσας αὐτῷ εἰς δύο νέας διπλωματικὰς ὁμηγύρεις παρὰ τοῖς κ. κ. Σαβουρὼφ καὶ Τισσῷ. (Ἀρ. **17**). Μετὰ ταῦτα ἐδόθησαν ὑποσχέσεις τινὲς περὶ προστασίας τῶν ἐν Τουρκίᾳ χριστιανῶν. Καὶ τῶν μὲν ἄλλων Δυνάμεων εἰς τί συνίσταντο ἀκριβῶς αἱ ὑποσχέσεις δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, μὴ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ἐπίσημα κείμενα, τῆς Ἀγγλίας ὅμως ἡ ἀπάντησις ὑπῆρξεν ὄντως ἀξιοσημείωτος. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Κόμητος Δέρβη ἦτο περιττὸν νὰ δοθῇ νέα τις ὑπόσχεσις ὑπὲρ τῶν ἐν Τουρκίᾳ χριστιανῶν, ἀφοῦ τοιαύτη εἶχεν ἤδη δοθῇ πρὸ ἑξαμηνίας, ὡς ἐκ τούτου: « Ἡ » Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης διατάσσει τὸν κ. Οὐίνδαμ ν' ἀνανεώσῃ τῇ Ἑλληνικῇ Κυβερνήσει τὰς » διαβεβαιώσεις, αἵτινες περιέχονται ἐν τῷ πρὸς τὸν κ. Στούαρτ ἐγγράφῳ *τῆς 2 Ἰουλίου* 1877 » (Ἀρ. **20**)». Ὁ κ. Δεληγιάννης ἐζήτησε ταύτας ἐγγράφους, μὴ ἀρκούμενος, φαίνεται, εἰς τὸ ὑπάρχον ἤδη ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Ὑπουργείου κείμενον ἢ νομίζων ὅτι ἡ κατοχὴ δύο ἀντιτύπων δύναται ν' αὐξήσῃ τὸ βάρος τῆς ὑποσχέσεως, ὁ δὲ κ. Οὐίνδαμ ἔσπευσε προθύμως νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ ἐγχειρίζων αὐτῷ τὸ ὑπ' ἀρ. **20** ἔγγραφον, ἀφοῦ προηγουμένως ἔλαβε τὴν πρόνοιαν «ν' ἀναγνώσῃ αὐτὸ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τῶν κ. κ. πρέσβεων.» Λαβὼν τὸ *ἀντάλλαγμα* ὁ ἡμέτερος ὑπουργὸς *ηὐχαρίστησε θερμῶς* τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Ἀγγλίας, εἶτα δὲ ἀνήγγειλε τὴν *ἐπάνοδον τοῦ στρατοῦ ἐντὸς τῶν ὁρίων ὡς γεγονὸς τετελεσμένον* (Ἀρ. **4** καὶ **19**).

Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἀνωτέρω πρέπει νὰ προσθέσωμεν λεπτομέρειάν τινα μεγάλην προξενήσασαν αἴσθησιν εἰς τὸν κ. πρέσβυν τῆς Ἰταλίας, θεωροῦντα αὐτὴν ὡς tratto caratteristico, ὅτι δηλ., ἐνῷ ἡ ἡμετέρα Κυβέρνησις καὶ ὁλόκληρον τὸ διπλωματικὸν σῶμα ἔτρεχε καὶ συνεκινεῖτο, ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις ἄνθρωπος ἀμέριμνος καὶ ἡσυχάζων: « ὅστις ἐξ ἀρχῆς τῆς κρίσεως » ἐφαίνετο σχεδὸν *ἐπιδεικνύων* διὰ τοῦ ἀταράχου ἤθους του, τὴν πεποίθησιν αὐτοῦ ὅτι τὰ » πράγματα δὲν θέλουσι φθάσει μέχρι ῥήξεως » (Ἀρ. **4**). Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἦτο ὁ κ. Φωτιάδης. Ἐνῷ δὲ ἡ ἀταραξία τοῦ παρ' ἡμῖν πρέσβεως τῆς Τουρκίας τοσοῦτον ἐξέπληττε τὸν ἐνταῦθα ἀντιπρόσωπον τῆς Ἰταλίας, οὐχὶ ἐλάσσονα ἐντύπωσιν ἐπροξένει εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνάδελφον αὐτοῦ ἡ ἀπάθεια τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Υ. Πύλης. Οὗτος πληροφορηθεὶς τὸ πραξικόπη-

μα τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἔλεγεν ἡσύχως εἰς τὸν κ. Κόρτην. « Δὲν πιστεύω ὅτι ἡ Ἑλ-
» λὰς προτίθεται νὰ *πολεμήσῃ σπουδαίως*, ὥστε διέταξα τοὺς ἡμετέρους ἐν Θεσσαλίᾳ σωμα-
» τάρχας νὰ μὴ ἐπισπεύδωσι τὰς κινήσεις των, ὅπως ἀφεθῶσιν εἰς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν *ἡμέ-*
» *ραι τινὲς πρὸς μεταμέλειαν* ». (Ἀρ. 5). Ἀξιοσημείωτος προσέτι ἐφάνη τῷ κ. Μαφέη ἡ ἀσυνήθης τραχύτης τῆς γλώσσης, ἣν οἱ ἐνταῦθα συνάδελφοι αὐτοῦ, πρὸ πάντων δὲ ὁ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, μετεχειρίσθησαν ἀποδοκιμάζοντες τὴν διαγωγὴν τῆς ἡμετέρας Κυβερνήσεως (in modo severo, energico, rimproverargli κτλ.). Παραδόξως ὅμως τὸ τοιοῦτον ὕφος οὐδόλως φαίνεται δυσαρεστῆσαν τὸν ἡμέτερον ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργόν, ὅστις τὴν ἐπιοῦσαν ἔγραφε μετὰ ὄντως ἀνεξηγήτου εὐδαιμονικῆς αὐταρεσκείας ἐν ἐγκυκλίῳ αὐτοῦ πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις: «Ἡ ἐντύπωσις ἣν ἐπροξένησεν ἡ κίνησις τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ
» *ὑπερέβη πᾶσάν μου ἐλπίδα* » (a été au delà de toute mon attente Ἀρ. 6). Οὐχ ἧττον ἀπίστευτος καὶ insolite τῆς ἀνωτέρω φράσεως εἶναι καὶ ἡ αἴτησις τοῦ κ. Δεληγιάννη πρὸς τὸν κ. Σαβουρώφ: « ὅπως ἡ Ῥωσσικὴ Κυβέρνησις συμπεριλάβῃ τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ τοὺς
» *τυχὸν ἐπαναστάτας* (insurgés éventuels) ἐν τῇ ἀνακωχῇ. Ἡ Ῥωσσικὴ Κυβέρνησις ἀπήν-
» τησεν ὅτι: «ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν ἐμπόλεμοι *οὐδὲ λόγος ἠδύνατο νὰ γείνῃ* περὶ
» τούτου. » (Ἀρ. 18). Οὕτω ὁ ἡμέτερος ὑπουργὸς ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκήρυττεν ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ αὐτοῦ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις ὅτι: «ἡ Ἑλλὰς καταλαμβάνουσα προσωρινῶς τὴν Θεσσαλίαν δὲν
» *προὐτίθετο νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῆς Τουρκίας*, » ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐζήτει παρ' αὐτῶν νὰ συμπεριληφθῇ ὡς *ἐμπόλεμος ἐν τῇ ἀνακωχῇ*, προκαλῶν διὰ τῶν ἀντιφάσεων τούτων τὰς γενομένας αὐτῷ καὶ *ὑπερβάσας τὰς ἐλπίδας του* ἀπαντήσεις.

Ἐκθέσαντες ἢ μᾶλλον παραθέσαντες αὐτολεξεὶ τὰ γεγονότα ἐκ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων, πρέπει ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν κατὰ πόσον συμφωνοῦσι ταῦτα πρὸς τὰ ἀνακοινωθέντα ὑπὸ τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν εἰς τὴν Βουλήν, κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 30 Ἰανουαρίου. Τοὺς λόγους τοῦ κ. Δεληγιάννη λαμβάνομεν ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων Πρακτικῶν, ἔχοντας ὡς ἑξῆς:
« Τὴν 23 Ἰανουαρίου (4 Φεβρουαρίου ε. ν.) τινὲς τῶν ἀντιπροσώπων τῶν μεγάλων δυνάμεων μοὶ
» παρέστησαν ὅτι, καθ' ἃς ἔχουσι πληροφορίας, ἡ Πύλη ἐθεώρει τὸ μέτρον τοῦτο τῆς Ἑλλ.
» Κυβερνήσεως (τὴν εἴσοδον δηλ. τοῦ στρατοῦ εἰς Θεσσαλίαν) ὡς μὴ σύμφωνον μὲ τὰς συνθήκας
» αἵτινες ὑπάρχουσιν ἐν ἰσχύϊ· ὅτι, *καθ' ἃ εἰκάζουσιν*, ἡ Πύλη, θεωροῦσα τὸ μέτρον τοῦτο ὡς
» ἀθέτησιν τῶν συνθηκῶν *ἐνδεχόμενον ἦτο* νὰ τὸ ὑπολάβῃ ὡς ἔναρξιν ἐχθροπραξιῶν καὶ νὰ κα-
» ταφύγῃ εἰς μέτρα, τὰ ὁποῖά εἰσι συνέπεια τῆς γνώμης της ταύτης. Εἰς τοὺς κ. κ. ἀντιπρο-
» σώπους τῶν δυνάμεων, *οἵτινές μοι ἔκαμον τὴν ἐξήγησιν ταύτην*, ἔσπευσα ν' ἀναπτύξω
» τοὺς λόγους τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως καὶ τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον προέθετο, καὶ νὰ δηλώσω εἰς
» αὐτοὺς ὅτι ἂν αἱ δυνάμεις ἐνόμιζον ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκπληρωθῇ ὁ σκοπὸς ὃν προέθετο ἡ
» Ἑλλ. Κυβέρνησις δι' ἄλλης ὁδοῦ, ἡ Κυβέρνησις *ἤθελε σκεφθῇ περὶ τοῦ τί ἠδύνατο νὰ*
» *πράξῃ* κτλ. » Ἀδύνατον ἦτο νὰ συμπυκνωθῶσιν ἐντὸς ὀλίγων γραμμῶν πλείονες ἀσυμφωνίαι πρὸς τὰ μὴ δημοσιευθέντα εἰσέτι ἐπίσημα ἔγγραφα. Ἡ μεταξὺ τῆς ἀφηγήσεως ταύτης καὶ τῆς τῶν κ. κ. πρέσβεων διαφορὰ εἶναι ψηλαφητὴ καὶ μεγάλη. Κατὰ μὲν τὸν κ. Δεληγιάννην τὴν 23/4 Φεβρουαρίου οἱ ἐνταῦθα πρέσβεις *ἐποίουν αὐτῷ παραστάσεις* περὶ τοῦ ὅτι *ἐνδεχόμενον ἦτο* νὰ ὑπολάβῃ ἡ Πύλη τὴν πρᾶξιν τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐχθρικὴν κτλ. καὶ ἠκροῶντο παρ' αὐτοῦ ἐξηγήσεις περὶ τῶν βλέψεων τῆς Ἑλλάδος, κατὰ δὲ τὰς ἐκθέσεις τῶν κ. κ. πρέσβεων (Ἀρ. 2 καὶ 16) περὶ οὐδενὸς τοιούτου πρόκειται, ἀλλ' αὐτὸς ὁ κ. Δεληγιάννης, *πληροφορηθεὶς τὴν προσέγγισιν τοῦ τουρκικοῦ στόλου*, ἔτρεχεν εἰς ἀναζήτησιν αὐτῶν ἀπὸ τῆς πρωΐας καὶ ἐν ταραχῇ ψυχῆς

ἐξέθετεν αὐτοῖς ἀφ' ἑνὸς μὲν *τὴν δυσφημίαν καὶ τοὺς κινδύνους τοῦ ὑπουργείου*, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐπικειμένην καταστροφήν, *ὅπως διευκολυνθῇ εἰς τὴν Κυβέρνησιν μία οἷα δήποτε ἔξοδος ἐκ τῆς δυσχερείας καὶ δικαιολογία τις ἀπέναντι τοῦ τόπου*. Κατὰ τὴν γενομένην ἐν τῇ Βουλῇ ἀφήγησιν ὁ κ. Δεληγιάννης εἶπε τὴν 4 Φεβρουαρίου εἰς τὸν Ἄγγλον ἐπιτετραμμένον ὅτι, ἂν αἱ Δυνάμεις παρεδέχοντο τὰς αἰτήσεις τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως, « *αὕτη ἤθελε σκεφθῇ περὶ » τοῦ τί ἠδύνατο νὰ πράξῃ* », κατὰ τὸν κ. Οὐίνδαμ ἀπ' ἐναντίας ὁ ἡμέτερος ὑπουργὸς ὑπέβαλεν αὐτῷ ἔγγραφον πρότασιν οὐχὶ σκέψεως περὶ τοῦ πρακτέου, ἀλλ' ἀνακλήσεως τοῦ στρατοῦ, ἣν μάλιστα ἀπεποιεῖτο ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας νὰ διαβιβάσῃ τῇ Κυβερνήσει του, ἂν δὲν ἐπέμπετο *προηγουμένως* εἰς τὸν στρατὸν ἡ διαταγὴ νὰ σταματήσῃ. Κατὰ τὸν κ. Δεληγιάννην πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ὑπεχώρησε πεισθεὶς εἰς τὰς παραστάσεις τῶν κ. κ. πρέσβεων, κατὰ τούτους ἀπ' ἐναντίας πρῶτος ὁ κ. Δεληγιάννης ἐζήτησεν ἐμπιστευτικῶς τὴν πρωΐαν παρ' ἑκάστου αὐτῶν καὶ *ἐπισήμως* τὸ ἑσπέρας παρὰ τοῦ συνεδριάζοντος διπλωματικοῦ σώματος (Ἀρ. **16**) ἓν οἷον δήποτε μέσον ὑποχωρήσεως, ὡς προκύπτει καὶ ἐκ τοῦ τηλεγραφήματος: « *Ἀδυ» νάτου οὔσης πάσης ἀντιστάσεως, ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις σκέπτεται κτλ.*» Ἐν τῇ διηγήσει τοῦ κ. Δεληγιάννη πρωταγωνιστεῖ ἡ μέριμνα τῆς Κυβερνήσεως ὑπὲρ τῶν Ἠπειροθεσσαλῶν, ἐν δὲ τῇ τῶν κ. κ. πρέσβεων ὁ φόβος αὐτῆς τοῦ τουρκικοῦ στόλου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὰ δύο κείμενα εἶναι ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους ἀσυμβίβαστα, ὥστε ἀνάγκη πᾶσα νὰ πιστεύσωμεν ἢ ὅτι οἱ κ. κ. πρέσβεις παρεμόρφωσαν τὰ γεγονότα, καὶ τότε πρέπει νὰ ζητηθῇ διὰ παντὸς μέσου ἡ ἐπίσημος ἀναίρεσις τῶν ἐν τῇ *Κυανῇ* καὶ τῇ *Πρασίνῃ* βίβλῳ αἰσχίστων συκοφαντιῶν, ἢ ὅτι κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 30 Ἰανουαρίου δὲν ἔμαθεν ἡ Βουλὴ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι δηλ. ἐκένωσεν ἡ Ἑλλὰς μέχρι τρυγὸς τὸ ποτήριον τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς αἰσχύνης, εἰς ὃ ἔρριψαν οἱ κ. κ. πρέσβεις τὴν *πρόφασιν ἀπέναντι τοῦ τόπου*, ὁ κ. Φωτιάδης τὴν *ἀταραξίαν του*, καὶ ὁ Σαφὲτ Πασᾶς τὴν *παραχώρησιν ὀλίγων ἡμερῶν πρὸς μεταμέλειαν*.

Πᾶσαν κρίσιν ἐκ τῶν ὑστέρων νομίζομεν οὐ μόνον σκληρὰν, ἀλλὰ καὶ ἄδικον. Ἂν ὁ ἀνωτέρω πρωτοφανὴς τῆς Ἑλλάδος ἐξευτελισμὸς ἦτο ἀποτέλεσμα ἀπροόπτου τινὸς φορᾶς τῆς τύχης, καθῆκον ἡμῶν ἤθελεν εἶναι νὰ σπογγίσωμεν μετὰ συμπαθείας τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ κ. Δεληγιάννη διπλωματικὰ ἐμπτύσματα, συγχωροῦντες αὐτῷ χάριν τούτων καὶ τὴν ἐν ὥρᾳ ψυχικῆς ταραχῆς ἀφελῶς ἐκφρασθεῖσαν τῷ κ. Μαφέῃ πρόθεσίν του νὰ ὠθήσῃ τὸν τόπον εἰς καταστροφήν, ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς φήμης τοῦ Ὑπουργείου. Ἀκατανόητος ὅμως ἡμῖν εἶναι ἡ διαταγὴ οὐχὶ τῆς ἀνακλήσεως, ἀλλὰ τῆς ἐξόδου τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, οὐδὲ πιστεύομεν ὅτι μειοῦται ἡ εὐθύνη τῆς Κυβερνήσεως, ἰσχυριζομένης ὅτι αὕτη ἐδόθη ἐν γνώσει δῆθεν τῆς Βουλῆς. Πᾶσα κυβέρνησις, ἐν κρισίμῳ μάλιστα ὥρᾳ, ὑποτίθεται γνωρίζουσα κάλλιον παντὸς ἄλλου τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων καὶ μεταδίδουσα, ἂν οὐχὶ πάντοτε πλήρεις, εἰλικρινεῖς τοὐλάχιστον πληροφορίας εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Ἔθνους. Ὡς ὁ μαθηματικὸς τὸ πρόβλημα, οὕτω καὶ ὁ βουλευτὴς τὸ ζήτημα δὲν δύναται νὰ λύσῃ εἰμὴ ἐκ τῶν ὑποβληθέντων αὐτῷ δεδομένων, ἀφίνων εἰς τὴν ὑποβαλοῦσαν ταῦτα Κυβέρνησιν πλήρη τὴν εὐθύνην τῆς ἀκριβείας αὐτῶν καὶ τῆς ὀρθότητος τῆς ἀποφάσεως, καθ' ὅσον ἐκ τῆς ἀκριβείας ταύτης ἐξαρτᾶται. Ἀνωτέρω εἴδομεν ὅτι κατὰ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα ἡ Βουλὴ δὲν ἤκουσε τὴν ἀλήθειαν περὶ τῶν διατρεξάντων κατὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ στρατοῦ. Ταῦτα πάλιν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν, ἂν ἀληθέστερα ἦσαν ὅσα ἡ Κυβέρνησις ἔκρινε πρέπον ν' ἀνακοινώσῃ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν, ὑποβάλλουσα αὐτῇ τὸ ζήτημα τῆς εἰσελάσεως εἰς Θεσσαλίαν. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἀγορεύσεως, δι' ἧς ὁ κ. Δεληγιάννης ἐξήγει κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 22 Ἰανουαρίου τοὺς λόγους, τοὺς ἀναγκά-

ζοντας τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν νὰ καταλάβῃ στρατιωτικῶς τὰς ἐξεγερθείσας ὁμόρους ἐπαρχίας πρὸς περιφρούρησιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας Χριστιανῶν τε καὶ Ὀθωμανῶν κατὰ τοῦ ἀτάκτου στρατοῦ τῆς Πύλης κλ., οὐδὲν ἔχομεν νὰ εἴπωμεν, ἀφοῦ αὕτη ἦτο πιστὴ μετάφρασις τῆς σταλείσης αὐθημερὸν εἰς τὰς Δυνάμεις ἐγκυκλίου, ἀπηγγέλλετο δὲ καὶ ἐν τῇ Βουλῇ ἐπὶ τῷ μόνῳ σκοπῷ νὰ θαυμάσωσιν οἱ κ. κ. Βουλευταὶ τὴν δεινότητα τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν περὶ τὴν ἐξεύρεσιν προφάσεων ἀπέναντι τῶν ξένων. Ἡ ἀληθὴς συζήτησις εἶχεν ἤδη γείνει πρὸ τριῶν ἡμερῶν κατὰ τὴν μυστικὴν συνεδρίασιν της Βουλῆς, καθ' ἣν ἡ Κυβέρνησις ἠδυνήθη νὰ ἐκθέσῃ ἀπερικαλύπτως τοὺς λόγους τοὺς ὠθοῦντας αὐτὴν εἰς τοιοῦτον *οὐχὶ ἀσύνηθες* διάβημα, ὅτι δηλ., κατὰ τὸν Κουμουνδοῦρον, ἡ Τουρκία ἦτο πτῶμα, ἡ δὲ Ἑλλ. Κυβέρνησις *ἐνθαῤῥύνεται νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτῆς ὑπὸ ἀντιπροσώπων ξένων δυνάμεων*. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος τῶν ἰσχυρισμῶν, τούτων εἶναι ἁπλῆ προσωπικὴ ἐκτίμησις, εἰς ἣν οἱ κ. κ. Βουλευταὶ ἔπρεπε νὰ δώσωσι σημασίαν ἀνάλογον τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτῶν εἰς τὰς νεκροσκοπικὰς γνώσεις τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, ἡ *ἐνθάῤῥυνσις ὅμως τῶν Πρέσβεων* ἦτο βεβαίωσις θετικοῦ γεγονότος, προσθήκη εἰς τὸ ζήτημα νέου παράγοντος, μεταβάλλοντος τὴν φύσιν καὶ τὴν λύσιν αὐτοῦ. Τούτου τὴν σπουδαιότητα ἐξετίμησε δεόντως ἡ Βουλή, ζητήσασα κατ' ἐπανάληψιν τὴν πίστωσιν αὐτοῦ, τινὲς δὲ μάλιστα Βουλευταὶ ἐδήλωσαν ῥητῶς ὅτι ἐπὶ τούτῳ μόνον βασιζόμενοι δίδουσι τὴν ψῆφον αὐτῶν. Τοῦ πιστοποιηθέντος ὅμως ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐνώπιον τῆς Βουλῆς γεγονότος οὐ μόνον οὐδ' ἴχνος φαίνεται ἐν τοῖς ἐπισήμοις ἐγγράφοις, ἀλλὰ καὶ ἐκ πλείστων τούτων προκύπτει ὅτι οὔτε ἐνθάῤῥυνσις ἐδόθη οὔτε ἠδύνατο νὰ δοθῇ. Ἡ ἀνταπόκρισις τοῦ Ἄγγλου ἐπιτετραμμένου πρὸς τὴν Κυβέρνησιν αὐτοῦ ἀποτελεῖ συνεχῆ ἅλυσιν καθημερινῶν ἐπιστολῶν, ἀφ' ἧς οὔτε κρίκος ἐλλείπει οὔτε ἡ ἐλαχίστη παρατηρεῖται μεταξὺ αὐτῶν διαφορά. Κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας τῶν μυστικῶν συνεδριάσεων ἡ Ἀγγλία δὲν ἔπαυε συμβουλεύουσα ἡσυχίαν καὶ ἀποχήν, ἀπαραλλάκτως ὅπως πρὶν καὶ μετὰ ταῦτα (1). Τὴν αὐτὴν γλῶσσαν ἐλάλησε πρὸς ἡμᾶς ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ποτὲ παραλλαγῆς· τῆς δὲ Γαλλικῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἡ γνώμη ἀρκούντως ἐξεδηλώθη ἐκ τοῦ ὕφους αὐτῶν κατὰ τὰς πενθίμους τῆς ἀνακλήσεως ἡμέρας. Κατὰ τὸν κ. Κουμουνδοῦρον, δικαιολογοῦντα τὴν ἀνάκλησιν ταύτην ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 31 Ἰανουαρίου, αἱ πρὶν ἐνθαῤῥύνουσαι ἡμᾶς Εὐρωπαϊκαὶ Κυβερνήσεις «*μετέβαλον γλῶσσαν μετὰ τὴν ἀνακωχήν*»· ἀλλ' ἡμεῖς ὑπ' ὄψιν ἔχοντες τὴν ἀλληλογραφίαν αὐτῶν ἐρωτῶμεν πότε μετεχειρίσθησαν ἄλλην; Ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἀξιομνημονεύτῳ συνεδριάσει ἠκούσαμεν παρὰ τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ ὅτι ἡ Εὐρώπη, ἡ τὴν προτεραίαν ἐνθαῤῥύνουσα τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν εἰς παράβολον κίνημα, εἶπεν αὐτῇ τὴν ἐπιοῦσαν: «Ὅσα πράττετε » ἤδη *μετὰ τὴν ἀνακωχὴν* εἶναι *παρεκτροπή*, εἶναι *κακὸν* καὶ δὲν ἐννοοῦμεν νὰ ἐπιμείνητε. » Ἐὰν ἐπιμείνητε σᾶς ἀρνούμεθα τὴν ὑποστήριξιν καὶ τὰς συμπαθείας μας. Ἐὰν συμμορφωθῆτε πρὸς ὅ,τι σᾶς λέγομεν, ἀναδεχόμεθα νὰ ὑπερασπίσωμεν τοὺς ἀδελφούς σας καὶ τὰ δι» καιώματα αὐτῶν (2) ». Ἀλλὰ τὰ αὐτὰ ἀπαραλλάκτως καὶ διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων ἔλεγεν ἡμῖν ἡ Εὐρώπη καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου. Πότε λοιπὸν εἶπεν ἡμῖν τὰ ἐνθαῤῥύναντα τὴν εἰσβολήν; Κατὰ τὸν κ. Κουμουνδοῦρον πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ὑπῆρξε στιγμή τις μεταξὺ εἰρήνης καὶ πολέμου, ἀστραπηδὸν παρελθοῦσα, οὐδὲν ἴχνος τῆς διαβάσεως αὐτῆς ἀφεῖσα, ἄγνωστος εἰς τοὺς πάντας καὶ εἰς μόνον ἐκεῖνον γνωστή, καθ' ἣν ἡ Εὐρώπη οὐ μόνον

(1) Βλέπε τὴν Κυανῆν Βίβλον 1878 (Τουρκία Ἀρ. 49) ἀπὸ τοῦ ἀριθ. 140 μέχρι τέλους τοῦ τεύχους.
(2) Βλέπε τὰ Πρακτικὰ τῆς ῥηθείσης συνεδριάσεως.

ἐνεθάῤῥυνε τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν εἰς ἐνέργειαν, ἀλλὰ καὶ « ἀπέβλεψεν εἰς τὸ κίνημα μετ' εὐ» μενείας καὶ ἐπεδοκίμασε τὴν πρᾶξίν μας, εὑρισκομένη εἰς ἀπάτην καὶ οὐδ' αὐτὴ γνωρίζουσα » τὰ λαβόντα χώραν (1) ». Ἀλλ' ἂν οὕτως εἶχεν, ἂν δηλ. ἡ Εὐρώπη διὰ τῆς ἐνθαῤῥύνσεως αὐτῆς ἦτο συνένοχος τῆς ἀπάτης ἡμῶν, ἀκατανόητοι καθίστανται αἱ ἀνωτέρω κατὰ τὸν κ. Κουμουνδοῦρον μομφαὶ αὐτῆς κατὰ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως ἐπὶ *παρεκτροπῇ καὶ κακῇ πράξει* καὶ αἱ κατὰ τὸν Ἰταλὸν Πρέσβυν *αὐστηραὶ καὶ τραχεῖαι ἐπιτιμήσεις* (rimproveri) πασῶν ἀνεξαιρέτως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, *εὐθὺς* ὡς ἔμαθον τὸ κίνημα, ὅπερ ἀπατώμεναι ἐνεθάῤῥυναν δῆθεν τὴν προτεραίαν. Οὐχ ἧττον δὲ ἀκατανόητος ἀποβαίνει ἡ ὄντως χριστιανικὴ ἀνοχή, μεθ' ἧς ἡ ἡμετέρα Κυβέρνησις ὑπέμεινε τοσαῦτα ἄδικα ῥαπίσματα, χωρὶς οὐδ' ἅπαξ νὰ ἐνθυμίσῃ εἰς τους ἀσπλάγχνους συντάκτας τοῦ: « *ἀδυνάτου οὔσης πάσης ἀντιστάσεως* » ὅτι ἐνείχοντο κάπως κἀκεῖνοι εἰς τὸν ἔκπλουν τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ἀλλὰ πᾶσα περὶ τούτου συζήτησις ἀποβαίνει περιττή, ἀφοῦ ἀρκεῖ νὰ παραβάλῃ τις τὰς ἡμερομηνίας τῶν διαμειφθέντων ἐγγράφων, ἵνα πεισθῇ ὅτι μεταξὺ αὐτῶν δὲν ἀπομένει χάσμα κἀνέν, πρὸς τοποθέτησιν τῆς προτεινομένης ὑπὸ τοῦ κ. Κουμουνδούρου ἐπί τινα καιρὸν *ἐνθαῤῥύνσεως, καὶ ἐπιδοκιμασίας* τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων. Ἂν λοιπὸν δὲν προσαχθῶσιν ἄλλα ἔγγραφα ἀντιφάσκοντα πρὸς τὰ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν καὶ *κατ' ἀνάγκην σύγχρονα* τούτων, δύσκολον φαίνεται ἡμῖν νὰ παραδεχθῶμεν τὸν ἰσχυρισμὸν τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι οἱ κ. κ. βουλευταὶ ἐψήφισαν ἐν γνώσει τῶν διατρεχόντων, ἐνῷ οὗτοι τὴν ψῆφον αὐτῶν ἔδωκαν ἐν γνώσει μόνον τῶν εἰς αὐτοὺς ῥηθέντων, βασιζόμενοι ἐπὶ τοῦ κοινοῦ ἀξιώματος, καθ' ὃ αἱ Κυβερνήσεις ὑποτίθενται λέγουσαι τὴν ἀλήθειαν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἔθνους, ὅπερ ἀποδεικνύεται ἤδη ὑποκείμενον εἰς ἐξαιρέσεις.

Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ παρεισάκτου στοιχείου τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐνθαῤῥύνσεως, ἐν πάσῃ ταπεινότητι ὁμολογοῦμεν ὅτι τὸ ἐπεισόδιον τῆς ὑπερβάσεως τῶν ὁρίων εἶναι δι' ἡμᾶς ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους ἀκατάληπτον. Ἡ ἐλπὶς ὅτι ἡ Τουρκία δὲν ἤθελεν *παρεξηγήσει* τὴν πρὸς σωτηρίαν Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων *ἐπὶ φιλανθρωπικῷ σκοπῷ* κατάληψιν τῆς χώρας αὐτῆς δὲν εἶναι οὐδὲ συζητήσεως δεκτική· ἡ ἀνακωχή, ὑπογραφεῖσα ἢ ἀνυπόγραφος, ἐγνωρίζετο ὡς ἀπὸ στιγμῆς εἰς ἄλλην ἐπικειμένη· ὑπόσχεσιν ἀρωγῆς δὲν εἴχομεν παρ' οὐδενὸς τὴν ἐλαχίστην· τὰ δύο παραμείναντα μέλη τῆς πεσούσης Κυβερνήσεως κάλλιστα ἐγνώριζον ἐξ ὅσων ἐλέχθησαν ἐπανειλημμένως πρὸ δύο ἑβδομάδων ἐν τῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ, ὅτι ὁ ἡμέτερος στρατὸς οὐδ' ἐπὶ ὀκταήμερον ἠδύνατο νὰ συντηρηθῇ πέραν τῶν ὁρίων· ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος πρὸς ἄφιξιν εἰς Πειραιᾶ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἠδύνατο εὐκόλως νὰ ὑπολογισθῇ· τὸ ἔθνος οὔτε ὄρεξιν εἶχε νὰ θυσιάσῃ ἀνωφελῶς τὰ παράλια, οὔτε μέσον ἀμύνης ὑπῆρχε κἀνέν. Ἐν ἑνὶ λόγῳ τὸ τηλεγράφημα: « *Ἀδυνάτου οὔσης πάσης ἀντιστάσεως ἡ Ἑλλὰς σκέπτεται* κτλ. » ἦτο ἐκ τῶν προτέρων ὑπὸ τῆς στοιχειώδους λογικῆς συντεταγμένον. Ταῦτα φαίνονται συνηγοροῦντα ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ κ. Φωτιάδου ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἁπλῆς κωμῳδίας. Καὶ οὕτω ὅμως ἀκατάληπτον πάλιν μένει τί λογικῶς ἐλπίζουσα ἢ εἰς τίνος ὑπείκουσα προτροπὰς προέβη ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν τοσοῦτον ὁμοφώνως καὶ ἀσπλάγχνως συριχθεῖσαν παράστασιν ταύτην, ἐξ ἧς οὐδὲν ἄλλο εἰσέπραξεν εἰμὴ εἰρωνικὴν ἐπανάληψιν ὑποσχέσεως δοθείσης πρὸ ἑξαμηνίας. Παντοιοτρόπως βασανίσαντες τὴν λογικὴν καὶ τὰ πράγματα, λύσιν τῆς ἀπορίας δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν κἀμμίαν, ἐκτὸς μόνον ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ κ. Δεληγιάννης ἐνόει τί ἔγραφεν ἀπαντῶν εἰς τὰς Δυ-

(1) Βλ. τὰ Πρακτικά.

νάμεις «l'impression produite sur les Puissances a été au delà de toute mon attente», καὶ ὅτι πράγματι οὐδὲν ἄλλο ἐπεδίωκεν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διατάσσουσα τὸν στρατὸν νὰ ὑπερβῇ τὰ ὅρια εἰμὴ μόνον *αὐστηράς, ἐντόνους καὶ δριμείας ἐπιπλήξεις.*

Ἂν δὲ τυχὸν παρατηρήσῃ τις εἰς ἡμᾶς ὅτι ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐπεμείναμεν εἰς ἐπεισόδιον παρῳχημένον καὶ λησμονηθέν, ἂν ὑπάρχουσιν οἱ νομίζοντες ὅτι ἡ Βουλὴ πρέπει ν' ἀποφύγῃ σκανδαλώδεις συζητήσεις καὶ νὰ κυρώσῃ διὰ σιωπηλῆς ἀνοχῆς νέον κοινοβουλευτικὸν ἔθιμον, καθ' ὃ ἐπιτρέπεται τῇ Κυβερνήσει νὰ ὑφαρπάζῃ τὰς ψήφους αὐτῆς ἐν γνώσει μεταδίδουσα ἀποκρύφους *ἐνθαῤῥύνσεις* καὶ νὰ δικαιολογῆται ἔπειτα νέας συσσωρεύουσα ἀνακριβείας, εἰς τούτους πρέπει ν' ἀπαντήσωμεν ὅτι τὸ νεοελληνικὸν πλεονέκτημα τῆς ταχείας λήθης ἔπρεπε νὰ ἐπεκτείνεται καὶ πέραν τῶν ἡμετέρων ὁρίων, ἵνα δικαιολογηθῇ ἐκ τούτου ἡ παραγραφή. Πιθανὸν εἶναι νὰ ἐλησμονήθη ἤδη ἐν Ἀθήναις τί ἠναγκάσθη νὰ εἴπῃ καὶ ν' ἀκούσῃ ἡ ἡμετέρα Κυβέρνησις κατὰ τὴν ἀποφράδα ἡμέραν τῆς 4 Φεβρουαρίου· ἡ ἀνάμνησις ὅμως τούτων παραμένει δυστυχῶς ζωηρὰ καὶ ἀκμαία παρὰ τοῖς ξένοις, ἐπηρεάζουσα τὴν πρὸς ἡμᾶς γλῶσσαν καὶ συμπεριφορὰν αὐτῶν. Καθ' ἣν ὥραν γράφομεν τὰς γραμμὰς ταύτας, ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τὸ τελευταῖον κύριον ἄρθρον τῶν «Καιρῶν» τοῦ Λονδίνου (6 Σεπτεμβρίου), καταλῆγον εἰς τὸ ἀκόλουθον συμπέρασμα: «Ἡ » Ἑλλὰς προτιμήσασα τὴν εἰρήνην ὡδηγήθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτῆς συμφέροντος, ἀφοῦ ἤθελε γείνει » ὑποχείριος τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν ἐχθροπραξιῶν.... Εἰσέτι δὲν ἐλησμο» νήσαμεν τὰς *δοθείσας παρ' αὐτῆς ἐξηγήσεις*, εὐθὺς ὡς κατενόησε τὸν κίνδυνον τῆς θέσεώς » της, οὐδὲ τὰς *ἐκφράσεις* δι' ὧν περιέφερεν *ἐπίκλησιν συνδρομῆς*, αἵτινες ἦσαν πολὺ διά» φοροι τῶν σημερινῶν.»

Τὰς ἀνωτέρω γραμμὰς τῶν «Καιρῶν» νομίζομεν ἀρκούσας ὅπως τὸ ἐπεισόδιον τῆς ὑπερβάσεως τῶν ὁρίων κριθῇ καὶ ἐκ τῶν παραμενόντων αὐτοῦ ἀποτελεσμάτων. Ἡ ἀπάντησις τῆς Εὐρώπης εἰς πᾶσαν ἡμῶν ἀπαίτησιν ἢ ἀπειλὴν καθίσταται δι' αὐτοῦ εὔκολος καὶ ἁπλῆ, ἀφοῦ ἡ ἡμετέρα Κυβέρνησις ἔκρινε πρέπον ν' ἀποδείξῃ πανηγυρικῶς, νὰ ὁμολογήσῃ καὶ νὰ ὑπογράψῃ ὅτι ἠπατᾶτο ὁ Σαφὲτ Πασᾶς παραχωρῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα «*ὀλίγας ἡμέρας πρὸς μεταμέ» λειαν*», ἐνῷ ὀλίγαι ὧραι ἦσαν πρὸς τοῦτο ἱκαναί.

Γ'.

Τὰ ὑπ' ἀρ. **22—64** ἐπισυνημμένα ἔγγραφα εἶναι ἁπλᾶ ἀποσπάσματα ἱλαροτραγικῆς ἐποποιίας, ἣν ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸν τίτλον: «*Ἠπειροθεσσαλικὴ ἐπα» νάστασις.*» Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὸν γυμνὸν τοῦτον τίτλον φέρει αὐτὴ μόνον ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου, ἐν δὲ τοῖς ἐγγράφοις ὀνομάζεται πάντοτε «the so called insurrection» ἤτοι ἡ «*δῆθεν ἐπανάστασις*», τὸ δὲ *δῆθεν* τοῦτο προστίθεται ἀνελλιπῶς εἰς πάντα τὰ σχετιζόμενα μετ' αὐτῆς, οἷον «*οἱ δῆθεν ἐπαναστάται, οἱ δῆθεν ἐθελονταί,*» καὶ οὕτω ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους. Δὲν θέλομεν ἐπιμείνει ἐξετάζοντες τὴν ἐπανάστασιν ταύτην αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, οὐδὲ ἂν εἶχεν ἐλπίδα τινὰ ἐπιτυχίας. Τοῦτο ἤθελεν εἶναι σήμερον οὐ μόνον ἄσκοπον, ἀλλ' ἴσως καὶ ἄδικον, ἀφοῦ πασίγνωστον ἦτο ὅτι οἱ πεμφθέντες εἰς Ἠπειροθεσσαλίαν πρόμαχοι τοῦ ἑλληνισμοῦ δὲν εἶχον ἐντολὴν νὰ νικήσωσιν, ἀλλὰ μόνον νὰ ὑποκινήσωσιν ἀταξίας, προκαλούσας παρὰ τοῦ ἀτάκτου στρατοῦ τῆς Πύλης σφαγάς, ἐμπρησμούς, ἀτιμώσεις καὶ ἄλλα τοιαῦτα, δυνάμενα νὰ

χρησιμεύσωσι τῇ Κυβερνήσει ὡς θέματα συγκινητικῶν διακοινώσεων πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις. Ἐν ἄλλαις λόγοις ἐπρόκειτο διὰ τῆς θυσίας ἀριθμοῦ τινος χριστιανικῶν χωρίων καὶ γυναικοπαίδων νὰ δημιουργηθῇ καὶ πάλιν ζήτημα ἑλληνικόν. Ἀλλ' ἐνταῦθα γεννᾶται πρώτη τις καὶ ὄντως ἄλυτος ἀπορία. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 31 Ἰανουαρίου ἡ Κυβέρνησις ἐδήλωσεν ἐσισήμως ἀπὸ τοῦ βήματος: «ὅτι ἐνέδωκεν εἰς τὰς συμβουλὰς τῶν Δυνάμεων ἀνακαλέσασα » τὸν στρατόν, ἀφοῦ ἔλαβε παρ' αὐτῶν τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι ἀνελάμβανον νὰ μεταχειρισθῶσι πάν- » τα τὰ μέτρα **καὶ αὐτὰ τὰ πλέον ἔσχατα** ὑπὲρ τῆς προστασίας τῶν ἐν ταῖς ὁμόροις ἐπαρχίαις » χριστιανῶν, καὶ ὅτι ἡ σκέψις περὶ τῶν πόθων αὐτῶν ἤθελε γείνει ἀντικείμενον τῆς προσοχῆς » τοῦ Συνεδρίου.» Τί λοιπὸν πλειότερον τούτου ἐζήτει ἡ Κυβέρνησις, ἡ λαβοῦσα ἤδη ὡς **ἀντάλλαγμα τῆς ἀνακλήσεως τοῦ στρατοῦ** τὸ ἀνωτέρω πιστὸν ἀντίγραφον τῶν πρὸ ἑξαμηνίας ὑποσχέσεων τοῦ Λόρδου Δέρβη πρὸς τὸν κ. Τρικούπην καὶ παραστήσασα τοῦτο εἰς τὴν Βουλὴν ὡς ἐπαρκῆ ἐγγύησιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ; Ὅπως δήποτε, ἀφοῦ ἀπεφάσισε νὰ ἐπιδιώξῃ διὰ νέων ἀγώνων καὶ ἄλλον τίτλον μᾶλλον πρωτότυπον, ἐνδιαφέρει ἡμῖν νὰ ἐξετάσωμεν οὐχὶ τὸ ποιὸν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ μόνον κατὰ πόσον ἐπέτυχε τοῦ ἀληθοῦς αὐτῆς σκοποῦ, ποίαν δηλ. ἐντύπωσιν ἐπροξένησεν αὕτη εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τί **νέον** ἐκαρπώθη τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ἐκ τῆς αἱματοχυσίας καὶ ἐρημώσεως, ἣν ἡ Κυβέρνησις ἐνόμισε καλὸν νὰ προκαλέσῃ καὶ νὰ καταγγείλῃ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις.

Ἐνταῦθα πρέπει πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ἀφοῦ ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἐγένετο ἐν γνώσει πάντων ἁπλῶς πρὸς τὸ θεαθῆναι, τὸ πρῶτον ἀναγκαῖον αὐτῆς προσὸν ἦτο ν' ἀναβιβασθῇ εὐπρόσωπος ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἐκλεγομένων μετά τινος προσοχῆς τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς παραστάσεως, εἰς ἣν προσεκαλεῖτο ἡ Εὐρώπη. Τοιαύτη ὅμως πρόνοια δὲν ἐλήφθη δυστυχῶς ἡ ἀρκοῦσα, καθ' ὅσον τοὐλάχιστον προκύπτει ἐκ τῶν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν κειμένων. Οὕτω λ. χ. ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ ἐν Ζακύνθῳ ὑποπροξένου πληροφορούμεθα «ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐν τῇ » νήσῳ ἐθελοντῶν εἶναι κατάδικος ἐπὶ φόνῳ καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ ἄνθρωποι τοῦ αὐτοῦ φυράματος » (Ἀρ. **36**).» Ἐκ τοῦ Ἀρ. **37** μανθάνομεν ὅτι πρῶτον ἔργον τῶν ἀποβάντων εἰς Λιτοχώριον ὑπὸ τὸν Δουμπιώτην ἦτο νὰ συμμαχήσωσι μετὰ τοῦ λῃστάρχου Εὐαγγέλη καὶ τῶν τριάκοντα αὐτοῦ συμμοριτῶν. Οἱ Ἄγγλοι ἐν τῇ ἐπισήμῳ ἀλληλογραφίᾳ εἰσὶ περὶ τὰς ἐκφράσεις αὐτῶν ἐπιφυλακτικώτατοι, ἀλλ' ἐν τούτοις θέλοντες νὰ παραστήσωσι τὴν ποιότητα τῶν «**ἀναφανδὸν στρατολογουμένων ἀντὶ 39 δραχμῶν καὶ ζεύγους κνημίδων**» ἐλευθερωτῶν τῆς Ἠπειροθεσσαλίας, ὀνομάζουσιν αὐτοὺς ὁτὲ μὲν «δῆθεν ἐθελοντάς,» ὁτὲ δὲ **σκυλολόγιον, περιτρίμματα, λῃστὰς ἢ φαυλοβίους** (mob, riff raff, brigands, rough caracters κτλ.). **Κατὰ** τὴν ὁμόφωνον τῶν προξένων τούτων μαρτυρίαν οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι: «ἀδύνατον εἶναι νὰ ὑπο- » βληθῶσιν εἰς τινα ἔλεγχον ἢ νὰ πράξωσί τι καλὸν» (Ἀρ. **28**). «Οἱ κάτοικοι τῆς Κερκύρας » θέλουσι μεγάλως ἐκπλαγῇ βλέποντες τὴν **Ἑπτάνησον** ἀποβιβάζουσαν τοιοῦτο σκυλολόγιον.» (Ἀρ. **26**) «Ἡ Ζάκυνθος θέλει λογίζεσθαι εὐτυχής, ἂν οὐδέποτε ἐπιστρέψωσιν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι» (Ἀρ. **36**) καὶ οὕτω ἐπ' ἄπειρον στερεοτύπως. Ἂν δὲ ὑποτεθῇ ὕποπτος ἡ μαρτυρία τῶν προξένων, πρόσφατος εἶναι ἡ ἀνάμνησις τῶν ἀνταποκρίσεων τοῦ πολυκλαύστου φιλέλληνος Ὄγγλ, ἀνακράζοντος μετ' ἀδημονίας: «Δὲν εἶναι ἄρα δυνατὸν ν' ἀπέχωσιν οἱ Ἕλληνες gentlemen » ἀπὸ τῆς συγχρωτίσεως μετὰ λῃστῶν!» Τὰ αὐτὰ ἔγγραφα ἱστοροῦσι καὶ ποῖοι ὑπῆρξαν ἐν Ἠπειροθεσσαλίᾳ οἱ ἆθλοι τῶν ἀνθρώπων τούτων, οἵτινες ὡς ἄλλοι Αἴαντες Μαστιγοφόροι ἐπολέμησαν πρὸ πάντων κατὰ τῶν ποιμνίων. Ἀπόδειξιν δὲ τῆς φιλαληθείας τῶν μαρτύρων, πλὴν τῶν ὅσα ἐξ αὐτοψίας ἐνταῦθα γινώσκομεν, παρέχει ἡμῖν ἡ ἐπαινετικὴ παρ' αὐτῶν

μνεία τῆς μάχης τῆς Μακρυνίτσας (1), καθ' ἣν ἠγωνίσθησαν καὶ ἄνδρες οὐδὲν ἔχοντες κοινὸν πρὸς ἀναλαβόντας ἐπὶ δικαίᾳ ἀμοιβῇ δευτέραν δημιουργίαν ἑλληνικοῦ ζητήματος.

Γράφοντες τὰ ἀνωτέρω οὐδόλως λησμονοῦμεν ὅτι πρὸς ἐξέγερσιν ἐπαναστατικῶν κινημάτων δὲν δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι Κουάκεροι καὶ Γεροστάθαι. Ἀλλ' ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς ἰδιαζούσας περιστάσεις καὶ τὸν σκοπὸν τῆς τελευταίας ταύτης ὑποκινήσεως, καθ' ἣν δὲν ἤλπιζεν ἡ Ἑλλὰς ἔνοπλον ἐπιτυχίαν, οὐδ' ἐπρόκειτο κἂν περὶ τούτου, ἀλλὰ μόνον ν' ἀποδειχθῶσιν οἱ διαμαρτυρόμενοι κατὰ τῆς τουρκικῆς φαυλότητος ἄξιοι καλλιτέρας τύχης, φρονοῦμεν ὅτι ἡ χορηγοῦσα Κυβέρνησις ἔπρεπε νὰ καταβάλῃ μείζονα προσοχὴν περὶ τὴν συγκρότησιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ θιάσου. Ὁ θέλων νὰ λέγεται λευκὸς Αἰθίοψ τῆς παροιμίας, ἔκρυπτεν ὅλον τὸ σῶμα δεικνύων μόνους τοὺς ὀδόντας εἰς τὸν θεατήν· ἡ ἡμετέρα Κυβέρνησις ἔπραξεν ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον, ἐκθέσασα ἐν ὥρᾳ κρισίμῳ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Εὐρώπης σκύβαλα καὶ περιτρίμματα, ὅπως κρίνῃ ἐκ τῶν δειγμάτων τούτων περὶ τῆς προόδου ἣν ἐπετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1854 ὁ ἑλληνισμός.

Ἐπειγόμενοι νὰ ἐξέλθωμεν τοῦ ἐπαναστατικοῦ τούτου βορβόρου, παραπέμπομεν τοὺς ὀρεγομένους λεπτομερειῶν εἰς τὰ ἐπισυνημμένα ἔγγραφα. Ἐκ τούτων θέλουσι μάθει πῶς τὸ δρᾶμα τῆς ἐν Ἠπείρῳ ἐξεγέρσεως ἤρξατο καὶ ἐτελείωσε μεταξὺ ἀνατολῆς καὶ δύσεως ἡλίου, κατὰ τοὺς κανόνας τῆς κλασσικῆς τραγῳδίας (Ἀρ. **30**)· τὴν δ' ἐπιοῦσαν ἱκέτευεν ὁ κ. Δεληγιάννης τὸν Ἄγγλον ἐπιτετραμμένον, ὅπως ἀγγλικὸν πλοῖον παραλάβῃ τοὺς *ἐπαναστάτας*, λαμβάνων ἀπάντησιν παρ' αὐτοῦ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὑφίστατο τὰς συνεπείας ἀταξιῶν, τὰς ὁποίας ἡ ἰδία εἶχεν ὑποκινήσει. Ἐκ τῶν Ἀρ. 56, 57, 65, 68, 114 (2) καὶ πλείστων ἄλλων τῆς ***Κυανῆς Βίβλου*** προκύπτει ὅτι τὰ ἀγγικὰ πλοῖα ἦσαν φιλανθρωπότερα τῶν ἀγγλικῶν λόγων, νυχθημερὸν περιπλέοντα τὰς τουρκικὰς παραλίας πρὸς διάσωσιν φυγάδων. Ἐκ τῶν ἐπιτασσομένων ὑπ' ἀρ. **39, 40, 42, 43** καὶ ἄλλων ἀποσπασμάτων καταφαίνονται αἱ ἀνένδοτοι προσπάθειαι τῆς Ἀγγλίας, ὅπως ἐπιβάλῃ τῇ Πύλῃ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκ Θεσσαλίας τῶν ἀτάκτων. Τὰ ὑπ' Ἀρ. **47, 48** καὶ πλεῖστα ἄλλα μὴ παρατεθέντα ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὰ τρία τοὐλάχιστον τέταρτα τῶν πεμπομένων εἰς τοὺς ἀντάρτας ὅπλων καὶ πολεμεφοδίων περιήρχοντο εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Περὶ δὲ τῆς ἐν γένει οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ κινήματος οὐδὲν λέγομεν, μὴ θέλοντες νὰ πικράνωμεν ἀξίους πάσης ὑπολήψεως ἄνδρας, οἵτινες ἐξ ὑπερβολῆς πατριωτισμοῦ ἐστερξαν νὰ γείνωσιν ἁπλοῖ ταμίαι ἢ μᾶλλον ἐλεοδόται τοῦ Ὑπουργείου. Ἄλλως τε τὰ διαδοθέντα περὶ τοῦ ποσοῦ τῶν λεγομένων *πετσωμάτων* εἶναι ὑπερβολαί. Σκανδαλῶδες ὑπῆρξεν οὐχὶ τὸ ποσόν, ἀλλ' ὁ τρόπος τῆς διανομῆς τῶν δαπανηθέντων χρημάτων. Ἀρκοῦσαν τούτου ἀπόδειξιν νομίζομεν τὴν ἐν τῷ « ***Μέλλοντι*** » ἐνυπόγραφον ἀπολογίαν τοῦ συμπολιτευομένου βουλευτοῦ κ. Κατσικαπῆ, ὅστις μετ' ἀνωτέρας παντὸς ἐπαίνου εἰλικρινείας ὁμολογεῖ ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ ληφθέντα χρήματα ἐδαπανήθησαν σχεδὸν εἰς μάτην, διότι ἦτο ἀκατάλληλος πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς ἣν ἀνέλαβεν ἐκ φιλοτιμίας καὶ ἐνθέρμου ζήλου νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα (3). Ἂν ἡ εἰλικρίνεια ἦτο ἀρετὴ κοινοτέρα, αἱ στῆλαι τῶν ἑλληνικῶν φύλλων μόλις ἤθελον ἀρκέσει εἰς τὰς τοιαύτας ἐξομολογήσεις.

---

(1) Βλ. Κυανῆς Βίβλου Ἀρ. 46.

(2) Τὰ ἔγγραφα ταῦτα δὲν ἐπετάξαμεν ὡς ἀρκούντως γνωστά.

(3) Δὲν ἔχομεν πρόχειρον τὸ « Μέλλον » ὅπως σημειώσωμεν τὸν ἀριθμὸν τοῦ φύλλου, ὅπερ ὅμως δύναται ἐν ἀνάγκῃ ν' ἀνευρεθῇ.

Αἱ καθ' ἅπασαν τὴν διάρκειαν τοῦ κινήματος συνεντεύξεις τοῦ Ἄγγλου ἐπιτετραμμένου μετὰ τοῦ ἡμετέρου ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν εἶναι ὄντως περίεργοι, ὁμοιάζουσαι *διάλογον* μεταξὺ ἀνακριτοῦ καὶ ὑποδίκου. Ὁ κ. Δεληγιάννης ὁτὲ μὲν δὲν ἔχει οὐδεμίαν εἴδησιν περὶ τῶν ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ τελουμένων, ὁτὲ δὲ ἀποδοκιμάζει ταῦτα καὶ προτίθεται νὰ διαβιβάσῃ εἰς τὰς παρὰ τὰ μεθόρια ἀρχὰς ὁδηγίας πρὸς πρόληψιν τῶν παρασπονδιῶν· ἄλλοτε μεταμορφόνει τοὺς ὑπὸ Βουλευτοῦ τινος ἀναφανδὸν στρατολογουμένους ἐν Πάτραις ἐθελοντὰς εἰς *Εὐζώνους* (Ἀρ. **24**)· ἐνίοτε ἀποκρίνεται ὡς ἄλλος Πάπας «non possumus», ὁσάκις δὲ σπουδαίως στενοχωρηθῇ, ὑπόσχεται ὅτι θέλει ὁμιλήσει περὶ τούτων εἰς τὸν Βασιλέα. Εἰς ταῦτα ὁ κ. Οὐΐνδαμ, ἀσφαλεῖς ἔχων πληροφορίας καὶ προχείρους ἀποδείξεις τῆς συνενοχῆς (connivence) τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως, ἀποκρίνεται εἰρωνικῶς καὶ ἐνίοτε τραχέως (Ἀρ. **24, 27**). Ὅπως δήποτε ἡ οὐσία τῶν λόγων τοῦ κ. Δεληγιάννη δύναται νὰ συνοψισθῇ εἰς τοῦτο: ὅτι ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις εἶναι μὲν προθυμοτάτη νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς συμβουλὰς τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ καὶ ἀπολύτως ἀνίκανος νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἰδιωτικὴν ἐνέργειαν τῆς *Ἀμύνης*, *Ἀδελφότητος* καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτροπῶν. Ἡ τοιαύτη ἐν τούτοις ἀνικανότης ἔπαυσεν αἴφνης μετὰ τὰ ἔντονα παράπονα, ἅτινα κατὰ διαταγὴν τῆς Υ. Πύλης ἀπηύθυνεν ὁ ἐνταῦθα πρέσβυς τῆς Τουρκίας τῷ ἡμετέρῳ ὑπουργῷ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τὴν 5 Ἀπριλίου (1). Σκληρὸν ὅμως ἦτο εἰς τὸν τοσάκις ὀχυρωθέντα ὄπισθεν τῆς ἀνικανότητός του κ. Δεληγιάννην νὰ μεταδώσῃ ὁ ἴδιος τῷ Ἄγγλῳ ἐπιτετραμμένῳ τὴν καλὴν εἴδησιν, ὅτι ἡ ἀνικανότης αὕτη, καθ' ἧς ἐναυάγουν οἱ ἐξορκισμοὶ τῆς Ἀγγλίας, ἐθεραπεύθη ὑπὸ τοῦ κ. Φωτιάδου δι' ἁπλῆς ἐπιδείξεως εἰς τὸν ὁρίζοντα τοῦ τουρκικοῦ στόλου (2). Τῆς τοιαύτης ἀμηχανίας ἐξήγαγε τὸν συνάδελφόν του ὁ κ. Κουμουνδοῦρος, στέρξας νὰ μεταβῇ ὁ ἴδιος εἰς τὸ μέγαρον τῆς Ἀγγλικῆς πρεσβείας καὶ ν' ἀνακοινώσῃ τῷ κ. Οὐΐνδαμ ὅτι: «ἂν ἡ Πύλη διέταττε τὴν ***διακοπὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν*** πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, ἡ » Ἑλλ. Κυβέρνησις ἤθελεν ἐμποδίσει τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἀτάκτων στιφῶν πρὸς ὑποκίνησιν » ἐπαναστατικῶν κινημάτων εἰς τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας καὶ τὴν Κρήτην» (Ἀρ. **54**). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι, ὅπως τῆς ἀνακλήσεως τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, οὕτω καὶ τῆς καταπαύσεως τῆς μετὰ ταῦτα ἐπαναστάσεως ἡ πρωτοβουλία ἀνήκει ἀναφαιρέτως τῇ Ἑλλ. Κυβερνήσει, διανεμομένη ἐξ ἴσου μεταξὺ τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ (3). Τὰ μετέπειτά εἰσιν ἀρκούντως γνωστά, πῶς δηλ. ἡ Τουρκία ἀπέρριψε τὴν ζητηθεῖσαν παρὰ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως διακοπὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, οὓς «*δὲν » ἔστεργε νὰ θεωρήσῃ ἄλλως ἢ ὡς λῃστάς*», (Ἀρ. **55**) καὶ πῶς ὁ κ. Λαγυάρδος κατέφυγε τότε εἰς τὸ ἐπιτυχὸν μηχάνημα τοῦ διὰ τῶν ἄγγλων προξένων συμβιβασμοῦ. Παραλείποντες τὰ πασίγνωστα, νομίζομεν ἀξίαν ἐξετάσεως μόνην τὴν κατωτέρω μεταξὺ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς ἡμετέρας παρανόησιν, ἀποδοτέαν εἰς τὴν ἀπροσεξίαν ἢ τὸν ὑπερμέτρως συμβιβαστικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀναλαβόντος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καθήκοντα ὑπουργοῦ ἐπὶ

(1) Βλ. Κυανῆς Βίβλου Ἀρ. 190.

(2) Τὴν οὐσίαν τῶν πρὸς τὸν ἐνταῦθα πρέσβυν τῆς Πύλης ὁδηγιῶν ἀνεκοίνωσεν αὐθημερὸν ὁ Σαφὲτ Πασᾶς τῷ κ. Λαγυάρδῳ ὡς ἑξῆς: «Ἂν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ὑπήκουεν εἰς τὰς συμβουλὰς τῆς Ἀγγλίας, ἡ Υ. Πύλη ἤθελε καταφύγει, ἐν ἐλλείψει ἄλλου μέσου, εἰς τὴν ἀποστολὴν ναυτικῆς μοίρας, ὅπως ἀποκλείσῃ τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος (Ἀρ. 53)»· ἀγνοοῦμεν ὅμως τὸ κείμενον τῆς διακοινώσεως τοῦ κ. Φωτιάδου.

(3) Τὴν πρωτοβουλίαν ταύτην ἀποδεικνύει πλὴν τῶν ἀνωτέρω καὶ τὸ ἐπιτασσόμενον ὑπ' Ἀρ. 58 ἔγγραφον τοῦ Λόρδου Σαλισβουρῆ πρὸς τὸν κ. Οὐΐνδαμ: «Ἔλαβον τὸ ὑμέτερον τηλεγράφημα, τὸ ἀγγέλλον μοι ὅτι ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις φαίνεται ζωηρῶς ἐπιθυμοῦσα νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν παρὰ τὰ σύνορα ἐπανάστασιν κτλ.».

τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Κουμουνδούρου. Εἰς ταύτην ἐπιμένομεν ὡς προξενήσασαν ἀνεπανόρθωτον ἴσως ζημίαν κατὰ τὴν λύσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου.

Καθ' ἣν ὥραν ἐπλησίαζον εἰς αἴσιον τέρμα αἱ μεταξὺ τῶν Ἄγγλων Προξένων καὶ τῶν ἐπαναστατῶν διαπραγματεύσεις, ὁ κ. Πρωθυπουργὸς, ὁ ἐν ἀρχῇ ἄνευ ὅρων προτείνας τὴν διακοπὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἐσκέφθη ἔπειτα νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς εὐνοούσης τότε ἡμᾶς Ἀγγλίας τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι: « ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης ἤθελεν ὑποβάλει εἰς τὸ Συνέδριον καὶ ὑποστηρίξει » τὴν αἴτησιν τῆς προσαρτήσεως τῇ Ἑλλάδι τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν » (Ἀρ. **61**). Εἰς ταῦτα ἀπήντησεν ὁ Λόρδος Σαλισβουρῆς διὰ τῶν ἑξῆς: « Ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης δὲν δύναται » ν' ἀναλάβῃ ἐκ τῶν προτέρων ὑποχρέωσίν τινα περὶ τῆς ἀποφάσεως, *ἣν ἐνδέχεται νὰ λάβωσιν* » *αἱ Δυνάμεις* σχετικῶς πρὸς ζητήματα ἐδαφικῆς μεταῤῥυθμίσεως « (Ἀρ. **62**). Ἡ μεταξὺ τῆς ἐρωτήσεως τοῦ κ. Κουμουνδούρου καὶ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Λόρδου Σαλισβουρῆ ἀνακολουθία εἶναι προφανής· ὁ μὲν Ἕλλην ζητεῖ παρὰ τῆς Ἀγγλίας τὴν ὑπόσχεσιν « ὅτι θέλει ὑπο- » βάλει καὶ ὑποστηρίξει ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου τὴν αἴτησιν τῆς προσαρτήσεως τῶν ὁμόρων ἐπαρ- » χιῶν», ὁ δὲ Ἄγγλος, ἀντὶ ν' ἀποκριθῇ εἰς τὸ ἐρωτώμενον, ἂν δέχεται δηλ. ἢ ὄχι ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις τὴν ἐντολὴν νὰ ὑποβάλῃ καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν αἴτησιν ταύτην τῆς Ἑλλάδος, λέγει μόνον « ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης δὲν δύναται ν' ἀναλάβῃ ἐκ τῶν προτέρων ὑπο- » χρέωσίν τινα περὶ τῆς ἀποφάσεως τῶν Δυνάμεων ». Τοιαύτην ὅμως ὑποχρέωσιν οὐδεὶς εἶχε ζητήσει παρ' αὐτῆς· ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἐζήτει μόνην τὴν ψῆφον τῆς Ἀγγλίας, αὕτη δὲ ἀπεκρίνετο ὅτι δὲν δύναται νὰ διαθέσῃ ἐκ τῶν προτέρων τὰς τῶν ἄλλων, οὐδεμίαν δηλ. ἀπάντησιν ἔδιδεν εἰς τὴν ἐρώτησιν τῆς Ἑλλάδος (1). Ἡ στοιχειώδης λογικὴ ἀπῄτει νὰ σαφηνισθῇ ἀμέσως τὸ πρᾶγμα, ὑποβαλλομένης εὐσεβῶς τῇ Ἀγγλικῇ Κυβερνήσει τῆς παρατηρήσεως, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐζήτει παρ' αὐτῆς ἐγγύησιν περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ψηφοφορίας τῶν Δυνάμεων, ὅπερ ἤθελεν εἶναι τῷ ὄντι παράλογον, ἀλλὰ μόνον τὴν ὑπόσχεσιν τῆς ὑποστηρίξεως αὐτῆς· τὴν ἰδικήν της ψῆφον, ἣν ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ, καὶ οὐχὶ τὰς ξένας, αἵτινες φυσικῷ τῷ λόγῳ δὲν ἐξηρτῶντο ἐξ αὐτῆς. Ἀγνοοῦμεν τί ἤθελεν ἀπαντήσει εἰς ταῦτα ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις· δικαίωμα ὅμως καὶ καθῆκον τῆς Ἑλληνικῆς ἦτο νὰ ζητήσῃ ἀπάντησίν τινα, διότι ἡ ἐν τῷ ὑπ' Ἀρ. **62** ἐγγράφῳ κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τοιαύτη. Ἂν δέ τις ἀναλογισθῇ τὴν εὐμενῆ **τότε** πρὸς ἡμᾶς διάθεσιν τῆς Ἀγγλίας, τὸν παροδικὸν αὐτῆς ἐξ ἀντιζηλίας πρὸς τὴν Ῥωσσίαν φιλελληνισμὸν καὶ τὴν ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑποβληθεῖσαν παρ' αὐτῆς τῇ Τουρκίᾳ πρότασιν περὶ διαῤῥυθμίσεως τῶν Ἑλληνικῶν συνόρων, πείθεται ἀδιστάκτως ὅτι θετικωτέρα τις ἀπάντησις, ἐπηρεάζουσα τὴν μέλλουσαν ἐν τῷ Συνεδρίῳ ἐνέργειαν τῶν Ἄγγλων πληρεξουσίων, δὲν ἦτο ἀδύνατον νὰ ληφθῇ, ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει ἀσυγχώρητον ἦτο νὰ μὴ ζητηθῇ. Ἀντὶ τούτου ὅμως ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἔκρινεν εὔλογον ν' ἀπαντήσῃ τῷ Ἄγγλῳ ἐπιτετραμμένῳ: « ὅτι » *εὑρίσκει πολὺ φυσικὸν νὰ μὴ δύναται ἡ Ἀγγλία ν' ἀναλάβῃ οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν* » *ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐδαφικῆς αὐξήσεως* » (Ἀρ. **64**), ἤτοι ἐν ἄλλοις λόγοις ὅτι φυ-

(1) Ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐπρότεινεν ὡς κώλυμα τῆς ζητουμένης παρὰ τῆς Ἑλλάδος ὑποσχέσεως τὸ ἄδηλον τῶν διαθέσεων τῶν ἄλλων Δυνάμεων καὶ οὐχὶ ἑαυτῆς, τοῦτο προκύπτει καὶ ἐκ τῶν ἐξηγήσεων τοῦ Ἄγγλου ἐπιτετραμμένου πρὸς τὴν ἡμετέραν Κυβέρνησιν (Ἀρ. 63), ἐκ τῶν λόγων τοῦ ὑφυπουργοῦ Βοῦρκε κατὰ τὰς ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ συζητήσεις (σελ· 23), καὶ πρὸ πάντων ἐκ τῶν ὁδηγιῶν τοῦ κ. Κρὸς πρὸς τὸν ἐν Βερολίνῳ ἀντιπρόσωπον τῆς Ἀνάσσης, καθ' ἅς: « αἱ ἀπαιτήσεις τὰς ὁποίας θέλει ὑποβάλει ἀναμφιβόλως ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις περί τινων τῶν ἐπαρχιῶν » τούτων πρέπει νὰ ληφθῶσι δεόντως ὑπ' ὄψιν». (Βλ. Μέρ. Α'. σελ. 2).

σικὸν εὑρίσκει νὰ μὴ δίδεται εἰς τὰς ἐρωτήσεις του ἀπάντησις κάμμία. Ἐν γένει καθ' ἅπασαν ταύτην τὴν περίοδον τῶν διαπραγματεύσεων ἐπεκράτησε σύγχυσις καὶ ἀκαταστασία μοναδική. Τὴν πρωΐαν μετέβαινεν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Πρεσβείαν ὁ κ. Δεληγιάννης καὶ διὰ τῆς πελοποννησιακῆς αὐτοῦ λεπτότητος ἐζήτει νὰ γελάσῃ τὸν Ἄγγλον ἐπιτετραμμένον, ὅστις ἀμυνόμενος κατὰ τοιαύτης ἀποπείρας ἐφρόντιζε νὰ ζητῇ ἐγγράφους τὰς προτάσεις τοῦ ἡμετέρου ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν. Ταύτας ἐπεδείκνυεν τὸ ἀπόγευμα εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως, ζητῶν παρὰ τούτου νὰ ἐξαλείψῃ τὰς ἐν αὐταῖς στηθείσας ὑπὸ τοῦ κ. Δεληγιάννη διπλωματικὰς παγίδας, ὁ δὲ εὐθὺς καὶ συμβιβαστικὸς κ. Πρωθυπουργὸς ἔσπευδε νὰ διορθώσῃ τὰ αὐτόγραφα τοῦ συναδέλφου του (Ἀρ. **64**). Ἐκ τούτων δὲ πάντων ἀπετελεῖτο κυκεών, ἐν ᾧ ὁ κ. Κουμουνδοῦρος, ὅσην καὶ ἂν εἶχε ἐπιθυμίαν νὰ μείνῃ πιστὸς εἰς τὸ γνωστὸν αὐτοῦ πολιτικὸν ἀξίωμα, δύσκολον ἦτο « *νὰ μὴ χαθῇ* ».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ἡ ἄλλως πασίγνωστος σπουδαιότης, ἣν ἔχει κατὰ τὰς διεθνεῖς σχέσεις ἡ ἀκρίβεια τῆς ἐκφράσεως. Ἡ σπουδαιότης αὕτη καθιστᾷ ἀναγκαίαν ἐνταῦθα παρατήρησίν τινα περὶ τοῦ ἐν γένει ὄντως παραδόξου ὕφους τῶν ἡμετέρων ἀπὸ ἑξαμηνίας διπλωματικῶν ἐγγράφων, ἥτις ἤθελεν εἶναι μικρολογία, ἂν τὸ ἀτόπημα εἶχε μικροτέρας διαστάσεις. Αὗται ὅμως εἶναι οὕτω μοναδικαί, ὥστε καταντῶσιν ἄξιαι προσοχῆς. Πρῶτον προσὸν διεθνοῦς ἐγγράφου, ἂν μάλιστα προέρχεται ἐκ κράτους μικροῦ καὶ στρατιωτικῶς ἀσημάντου, εἶναι νὰ δύναται ν' ἀναγνωσθῇ ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους παρ' ἀνθρώπων συνήθως πολυασχόλων. Ἀλλὰ τὸ ἡμέτερον ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖον ἐξέπεμπεν εἰς τοὺς Ἄγγλους ὑπουργοὺς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς κρίσεως τηλεγραφήματα ὀκτακοσίων τοὐλάχιστον λέξεων (1) καὶ διακοινώσεις ἀτελευτήτους, συνισταμένας στερεοτύπως ἐξ ἀποσπασμάτων οἷα τὰ πιστῶς μεταφραζόμενα κατωτέρω (2). « Ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις εἶχε τὴν λυπηρὰν πεποίθησιν ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν » ὁμόρων ἐπαρχιῶν, ἤθελον χρησιμεύσει πρὸς ἐξόγκωσιν τῆς αἱματηρᾶς ἑκατόμβης, ἣν ὁ φα- » νατισμὸς στρατιωτικοῦ ὄχλου προσφέρει ἐν παντὶ χρόνῳ τῷ Προφήτῃ. . . . Οἱ Γκέγκαι, οἱ » Κιρκάσιοι, οἱ Ἀλβανοί, αἱ συμμορίαι τοῦ Ἀμοὺς Ἀγᾶ, οἱ ἄτακτοι τοῦ Ὀσμὰν Βέη, οἱ » ὀπαδοὶ τοῦ Ῥάπο Βούζου, ἐξεχύθησαν ἐπὶ τῶν ἀνθηρῶν τῆς Θεσσαλίας πεδίων, τῶν χωρίων » τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν κωμῶν τῆς Μακεδονίας, κομίζοντες τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον, ἐνσπεί- » ροντες τὸν θάνατον καὶ τὴν ἐρήμωσιν. Οἱ αἱμοσταγεῖς σταθμοὶ τῆς *καταστρεπτικῆς* (exter- » minatoire!) αὐτῶν πορείας δὲν ἀριθμοῦνται πλέον. Τὴν διάβασιν αὐτῶν σημειοῦσιν ὁ θάνατος » καὶ αἱ φλόγες. Τὰ ἴχνη τῶν βημάτων αὐτῶν εἶναι καπνίζοντα ἐρείπια. Τὰ αἱματηρὰ τρό- » παια τῶν κατορθωμάτων αὐτῶν . . . . » καὶ οὕτω ἀτελευτήτως καὶ ἀπαραλλάκτως. Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν: « Τεκμήρια τοῦ φανατισμοῦ αὐτῶν εἶναι ναῶν ἐμπρησμοὶ ἢ κατασκαφαί, φρι- » κώδεις ἱερῶν θυσιαστηρίων βεβηλώσεις. Ἡ περιφρόνησις πρὸς πᾶσαν ἐπιστήμην εἶναι οἵα καὶ » ἐπὶ Ταμερλάνου ἢ τοῦ καλίφου Ὀμάρ, τοῦ ἐμπρηστοῦ τῆς Ἀλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης (3). . . . » καὶ οὕτω ἐπ' ἄπειρον. Ἀλλ' εἶναι πιστευτὸν ὅτι ὁ Λόρδος Βηκονσφὶλδ εἶχε καιρὸν πρὸς καθημερινὴν ἀνάγνωσιν τοιούτων πολυσελίδων ῥητορικῶν γυμνασμάτων; Ἂν δέ, τυχόν, εἶχε νὰ

(1) Βλ. τὸ ὑπ' ἀρ. 138 τῆς Κυανῆς Βίβλου, οὗ ἀποσπάσματα μόνον τινὰ πληροῦσι ὑπὲρ τὴν μίαν στήλην τῆς ἀνὰ χεῖρας συλλογῆς σελ. 41.

(2) Βλ. τὸ γαλλικὸν πρωτότυπον ἐν τοῖς ἐπιτασσομένοις ἐγγράφοις ὑπ' Ἀρ. 51 καὶ τὸ ὅλον ἔγγραφον ἐν τῇ Κυανῇ Βίβλῳ.

(3) Κυανῆς Βίβλου Ἀρ. 193.

μεταδώση ὁ ἡμέτερος ὑπουργὸς καί τι νεώτερον τῆς παραφράσεως τῶν λόγων τοῦ Σατωβριάνδου ἢ τοῦ ἐμπρησμοῦ τῆς Ἀλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης, δὲν ἐκινδύνευε τοῦτο νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητον ἐν μέσῳ τοιούτου ὄντως πρωτοφανοῦς κατακλυσμοῦ ποιητικῆς κενολογίας δικαιούσης τὸ ἀπόφθεγμα « Greca sunt non leguntur »; Τοῦτο ὅμως εἶναι τὸ μικρότερον κακόν, ἀναξίους δὲ λόγου νομίζομεν καὶ τοὺς κοσμοῦντας πᾶσαν σειρὰν τῶν ἡμετέρων ἐγγράφων ἀνηκούστους περὶ τὴν γλῶσσαν σολοικισμούς, οὐχὶ ὅμως ἐπίσης ἀδιάφορον, οὐδ' ἴσως ὅλως ἀκίνδυνον, τὸ νὰ λέγῃ πολλάκις ὁ ἡμέτερος ὑπουργὸς ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον τῶν ὅσα ἐσκόπει νὰ εἴπῃ. Οὕτω λ. χ. θέλων νὰ παραστήσῃ τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Μακεδονίαν, ἀναγγέλλει τῇ Εὐρώπῃ ὅτι τὰ περὶ τὴν Βέρβοιαν χωρία *ὑψοῦνται* (s'élèvent) τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο (Ἀρ. **30**). Τὰ παράπονα τῶν Δυνάμεων « *ὑπερβαίνουσι τὰς ἐλπίδας του* » (Ἀρ. **6**). Ἐν τῷ ὑποβληθέντι τῷ Συνεδρίῳ Ὑπομνήματι θέλων νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν δύναται νὰ ἐξισωθῇ πρὸς ἄλλα Κράτη, λέγει ὅτι « *δὲν δύναται νὰ πολεμήσῃ κατὰ τούτων* » (ne peut se mesurer) ἀντὶ νὰ διατάσσῃ *χειροτονεῖ* τὰς ἑλληνικὰς ἀρχὰς (ordonne les autorités) (Ἀρ. **43**). Τὴν δραπέτευσιν τῶν ἡμετέρων παρὰ τὰ μεθόρια στρατιωτῶν ὀνομάζει accident (Ἀρ. **28**)· τὴν δὲ « Ἄμυναν » καὶ τὴν « Ἀδελφότητα » *συντεχνίας* (corporations) (Ἀρ. **43**) καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἐνῷ δὲ τοιαῦτα γράφει, ἢ τοὐλάχιστον ὑπογράφει, ἐπιῤῥίπτει ὡς φοβερὰν μομφὴν κατὰ τοῦ γείτονος κράτους πλὴν τοῦ ἐμπρησμοῦ τῆς Ἀλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης καὶ « *τὴν ἀμάθειαν τῶν ἀτάκτων τῆς Πύλης στρατιωτῶν* » (Ἀρ. **8**), κινδυνεύων οὕτω νὰ προκαλέσῃ ἡμέραν τινὰ τὴν παρατήρησιν, ὅτι ἡ ἀμάθεια αὕτη εἶναι μᾶλλον συγγνωστὴ εἰς πτωχοὺς Βασιβουζούκους ἢ τὸν κ. Ὑπουργὸν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἀντιποιουμένου τὸν φωτισμὸν τῆς Ἀνατολῆς Κράτους.

Ἐπανερχόμενοι εἰς σπουδαιότερα πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τῆς ὅπως δήποτε διεξαχθείσης στρατιωτικῶς, οἰκονομικῶς καὶ διπλωματικῶς ἐπαναστάσεως ταύτης, ὁ μὲν σκοπὸς διαμένει μέχρι τοῦδε ἄδηλος, ἀφοῦ τὰς ἐπιδιωχθείσας δι' αὐτῆς ὑπὲρ τῶν ὑποδούλων ἐπαρχιῶν ἐγγυήσεις παρέστησεν ἡ Κυβέρνησις κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 31 Ἰανουαρίου ὡς ὑφισταμένας ἤδη καὶ ἀρκούσας, οἱ δὲ καρποὶ αὐτῆς περιορίζονται εἰς τὰς δοθείσας τὴν 16 καὶ 25 Ἀπριλίου παρὰ τῆς Ἀγγλίας ὑποσχέσεις « *καλῆς διοικήσεως τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν* » (Ἀρ. **38**) καὶ « *ἀκροάσεως τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ Συνεδρίῳ* » (Ἀρ. **60**). Αἱ δύο ὅμως αὗται ὑποσχέσεις εἶχον ἤδη δοθῇ ἡ μὲν τὴν 2 Ἰουλίου 1877 (Ἀρ. **10**), ἡ δὲ τὴν 22 Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους (Ἀρ. **12**) εἰς τὴν προκάτοχον Κυβέρνησιν· πλειότερον δὲ τούτων οὐ μόνον δὲν ἐπετεύχθη, ἀλλ' οὐδὲ κἂν ἐζητήθη, πλὴν ἴσως τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῆς Εὐρώπης ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῶν σταλέντων εἰς Ἠπειροθεσσαλίαν Τουρκομάχων. Ἐκθέσαντες ἀνωτέρω ποίαν ἐντύπωσιν ἐπροξένησαν τὰ κατορθώματα αὐτῶν εἰς τοὺς ξένους, ὑπολείπεται μόνον ἡμῖν νὰ προσθέσωμεν ὡς πολύτιμον συμπλήρωμα καὶ τὴν γνώμην περὶ τούτου τοῦ κ. Δεληγιάννη, λέγοντος τῷ Ἄγγλῳ ἐπιτετραμμένῳ: « Ἡ στρατολογία ἀτάκτων στιφῶν εἶναι γεγονὸς ἀξιοθρήνητον καὶ δυσφημία διὰ τὴν Ἑλλάδα (1) ». Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ κ.

(1) « M. Delyanni said that the raising of irregular bands was much to be regretted, as it brougth the country in to discredit » Εἰς τοῦτο ἀπεκρίθη ὁ κ. Οὐίνδαμ μετὰ προχείρου εἰρωνείας: « ὅτι ἔχαιρε πολὺ βλέπων τὸν κ. Δεληγιάννην ἔχοντα τοιαύτην γνώμην, ἐλυπεῖτο ὅμως ὅτι αὕτη δὲν ἐκώλυε τὴν ἐξακολουθοῦσαν ἔξοδον ἀτάκτων στιφῶν » (Ἀρ. 27).

ἐξέθετεν αὐτοῖς ἀφ' ἑνὸς μὲν *τὴν δυσφημίαν καὶ τοὺς κινδύνους τοῦ ὑπουργείου*, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐπικειμένην καταστροφήν, *ὅπως διευκολυνθῇ εἰς τὴν Κυβέρνησιν μία οἷα δήποτε ἔξοδος ἐκ τῆς δυσχερείας καὶ δικαιολογία τις ἀπέναντι τοῦ τόπου*. Κατὰ τὴν γενομένην ἐν τῇ Βουλῇ ἀφήγησιν ὁ κ. Δεληγιάννης εἶπε τὴν 4 Φεβρουαρίου εἰς τὸν Ἄγγλον ἐπιτετραμμένον ὅτι, ἂν αἱ Δυνάμεις παρεδέχοντο τὰς αἰτήσεις τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως, *« αὐτὴ ἤθελε σκεφθῇ περὶ » τοῦ τί ἠδύνατο νὰ πράξῃ »*, κατὰ τὸν κ. Οὐίνδαμ ἀπ' ἐναντίας ὁ ἡμέτερος ὑπουργὸς ὑπέβαλεν αὐτῷ ἔγγραφον πρότασιν οὐχὶ σκέψεως περὶ τοῦ πρακτέου, ἀλλ' ἀνακλήσεως τοῦ στρατοῦ, ἣν μάλιστα ἀπεποιεῖτο ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας νὰ διαβιβάσῃ τῇ Κυβερνήσει του, ἂν δὲν ἐπέμπετο *προηγουμένως* εἰς τὸν στρατὸν ἡ διαταγὴ νὰ σταματήσῃ. Κατὰ τὸν κ. Δεληγιάννην πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ὑπεχώρησε πεισθεὶς εἰς τὰς παραστάσεις τῶν κ. κ. πρέσβεων, κατὰ τούτους ἀπ' ἐναντίας πρῶτος ὁ κ. Δεληγιάννης ἐζήτησεν ἐμπιστευτικῶς τὴν πρωΐαν παρ' ἑκάστου αὐτῶν καὶ *ἐπισήμως* τὸ ἑσπέρας παρὰ τοῦ συνεδριάζοντος διπλωματικοῦ σώματος (Ἀρ. **16**) ἓν οἷον δήποτε μέσον ὑποχωρήσεως, ὡς προκύπτει καὶ ἐκ τοῦ τηλεγραφήματος: *« Ἀδυ- » νάτου οὔσης πάσης ἀντιστάσεως, ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις σκέπτεται κτλ.»* Ἐν τῇ διηγήσει τοῦ κ. Δεληγιάννη πρωταγωνιστεῖ ἡ μέριμνα τῆς Κυβερνήσεως ὑπὲρ τῶν Ἠπειροθεσσαλῶν, ἐν δὲ τῇ τῶν κ. κ. πρέσβεων ὁ φόβος αὐτῆς τοῦ τουρκικοῦ στόλου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὰ δύο κείμενα εἶναι ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους ἀσυμβίβαστα, ὥστε ἀνάγκη πᾶσα νὰ πιστεύσωμεν ἢ ὅτι οἱ κ. κ. πρέσβεις παρεμόρφωσαν τὰ γεγονότα, καὶ τότε πρέπει νὰ ζητηθῇ διὰ παντὸς μέσου ἡ ἐπίσημος ἀναίρεσις τῶν ἐν τῇ *Κυανῇ* καὶ τῇ *Πρασίνῃ* βίβλῳ αἰσχίστων συκοφαντιῶν, ἢ ὅτι κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 30 Ἰανουαρίου δὲν ἔμαθεν ἡ Βουλὴ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι δηλ. ἐκένωσεν ἡ Ἑλλὰς μέχρι τρυγὸς τὸ ποτήριον τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς αἰσχύνης, εἰς ὃ ἔρριψαν οἱ κ. κ. πρέσβεις τὴν *πρόφασιν ἀπέναντι τοῦ τόπου*, ὁ κ. Φωτιάδης τὴν *ἀταραξίαν του*, καὶ ὁ Σαφὲτ Πασᾶς τὴν *παραχώρησιν ὀλίγων ἡμερῶν πρὸς μεταμέλειαν*.

Πᾶσαν κρίσιν ἐκ τῶν ὑστέρων νομίζομεν οὐ μόνον σκληράν, ἀλλὰ καὶ ἄδικον. Ἂν ὁ ἀνωτέρω πρωτοφανὴς τῆς Ἑλλάδος ἐξευτελισμὸς ἦτο ἀποτέλεσμα ἀπροόπτου τινὸς φορᾶς τῆς τύχης, καθῆκον ἡμῶν ἤθελεν εἶναι νὰ σπογγίσωμεν μετὰ συμπαθείας τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ κ. Δεληγιάννη διπλωματικὰ ἐμπτύσματα, συγχωροῦντες αὐτῷ χάριν τούτων καὶ τὴν ἐν ὥρᾳ ψυχικῆς ταραχῆς ἀφελῶς ἐκφρασθεῖσαν τῷ κ. Μαφέῃ πρόθεσίν του νὰ ὠθήσῃ τὸν τόπον εἰς καταστροφήν, ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς φήμης τοῦ Ὑπουργείου. Ἀκατανόητος ὅμως ἡμῖν εἶναι ἡ διαταγὴ οὐχὶ τῆς ἀνακλήσεως, ἀλλὰ τῆς ἐξόδου τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, οὐδὲ πιστεύομεν ὅτι μειοῦται ἡ εὐθύνη τῆς Κυβερνήσεως, ἰσχυριζομένης ὅτι αὕτη ἐδόθη ἐν γνώσει δῆθεν τῆς Βουλῆς. Πᾶσα κυβέρνησις, ἐν κρισίμῳ μάλιστα ὥρᾳ, ὑποτίθεται γνωρίζουσα κάλλιον παντὸς ἄλλου τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων καὶ μεταδίδουσα, ἂν οὐχὶ πάντοτε πλήρεις, εἰλικρινεῖς τοὐλάχιστον πληροφορίας εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Ἔθνους. Ὡς ὁ μαθηματικὸς τὸ πρόβλημα, οὕτω καὶ ὁ βουλευτὴς τὸ ζήτημα δὲν δύναται νὰ λύσῃ εἰμὴ ἐκ τῶν ὑποβληθέντων αὐτῷ δεδομένων, ἀφίνων εἰς τὴν ὑποβαλοῦσαν ταῦτα Κυβέρνησιν πλήρη τὴν εὐθύνην τῆς ἀκριβείας αὐτῶν καὶ τῆς ὀρθότητος τῆς ἀποφάσεως, καθ' ὅσον ἐκ τῆς ἀκριβείας ταύτης ἐξαρτᾶται. Ἀνωτέρω εἴδομεν ὅτι κατὰ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα ἡ Βουλὴ δὲν ἤκουσε τὴν ἀλήθειαν περὶ τῶν διατρεξάντων κατὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ στρατοῦ. Ταῦτα πάλιν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν, ἂν ἀληθέστερα ἦσαν ὅσα ἡ Κυβέρνησις ἔκρινε πρέπον ν' ἀνακοινώσῃ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν, ὑποβάλλουσα αὐτῇ τὸ ζήτημα τῆς εἰσελάσεως εἰς Θεσσαλίαν. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἀγορεύσεως, δι' ἧς ὁ κ. Δεληγιάννης ἐξηγεῖ κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 22 Ἰανουαρίου τοὺς λόγους, τοὺς ἀναγκά-

ζοντας τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν νὰ καταλάβῃ στρατιωτικῶς τὰς ἐξεγερθείσας ὁμόρους ἐπαρχίας πρὸς περιφρούρησιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας Χριστιανῶν τε καὶ Ὀθωμανῶν κατὰ τοῦ ἀτάκτου στρατοῦ τῆς Πύλης κλ., οὐδὲν ἔχομεν νὰ εἴπωμεν, ἀφοῦ αὕτη ἦτο πιστὴ μετάφρασις τῆς σταλείσης αὐθημερὸν εἰς τὰς Δυνάμεις ἐγκυκλίου, ἀπηγγέλλετο δὲ καὶ ἐν τῇ Βουλῇ ἐπὶ τῷ μόνῳ σκοπῷ νὰ θαυμάσωσιν οἱ κ. κ. Βουλευταὶ τὴν δεινότητα τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν περὶ τὴν ἐξεύρεσιν προφάσεων ἀπέναντι τῶν ξένων. Ἡ ἀληθὴς συζήτησις εἶχεν ἤδη γείνει πρὸ τριῶν ἡμερῶν κατὰ τὴν μυστικὴν συνεδρίασιν της Βουλῆς, καθ' ἣν ἡ Κυβέρνησις ἠδυνήθη νὰ ἐκθέσῃ ἀπεριχαλύπτως τοὺς λόγους τοὺς ὠθοῦντας αὐτὴν εἰς τοιοῦτον *οὐχὶ ἀσύνηθες* διάβημα, ὅτι δηλ., κατὰ τὸν Κουμουνδοῦρον, ἡ Τουρκία ἦτο πτῶμα, ἡ δὲ Ἑλλ. Κυβέρνησις *ἐνθαῤῥύνεται νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτῆς ὑπὸ ἀντιπροσώπων ξένων δυνάμεων*. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος τῶν ἰσχυρισμῶν τούτων εἶναι ἁπλῆ προσωπικὴ ἐκτίμησις, εἰς ἣν οἱ κ. κ. Βουλευταὶ ἔπρεπε νὰ δώσωσι σημασίαν ἀνάλογον τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτῶν εἰς τὰς νεκροσκοπικὰς γνώσεις τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, ἡ *ἐνθάῤῥυνσις* ὅμως *τῶν Πρέσβεων* ἦτο βεβαίωσις θετικοῦ γεγονότος, προσθήκη εἰς τὸ ζήτημα νέου παράγοντος, μεταβάλλοντος τὴν φύσιν καὶ τὴν λύσιν αὐτοῦ. Τούτου τὴν σπουδαιότητα ἐξετίμησε δεόντως ἡ Βουλή, ζητήσασα κατ' ἐπανάληψιν τὴν πίστωσιν αὐτοῦ, τινὲς δὲ μάλιστα Βουλευταὶ ἐδήλωσαν ῥητῶς ὅτι ἐπὶ τούτῳ μόνον βασιζόμενοι δίδουσι τὴν ψῆφον αὐτῶν. Τοῦ πιστοποιηθέντος ὅμως ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐνώπιον τῆς Βουλῆς γεγονότος οὐ μόνον οὐδ' ἴχνος φαίνεται ἐν τοῖς ἐπισήμοις ἐγγράφοις, ἀλλὰ καὶ ἐκ πλείστων τούτων προκύπτει ὅτι οὔτε ἐνθάῤῥυνσις ἐδόθη οὔτε ἠδύνατο νὰ δοθῇ. Ἡ ἀνταπόκρισις τοῦ Ἄγγλου ἐπιτετραμμένου πρὸς τὴν Κυβέρνησιν αὐτοῦ ἀποτελεῖ συνεχῆ ἄλυσιν καθημερινῶν ἐπιστολῶν, ἀφ' ἧς οὔτε κρίκος ἐλλείπει οὔτε ἡ ἐλαχίστη παρατηρεῖται μεταξὺ αὐτῶν διαφορά. Κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας τῶν μυστικῶν συνεδριάσεων ἡ Ἀγγλία δὲν ἔπαυε συμβουλεύουσα ἡσυχίαν καὶ ἀποχήν, ἀπαραλλάκτως ὅπως πρὶν καὶ μετὰ ταῦτα (1). Τὴν αὐτὴν γλῶσσαν ἐλάλησε πρὸς ἡμᾶς ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ποτὲ παραλλαγῆς· τῆς δὲ Γαλλικῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἡ γνώμη ἀρκούντως ἐξεδηλώθη ἐκ τοῦ ὕφους αὐτῶν κατὰ τὰς πενθίμους τῆς ἀνακλήσεως ἡμέρας. Κατὰ τὸν κ. Κουμουνδοῦρον, δικαιολογοῦντα τὴν ἀνάκλησιν ταύτην ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 31 Ἰανουαρίου, αἱ πρὶν ἐνθαῤῥύνουσαι ἡμᾶς Εὐρωπαϊκαὶ Κυβερνήσεις «*μετέβαλον γλῶσσαν μετὰ τὴν ἀναχωχὴν*»· ἀλλ' ἡμεῖς ὑπ' ὄψιν ἔχοντες τὴν ἀλληλογραφίαν αὐτῶν ἐρωτῶμεν πότε μετεχειρίσθησαν ἄλλην; Ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἀξιομνημονεύτῳ συνεδριάσει ἠκούσαμεν παρὰ τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ ὅτι ἡ Εὐρώπη, ἡ τὴν προτεραίαν ἐνθαῤῥύνουσα τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν εἰς παράβολον κίνημα, εἶπεν αὐτῇ τὴν ἐπιοῦσαν: «Ὅσα πράττετε » ἤδη *μετὰ τὴν ἀναχωχὴν* εἶναι *παρεκτροπή*, εἶναι *κακὸν* καὶ δὲν ἐννοοῦμεν νὰ ἐπιμείνητε. » Ἐὰν ἐπιμείνητε σᾶς ἀρνούμεθα τὴν ὑποστήριξιν καὶ τὰς συμπαθείας μας. Ἐὰν συμμορφω- » θῆτε πρὸς ὅ,τι σᾶς λέγομεν, ἀναδεχόμεθα νὰ ὑπερασπίσωμεν τοὺς ἀδελφούς σας καὶ τὰ δι- » καιώματα αὐτῶν (2) ». Ἀλλὰ τὰ αὐτὰ ἀπαραλλάκτως καὶ διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων ἔλεγεν ἡμῖν ἡ Εὐρώπη καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου. Πότε λοιπὸν εἶπεν ἡμῖν τὰ ἐνθαῤῥύναντα τὴν εἰσβολήν; Κατὰ τὸν κ. Κουμουνδοῦρον πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ὑπῆρξε στιγμή τις μεταξὺ εἰρήνης καὶ πολέμου, ἀστραπηδὸν παρελθοῦσα, οὐδὲν ἴχνος τῆς διαβάσεως αὐτῆς ἀφεῖσα, ἄγνωστος εἰς τοὺς πάντας καὶ εἰς μόνον ἐκεῖνον γνωστή, καθ' ἣν ἡ Εὐρώπη οὐ μόνον

(1) Βλέπε τὴν Κυανῆν Βίβλον 1878 (Τουρκία Ἀρ. 19) ἀπὸ τοῦ ἀριθ. 140 μέχρι τέλους τοῦ τεύχους.
(2) Βλέπε τὰ Πρακτικὰ τῆς ῥηθείσης συνεδριάσεως.

ἐνεθάῤῥυνε τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν εἰς ἐνέργειαν, ἀλλὰ καὶ « ἀπέβλεψεν εἰς τὸ κίνημα μετ' εὐ-» μενείας καὶ ἐπεδοκίμασε τὴν πρᾶξίν μας, εὑρισκομένη εἰς ἀπάτην καὶ οὐδ' αὐτὴ γνωρίζουσα » τὰ λαβόντα χώραν (1) ». Ἀλλ' ἂν οὕτως εἶχεν, ἂν δηλ. ἡ Εὐρώπη διὰ τῆς ἐνθαῤῥύνσεως αὐτῆς ἦτο συνένοχος τῆς ἀπάτης ἡμῶν, ἀκατανόητοι καθίστανται αἱ ἀνωτέρω κατὰ τὸν κ. Κουμουνδοῦρον μομφαὶ αὐτῆς κατὰ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως ἐπὶ *παρεκτροπῇ καὶ κακῇ πράξει* καὶ αἱ κατὰ τὸν Ἰταλὸν Πρέσβυν *αὐστηραὶ καὶ τραχεῖαι ἐπιτιμήσεις* (rimproveri) πασῶν ἀνεξαιρέτως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, *εὐθὺς* ὡς ἔμαθον τὸ κίνημα, ὅπερ ἀπατώμεναι ἐνεθάῤῥυναν δῆθεν τὴν προτεραίαν. Οὐχ ἧττον δὲ ἀκατανόητος ἀποβαίνει ἡ ὄντως χριστιανικὴ ἀνοχή, μεθ' ἧς ἡ ἡμετέρα Κυβέρνησις ὑπέμεινε τοσαῦτα ἄδικα ῥαπίσματα, χωρὶς οὐδ' ἅπαξ νὰ ἐνθυμίσῃ εἰς τους ἀσπλάγχνους συντάκτας τοῦ: « *ἀδυνάτου οὔσης πάσης ἀντιστάσεως* » ὅτι ἐνείχοντο κάπως κἀκεῖνοι εἰς τὸν ἔκπλουν τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ἀλλὰ πᾶσα περὶ τούτου συζήτησις ἀποβαίνει περιττή, ἀφοῦ ἀρκεῖ νὰ παραβάλῃ τις τὰς ἡμερομηνίας τῶν διαμειφθέντων ἐγγράφων, ἵνα πεισθῇ ὅτι μεταξὺ αὐτῶν δὲν ἀπομένει χάσμα κανέν, πρὸς τοποθέτησιν τῆς προτεινομένης ὑπὸ τοῦ κ. Κουμουνδούρου ἐπί τινα καιρὸν *ἐνθαῤῥύνσεως, καὶ ἐπιδοκιμασίας* τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων. Ἂν λοιπὸν δὲν προσαχθῶσιν ἄλλα ἔγγραφα ἀντιφάσκοντα πρὸς τὰ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν καὶ *κατ' ἀνάγκην σύγχρονα* τούτων, δύσκολον φαίνεται ἡμῖν νὰ παραδεχθῶμεν τὸν ἰσχυρισμὸν τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι οἱ κ. κ. βουλευταὶ ἐψήφισαν ἐν γνώσει τῶν διατρεχόντων, ἐνῷ οὗτοι τὴν ψῆφον αὐτῶν ἔδωκαν ἐν γνώσει μόνον τῶν εἰς αὐτοὺς ῥηθέντων, βασιζόμενοι ἐπὶ τοῦ κοινοῦ ἀξιώματος, καθ' ὃ αἱ Κυβερνήσεις ὑποτίθενται λέγουσαι τὴν ἀλήθειαν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἔθνους, ὅπερ ἀποδεικνύεται ἤδη ὑποκείμενον εἰς ἐξαιρέσεις.

Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ παρεισάκτου στοιχείου τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐνθαῤῥύνσεως, ἐν πάσῃ ταπεινότητι ὁμολογοῦμεν ὅτι τὸ ἐπεισόδιον τῆς ὑπερβάσεως τῶν ὁρίων εἶναι δι' ἡμᾶς ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους ἀκατάληπτον. Ἡ ἐλπὶς ὅτι ἡ Τουρκία δὲν ἤθελεν *παρεξηγήσει* τὴν πρὸς σωτηρίαν Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων *ἐπὶ φιλανθρωπικῷ σκοπῷ* κατάληψιν τῆς χώρας αὐτῆς δὲν εἶναι οὐδὲ συζητήσεως δεκτική· ἡ ἀνακωχή, ὑπογραφεῖσα ἢ ἀνυπόγραφος, ἐγνωρίζετο ὡς ἀπὸ στιγμῆς εἰς ἄλλην ἐπικειμένη· ὑπόσχεσιν ἀρωγῆς δὲν εἴχομεν παρ' οὐδενὸς τὴν ἐλαχίστην· τὰ δύο παραμείναντα μέλη τῆς πεσούσης Κυβερνήσεως κάλλιστα ἐγνώριζον ἐξ ὅσων ἐλέχθησαν ἐπανειλημμένως πρὸ δύο ἑβδομάδων ἐν τῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ, ὅτι ὁ ἡμέτερος στρατὸς οὐδ' ἐπὶ ὀκταήμερον ἠδύνατο νὰ συντηρηθῇ πέραν τῶν ὁρίων· ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος πρὸς ἄφιξιν εἰς Πειραιᾶ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἠδύνατο εὐκόλως νὰ ὑπολογισθῇ· τὸ ἔθνος οὔτε ὄρεξιν εἶχε νὰ θυσιάσῃ ἀνωφελῶς τὰ παράλια, οὔτε μέσον ἀμύνης ὑπῆρχε κανέν. Ἐν ἑνὶ λόγῳ τὸ τηλεγράφημα: « *Ἀδυνάτου οὔσης πάσης ἀντιστάσεως ἡ Ἑλλὰς σκέπτεται*, κτλ. » ἦτο ἐκ τῶν προτέρων ὑπὸ τῆς στοιχειώδους λογικῆς συντεταγμένον. Ταῦτα φαίνονται συνηγοροῦντα ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ κ. Φωτιάδου ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἁπλῆς κωμῳδίας. Καὶ οὕτω ὅμως ἀκατάληπτον πάλιν μένει τί λογικῶς ἐλπίζουσα ἢ εἰς τίνος ὑπείκουσα προτροπὰς προέβη ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν τοσοῦτον ὁμοφώνως καὶ ἀσπλάγχνως συριχθεῖσαν παράστασιν ταύτην, ἐξ ἧς οὐδὲν ἄλλο εἰσέπραξεν εἰμὴ εἰρωνικὴν ἐπανάληψιν ὑποσχέσεως δοθείσης πρὸ ἑξαμηνίας. Παντοιοτρόπως βασανίσαντες τὴν λογικὴν καὶ τὰ πράγματα, λύσιν τῆς ἀπορίας δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν καμμίαν, ἐκτὸς μόνον ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ κ. Δεληγιάννης ἐνόει τί ἔγραφεν ἀπαντῶν εἰς τὰς Δυ-

(1) Βλ. τὰ Πρακτικά.

νάμεις «l'impression produite sur les Puissances a été au delà de toute mon attente», καὶ ὅτι πράγματι οὐδὲν ἄλλο ἐπεδίωχεν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διατάσσουσα τὸν στρατὸν νὰ ὑπερβῇ τὰ ὅρια εἰμὴ μόνον ***αὐστηράς, ἐντόνους καὶ δριμείας ἐπιπλήξεις.***

Ἂν δὲ τυχὸν παρατηρήσῃ τις εἰς ἡμᾶς ὅτι ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐπεμείναμεν εἰς ἐπεισόδιον παρῳχημένον καὶ λησμονηθέν, ἂν ὑπάρχουσιν οἱ νομίζοντες ὅτι ἡ Βουλὴ πρέπει ν' ἀποφύγῃ σκανδαλώδεις συζητήσεις καὶ νὰ χυρώσῃ διὰ σιωπηλῆς ἀνοχῆς νέον κοινοβουλευτικὸν ἔθιμον, καθ' ὃ ἐπιτρέπεται τῇ Κυβερνήσει νὰ ὑφαρπάζῃ τὰς ψήφους αὐτῆς ἐν γνώσει μεταδίδουσα ἀποκρύφους ***ἐνθαῤῥύνσεις*** καὶ νὰ δικαιολογῆται ἔπειτα νέας συσσωρεύουσα ἀνακριβείας, εἰς τούτους πρέπει ν' ἀπαντήσωμεν ὅτι τὸ νεοελληνικὸν πλεονέκτημα τῆς ταχείας λήθης ἔπρεπε νὰ ἐπεκτείνεται καὶ πέραν τῶν ἡμετέρων ὁρίων, ἵνα δικαιολογηθῇ ἐκ τούτου ἡ παραγραφή. Πιθανὸν εἶναι νὰ ἐλησμονήθη ἤδη ἐν Ἀθήναις τί ἠναγκάσθη νὰ εἴπῃ καὶ ν' ἀκούσῃ ἡ ἡμετέρα Κυβέρνησις κατὰ τὴν ἀποφράδα ἡμέραν τῆς 4 Φεβρουαρίου· ἡ ἀνάμνησις ὅμως τούτων παραμένει δυστυχῶς ζωηρὰ καὶ ἀκμαία παρὰ τοῖς ξένοις, ἐπηρεάζουσα τὴν πρὸς ἡμᾶς γλῶσσαν καὶ συμπεριφορὰν αὐτῶν. Καθ' ἣν ὥραν γράφομεν τὰς γραμμὰς ταύτας, ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τὸ τελευταῖον κύριον ἄρθρον τῶν «Καιρῶν» τοῦ Λονδίνου (6 Σεπτεμβρίου), καταλῆγον εἰς τὸ ἀκόλουθον συμπέρασμα: «Ἡ » Ἑλλὰς προτιμήσασα τὴν εἰρήνην ὡδηγήθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτῆς συμφέροντος, ἀφοῦ ἤθελε γείνει » ὑποχείριος τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν ἐχθροπραξιῶν.... Εἰσέτι δὲν ἐλησμο» νήσαμεν τὰς ***δοθείσας παρ' αὐτῆς ἐξηγήσεις***, εὐθὺς ὡς κατενόησε τὸν κίνδυνον τῆς θέσεώς » της, οὐδὲ τὰς ***ἐκφράσεις*** δι' ὧν περιέφερεν ***ἐπίκλησιν συνδρομῆς***, αἵτινες ἦσαν πολὺ διά» φοροι τῶν σημερινῶν.»

Τὰς ἀνωτέρω γραμμὰς τῶν «Καιρῶν» νομίζομεν ἀρκούσας ὅπως τὸ ἐπεισόδιον τῆς ὑπερβάσεως τῶν ὁρίων κριθῇ καὶ ἐκ τῶν παραμενόντων αὐτοῦ ἀποτελεσμάτων. Ἡ ἀπάντησις τῆς Εὐρώπης εἰς πᾶσαν ἡμῶν ἀπαίτησιν ἢ ἀπειλὴν καθίσταται δι' αὐτοῦ εὔκολος καὶ ἁπλῆ, ἀφοῦ ἡ ἡμετέρα Κυβέρνησις ἔκρινε πρέπον ν' ἀποδείξῃ πανηγυρικῶς, νὰ ὁμολογήσῃ καὶ νὰ ὑπογράψῃ ὅτι ἠπατᾶτο ὁ Σαφὲτ Πασᾶς παραχωρῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα «***ὀλίγας ἡμέρας πρὸς μεταμέλειαν***», ἐνῷ ὀλίγαι ὧραι ἦσαν πρὸς τοῦτο ἱκαναί.

Γ'.

Τὰ ὑπ' ἀρ. **22—64** ἐπισυνημμένα ἔγγραφα εἶναι ἁπλᾶ ἀποσπάσματα ἱλαροτραγικῆς ἐποποιίας, ἣν ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸν τίτλον: «***Ἠπειροθεσσαλικὴ ἐπανάστασις.***» Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὸν γυμνὸν τοῦτον τίτλον φέρει αὕτη μόνον ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου, ἐν δὲ τοῖς ἐγγράφοις ὀνομάζεται πάντοτε «the so called insurrection» ἤτοι ἡ «***δῆθεν ἐπανάστασις***», τὸ δὲ ***δῆθεν*** τοῦτο προστίθεται ἀνελλιπῶς εἰς πάντα τὰ σχετιζόμενα μετ' αὐτῆς, οἷον «***οἱ δῆθεν ἐπαναστάται, οἱ δῆθεν ἐθελονταί,***» καὶ οὕτω ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους. Δὲν θέλομεν ἐπιμείνει ἐξετάζοντες τὴν ἐπανάστασιν ταύτην αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, οὐδὲ ἂν εἶχεν ἐλπίδα τινὰ ἐπιτυχίας. Τοῦτο ἤθελεν εἶναι σήμερον οὐ μόνον ἄσκοπον, ἀλλ' ἴσως καὶ ἄδικον, ἀφοῦ πασίγνωστον ἦτο ὅτι οἱ πεμφθέντες εἰς Ἠπειροθεσσαλίαν πρόμαχοι τοῦ ἑλληνισμοῦ δὲν εἶχον ἐντολὴν νὰ νικήσωσιν, ἀλλὰ μόνον νὰ ὑποκινήσωσιν ἀταξίας, προκαλούσας παρὰ τοῦ ἀτάκτου στρατοῦ τῆς Πύλης σφαγάς, ἐμπρησμούς, ἀτιμώσεις καὶ ἄλλα τοιαῦτα, δυνάμενα νὰ

χρησιμεύσωσι τῇ Κυβερνήσει ὡς θέματα συγκινητικῶν διακοινώσεων πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις. Ἐν ἄλλαις λόγοις ἐπρόκειτο διὰ τῆς θυσίας ἀριθμοῦ τινος χριστιανικῶν χωρίων καὶ γυναικοπαίδων νὰ δημιουργηθῇ καὶ πάλιν ζήτημα ἑλληνικόν. Ἀλλ' ἐνταῦθα γεννᾶται πρώτη τις καὶ ὄντως ἄλυτος ἀπορία. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 31 Ἰανουαρίου ἡ Κυβέρνησις ἐδήλωσεν ἐσισήμως ἀπὸ τοῦ βήματος: «ὅτι ἐνέδωκεν εἰς τὰς συμβουλὰς τῶν Δυνάμεων ἀνακαλέσασα » τὸν στρατόν, ἀφοῦ ἔλαβε παρ' αὐτῶν τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι ἀνελάμβανον νὰ μεταχειρισθῶσι πάν» τα τὰ μέτρα *καὶ αὐτὰ τὰ πλέον ἔσχατα* ὑπὲρ τῆς προστασίας τῶν ἐν ταῖς ὁμόροις ἐπαρχίαις » χριστιανῶν, καὶ ὅτι ἡ σκέψις περὶ τῶν πόθων αὐτῶν ἤθελε γείνει ἀντικείμενον τῆς προσοχῆς » τοῦ Συνεδρίου.» Τί λοιπὸν πλειότερον τούτου ἐζήτει ἡ Κυβέρνησις, ἡ λαβοῦσα ἤδη ὡς *ἀντάλλαγμα τῆς ἀνακλήσεως τοῦ στρατοῦ* τὸ ἀνωτέρω πιστὸν ἀντίγραφον τῶν πρὸ ἑξαμηνίας ὑποσχέσεων τοῦ Λόρδου Δέρβη πρὸς τὸν κ. Τρικούπην καὶ παραστήσασα τοῦτο εἰς τὴν Βουλὴν ὡς ἐπαρκῆ ἐγγύησιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ; Ὅπως δήποτε, ἀφοῦ ἀπεφάσισε νὰ ἐπιδιώξῃ διὰ νέων ἀγώνων καὶ ἄλλον τίτλον μᾶλλον πρωτότυπον, ἐνδιαφέρει ἡμῖν νὰ ἐξετάσωμεν οὐχὶ τὸ ποιὸν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ μόνον κατὰ πόσον ἐπέτυχε τοῦ ἀληθοῦς αὐτῆς σκοποῦ, ποίαν δηλ. ἐντύπωσιν ἐπροξένησεν αὕτη εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τί *νέον* ἐκαρπώθη τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ἐκ τῆς αἱματοχυσίας καὶ ἐρημώσεως, ἣν ἡ Κυβέρνησις ἐνόμισε καλὸν νὰ προκαλέσῃ καὶ νὰ καταγγείλῃ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις.

Ἐνταῦθα πρέπει πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ἀφοῦ ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἐγένετο ἐν γνώσει πάντων ἁπλῶς πρὸς τὸ θεαθῆναι, τὸ πρῶτον ἀναγκαῖον αὐτῆς προσὸν ἦτο ν' ἀναβιβασθῇ εὐπρόσωπος ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἐκλεγομένων μετά τινος προσοχῆς τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς παραστάσεως, εἰς ἣν προσεκαλεῖτο ἡ Εὐρώπη. Τοιαύτη ὅμως πρόνοια δὲν ἐλήφθη δυστυχῶς ἡ ἀρκοῦσα, καθ' ὅσον τοὐλάχιστον προκύπτει ἐκ τῶν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν κειμένων. Οὕτω λ. χ. ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ ἐν Ζακύνθῳ ὑποπροξένου πληροφορούμεθα « ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐν τῇ » νήσῳ ἐθελοντῶν εἶναι κατάδικος ἐπὶ φόνῳ καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ ἄνθρωποι τοῦ αὐτοῦ φυράματος » (Ἀρ. **36**).» Ἐκ τοῦ Ἀρ. **37** μανθάνομεν ὅτι πρῶτον ἔργον τῶν ἀποβάντων εἰς Λιτοχώριον ὑπὸ τὸν Δουμπιώτην ἦτο νὰ συμμαχήσωσι μετὰ τοῦ λῃστάρχου Εὐαγγέλη καὶ τῶν τριάκοντα αὐτοῦ συμμοριτῶν. Οἱ Ἄγγλοι ἐν τῇ ἐπισήμῳ ἀλληλογραφίᾳ εἰσὶ περὶ τὰς ἐκφράσεις αὐτῶν ἐπιφυλακτικώτατοι, ἀλλ' ἐν τούτοις θέλοντες νὰ παραστήσωσι τὴν ποιότητα τῶν « *ἀναφανδὸν στρατολογουμένων ἀντὶ 39 δραχμῶν καὶ ζεύγους κνημίδων* » ἐλευθερωτῶν τῆς Ἠπειροθεσσαλίας, ὀνομάζουσιν αὐτοὺς ὁτὲ μὲν « δῆθεν ἐθελοντάς, » ὁτὲ δὲ *σκυλολόγιον, περιτρίμματα, λῃστὰς ἢ φαυλοβίους* (mob, riff raff, brigands, rough caracters κτλ.). Κατὰ τὴν ὁμόφωνον τῶν προξένων τούτων μαρτυρίαν οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι: « ἀδύνατον εἶναι νὰ ὑπο» βληθῶσιν εἴς τινα ἔλεγχον ἢ νὰ πράξωσί τι καλὸν » (Ἀρ. **25**). «Οἱ κάτοικοι τῆς Κερκύρας » θέλουσι μεγάλως ἐκπλαγῆ βλέποντες τὴν *Ἑπτάνησον* ἀποβιβάζουσαν τοιοῦτο σκυλολόγιον.» (Ἀρ. **26**) «Ἡ Ζάκυνθος θέλει λογίζεσθαι εὐτυχής, ἂν οὐδέποτε ἐπιστρέψωσιν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι » (Ἀρ. **36**) καὶ οὕτω ἐπ' ἄπειρον στερεοτύπως. Ἂν δὲ ὑποτεθῇ ὕποπτος ἡ μαρτυρία τῶν προξένων, πρόσφατος εἶναι ἡ ἀνάμνησις τῶν ἀνταποκρίσεων τοῦ πολυκλαύστου φιλέλληνος Ὄγγλ, ἀνακράζοντος μετ' ἀδημονίας: «Δὲν εἶναι ἄρα δυνατὸν ν' ἀπέχωσιν οἱ Ἕλληνες gentlemen » ἀπὸ τῆς συγχρωτίσεως μετὰ λῃστῶν!» Τὰ αὐτὰ ἔγγραφα ἱστοροῦσι καὶ ποῖοι ὑπῆρξαν ἐν Ἠπειροθεσσαλίᾳ οἱ ἆθλοι τῶν ἀνθρώπων τούτων, οἵτινες ὡς ἄλλοι Αἴαντες Μαστιγοφόροι ἐπολέμησαν πρὸ πάντων κατὰ τῶν ποιμνίων. Ἀπόδειξιν δὲ τῆς φιλαληθείας τῶν μαρτύρων, πλὴν τῶν ὅσα ἐξ αὐτοψίας ἐνταῦθα γινώσκομεν, παρέχει ἡμῖν ἡ ἐπαινετικὴ παρ' αὐτῶν

μνεία τῆς μάχης τῆς Μακρυνίτσας (1), καθ' ἣν ἠγωνίσθησαν καὶ ἄνδρες οὐδὲν ἔχοντες κοινὸν πρὸς ἀναλαβόντας ἐπὶ δικαίᾳ ἀμοιβῇ δευτέραν δημιουργίαν ἑλληνικοῦ ζητήματος.

Γράφοντες τὰ ἀνωτέρω οὐδόλως λησμονοῦμεν ὅτι πρὸς ἐξέγερσιν ἐπαναστατικῶν κινημάτων δὲν δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι Κουάκεροι καὶ Γεροστάθαι. Ἀλλ' ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς ἰδιαζούσας περιστάσεις καὶ τὸν σκοπὸν τῆς τελευταίας ταύτης ὑποκινήσεως, καθ' ἣν δὲν ἤλπιζεν ἡ Ἑλλὰς ἔνοπλον ἐπιτυχίαν, οὐδ' ἐπρόκειτο κἂν περὶ τούτου, ἀλλὰ μόνον ν' ἀποδειχθῶσιν οἱ διαμαρτυρόμενοι κατὰ τῆς τουρκικῆς φαυλότητος ἄξιοι καλλιτέρας τύχης, φρονοῦμεν ὅτι ἡ χορηγοῦσα Κυβέρνησις ἔπρεπε νὰ καταβάλῃ μείζονα προσοχὴν περὶ τὴν συγκρότησιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ θιάσου. Ὁ θέλων νὰ λέγεται λευκὸς Αἰθίοψ τῆς παροιμίας, ἔκρυπτεν ὅλον τὸ σῶμα δεικνύων μόνους τοὺς ὀδόντας εἰς τὸν θεατήν· ἡ ἡμετέρα Κυβέρνησις ἔπραξεν ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον, ἐκθέσασα ἐν ὥρᾳ κρισίμῳ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Εὐρώπης σκύβαλα καὶ περιτρίμματα, ὅπως κρίνῃ ἐκ τῶν δειγμάτων τούτων περὶ τῆς προόδου ἣν ἐπετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1854 ὁ ἑλληνισμός.

Ἐπειγόμενοι νὰ ἐξέλθωμεν τοῦ ἐπαναστατικοῦ τούτου βορβόρου, παραπέμπομεν τοὺς ὀρεγομένους λεπτομερειῶν εἰς τὰ ἐπισυνημμένα ἔγγραφα. Ἐκ τούτων θέλουσι μάθει πῶς τὸ δράμα τῆς ἐν Ἠπείρῳ ἐξεγέρσεως ἤρξατο καὶ ἐτελείωσε μεταξὺ ἀνατολῆς καὶ δύσεως ἡλίου, κατὰ τοὺς κανόνας τῆς κλασσικῆς τραγῳδίας (Ἀρ. **30**)· τὴν δ' ἐπιοῦσαν ἱκέτευεν ὁ κ. Δεληγιάννης τὸν Ἄγγλον ἐπιτετραμμένον, ὅπως ἀγγλικὸν πλοῖον παραλάβῃ τοὺς *ἐπαναστάτας*, λαμβάνων ἀπάντησιν παρ' αὐτοῦ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὑφίστατο τὰς συνεπείας ἀταξιῶν, τὰς ὁποίας ἡ ἰδία εἶχεν ὑποκινήσει. Ἐκ τῶν Ἀρ. 56, 57, 65, 68, 114 (2) καὶ πλείστων ἄλλων τῆς ***Κυανῆς Βίβλου*** προκύπτει ὅτι τὰ ἀγγικὰ πλοῖα ἦσαν φιλανθρωπότερα τῶν ἀγγλικῶν λόγων, νυχθημερὸν περιπλέοντα τὰς τουρκικὰς παραλίας πρὸς διάσωσιν φυγάδων. Ἐκ τῶν ἐπιτασσομένων ὑπ' ἀρ. **39, 40, 42, 43** καὶ ἄλλων ἀποσπασμάτων καταφαίνονται αἱ ἀνένδοτοι προσπάθειαι τῆς Ἀγγλίας, ὅπως ἐπιβάλῃ τῇ Πύλῃ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκ Θεσσαλίας τῶν ἀτάκτων. Τὰ ὑπ' Ἀρ. **47, 48** καὶ πλεῖστα ἄλλα μὴ παρατεθέντα ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὰ τρία τοὐλάχιστον τέταρτα τῶν πεμπομένων εἰς τοὺς ἀντάρτας ὅπλων καὶ πολεμεφοδίων περιήρχοντο εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Περὶ δὲ τῆς ἐν γένει οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ κινήματος οὐδὲν λέγομεν, μὴ θέλοντες νὰ πικράνωμεν ἀξίους πάσης ὑπολήψεως ἄνδρας, οἵτινες ἐξ ὑπερβολῆς πατριωτισμοῦ ἔστερξαν νὰ γείνωσιν ἁπλοῖ ταμίαι ἢ μᾶλλον ἐλεοδόται τοῦ Ὑπουργείου. Ἄλλως τε τὰ διαδοθέντα περὶ τοῦ ποσοῦ τῶν λεγομένων *πετσωμάτων* εἶναι ὑπερβολαί. Σκανδαλῶδες ὑπῆρξεν οὐχὶ τὸ ποσόν, ἀλλ' ὁ τρόπος τῆς διανομῆς τῶν δαπανηθέντων χρημάτων. Ἀρκοῦσαν τούτου ἀπόδειξιν νομίζομεν τὴν ἐν τῷ « ***Μέλλοντι*** » ἐνυπόγραφον ἀπολογίαν τοῦ συμπολιτευομένου βουλευτοῦ κ. Κατσικαπῆ, ὅστις μετ' ἀνωτέρας παντὸς ἐπαίνου εἰλικρινείας ὁμολογεῖ ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ ληφθέντα χρήματα ἐδαπανήθησαν σχεδὸν εἰς μάτην, διότι ἦτο ἀκατάλληλος πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς ἣν ἀνέλαβεν ἐκ φιλοτιμίας καὶ ἐνθέρμου ζήλου νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα (3). Ἂν ἡ εἰλικρίνεια ἦτο ἀρετὴ κοινοτέρα, αἱ στῆλαι τῶν ἑλληνικῶν φύλλων μόλις ἤθελον ἀρκέσει εἰς τὰς τοιαύτας ἐξομολογήσεις.

(1) Βλ. Κυανῆς Βίβλου Ἀρ. 46.

(2) Τὰ ἔγγραφα ταῦτα δὲν ἐπετάξαμεν ὡς ἀρκούντως γνωστά.

(3) Δὲν ἔχομεν πρόχειρον τὸ « Μέλλον » ὅπως σημειώσωμεν τὸν ἀριθμὸν τοῦ φύλλου, ὅπερ ὅμως δύναται ἐν ἀνάγκῃ ν' ἀνευρεθῇ.

Αἱ καθ' ἅπασαν τὴν διάρκειαν τοῦ κινήματος συνεντεύξεις τοῦ Ἄγγλου ἐπιτετραμμένου μετὰ τοῦ ἡμετέρου ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν εἶναι ὄντως περίεργοι, ὁμοιάζουσαι διάλογον μεταξὺ ἀνακριτοῦ καὶ ὑποδίκου. Ὁ κ. Δεληγιάννης ὁτὲ μὲν δὲν ἔχει οὐδεμίαν εἴδησιν περὶ τῶν ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ τελουμένων, ὁτὲ δὲ ἀποδοκιμάζει ταῦτα καὶ προτίθεται νὰ διαβιβάσῃ εἰς τὰς παρὰ τὰ μεθόρια ἀρχὰς ὁδηγίας πρὸς πρόληψιν τῶν παρασπονδιῶν· ἄλλοτε μεταμορφόνει τοὺς ὑπὸ Βουλευτοῦ τινος ἀναφανδὸν στρατολογουμένους ἐν Πάτραις ἐθελοντὰς εἰς *Εὐζώνους* (Ἀρ. **24**)· ἐνίοτε ἀποκρίνεται ὡς ἄλλος Πάπας «non possumus», ὁσάκις δὲ σπουδαίως στενοχωρηθῇ, ὑπόσχεται ὅτι θέλει ὁμιλήσει περὶ τούτων εἰς τὸν Βασιλέα. Εἰς ταῦτα ὁ κ. Οὐΐνδαμ, ἀσφαλεῖς ἔχων πληροφορίας καὶ προχείρους ἀποδείξεις τῆς συνενοχῆς (connivence) τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως, ἀποκρίνεται εἰρωνικῶς καὶ ἐνίοτε τραχέως (Ἀρ. **24, 27**). Ὅπως δήποτε ἡ οὐσία τῶν λόγων τοῦ κ. Δεληγιάννη δύναται νὰ συνοψισθῇ εἰς τοῦτο: ὅτι ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις εἶναι μὲν προθυμοτάτη νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς συμβουλὰς τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ καὶ ἀπολύτως ἀνίκανος νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἰδιωτικὴν ἐνέργειαν τῆς *Ἀμύνης*, *Ἀδελφότητος* καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτροπῶν. Ἡ τοιαύτη ἐν τούτοις ἀνικανότης ἔπαυσεν αἴφνης μετὰ τὰ ἔντονα παράπονα, ἅτινα κατὰ διαταγὴν τῆς Υ. Πύλης ἀπηύθυνεν ὁ ἐνταῦθα πρέσβυς τῆς Τουρκίας τῷ ἡμετέρῳ ὑπουργῷ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τὴν 5 Ἀπριλίου (1). Σκληρὸν ὅμως ἦτο εἰς τὸν τοσάκις ὀχυρωθέντα ὄπισθεν τῆς ἀνικανότητός του κ. Δεληγιάννην νὰ μεταδώσῃ ὁ ἴδιος τῷ Ἄγγλῳ ἐπιτετραμμένῳ τὴν καλὴν εἴδησιν, ὅτι ἡ ἀνικανότης αὕτη, καθ' ἧς ἐναυάγουν οἱ ἐξορκισμοὶ τῆς Ἀγγλίας, ἐθεραπεύθη ὑπὸ τοῦ κ. Φωτιάδου δι' ἁπλῆς ἐπιδείξεως εἰς τὸν ὁρίζοντα τοῦ τουρκικοῦ στόλου (2). Τῆς τοιαύτης ἀμηχανίας ἐξήγαγε τὸν συνάδελφόν του ὁ κ. Κουμουνδοῦρος, στέρξας νὰ μεταβῇ ὁ ἴδιος εἰς τὸ μέγαρον τῆς Ἀγγλικῆς πρεσβείας καὶ ν' ἀνακοινώσῃ τῷ κ. Οὐΐνδαμ ὅτι: «ἂν ἡ Πύλη διέταττε τὴν *διακοπὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν* πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, ἡ » Ἑλλ. Κυβέρνησις ἤθελεν ἐμποδίσει τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἀτάκτων στιφῶν πρὸς ὑποκίνησιν » ἐπαναστατικῶν κινημάτων εἰς τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας καὶ τὴν Κρήτην» (Ἀρ. **54**). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι, ὅπως τῆς ἀνακλήσεως τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, οὕτω καὶ τῆς καταπαύσεως τῆς μετὰ ταῦτα ἐπαναστάσεως ἡ πρωτοβουλία ἀνήκει ἀναφαιρέτως τῇ Ἑλλ. Κυβερνήσει, διανεμομένη ἐξ ἴσου μεταξὺ τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ (3). Τὰ μετέπειτά εἰσιν ἀρκούντως γνωστά, πῶς δηλ. ἡ Τουρκία ἀπέῤῥιψε τὴν ζητηθεῖσαν παρὰ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως διακοπὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, οὓς «*δὲν » ἔστεργε νὰ θεωρήσῃ ἄλλως ἢ ὡς λῃστάς*», (Ἀρ. **55**) καὶ πῶς ὁ κ. Λαγυάρδος κατέφυγε τότε εἰς τὸ ἐπιτυχὸν μηχάνημα τοῦ διὰ τῶν ἄγγλων προξένων συμβιβασμοῦ. Παραλείποντες τὰ πασίγνωστα, νομίζομεν ἀξίαν ἐξετάσεως μόνην τὴν κατωτέρω μεταξὺ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς ἡμετέρας παρανόησιν, ἀποδοτέαν εἰς τὴν ἀπροσεξίαν ἢ τὸν ὑπερμέτρως συμβιβαστικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀναλαβόντος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καθήκοντα ὑπουργοῦ ἐπὶ

---

(1) Βλ. Κυανῆς Βίβλου Ἀρ. 190.

(2) Τὴν οὐσίαν τῶν πρὸς τὸν ἐνταῦθα πρέσβυν τῆς Πύλης ὁδηγιῶν ἀνεκοίνωσεν αὐθημερὸν ὁ Σαφὲτ Πασᾶς τῷ κ. Λαγυάρδῳ ὡς ἑξῆς: «Ἂν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ὑπήκουεν εἰς τὰς συμβουλὰς τῆς Ἀγγλίας, ἡ Υ. Πύλη ἤθελε καταφύγει, ἐν ἐλλείψει ἄλλου μέσου, εἰς τὴν ἀποστολὴν ναυτικῆς μοίρας, ὅπως ἀποκλείσῃ τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος (Ἀρ. 53)»· ἀγνοοῦμεν ὅμως τὸ κείμενον τῆς διακοινώσεως τοῦ κ. Φωτιάδου.

(3) Τὴν πρωτοβουλίαν ταύτην ἀποδεικνύει πλὴν τῶν ἀνωτέρω καὶ τὸ ἐπιτασσόμενον ὑπ' Ἀρ. 58 ἔγγραφον τοῦ Λόρδου Σαλισβουρῆ πρὸς τὸν κ. Οὐΐνδαμ: «Ἔλαβον τὸ ὑμέτερον τηλεγράφημα, τὸ ἀγγέλλον μοι ὅτι ἡ Ἑλλ. Κυ- » βέρνησις φαίνεται ζωηρῶς ἐπιθυμοῦσα νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν παρὰ τὰ σύνορα ἐπανάστασιν κτλ.».

τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Κουμουνδούρου. Εἰς ταύτην ἐπιμένομεν ὡς προξενήσασαν ἀνεπανόρθωτον ἴσως ζημίαν κατὰ τὴν λύσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου.

Καθ' ἣν ὥραν ἐπλησίαζον εἰς αἴσιον τέρμα αἱ μεταξὺ τῶν Ἄγγλων Προξένων καὶ τῶν ἐπαναστατῶν διαπραγματεύσεις, ὁ κ. Πρωθυπουργὸς, ὁ ἐν ἀρχῇ ἄνευ ὅρων προτείνας τὴν διακοπὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἐσκέφθη ἔπειτα νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς εὐνοούσης τότε ἡμᾶς Ἀγγλίας τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι: « ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης ἤθελεν ὑποβάλει εἰς τὸ Συνέδριον καὶ ὑποστηρίξει » τὴν αἴτησιν τῆς προσαρτήσεως τῇ Ἑλλάδι τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν » (Ἀρ. **61**). Εἰς ταῦτα ἀπήντησεν ὁ Λόρδος Σαλισβουρῆς διὰ τῶν ἑξῆς: « Ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης δὲν δύναται » ν' ἀναλάβῃ ἐκ τῶν προτέρων ὑποχρέωσίν τινα περὶ τῆς ἀποφάσεως, ***ἣν ἐνδέχεται νὰ λάβωσιν » αἱ Δυνάμεις*** σχετικῶς πρὸς ζητήματα ἐδαφικῆς μεταρρυθμίσεως « (Ἀρ. **62**). Ἡ μεταξὺ τῆς ἐρωτήσεως τοῦ κ. Κουμουνδούρου καὶ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Λόρδου Σαλισβουρῆ ἀνακολουθία εἶναι προφανής· ὁ μὲν Ἕλλην ζητεῖ παρὰ τῆς Ἀγγλίας τὴν ὑπόσχεσιν « ὅτι θέλει ὑπο» βάλει καὶ ὑποστηρίξει ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου τὴν αἴτησιν τῆς προσαρτήσεως τῶν ὁμόρων ἐπαρ» χιῶν», ὁ δὲ Ἄγγλος, ἀντὶ ν' ἀποκριθῇ εἰς τὸ ἐρωτώμενον, ἂν δέχεται δηλ. ἢ ὄχι ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις τὴν ἐντολὴν νὰ ὑποβάλῃ καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν αἴτησιν ταύτην τῆς Ἑλλάδος, λέγει μόνον « ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης δὲν δύναται ν' ἀναλάβῃ ἐκ τῶν προτέρων ὑπο» χρέωσίν τινα περὶ τῆς ἀποφάσεως τῶν Δυνάμεων ». Τοιαύτην ὅμως ὑποχρέωσιν οὐδεὶς εἶχε ζητήσει παρ' αὐτῆς· ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἐζήτει μόνην τὴν ψῆφον τῆς Ἀγγλίας, αὕτη δὲ ἀπεκρίνετο ὅτι δὲν δύναται νὰ διαθέσῃ ἐκ τῶν προτέρων τὰς τῶν ἄλλων, οὐδεμίαν δηλ. ἀπάντησιν ἔδιδεν εἰς τὴν ἐρώτησιν τῆς Ἑλλάδος (1). Ἡ στοιχειώδης λογικὴ ἀπῄτει νὰ σαφηνισθῇ ἀμέσως τὸ πρᾶγμα, ὑποβαλλομένης εὐσεβῶς τῇ Ἀγγλικῇ Κυβερνήσει τῆς παρατηρήσεως, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐζήτει παρ' αὐτῆς ἐγγύησιν περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ψηφοφορίας τῶν Δυνάμεων, ὅπερ ἤθελεν εἶναι τῷ ὄντι παράλογον, ἀλλὰ μόνον τὴν ὑπόσχεσιν τῆς ὑποστηρίξεως αὐτῆς· τὴν ἰδικήν της ψῆφον, ἣν ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ, καὶ οὐχὶ τὰς ξένας, αἵτινες φυσικῷ τῷ λόγῳ δὲν ἐξηρτῶντο ἐξ αὐτῆς. Ἀγνοοῦμεν τί ἤθελεν ἀπαντήσει εἰς ταῦτα ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις· δικαίωμα ὅμως καὶ καθῆκον τῆς Ἑλληνικῆς ἦτο νὰ ζητήσῃ ἀπάντησίν τινα, διότι ἡ ἐν τῷ ὑπ' Ἀρ. **62** ἐγγράφῳ κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τοιαύτη. Ἂν δέ τις ἀναλογισθῇ τὴν εὐμενῆ ***τότε*** πρὸς ἡμᾶς διάθεσιν τῆς Ἀγγλίας, τὸν παροδικὸν αὐτῆς ἐξ ἀντιζηλίας πρὸς τὴν Ῥωσσίαν φιλελληνισμὸν καὶ τὴν ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑποβληθεῖσαν παρ' αὐτῆς τῇ Τουρκίᾳ πρότασιν περὶ διαρρυθμίσεως τῶν Ἑλληνικῶν συνόρων, πείθεται ἀδιστάκτως ὅτι θετικωτέρα τις ἀπάντησις, ἐπηρεάζουσα τὴν μέλλουσαν ἐν τῷ Συνεδρίῳ ἐνέργειαν τῶν Ἄγγλων πληρεξουσίων, δὲν ἦτο ἀδύνατον νὰ ληφθῇ, ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει ἀσυγχώρητον ἦτο νὰ μὴ ζητηθῇ. Ἀντὶ τούτου ὅμως ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἔκρινεν εὔλογον ν' ἀπαντήσῃ τῷ Ἄγγλῳ ἐπιτετραμμένῳ: « ὅτι » ***εὑρίσκει πολὺ φυσικὸν νὰ μὴ δύναται ἡ Ἀγγλία ν' ἀναλάβῃ οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν » ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐδαφικῆς αὐξήσεως*** » (Ἀρ. **64**), ἤτοι ἐν ἄλλοις λόγοις ὅτι φυ-

(1) Ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐπρότεινεν ὡς κώλυμα τῆς ζητουμένης παρὰ τῆς Ἑλλάδος ὑποσχέσεως τὸ ἄδηλον τῶν διαθέσεων τῶν ἄλλων Δυνάμεων καὶ οὐχὶ ἑαυτῆς, τοῦτο προκύπτει καὶ ἐκ τῶν ἐξηγήσεων τοῦ Ἄγγλου ἐπιτετραμμένου πρὸς τὴν ἡμετέραν Κυβέρνησιν (Ἀρ. 63), ἐκ τῶν λόγων τοῦ ὑφυπουργοῦ Βοῦρκε κατὰ τὰς ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ συζητήσεις (σελ. 23), καὶ πρὸ πάντων ἐκ τῶν ὁδηγιῶν τοῦ κ. Κρὸς πρὸς τὸν ἐν Βερολίνῳ ἀντιπρόσωπον τῆς Ἀνάσσης, καθ' ἅς: « αἱ ἀπαιτήσεις τὰς ὁποίας θέλει ὑποβάλει ἀναμφιβόλως ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις περί τινων τῶν ἐπαρχιῶν » τούτων πρέπει νὰ ληφθῶσι δεόντως ὑπ' ὄψιν». (Βλ. Μέρ. Α'. σελ. 2).

σικὸν εὑρίσκει νὰ μὴ δίδεται εἰς τὰς ἐρωτήσεις του ἀπάντησις κάμμία. Ἐν γένει καθ' ἅπασαν ταύτην τὴν περίοδον τῶν διαπραγματεύσεων ἐπεκράτησε σύγχυσις καὶ ἀκαταστασία μοναδική. Τὴν πρωΐαν μετέβαινεν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Πρεσβείαν ὁ κ. Δεληγιάννης καὶ διὰ τῆς πελοποννησιακῆς αὐτοῦ λεπτότητος ἐζήτει νὰ γελάσῃ τὸν Ἄγγλον ἐπιτετραμμένον, ὅστις ἀμυνόμενος κατὰ τοιαύτης ἀποπείρας ἐφρόντιζε νὰ ζητῇ ἐγγράφους τὰς προτάσεις τοῦ ἡμετέρου ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν. Ταύτας ἐπεδείκνυεν τὸ ἀπόγευμα εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως, ζητῶν παρὰ τούτου νὰ ἐξαλείψῃ τὰς ἐν αὐταῖς στηθείσας ὑπὸ τοῦ κ. Δεληγιάννη διπλωματικὰς παγῖδας, ὁ δὲ εὐθὺς καὶ συμβιβαστικὸς κ. Πρωθυπουργὸς ἔσπευδε νὰ διορθώσῃ τὰ αὐτόγραφα τοῦ συναδέλφου του (Ἀρ. 64). Ἐκ τούτων δὲ πάντων ἀπετελεῖτο κυκεών, ἐν ᾧ ὁ κ. Κουμουνδοῦρος, ὅσην καὶ ἂν εἶχε ἐπιθυμίαν νὰ μείνῃ πιστὸς εἰς τὸ γνωστὸν αὐτοῦ πολιτικὸν ἀξίωμα, δύσκολον ἦτο « *νὰ μὴ χαθῇ* ».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ἡ ἄλλως πασίγνωστος σπουδαιότης, ἣν ἔχει κατὰ τὰς διεθνεῖς σχέσεις ἡ ἀκρίβεια τῆς ἐκφράσεως. Ἡ σπουδαιότης αὕτη καθιστᾷ ἀναγκαίαν ἐνταῦθα παρατήρησίν τινα περὶ τοῦ ἐν γένει ὄντως παραδόξου ὕφους τῶν ἡμετέρων ἀπὸ ἐξαμηνίας διπλωματικῶν ἐγγράφων, ἥτις ἤθελεν εἶναι μικρολογία, ἂν τὸ ἀτόπημα εἶχε μικροτέρας διαστάσεις. Αὗται ὅμως εἶναι οὕτω μοναδικαί, ὥστε καταντῶσιν ἄξιαι προσοχῆς. Πρῶτον προσὸν διεθνοῦς ἐγγράφου, ἂν μάλιστα προέρχεται ἐκ κράτους μικροῦ καὶ στρατιωτικῶς ἀσημάντου, εἶναι νὰ δύναται ν' ἀναγνωσθῇ ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους παρ' ἀνθρώπων συνήθως πολυασχόλων. Ἀλλὰ τὸ ἡμέτερον ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖον ἐξέπεμπεν εἰς τοὺς Ἄγγλους ὑπουργοὺς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς κρίσεως τηλεγραφήματα ὀκτακοσίων τοὐλάχιστον λέξεων (1) καὶ διακοινώσεις ἀτελευτήτους, συνισταμένας στερεοτύπως ἐξ ἀποσπασμάτων οἷα τὰ πιστῶς μεταφραζόμενα κατωτέρω (2). « Ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις εἶχε τὴν λυπηρὰν πεποίθησιν ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν » ὁμόρων ἐπαρχιῶν, ἤθελον χρησιμεύσει πρὸς ἐξόγκωσιν τῆς αἱματηρᾶς ἑκατόμβης, ἣν ὁ φα» νατισμὸς στρατιωτικοῦ ὄχλου προσφέρει ἐν παντὶ χρόνῳ τῷ Προφήτῃ. . . . Οἱ Γκέγκαι, οἱ » Κιρκάσιοι, οἱ Ἀλβανοί, αἱ συμμορίαι τοῦ Ἀμοὺς Ἀγᾶ, οἱ ἄτακτοι τοῦ Ὀσμὰν Βέη, οἱ » ὀπαδοὶ τοῦ Ῥάπο Βούζου, ἐξεχύθησαν ἐπὶ τῶν ἀνθηρῶν τῆς Θεσσαλίας πεδίων, τῶν χωρίων » τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν κωμῶν τῆς Μακεδονίας, κομίζοντες τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον, ἐνσπεί» ροντες τὸν θάνατον καὶ τὴν ἐρήμωσιν. Οἱ αἱμοσταγεῖς σταθμοὶ τῆς *καταστρεπτικῆς* (exter» minatoire!) αὐτῶν πορείας δὲν ἀριθμοῦνται πλέον. Τὴν διάβασιν αὐτῶν σημειοῦσιν ὁ θάνατος » καὶ αἱ φλόγες. Τὰ ἴχνη τῶν βημάτων αὐτῶν εἶναι καπνίζοντα ἐρείπια. Τὰ αἱματηρὰ τρό» παια τῶν κατορθωμάτων αὐτῶν . . . . » καὶ οὕτω ἀτελευτήτως καὶ ἀπαραλλάκτως. Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν: «Τεκμήρια τοῦ φανατισμοῦ αὐτῶν εἶναι ναῶν ἐμπρησμοὶ ἢ κατασκαφαί, φρι» κώδεις ἱερῶν θυσιαστηρίων βεβηλώσεις. Ἡ περιφρόνησις πρὸς πᾶσαν ἐπιστήμην εἶναι οἵα καὶ » ἐπὶ Ταμερλάνου ἢ τοῦ καλίφου Ὀμάρ, τοῦ ἐμπρηστοῦ τῆς Ἀλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης (3). . . . » καὶ οὕτω ἐπ' ἄπειρον. Ἀλλ' εἶναι πιστευτὸν ὅτι ὁ Λόρδος Βηκονσφὶλδ εἶχε καιρὸν πρὸς καθημερινὴν ἀνάγνωσιν τοιούτων πολυσελίδων ῥητορικῶν γυμνασμάτων; Ἂν δέ, τυχόν, εἶχε νὰ

(1) Βλ. τὸ ὑπ' ἀρ. 138 τῆς Κυανῆς Βίβλου, οὗ ἀποσπάσματα μόνον τινὰ πληροῦσι ὑπὲρ τὴν μίαν στήλην τῆς ἀνὰ χεῖρας συλλογῆς σελ. 41.

(2) Βλ. τὸ γαλλικὸν πρωτότυπον ἐν τοῖς ἐπιτασσομένοις ἐγγράφοις ὑπ' Ἀρ. 51 καὶ τὸ ὅλον ἔγγραφον ἐν τῇ Κυανῇ Βίβλῳ.

(3) Κυανῆς Βίβλου Ἀρ. 193.

μεταδώσῃ ὁ ἡμέτερος ὑπουργὸς καί τι νεώτερον τῆς παραφράσεως τῶν λόγων τοῦ Σατωβριάνδου ἢ τοῦ ἐμπρησμοῦ τῆς Ἀλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης, δὲν ἐκινδύνευε τοῦτο νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητον ἐν μέσῳ τοιούτου ὄντως πρωτοφανοῦς κατακλυσμοῦ ποιητικῆς κενολογίας δικαιούσης τὸ ἀπόφθεγμα « Greca sunt non leguntur »; Τοῦτο ὅμως εἶναι τὸ μικρότερον κακόν, ἀναξίους δὲ λόγου νομίζομεν καὶ τοὺς κοσμοῦντας πᾶσαν σειρὰν τῶν ἡμετέρων ἐγγράφων ἀνηκούστους περὶ τὴν γλῶσσαν σολοικισμούς, οὐχὶ ὅμως ἐπίσης ἀδιάφορον, οὐδ' ἴσως ὅλως ἀκίνδυνον, τὸ νὰ λέγῃ πολλάκις ὁ ἡμέτερος ὑπουργὸς ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον τῶν ὅσα ἐσκόπει νὰ εἴπῃ. Οὕτω λ. χ. θέλων νὰ παραστήσῃ τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Μακεδονίαν, ἀναγγέλλει τῇ Εὐρώπῃ ὅτι τὰ περὶ τὴν Βέῤῥοιαν χωρία *ὑψοῦνται* (s'élèvent) τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο ('Αρ. **50**). Τὰ παράπονα τῶν Δυνάμεων « *ὑπερβαίνουσι τὰς ἐλπίδας του* » ('Αρ. **6**). Ἐν τῷ ὑποβληθέντι τῷ Συνεδρίῳ Ὑπομνήματι θέλων νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν δύναται νὰ ἐξισωθῇ πρὸς ἄλλα Κράτη, λέγει ὅτι « *δὲν δύναται νὰ πολεμήσῃ κατὰ τούτων* » (ne peut se mesurer)· ἀντὶ νὰ διατάσσῃ *χειροτονεῖ* τὰς ἑλληνικὰς ἀρχὰς (ordonne les autorités) ('Αρ. **45**). Τὴν δραπέτευσιν τῶν ἡμετέρων παρὰ τὰ μεθόρια στρατιωτῶν ὀνομάζει accident ('Αρ. **28**)· τὴν δὲ «Ἄμυναν» καὶ τὴν « Ἀδελφότητα » *συντεχνίας* (corporations) ('Αρ. **45**)· καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἐνῷ δὲ τοιαῦτα γράφει, ἢ τοὐλάχιστον ὑπογράφει, ἐπιῤῥίπτει ὡς φοβερὰν μομφὴν κατὰ τοῦ γείτονος κράτους πλὴν τοῦ ἐμπρησμοῦ τῆς Ἀλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης καὶ « *τὴν ἀμάθειαν τῶν ἀτάκτων τῆς Πύλης στρατιωτῶν* » ('Αρ. **8**), κινδυνεύων οὕτω νὰ προκαλέσῃ ἡμέραν τινὰ τὴν παρατήρησιν, ὅτι ἡ ἀμάθεια αὕτη εἶναι μᾶλλον συγγνωστὴ εἰς πτωχοὺς Βασιβουζούκους ἢ τὸν κ. Ὑπουργὸν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἀντιποιουμένου τὸν φωτισμὸν τῆς Ἀνατολῆς Κράτους.

Ἐπανερχόμενοι εἰς σπουδαιότερα πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τῆς ὅπως δήποτε διεξαχθείσης στρατιωτικῶς, οἰκονομικῶς καὶ διπλωματικῶς ἐπαναστάσεως ταύτης, ὁ μὲν σκοπὸς διαμένει μέχρι τοῦδε ἄδηλος, ἀφοῦ τὰς ἐπιδιωχθείσας δι' αὐτῆς ὑπὲρ τῶν ὑποδούλων ἐπαρχιῶν ἐγγυήσεις παρέστησεν ἡ Κυβέρνησις κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 31 Ἰανουαρίου ὡς ὑφισταμένας ἤδη καὶ ἀρκούσας, οἱ δὲ καρποὶ αὐτῆς περιορίζονται εἰς τὰς δοθείσας τὴν 16 καὶ 25 Ἀπριλίου παρὰ τῆς Ἀγγλίας ὑποσχέσεις « *καλῆς διοικήσεως τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν* » ('Αρ. **58**) καὶ « *ἀκροάσεως τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ Συνεδρίῳ* » ('Αρ. **60**). Αἱ δύο ὅμως αὗται ὑποσχέσεις εἶχον ἤδη δοθῆ ἡ μὲν τὴν 2 Ἰουλίου 1877 ('Αρ. **10**), ἡ δὲ τὴν 22 Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ('Αρ. **12**) εἰς τὴν προκάτοχον Κυβέρνησιν· πλειότερον δὲ τούτων οὐ μόνον δὲν ἐπετεύχθη, ἀλλ' οὐδὲ κἂν ἐζητήθη, πλὴν ἴσως τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῆς Εὐρώπης ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῶν σταλέντων εἰς Ἠπειροθεσσαλίαν Τουρκομάχων. Ἐκθέσαντες ἀνωτέρω ποίαν ἐντύπωσιν ἐπροξένησαν τὰ κατορθώματα αὐτῶν εἰς τοὺς ξένους, ὑπολείπεται μόνον ἡμῖν νὰ προσθέσωμεν ὡς πολύτιμον συμπλήρωμα καὶ τὴν γνώμην περὶ τούτου τοῦ κ. Δεληγιάννη, λέγοντος τῷ Ἄγγλῳ ἐπιτετραμμένῳ: «Ἡ στρατολογία ἀτάκτων στιφῶν εἶναι γε- » γονὸς ἀξιοθρήνητον καὶ δυσφημία διὰ τὴν Ἑλλάδα (1) ». Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ κ.

(1) « M. Delyanni said that the raising of irregular bands was much to be regretted, as it brougth the country in to discredit » Εἰς τοῦτο ἀπεκρίθη ὁ κ. Οὐίνδαμ μετὰ προχείρου εἰρωνείας: « ὅτι ἔχαιρε πολὺ βλέπων τὸν κ. Δεληγιάννην ἔχοντα τοιαύτην γνώμην, ἐλυπεῖτο ὅμως ὅτι αὕτη δὲν ἐκώλυε τὴν ἐξακολουθοῦσαν ἔξοδον ἀτάκτων στιφῶν » ('Αρ. 27).

Ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν συμμεριζόμεθα ἐξ ὅλης καρδίας, ἀδυνατοῦντες ὅμως ν' ἀνεύρωμεν μόνοι, περιμένομεν νὰ μάθωμεν προσεχῶς παρ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν τὴν ὠθήσασαν τὴν Κυβέρνησιν νὰ ἐπιδιώξῃ διὰ τοσαύτης θυσίας αἵματος καὶ χρυσίου τὴν τοιαύτην δυσφημίαν.

Δ'.

Μεταβαίνοντες εἰς τὰ τοῦ Συνεδρίου πρέπει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι δὲν εἴμεθα ἡμεῖς οἱ κατάλληλοι τῆς ἐν Βερολίνῳ ἀποστολῆς τοῦ ἡμετέρου ἀντιπροσώπου ἱστοριογράφοι. Τὸ μόνον ἡμῶν προσὸν εἶναι ἡ εὐσυνείδητος ἐξέτασις ἀκριβῶν κειμένων καὶ βεβαίων γεγονότων καὶ ἡ διὰ τοῦ συνδυασμοῦ μαθηματικῶν οὕτως εἰπεῖν δεδομένων ἀναζήτησις τῆς ἀληθείας. Ἐνταῦθα ὅμως τὰ τοιαῦτα διδόμενα ἐλλείπουσιν ἢ εἶναι ἀνεπαρκῆ, ἀφοῦ τὰ πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου δὲν περιέχουσι τὸ ἱστορικὸν τῆς διαπραγματεύσεως, ἀλλὰ μόνην τὴν λύσιν τῶν ἐκτὸς αὐτοῦ συζητηθέντων. Ἡ βίβλος τῶν πρωτοκόλλων οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ δοχεῖον ἀποφάσεων· ὁ δὲ μὴ ἀρκούμενος εἰς ταύτην ἀναγκάζεται νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν μυρία ἀδέσποτα θρυλλήματα, ἀκριτομυθίας διπλωματῶν, ἐντυπώσεις δημοσιογράφων, αἰτιάσεις καὶ ἀπολογίας, ἐκτιμῶν διὰ λεπτοτάτων ψυχολογικῶν ἀναλύσεων τὴν εἰλικρίνειαν, τὴν πιθανότητα ἢ τὸ ἀβάσιμον πάντων τούτων. Πρὸς τοιαύτην ἐργασίαν εἴμεθα ὅλως ἀνεπιτήδειοι· δύσκολον ἀφ' ἑτέρου εἶναι ἡμῖν νὰ βασισθῶμεν πρὸς ἐκτίμησιν τῆς ἐν Βερολίνῳ ἐνεργείας τῶν ἡμετέρων ἀντιπροσώπων εἰς τὰς ὀζούσας ὀρέξεως παρασήμου πληροφορίας ἀνταποκρίσεώς τινος ἐκ Παρισίων, ὧν ἡ ἀκρίβεια δύναται καὶ ἐκ ταὐτου μόνου νὰ ἐκτιμηθῇ, ὅτι ἐν μὲν τῇ φυσιογνωμίᾳ τοῦ κ. Ῥαγκαβῆ θαυμάζει πρὸ πάντων ὁ κ. ἀνταποκριτὴς τοὺς *μέλανας αὐτοῦ ὀφθαλμούς*, ἐν δὲ τῷ χαρακτῆρι τοῦ κ. Δεληγιάννη *τὴν ἀξιοπρέπειαν*. (1) Προτιμότερον λοιπὸν φαίνεται ἡμῖν νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰ ἐπιτασσόμενα ἐπισήμως γνωστὰ καὶ τὰ ἐκ τούτων πορίσματα, ἔστωσαν καὶ ἀνεπαρκῆ.

Τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν προκύπτον ἀναμφισβήτητον γεγονὸς εἶναι ὁ ἐν ἀρχῇ τοῦ Συνεδρίου ἄκρατος φιλελληνισμὸς καὶ ἡ ἔπειτα πρὸς ἡμᾶς αἰφνιδία ψυχρότης τῆς Ἀγγλίας. Αἱ ὁδηγίαι τοῦ ὑπουργοῦ Κρὸς συνιστῶσιν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Ἀνάσσης νὰ καταβάλωσι πᾶσαν προσπάθειαν, οὐ μόνον ὅπως τύχῃ ἐπαρκοῦς ἀντιπροσωπεύσεως σύμπας ὁ ὑπόδουλος ἑλληνισμός, ἀλλὰ καὶ ὅπως: «ληφθῶσι δεόντως ὑπ' ὄψιν αἱ ἀπαιτήσεις, τὰς ὁποίας ἡ Ἑλλ. Κυβέρ-» νησις δὲν θέλει λείψει νὰ ὑποβάλῃ περί τινων ἐπαρχιῶν.» (2) Πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν τοιούτων ὁδηγιῶν ἀνέπτυξεν ὁ Λόρδος Σαλισβουρῆς κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας συνεδριάσεις ἔκτακτον ὄντως ζῆλον, μόνος ἐν ἀρχῇ ἀγωνισθεὶς κατὰ πάντων καὶ κατορθώσας ἔπειτα νὰ παρασύρῃ τὴν Αὐστρίαν καὶ Ἰταλίαν νὰ ψηφίσωσι μετ' αὐτοῦ «ὅπως ἀνατεθῇ ἡ ἀντιπροσώπευσις τῆς *ἑλλη-» νικῆς φυλῆς* εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος, προσκαλούμενον νὰ μετάσχῃ τῶν συζητή-

(1) Τοῦτο ὅμως δὲν ἐμποδίζει τὸν ἀρθογράφον νὰ ὀνομάσῃ αὐτὸν «κατάλληλον ἀντιπρόσωπον τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, παριστῶντος ἐν τῷ χάρτῃ τῆς Εὐρώπης τὴν σκιὰν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος».

(2) Μὴ ἀριθμηθέντων τῶν σχετικῶν τῷ Συνεδρίῳ ἐγγράφων, αἱ παραπομπαὶ τίθενται εἰς τὰς σελίδας τῆς ἀνὰ χεῖρας συλλογῆς, ἧς βλ. σελ. 2.

» σεων τοῦ Συνεδρίου ἢ τοὐλάχιστον νὰ παρευρίσκεται εἰς πάσας τὰς συνεδριάσεις, ἐν αἷς πρόκειται » νὰ ἐξετασθῶσι ζητήματα σχετιζόμενα πρὸς τὰ συμφέροντα *τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.*» Κατωτέρω δὲ, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Κόμητος Ἀνδράσση νὰ ἐξηγήσῃ ποίας πλὴν τῶν ὁμόρων ἐννοεῖ ἑλληνικὰς ἐπαρχίας, ὠνόμασε τοιαύτας «*τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Κρήτην*» (Σελ. 6). Γνωστὸν εἶναι πῶς, ἐπελθούσης ἰσοψηφίας, ὑπερίσχυσεν ἡ Γαλλικὴ πρότασις, καθ' ἣν ἀπεφασίσθη ν' ἀφίνεται ἑκάστοτε εἰς τὸ Συνέδριον ἡ ἀπόφασις περὶ τοῦ ἐπικαίρου τῆς προσκλήσεως τῆς Ἑλλάδος, ὅπως μετάσχῃ συζητήσεων μὴ ἀναγομένων εἰς τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας. Γνωστὸν ἐπίσης εἶναι ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐν μὲν τῇ πρώτῃ συνεδριάσει ἠναντιώθη εἰς πᾶσαν οἱανδήποτε ἀντιπροσώπευσιν τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ Συνεδρίῳ, θεωροῦσα αὐτὴν ὡς ἀπᾴδουσαν πρὸς τὸ κείμενον τῆς προσκλήσεως (Σελ. 2), ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἐνόμισε ταύτην περιττὴν, ἀφοῦ: « οἱ » Ῥῶσσοι πληρεξούσιοι δὲν προστατεύουσι μόνους τοὺς Σλάβους, ἀλλὰ πάντας τοὺς ἐν Ἀνατολῇ » Χριστιανούς» (Σελ. 3), καὶ κατὰ τὴν τρίτην τέλος συνεδρίασιν ἐψήφισεν ὁ Πρίγκηψ Γορτσακὼφ ὑπὲρ τοῦ περιορισμοῦ αὐτῆς εἰς μόνα τ' ἀφορῶντα τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας, ἀναπτύξας διὰ μακρῶν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐνθαῤῥύνωνται αἱ ἑλληνικαὶ ἀπαιτήσεις ἐν τῇ Θρᾴκῃ καὶ Μακεδονίᾳ, ὡς ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὸ συμφέρον τῶν διαφόρων φυλῶν καὶ τὴν μόνην λογικὴν καὶ καὶ δικαίαν ἀρχὴν τῆς πλειονοψηφίας τῶν κατοίκων (Σελ. 5). Καὶ τῆς μὲν Ῥωσσίας ἡ τοιαύτη γλῶσσα εἶναι εὐνόητος, ἀφοῦ πρὸ πολλοῦ ἔκρινεν εὔλογον ν' ἀποβάλῃ τὸ προσωπεῖον. Πάντες ὅμως μεγάλως ἐξεπλάγησαν βλέποντες τὴν ἐλευθέραν καὶ φιλέλληνα Γαλλίαν συντασσομένην τῇ Ῥωσσίᾳ καὶ ἀνενδότως πολεμοῦσαν τὴν ἀγγλικὴν πρότασιν ὑπὲρ ἀντιπροσωπεύσεως τῶν *ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν* τῆς Τουρκίας, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι αὗται δὲν ἦσαν ἑλληνικαί, ἀλλὰ *μικταί·* (Σελ. 6). Καὶ τοιαύτας ὅμως ἂν ὑποθέσωμεν αὐτὰς, ἀκατανόητος πάλιν μένει ἡ συμπεριφορὰ τῶν πληρεξουσίων τῆς Γαλλίας, οὐδὲν ἐχούσης ὁρατὸν συμφέρον ὅπως ζητήσῃ: « νὰ περιορισθῇ » ὁ κύκλος τῶν παρατηρήσεων τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Ἑλλάδος εἰς μόνας τὰς ὁμόρους ἐπαρ» χίας». (Σελ. 6). Ἡ μικτότης τῶν λοιπῶν ἠδύνατο ἴσως νὰ δικαιολογήσῃ παρατήρησίν τινα τοῦ κ. Βαδιγγτῶνος, ἀλλὰ τὸ ἄκαμπτον πεῖσμα, μεθ' οὗ οἱ τρεῖς Γάλλοι πληρεξούσιοι ἀντετάχθησαν κατὰ τῆς Ἀγγλίας, Ἰταλίας καὶ Αὐστρίας, ἀποτελεῖ αἴνιγμα, οὗ δὲν ἐπιχειροῦμεν τὴν λύσιν, ὁμολογήσαντες ἤδη τὴν ἡμετέραν ἀντιπάθειαν πρὸς τὰς εἰκασίας· ἀνθ' ἡμῶν ὅμως ἀνέλαβε τὴν λύσιν ταύτην ὁ «*Φάρος τοῦ Βοσπόρου*». Κατὰ τοῦτον, ἔχοντα « ἀσφαλεῖς εἰδή» σεις παρὰ προσώπου καλῶς γνωρίζοντος τὰ συμβαίνοντα ἐν ταῖς ὑψηλαῖς σφαίραις τῶν Ἀθη» νῶν», αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες πληρεξούσιοι, κατὰ προτροπὴν τῆς Ῥωσσίας πολλὰ ὑποσχεθείσης καὶ συμμορφούμενοι πρὸς ὁδηγίας ἐξ Ἑλλάδος οὐχὶ ὑπουργικὰς, ἐζήτησαν ὡς ἐκδούλευσιν παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Γαλλίας τὸν περιορισμὸν τοῦτον τῆς ἐντολῆς αὐτῶν εἰς μόνας τὰς *ὁμόρους ἐπαρχίας*, ὃν δὲν ἠδύναντο οἱ ἴδιοι νὰ ζητήσωσιν εὐσχήμως, οὐδ' ἅπαξ ἀναγνωρισθέντες ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ ὅλου ἑλληνισμοῦ νὰ περιορισθῶσιν ἔπειτα εἰς ἁπλᾶς προσαρτήσεων αἰτήσεις. (Σελ. 47) Τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀνωτέρω λύσεως ἀφίνοντες εἰς τὸν ἀναγνώστην, τοῦτο μόνον παρατηροῦμεν, ὅτι αὕτη εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰ ἔπειτα γεγονότα, τὴν πρότασιν τοῦ Πρίγκηπος Γορτσακὼφ ν' ἀντιπροσωπεύσῃ ὁ ἴδιος τοὺς Ἕλληνας ὅπως καὶ τοὺς Σλάβους, τὸ κείμενον τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπομνήματος καὶ τὴν προγενεστέραν γνωστὴν ἐγκύκλιον τοῦ κ. Δεληγιάννη, δι' ἧς παρῃτεῖτο ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις ἀπὸ τῆς προστασίας τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων, ἄνευ δὲ ταύτης ἢ ἄλλης τινὸς ὁμοίας λύσεως ὅλως ἀκατανόητος ἀποβαίνει ἡ πεισματώδης ἀντίστασις τῆς Γαλλίας εἰς τὰς φιλελληνικὰς προτάσεις τοῦ Ἄγγλου πληρεξουσίου.

Ἡ σημασία ὅμως τοῦ ὅπως δήποτε προκληθέντος προσκαίρου τῶν Γάλλων ἀνθελληνισμοῦ εἶναι μικρά, παραβαλλομένη πρὸς τὴν αἰφνιδίως ἐπελθοῦσαν ψυχρότητα τῆς ἐν ἀρχῇ οὕτω ἐκθύμως ἀγωνισθείσης ὑπὲρ ἡμῶν Ἀγγλίας. Πολλοὶ ἐπειράθησαν ν' ἀποδώσωσι ταύτην εἰς τὴν ἐπιῤῥοὴν τῆς ἀγγλοτουρκικῆς συμβάσεως, λησμονοῦντες ὅτι ἡ παραχώρησις τῆς Κύπρου, ὑπογραφεῖσα τὴν 4 Ἰουνίου, ἦτο προγενεστέρα οὐ μόνον τῆς ψυχρότητος, ἀλλὰ καὶ τῆς θερμῆς παρὰ τῶν Ἄγγλων προστασίας τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων ἐν ἀρχῇ τοῦ Συνεδρίου. Ἔπειτα αἱ εἰκασίαι τότε μόνον ἐπιτρέπονται, ὅταν ἐλλείπωσιν αἱ ἀποδείξεις· ἐνταῦθα δὲ εὑρισκόμεθα ἀπέναντι θετικοῦ γεγονότος, τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἄγγλου Πρωθυπουργοῦ εἰπόντος ἀπὸ τοῦ βήματος: «Ὁ εὐγενής μου φίλος Λόρδος Σαλισβουρῆς κατέβαλε πᾶσαν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων » προσπάθειαν, ἀλλὰ παρὰ τοῖς πληρεξουσίοις τῆς Ἑλλάδος δὲν εὕρομεν τὴν ἀνταπόδοσιν καὶ » τὴν συμπάθειαν, ἣν ηὐχόμεθα νὰ τύχωμεν παρ' αὐτῶν. Οἱ ὀφθαλμοί των ἦσαν ἐστραμμένοι » *ἀλλαχοῦ* (1)». Τὴν σπουδαιότητα τῆς φράσεως ταύτης ἀμέσως αἰσθανθέντες οἱ ἐνοχοποιούμενοι ὑπ' αὐτῆς ἐπειράθησαν παντοιοτρόπως νὰ τὴν παραστήσωσιν ὡς παρανοηθεῖσαν ἢ ἀπίστως μεταφρασθεῖσαν. Ἀλλ' ἡ μετάφρασις εἶναι δυστυχῶς κατὰ λέξιν πιστὴ καὶ ἡ ἐν αὐτῇ περιεχομένη μομφὴ σαφὴς καὶ βαρεῖα. Πρὸς ἐκτίμησιν πάσης αὐτῆς τῆς βαρύτητος πρέπει ν' ἀναλογισθῇ τις ποία ἦτο πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἐν Ἑλλάδι ἡ κατάστασις τῆς κοινῆς γνώμης καὶ πῶς ὁλόκληρος ὁ τόπος, οὗ ἐπίεζε τὰ στήθη μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγ. Στεφάνου ὁ ἐφιάλτης τῆς ἐκμηδενίσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ τῶν Σλάβων, ἀνέπνευσε τέλος πάντων μετὰ τὴν ἐγκύκλιον τοῦ Μαρκησίου Σαλισβουρῆ. Ἡ ἀφοσίωσις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν σώτειραν Ἀγγλίαν δὲν εἶχε τότε ὅρια· τὰ ἐπισκεπτήρια ἀπετέλουν σωροὺς ἐν τῷ προθαλάμῳ τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας, ὁ δὲ ἐπιτετραμμένος τῆς Ἀνάσσης δὲν ἐξήρκει πρὸς ἀποδοχὴν εὐχαριστηρίων. Τοιοῦτον ἦτο τὸ φρόνημα τοῦ ἔθνους κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Συνεδρίου· εὐλόγως δὲ ἤλπιζον οἱ Ἄγγλοι πληρεξούσιοι ὅτι οἱ ἐπιφορτισθέντες ν' ἀντιπροσωπεύσωσι τὴν ὑπ' αὐτῶν εἰσαχθεῖσαν εἰς τὸ Συνέδριον Ἑλλάδα, ἐνεφοροῦντο ὑπὸ τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων, ἅτινα οὕτω πανηγυρικῶς ἐπεδείκνυεν ἡ χώρα ἐκείνη. Τοιούτους νομίζοντες αὐτοὺς ἔσπευσαν νὰ τοὺς ἀνακηρύξωσιν ἀντιπροσώπους ἁπάσης μέχρι τοῦ Αἵμου Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἤτοι συμμάχους αὐτῶν κατὰ τοῦ Σλαβισμοῦ, κυρίαν ἀποστολὴν ἔχοντας τὴν συμφέρουσαν τῇ Ἀγγλίᾳ σωτηρίαν τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς σλαβικῆς ἀποῤῥοφήσεως καὶ δευτερεύουσαν τὴν ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων, τὴν ὑποδειχθεῖσαν καὶ ταύτην πρὸ ἑνὸς μηνὸς ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας (2). Ἀντὶ ὅμως νὰ εὕρωσιν ἀντιπρόσωπον τῶν σαφῶς ἐκδηλωθέντων πόθων τοῦ ὅλου ἔθνους, εὑρέθησαν αἴφνης ἀπέναντι ἀνδρὸς ἐκλαβόντος κατὰ γράμμα τὴν ἀποδοθεῖσαν αὐτῷ τυπικῶς ἐν τῇ προτάσει τῶν Γάλλων πληρεξουσίων ἰδιότητα «représentant de la cour d' Athénes» (Σελ. 4), μόνην τὴν αὔξησιν τῶν κτήσεων τοῦ Στέμματος ἐπιζητοῦντος καὶ τὸ χείριστον «*ἔχοντος τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστραμμένους ἀλλαχοῦ*». Ἐν πᾶσι τούτοις οὐδ' ἴχνος ὑπάρχει εἰκασίας, ἀλλὰ τρία θετικὰ γεγονότα, ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ Συνεδρίου ἔνθερμος τῆς Ἀγγλίας προστασία, ἡ ἔπειτα ψυχρότης αὐτῆς καὶ ἡ ἐπίσημος ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων ἐξήγησις τῆς ψυχρότητος ταύτης, ἀποδοθείσης ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου πρωθυπουργοῦ εἰς τὴν συμπεριφορὰν τῶν ἑλλήνων πληρεξουσίων, βλεπόντων ἀλλαχοῦ. Οἱ ἐν Βερολίνῳ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀνάσσης πεποιθότες εἰς τὰς προσφάτους ἐκβουλεύ-

(1) Βλ. τὴν φράσιν ταύτην ἀγγλιστὶ κάτωθεν τῆς σελ. 18.

(2) Τὴν ἀγόρευσιν εν τῇ Ἄνω Βουλῇ τοῦ Λόρδου Σαλισβουρῆ σελ. 19, τὴν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν σελ. 26 καὶ τὰς ἤδη μνημονευθείσας ὁδηγίας τοῦ κ. Κρὸς πρὸς τοὺς Ἄγγλους πληρεξουσίους σελ. 1.

σεις τῆς Ἀγγλίας καὶ τὴν θορυβωδῶς ἐκδηλωθεῖσαν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν ἐπὶ ταύταις ἐπεθύμουν καὶ μάλιστα ἀνεκήρυξαν τοὺς Ἕλληνας συμμάχους αὐτῶν κατὰ τῶν Σλάβων. Τὴν συμμαχίαν ὅμως ταύτην δὲν ἐδέχθη ὁ ὑφ' ἡμῶν σταλεὶς εἰς Βερολῖνον, οἱ δὲ Ἄγγλοι ψυχρανθέντες ἔστρεψαν τὰ νῶτα εἰς αὐτὸν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Πολῖται ὄντες πράγματι συνταγματικοῦ κράτους, ἐθεώρησαν τὸν ἀπόστολον Κυβερνήσεως ἐκπορευομένης ἐκ τῆς βουλευτικῆς πλειονοψηφίας ὡς γνήσιον ἀντιπρόσωπον τῶν αἰσθημάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Οὐδεμίαν δὲ πεποίθησιν ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν εἰς τὴν εἰλικρίνειαν ἔθνους, τὸ ὁποῖον ἀφ' ἑνὸς μὲν διεῤῥηγνύετο εἰς ζητωκραυγὰς ὑπὲρ τῆς Ἀγγλίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔπεμπε πληρεξούσιον ἐντεταλμένον νὰ στρέψῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς *ἀλλαχοῦ*, ἤτοι πρὸς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἰσχυρίζοντο οἱ Ἕλληνες ὅτι ἀπέστρεψαν τὸ πρόσωπον μετ' ἀπογοητεύσεως καὶ ἀπελπισίας. Ὀρεγόμενοι τῆς προστασίας τῶν Ἄγγλων δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ὡς ἀντάλλαγμα ταύτης δὲν ἔχομεν νὰ προσφέρωμεν εἰμὴ μόνον ἀπεριόριστον καὶ εἰλικρινῆ ἀφοσίωσιν, ἐνῷ ἡ Τουρκία δύναται νὰ παράσχῃ αὐτοῖς εἰκοσάκις μυρίους ἄνδρας πρὸς ἀναχαίτισιν τοῦ σλαβικοῦ χειμάῤῥου. Ἂν δὲ καταστῇ ἀμφίβολος καὶ ἡ εἰλικρίνεια αὕτη, μυριάκις προτιμοτέρα εἶναι τοῖς Ἄγγλοις ἡ φιλία λαοῦ μαχίμου, ἢ ἔθνους οὔτε στρατὸν ἔχοντος οὔτε κἂν ἐν ἐλλείψει τούτου ἀρκοῦσαν εὐπείθειαν καὶ εὐγνωμοσύνην. Τὸ πρῶτον εἶχεν ἤδη ἀποδείξει ἡ Κυβέρνησις διὰ τῶν ἐπεισοδίων τῆς ὑπερβάσεως τῶν ὁρίων καὶ τῆς δῆθεν ἐπαναστάσεως τῆς Θεσσαλίας, τὴν δὲ εἰλικρίνειαν τῆς ἀφοσιώσεως ἡμῶν καθίστα ὕποπτον ἡ διεύθυνσις τοῦ βλέμματος τοῦ ἡμετέρου ἀπεσταλμένου. Τὸν φιλοῤῥωσισμὸν ἐν Ἑλλάδι νομίζουσι πολλοὶ ἀποθανόντα καὶ ταφέντα, ἀφ' οὗ ἡ ἄνευ φυλετικῆς διακρίσεως προστάτις τῶν δουλευόντων χριστιανῶν κατέστησε πασίδηλον διὰ μυρίων ἐπιβουλῶν καὶ ἀναφανδὸν ἐπιθέσεων κατὰ τῆς γλώσσης, τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν παραδόσεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁποῖον ἐπιφυλάττει ἡμῖν μέλλον ἐν Ἀνατολῇ. Ἐκ τοῦ ὅτι ὅμως ἐξεῤῥιζώθη ἐκ τῆς καρδίας τῶν Ἑλλήνων δὲν ἕπεται ὅτι ἔπαυσε καὶ ν' ἀπειλῇ τὴν τύχην αὐτῶν, ἐφ' ὅσον οὗτοι καὶ συνταγματικῶς ζῶντες ἀποδεικνύονται ἀνίκανοι νὰ καταστήσωσι σύμφωνον πρὸς τοὺς πόθους των τὴν πολιτικὴν αὐτῶν πορείαν. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι πρότερον μὲν ὡδήγει ἡμᾶς ἡ ἡμετέρα προστάτις εἰς τὴν ἐθνικὴν ἐκμηδένισιν ἑκόντας καὶ ἀπατωμένους, σήμερον δὲ σύρει τὸν Ἑλληνισμὸν εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον ἄκοντα καὶ διαμαρτυρόμενον, ἀλλ' ἀδυνατοῦντα ν' ἀντιστῇ. Ὅσα πρότερον κατώρθου διὰ τῆς δημοκοπίας, ἐπιτυγχάνει ἤδη διὰ τῆς ῥᾳδιουργίας· ἀρνουμένου ν' ἀκολουθήσῃ αὐτὴν τοῦ ποιμνίου ἀποτείνεται εἰς τοὺς ποιμένας. Ἐν δὲ τῇ παρούσῃ περιπτώσει μέγα εἶχε συμφέρον νὰ διαζευχθῇ ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς ἀπὸ τοῦ μὴ ὁμόρου Ἑλληνισμοῦ, καὶ τοῦτο κατώρθωσεν. Ἂν δὲ ἀπομένει ἀμφιβολία τις περὶ τούτου μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, ταύτην ἀρκεῖ νὰ διασκεδάσῃ τὸ κείμενον τοῦ ὑποβληθέντος τῷ Συνεδρίῳ Ἑλληνικοῦ Ὑπομνήματος.

Πρὸς πλήρη ἐκτίμησιν τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἐγγράφου πρέπει νὰ ἔχῃ τις ὑπ' ὄψιν τὰ ῥηθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Κουμουνδούρου κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 12 Ἰανουαρίου. «Ἡ πολιτικὴ ἡμῶν » συμπεριλαμβάνεται εἰς δύο λέξεις· ἐνεργὸς προστασία καὶ ὑπεράσπισις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ » τῶν δυναστευομένων ἡμῶν ἀδελφῶν »· ν' ἀναγνώσῃ δὲ καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους τὸ Β' καὶ Γ' πρωτόκολλον τῆς ἐν Βερολίνῳ Συνόδου, ἐκτιμῶν τὴν ἀπονεμηθεῖσαν ἐν αὐτῇ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ὑπέροχον θέσιν τῷ ἀντιπροσώπῳ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Πλὴν τούτων δὲν πρέπει νὰ λησμονήσῃ ὅτι ἡ ἐπικράτησις τῆς γαλλικῆς προτάσεως δὲν περιώριζε πράγματι τὸ μέγεθος τῆς ἐντολῆς, ἀλλὰ μόνον ὑπέτασσεν αὐτὴν ἑκάστοτε εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Συνεδρίου, τοῦτο δὲ ἐνέκρινε ν' ἀφίσῃ αὐτὴν ἀκεραίαν, προσκαλέσαν τὸν κ. Δεληγιάννην νὰ ἐμφανισθῇ συζητου-

μένου τοῦ ΙΕ' ἄρθρου τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγ. Στεφάνου, ἤτοι τῆς τύχης τοῦ ὅλου ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. Καλὸν προσέτι εἶναι ν' ἀναμνησθῇ ὅτι αὐτὸς ὁ Πρίγκηψ Γορτσακὼφ ἐν τῇ δευτέρᾳ συνεδριάσει ἐκήρυξεν ὅτι δὲν ἀντέκειτο εἰς τὸ « ν' ἀπονεμηθῇ εἰς τοὺς Ἕλληνας οἷα καὶ » τοῖς Σλάβοις αὐτονομία » (Σελ. 3)· ὅλως δὲ ἀδιάφορον εἶναι ἂν ἔλεγε ταῦτα εἰλικρινῶς ἢ ψευδόμενος, ἀφοῦ ἡ τοιαύτη ἀπόφασις ἐδέσμευεν ὅπως δήποτε τὴν ψῆφόν του ἐκ τῶν προτέρων. Πρέπει προσέτι νὰ ἔχῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι, ἐμφανισθέντος τοῦ κ. Δεληγιάννη ἐνώπιον τῆς ὑψηλῆς ὁμηγύρεως, ὁ Πρίγκηψ Βισμάρκ ἐνεθύμισεν αὐτῷ ὅτι: « τὸ Συνέδριον ἐπιθυμεῖ νὰ γνωρίσῃ » τὰς εὐχὰς καὶ τὴν γνώμην τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως πρὶν ἢ λάβῃ ἀπόφασιν ἐπὶ τοῦ συζη- » τουμένου ΙΕ' ἄρθρου τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου »· τὸ δὲ ἄρθρον τοῦτο περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς: « Ἀνάλογοι μεταρρυθμίσεις κατάλληλοι εἰς τὰς ἐπιτοπίους ἀνάγκας θέλουσιν εἰσαχθῇ » ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ καὶ *τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, περὶ ὧν δὲν » ἐπρονόησεν ἰδιαιτέρως ἡ παροῦσα Συνθήκη* ». Ἐν ἄλλοις λόγοις παρείχετο τῷ Ἕλληνι ἀντιπροσώπῳ πλήρης καὶ ἀπεριόριστος ἐλευθερία ὅπως ἐκφράσῃ τοὺς πόθους ὁλοκλήρου τῆς ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων δουλευούσης, καταπατουμένης καὶ τὸ χείριστον παραγνωριζομένης φυλῆς, ζητῶν παρὰ τῆς συνελθούσης Εὐρώπης ἐν ὀνόματι πέντε ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων ἐγγυήσεις *ἀληθεῖς καὶ πραγματικάς*, οἷαι αἱ ἀπονεμηθεῖσαι τοῖς Σλάβοις, καλλιτέρας διοικήσεως ἐν τῷ παρόντι καὶ σωτηρίας ἐν τῷ μέλλοντι τῆς κιβωτοῦ τῶν ἐθνικῶν ἐλπίδων. Ἡ ἀποστολὴ ἦτο ὄντως μεγάλη καὶ ἡ εὐκαιρία μοναδική. Τί ὅμως εἶπεν ὁ ἀναγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ συνάδελφος τοῦ κηρύξαντος τὴν προστασίαν τῶν δικαιωμάτων τούτου μόνον μέλημα τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ; Τοῦτο μόνον καὶ ὄχι ἄλλο, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις βλέπουσα ὅτι ἡ Εὐρώπη δὲν εἶναι εὐδιάθετος νὰ παραχωρήσῃ αὐτῇ ὡς πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, περιορίζεται *ἐπὶ τοῦ παρόντος* νὰ ζητήσῃ τὴν προσάρτησιν τῆς Ἠπειροθεσσαλίας καὶ τῆς Κρήτης. Περὶ δὲ τῆς τύχης τῶν Ἑλλήνων, ὧν δὲν ἐζητεῖτο ἡ προσάρτησις ἢ καὶ τούτων, ἂν δὲν προσηρτῶντο, ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους τοῦ Ὑπομνήματος δὲν ἀπαντᾶται οὔτε φράσις, οὔτε λέξις, οὐδὲ γρῦ. Τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον, κατὰ τὸν ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ, ὀρέγεται τεμαχίου γῆς περὶ δὲ τῶν λοιπῶν εἶναι ὅλως ἀδιάφορον· τὴν ἀνατεθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου αὐτῷ ἐντολὴν νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ δὲν στέργει ν' ἀναδεχθῇ· ὡς διὰ τῆς Ἐγκυκλίου τῆς 11 Φεβρουαρίου οὕτω καὶ ἐνώπιον τῆς Συνόδου καταθέτει καὶ πάλιν ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις τὴν παραίτησιν αὐτῆς ἀπὸ τῆς προστασίας τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων (1). Ἀληθὲς εἶναι ὅτι κατὰ τὸ Ὑπόμνημα « ταυτίζονται οἱ πόθοι » τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως μετὰ τῶν πόθων τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ». Τῆς ταὐτότητος ὅμως ταύτης οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον παρέχεται τεκμήριον· καθότι δύσκολον ἀποβαίνει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι εἰς τοὺς δουλεύοντας ἡμῶν ἀδελφοὺς ὅλως ἀδιάφορον εἶναι, ἂν δὲν δύνανται ἀμέσως νὰ προσαρτηθῶσι, νὰ ἐξακολουθῶσι καταπιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Τούρκων ἢ νὰ ἐκβουλγαρισθῶσι, καὶ οὔτε αὐτονομίαν ὀρέγονται, οὔτε δυτικὴν Ῥωμυλίαν, οὐδ' ἄλλην τινὰ πραγματικὴν ἐγγύησιν ἐξισοῦσαν αὐτοὺς πρὸς τοὺς Σλάβους καὶ εὐκολωτέραν καθιστῶσαν τὴν διάσωσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐθνικότητος, μέχρις οὗ φθάσῃ ἡ ἀμφίβολος καὶ μεμακρυσμένη τῆς προσαρτήσεως ὥρα. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ὕβρις ἤθελεν εἶναι τὸ νὰ ὑποτεθῇ

(1) Ce n'est pas un droit de protectorat que la Grèce libre voudrait revendiquer sur les Hellènes de l'empire Ottoman... Le Royaume Hellénique n'a fait de tout temps que partager l'intérêt dont l'Europe chrétienne a tant de fois fait preuve pour l'Hellénisme esclave. (Πρασίνης βίβλου σελ. 338).

οὕτω ἀπαθὴς καὶ ἀδιάφορος πρὸς πᾶν τὸ μὴ ἀποβλέπον τὴν ἄμεσον ἀπόκτησιν ἐδάφους. Ὅπως δήποτε ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτῆς οὐδὲ λέξιν εἶπε περὶ τοῦ ΙΕ' ἄρθρου τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγ. Στεφάνου, περὶ οὗ ἐπεφορτίσθη ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ νὰ λαλήσῃ (1). Δυστυχῶς δὲ ἐλησμόνησε καὶ ὁ Πρίγκιψ Γορτσακὼφ τὴν ἐν ἀρχῇ τοῦ Συνεδρίου δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν « *νὰ ζητήσῃ ὑπὲρ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων αὐτονομίαν οἵαν καὶ ὑπὲρ τῶν Σλάβων* » (Σελ. 3), καὶ οὕτω πλὴν τῶν ἤδη ἀπανεμηθέντων διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγ. Στεφάνου, ἀπολύτως οὐδὲν ὑπὲρ τούτων ἐζητήθη. Κατὰ πόσον δὲ ἡ λησμονηθεῖσα αὕτη ὑπόσχεσις τῆς Ῥωσσίας ἐπενήργησεν ἐπὶ τῆς σιωπῆς τοῦ ἡμετέρου πληρεξουσίου, τοῦτο δὲν ἐξετάζομεν, ὡς ἀναγόμενον εἰς τὴν σφαῖραν τῶν εἰκασιῶν.

Παραθέσαντες ἐν σελ. 7 τὸ πρωτότυπον κείμενον τοῦ ὑπομνήματος ἀνελλιπὲς εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ἀναγνώστου, περιττὸν φαίνεται ἡμῖν νὰ εἴπωμέν τι περὶ τῶν λοιπῶν ἐν αὐτῷ ἐπιχειρημάτων, ἤτοι περὶ τῆς γνωστῆς *ἀνικανότητος* τῆς Κυβερνήσεως πρὸς περιστολὴν τῶν ἀτάκτων κινημάτων, τῆς πενίας τῆς Ἑλλάδος, τῆς διατροφῆς προσφύγων καὶ τῆς κενώσεως βαλαντίων. Ταῦτα πάντα ἐκτίθενται διὰ γλώσσης, ἧς ἡ γραμματικὴ ὀρθότης εἶναι ἀκριβῶς ἀνάλογος πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἐμπνεύσεως. Ἐνώπιον τῆς ἐν Βερολίνῳ ἐπισήμου ὁμηγύρεως ὑπέβαλον ἀναφορὰς καὶ ὑπομνήματα, Σέρβοι, Ῥωμοῦνοι, Βούλγαροι, Ἀρμένιοι, Πέρσαι, Μαυροβούνιοι, Κοῦρδοι, Ἀλβανοί, καὶ παντοῖαι ἄλλαι ἄξεστοι φυλαὶ τῆς Ἀνατολῆς, τοιαῦται ὅμως περὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν λογικὴν κηλῖδες παρατηροῦνται κατ' ἐξαίρεσιν ἐν μόνῳ τῷ ἡμετέρῳ. Καίτοι δὲ ἰσχυρίσθη ὁ κ. Ῥαγκαβῆς πρὸ τοῦ Συνεδρίου ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶναι κεφαλὴ ἄνευ σώματος καὶ πάσχει ἐκ πληθώρας ἐπιστήμης καὶ γραμμάτων, πολὺ φοβούμεθα ὅτι, ἂν κρίνῃ ἡμᾶς ἡ Εὐρώπη ἐκ τοῦ παρατεθέντος δείγματος, θέλει ὑποθέσει ὅτι πάσχομεν μᾶλλον ἐκ πληθώρας ἀγραμμάτων (2). Γνωστὸν εἶναι ὅτι ἡ φράσις τοῦ Ὑπομνήματος: « Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀρκεῖται *ἐπὶ τοῦ παρόντος* εἰς μόνην τὴν Ἠπειροθεσσαλίαν καὶ τὴν Κρήτην », παρέσχεν ἀφορμὴν ἀσβέστου γέλωτος εἰς τοὺς Λόρδους τῆς Ἀγγλικῆς Βουλῆς (Βλ. σ. 17) καί, ὅπερ χεῖρον, τὸ σπουδαιότατον τῶν ἐπιχειρημάτων εἰς τὸ Ὑπόμνημα τῆς Πύλης, παρατηρούσης ὅτι ἀφοῦ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀρκεῖται εἰς τὰς ἐπαρχίας ταύτας μόνον *ἐπὶ τοῦ παρόντος*, οὐδεμίαν ἡ παραχώρησις αὐτῶν παρέχει ἐγγύησιν ὑπὲρ τῆς ἐπιδειωκομένης ἐν τῷ μέλλοντι εἰρήνης, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀποβαίνει περιττή. Ὁ ἡμέτερος πληρεξούσιος, *τοῦ ὁποίου αἱ ἐπιθυμίαι ταυτίζονται μετὰ τῶν πόθων τῆς ὅλης ἑλληνικῆς φυλῆς*, ἀντὶ νὰ ζητήσῃ, ὑπὲρ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων ὅσα ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν ὅπως λάβῃ ἡμέραν τινὰ τὰ πολλά, τὰ ὁποῖα ἐπιθυμεῖ, ἐπροτίμησε νὰ εἴπῃ τὰ δυνάμενα νὰ συντελέσωσιν ὅπως μὴ λάβῃ οὐδὲ τὰ ὀλίγα τὰ ὁποῖα *ἐπὶ τοῦ παρόντος* ζητεῖ. Ἐποφθαλμιῶν ἐν τῷ μέλλοντι τὴν Κωνσταντινούπολιν οὐδὲν σκέπτεται νὰ ζητήσῃ ὅπως ἀσφαλισθῇ ἡ πρὸς αὐτὴν ὁδὸς ἀπὸ τῶν προόδων τοῦ Σλαβισμοῦ, ζητῶν δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος « *ἐν τῷ συμφέροντι τῆς εἰρήνης καὶ αὐτῆς τῆς Τουρκίας* » τὴν Ἠπειροθεσσαλίαν, κρίνει εὔλογον νὰ εἰδοποιήσῃ ὅτι ταύτην θεωρεῖ ὡς πρόσκαιρον μόνον σταθμὸν τοῦ μελετωμένου εἰς Κωνσταντινούπολιν περιπάτου. Ὁλόκλη-

(1) Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ὑπάλληλός τις τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως διατρίβων ἐν Παρισίοις, ἀπηύθυνε κατὰ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἐποχὴν εἰς ἐπίσημον τῆς Γαλλίας ἄνδρα ἐπιστολιμαῖον ὑπόμνημα, ἐν ᾧ ἐντόνως καὶ οὗτος ἀπέκρουε πᾶσαν ἰδέαν αὐτονομίας τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων.

(2) Πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεως σπεύδομεν νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἐννοοῦμεν μόνον τὸ Ὑπόμνημα, τοῦ δὲ κ. Ῥαγκαβῆ ὁ λόγος, οὗ ἐπιτάσσεται ἡ μετάφρασις ἐν σελ. 9 εἶναι ὑπὸ γλωσσικὴν ἔποψιν ὀρθός.

ρον τὸ Ἑλληνικὸν Ὑπόμνημα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ κομβολόγιον τοιούτων ἐπιχειρημάτων, ὀνομασθέντων ὑπὸ τοῦ Λόρδου Βηκονσφιλδ ἐν πληθούσῃ συνεδριάσει τῆς Ἄνω Βουλῆς *ἀλλοκότων καὶ ἀνουσίων* (extravagant and inconsistent). Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ὁ Ἄγγλος πρωθυπουργὸς ἀπεκάλεσε τοὺς τὰ τοιαῦτα ἀπαγγείλαντας « ἄνδρας ἱκανοὺς καὶ εὐγλώττους », ἀφεὶς εἰς αὐτοὺς ἐλευθέραν τὴν αἵρεσιν νὰ ἐκλάβωσι τοῦτο ὡς ἔπαινον ἢ εἰρωνείαν.

Ὁ μετὰ προσοχῆς διερχόμενος τὰ ἐπιτασσόμενα πρωτόκολλα καὶ τὰς σχετικὰς τούτοις ἐν τῇ Ἀγγλικῇ Βουλῇ συζητήσεις καταλαμβάνεται ὑπὸ ἀδιηγήτου τινὸς ἀθυμίας, οὐ μόνον ἀναλογιζόμενος τὴν ἀτυχῆ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος λύσιν, ἀλλὰ πρὸ πάντων βλέπων πόσα ὑπῆρχον ἐπιτυχίας στοιχεῖα. Ἡ προταθεῖσα ὑπὸ τῶν Γάλλων πληρεξουσίων διαῤῥύθμισις τῶν συνόρων ἦτον ἤδη πρὸ μηνὸς ὑποδεδειγμένη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας (σελ. 19), ἥτις πλὴν τούτου ἤθελε τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα *ἀντιπρόσωπον καὶ προστάτιν τῆς ὑπὸ τοὺς Τούρκους*, (σ. 19) κηρύξασα ἑλληνικὰς τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν (σελ. 6)· ἡ Γαλλία καὶ Ἰταλία ἦσαν εὐνοϊκῶς διατεθειμέναι· ἡ Αὐστρία καὶ Γερμανία δὲν ἐφαίνοντο δυσμενεῖς, καὶ αὐτὸς τέλος ὁ Πρίγκιψ Γορτσακὼφ ἐκηρύχθη ἕτοιμος νὰ ζητήσῃ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων οἵαν καὶ ὑπὲρ τῶν Σλάβων αὐτονομίαν (σελ. 3). Πάντες οἱ οἰωνοὶ ἦσαν αἴσιοι, καὶ ὁ ἄνεμος ἔπνεε πανταχόθεν εὐνοϊκός. Πόθεν λοιπὸν προῆλθε τὸ ναυάγιον ἐν πλήρει εὐδίᾳ; Πῶς ψυχρανθεῖσα ἡ Ἀγγλία μόλις ἔστερξε νὰ ἐκφρασθῇ ὡς εὐχὴ ἡ ἐδαφικὴ αὔξησις ἡ πρὸ μηνὸς ὑπ' αὐτῆς ὑποδειχθεῖσα; Τί δὲ παθὼν ὁ ἡμέτερος πληρεξούσιος δὲν ἐδέχθη τὴν προσφερομένην αὐτῷ ἀντιπροσώπευσιν καὶ προστασίαν τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων, οὐδ' ἐζήτησεν ὑπὲρ αὐτῶν *τὴν ἴσην τῇ σλαβικῇ αὐτονομίαν*, ἣν ὁ Πρίγκιψ Γορτσακὼφ ἐκηρύττετο πρόθυμος νὰ ὑποστηρίξῃ; Διατί δὲ προσκληθεὶς νὰ ἐκφράσῃ τὰς εὐχὰς τῆς Ἑλλάδος περὶ τοῦ ΙΕ' ἄρθρου τῆς συνθήκης δὲν εἶπε περὶ τούτου οὐδὲ λέξιν, ζητῶν τοὐλάχιστον ὑπὲρ αὐτῆς μίαν οἱανδήποτε θέσιν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ ἐπιτροπῇ, εἰς ἣν ἀνατίθεται ἡ ἐποπτεία τοῦ μέλλοντος ὀργανισμοῦ τόπων κηρυχθέντων ἑλληνικῶν; Τίνα ὑπηρετῶν συμφέροντα ἢ τίνος ἐκτελῶν διαταγὰς ἀπεξένωσεν οὕτω τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, καὶ στρέψας τοὺς ὀφθαλμοὺς *ἀλλαχοῦ* ἀπώλεσε τὴν φιλίαν τῆς Ἀγγλίας, μετὰ τῆς ὁποίας συναπώλετο πιθανῶς καὶ ἡ πολυπόθητος λωρὶς ἐδάφους, ἀνθ' ἧς ἀντήλλαξεν ὡς ἄλλος Ἡσαῦ τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας τοῦ ἑλληνισμοῦ; Ὁ ζητῶν τὴν ἐξήγησιν τούτων ὁμοιάζει Οἰδίποδα πολιορκούμενον ὑπὸ πλήθους σφιγγῶν. Πιστοὶ μένοντες εἰς τὸ σύστημα ἡμῶν δὲν προτείνομεν λύσεις, ἀλλ' ἁπλῶς ὑποδεικνύομεν εἰς τοὺς συνελθόντας ἀντιπροσώπους τοῦ ἔθνους ἀναγκαίας ἐπερωτήσεις.

Ὁ ἀπαθῶς καὶ εὐσυνειδήτως ἐπισκοπῶν τὰς φάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνατολικῆς κρίσεως μέχρι σήμερον δύναται νὰ συμπυκνώσῃ ὁλόκληρον τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ εἰς δύο μόνον λέξεις: « *Ἡ Ἑλλὰς εὑρέθη ἀνέτοιμος* ». Τὸ ἀπαράσκευον ὅμως αὐτῆς οὐδένα ἐκώλυε νὰ αἰσθάνεται ὅτι ἡ ἀκινησία, καθ' ἣν ὥραν αἱ ἔξωθεν προστατευόμεναι ἀντίζηλοι φυλαὶ ἥπλονον ἁρπακτικὰς χεῖρας, ἠδύνατο νὰ γείνῃ πρόξενος ἀνεπανορθώτου ζημίας. Ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τελευταίας κρίσεως ἦτο οἵα παραλυτικοῦ, σαφῶς κατανοοῦντος ὅτι ἵνα σωθῇ ἔπρεπε νὰ τρέξῃ. Ἐν τοιαύτῃ ἀδημονίᾳ ἀπετάθη τὸ ἔθνος ὁμοφώνως πρὸς πάντας τοὺς κατὰ καιροὺς ἡγέτας αὐτοῦ, ὅπως ἑνωθέντες πράξωσι τὸ

δυνατόν. Οὐδεμία Κυβέρνησις ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς γνησιωτέρα ταύτης ἀπόῤῥοια τῆς θελήσεως τοῦ τόπου. Δύσκολον εἶναι νὰ πιστεύσωμεν ὅτι τοιαύτη οὖσα κατεδίκασεν εἴτε ἐκ προθέσεως εἴτε ἐξ ἀπάτης τὸ ἔθνος εἰς ἀκινησίαν, μὴ ἐπιβαλλομένην ὑπὸ ἀναποδράστου ἀνάγκης. Πολλάκις ἀντήχησεν ἡ ἐρώτησις τί ἔπραττον οἱ ἄνδρες οὗτοι, ἐνῷ ἔπιπτεν ἡ Πλεῦνα καὶ ἤγγιζε τοῦ δράματος ἡ καταστροφή; Ἄχαρις τῷ ὄντι καὶ ὀδυνηρὰ ἦτο ἡ ἐνασχόλησις αὐτῶν, ἐγκυπτόντων νυχθημερὸν εἰς τὸν ἰσολογισμὸν τῶν δυνάμεων τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὧν εἶχε πιθανοτήτων ἐπιτυχίας μετέχουσα κἀκείνη τοῦ ἀγῶνος. Τὴν ἀλήθειαν, ἣν διεβλέπομεν ἡμεῖς ὑπὸ ποικίλα ἐνδύματα, ἔβλεπον ἐκεῖνοι ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ γυμνότητι καὶ ἀσχημίᾳ. Ἐνώπιον αὐτῶν εἶχον τὸ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀνεπαρκὲς τῶν ἡμετέρων παρασκευῶν, τὸν ἄμεσον κίνδυνον τῶν ἐκθέτων ἑλληνικῶν παραλίων, καὶ πρὸ πάντων τὴν σκληρὰν ἄρνησιν τῆς Ῥωσσίας νὰ περιλάβῃ καὶ ἡμᾶς ἐν ἐνδεχομένῃ ἀνακωχῇ. Ἕκαστον ἐπάγγελμα ἐπιβάλλει εἰς τὸν εὐσυνειδήτως μετερχόμενον αὐτὸ ὀδυνηρὰς ἐνίοτε ὑποχρεώσεις. Καθῆκον δὲ τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρὸς εἶναι νὰ ὑπομένῃ πολλάκις ἐν σιωπῇ ἀδίκους αἰτιάσεις, τὰς ὁποίας εὔκολον ἦτο ν' ἀποδείξῃ ἐκ τοῦ προχείρου συκοφαντίας. Τοιαύτη τις ἐπεβάλλετο ὑποχρέωσις εἰς τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν Οἰκουμενικήν, οἵτινες δὲν ἠδύναντο οὔτε νὰ κινηθῶσιν, οὔτε νὰ καταστήσωσι γνωστοὺς ἐν κρισίμῳ ὥρᾳ τοὺς λόγους, τοὺς ἐπιβάλλοντας αὐτοῖς τὴν ἀκινησίαν. Χάριν τῆς κινδυνευούσης νὰ πάθῃ χείρονα πατρίδος ἔπρεπε νὰ κενώσωσιν ἐν σιωπῇ τὸ πικρὸν τῆς ἀντιδημοτικότητος ποτήριον μέχρι τῆς τελευταίας σταγόνος. Ἡ Ἑλλὰς μὴ δυναμένη νὰ μεγαλουργήσῃ ἔπρεπε τοὐλάχιστον ν' ἀποδειχθῇ σωφρονοῦσα, πρὸ πάντων δὲ ν' ἀποκρύψῃ κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς τοὺς ξένους τ' ἀληθῆ αἴτια τῆς φρονήσεως ταύτης, παριστῶσα αὐτοῖς ὡς ἐκδούλευσιν ἀξίαν ἀμοιβῆς τὴν ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐπιβαλλομένην αὐτῇ ἀπραξίαν.

Πῶς ἔπεσεν ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη, τοῦτο θέλομεν μάθει πιθανῶς ἐκ τῶν συζητήσεων τῆς Βουλῆς. Ἀναμφισβήτητον ὅμως εἶναι ἀπὸ τοῦδε ὅτι ἡ πλειονοψηφία αὐτῆς, ***συμφωνούσης περὶ πάντα τὰ λοιπά***, ἀνεγνώρισε τὸ ἀδύνατον νὰ ὑπηρετήσῃ χρησίμως τὴν πατρίδα, ἀφ' ἧς ὥρας ἔπαυσε νὰ κατέχῃ τὴν ἀπαραίτητον πρὸς τοῦτο ἐμπιστοσύνην τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς καὶ προφανὴς κατέστη ἡ διαφωνία αὕτη οὐ μόνον ἐν ταῖς ἰδέαις, ἀλλὰ καὶ ἐκ κυβερνητικῶν μέτρων ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἢ καὶ παρὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ, ὡς λέγεται, ληφθέντων. Τὰ πάντα ἦσαν κατορθωτά, καθ' ἣν ὥραν ὑπερτάτη ἐθνικὴ ἀνάγκη ἐπέβαλλε σιωπὴν εἰς τοὺς ἀληθῶς πονοῦντας τὴν πατρίδα, ἀφοῦ παντὸς ἀτοπήματος ἢ κινδύνου δυναμένου νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς σιωπῆς ταύτης ἔτι μείζων ἠπειλεῖτο ἡ ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς ἀληθείας ἐνδεχομένη ζημία. Τοιαύτη ὑπῆρξε καὶ τῆς Βουλῆς ἡ γνώμη, ἥτις ἔκρινεν εὔλογον νὰ ἐξακολουθήσῃ θυσιάζουσα τὸ δικαίωμα τοῦ ἐλέγχου εἰς τὸ κρίσιμον τῶν καιρῶν. Οὕτω τὰ δύο μέλη τῆς πεσούσης κυβερνήσεως, ἅτινα ἐνόμισαν ὅτι ἠδύναντο νὰ ὑπηρετήσωσι τὴν πατρίδα παραμένοντα εἰς τὰ πράγματα ὑπὸ ὅρους κριθέντας ἀπαραδέκτους ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας τῶν συναδέλφων αὐτῶν, ἔτυχον καὶ ταῦτα τῆς ἐπιβαλλομένης ὑπὸ τῶν περιστάσεων ἐμπιστοσύνης τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας. Καθ' ἣν δὲ ὥραν οὐ μόνον ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ ἐν ἁπάσῃ τῇ Εὐρώπῃ εὑρίσκοντο τὰ πάντα εἰς σύγχυσιν καὶ ἀταξίαν, ἑπόμενον ἦτο νὰ ὑποπέσῃ καὶ τὸ συνταγματικὸν ἡμῶν πολίτευμα εἰς τοιαύτας ἀνωμαλίας.

Ἡ μεταξὺ τῆς πολιτικῆς τῆς πεσούσης Κυβερνήσεως καὶ τῶν πρὶν ὁμοφρόνων αὐτῇ διαδόχων της ὑπάρχουσα ῥιζικὴ διαφορὰ κατέστη καταφανὴς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν. Ἐκείνη μὲν ἐνόμιζε καθῆκον αὐτῆς ν' ἀνέχεται σιωπῶσα πᾶσαν ὕβριν, οὗτοι δὲ νὰ ἐπιδιώκωσι διὰ παντὸς τρόπου χειροκροτήματα ἀπαγγέλλοντες ἠχηρὰς ὑποσχέσεις ἐν τῇ Βουλῇ. Συμφέρον τῇ Ἑλλάδι

ἐνόμιζον οἱ πεσόντες ν' ἀποκρύψωσιν εὐσεβῶς τὴν γυμνότητα αὐτῆς, αἱ δὲ διάδοχοι αὐτῶν νὰ ἐκθέσωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην τί ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ, ἂν ἀπεφάσιζε νὰ κινηθῇ. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἀμφότεραι αἱ Κυβερνήσεις ἀνεκήρυξαν ἀπὸ τοῦ βουλευτικοῦ βήματος πρῶτον μέλημα τῆς πολιτικῆς αὐτῶν τὴν προστασίαν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ· ἀλλ' ἡ μὲν πεσοῦσα ἔκρινεν ἀναγκαῖαν τὴν αὐτὴν νὰ μεταχειρίζεται πάντοτε γλῶσσαν ἀποτεινομένη εἰς τὴν Εὐρώπην, ἡ δὲ παροῦσα ἐνόμισε καλὸν νὰ δηλώσῃ δι' ἐγκυκλίου ὅτι παραιτεῖται τοῦ δικαιώματος τῆς προστασίας ταύτης. Οὔτε στόλον, οὔτε στρατὸν, οὐδ' ἄλλο τι πλειότερον τῶν σημερινῶν ἔχουσα ἡ Οἰκουμενικὴ, κατώρθωσεν ἐν τούτοις νὰ ὁμιλῇ ἀξιοπρεπῶς πρὸς τοὺς ξένους, δὶς ἀναγκάσασα τοὺς Τούρκους καὶ τὴν Ἀγγλίαν νὰ ὁμολογήσωσι τὸ ἀσυμβίβαστον τῶν ἀπαιτήσεων αὐτῶν πρὸς τὰ δικαιώματα ἔθνους ἀνεξαρτήτου, ἔστω καὶ ἀσθενοῦς· χωρὶς δὲ νὰ ψεύδεται, ἐπετύγχανε ν' ἀποκρύπτῃ κατὰ μέγα μέρος τὴν ἔκτασιν τῆς ἡμετέρας ἀδυναμίας. Ἡ διάδοχος αὐτῆς, τὴν ἀντίθετον ἀκολουθοῦσα πορείαν, ἐλησμόνει ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ὅτι πᾶν ἔθνος, ὅσον καὶ ἂν τύχῃ μικρόν, δικαιοῦται νὰ ὁμιλῇ ἀξιοπρεπῶς· πλὴν δὲ τούτου συσσωρεύουσα ψεύδη ψηλαφητὰ κατώρθονε νὰ διαφαίνεται ὑπὸ ταῦτα ὁλόκληρος ἡ μαύρη ἀλήθεια. Αἱ ἀτέλεύτητοι καὶ ἀναρίθμητοι αὐτῆς διακοινώσεις, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς τελευταίας, ἀποτελοῦσι μνημεῖον διπλωματικῆς ἀδεξιότητος καὶ παχυλῆς ἀμαθείας ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν μοναδικόν, καὶ προτιμότεραι πάλιν μεταξὺ τούτων εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖναι, ἐν αἷς μὴ κατορθώσασα νὰ ἐκφράσῃ οὐδὲ κἂν ἐπικινδύνους παραλογισμούς, δὲν λέγει ἀπολύτως τίποτε. Ἀντάξια δὲ τῶν λόγων ὑπῆρξαν καὶ τὰ ἔργα αὐτῆς Μὴ ἀρκουμένη εἰς τὸ μέγα ἑλληνικὸν ζήτημα, ὅπερ ἐδημιούργησαν οἱ καὶ τὴν γωνίαν ταύτην ἀπελευθερώσαντες πατέρες ἡμῶν, ἔκρινεν εὔλογον νὰ παρασκευάσῃ καὶ νὰ ὑποβάλῃ ἀντὶ τούτου εἰς τὴν Εὐρώπην δύο ὑπ' αὐτῆς δημιουργηθέντα ἑλληνικὰ ζητήματα, ὧν τὸ μὲν συνίσταται εἰς ἐκστρατείαν εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν, τὸ δὲ εἰς ἀποστολὴν ἀτάκτων στιφῶν, ἥτις κατ' αὐτοὺς τοὺς λόγους τοῦ κ. Δεληγιάννη τῷ Ἄγγλῳ ἐπιτετραμμένῳ, ἦτο ὄνειδος διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἐπὶ τῆς πεσούσης Κυβερνήσεως, ἡ ἀπειλὴ τῆς ἐξεγέρσεως ἁπάντων τῶν Ἑλλήνων ἐπεσείετο ὡς φόβητρον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν κηδεμόνων αὐτῆς, καὶ ὡς τίμημα τῆς ἡσυχίας ἐλαμβάνετο ἡ ὑπόσχεσις τῆς προστασίας καὶ ἀντιπροσωπεύσεως τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων ἐν τῷ Συνεδρίῳ· διὰ δὲ τῶν κατορθωμάτων τῆς παρούσης ἐπετεύχθη τοῦτο μόνον, νὰ πεισθῇ ἡ Εὐρώπη ὅτι ἠπατᾶτο πρὶν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος, καταφυγούσης πρὸς ἀπόλαυσιν τῶν ὑποσχέσεων τούτων εἰς ἀπειλὰς ἀνυπάρκτου κινδύνου. Ἑπόμενον δὲ ἦτο, τοιαύτην σχηματίσασα ἰδέαν, νὰ νομίσῃ ὅτι δικαιοῦται νὰ περιστείλῃ εἰς τὸν ἐλάχιστον ὅρον τὰς συνεπείας τῶν ὅσα ὑπεσχέθη ἀπατηθεῖσα. Ἂν ἐμένομεν ἐντελῶς ἥσυχοι, τὴν ἡσυχίαν ἡμῶν ἠδυνάμεθα νὰ ἐνθυμίσωμεν εἰς τὴν Εὐρώπην ὡς ἐκδούλευσιν πραγματικήν, ἐνῷ αὕτη κρίνουσα περὶ ἡμῶν ἐκ τῶν ὅσα εἶδεν ὀνομάζει αὐτὴν σήμερον ἰδανικήν. Διαρκούσης τῆς δῆθεν ἐπαναστάσεως, τρὶς ἠναγκάσθη ἡ Ἀγγλία νὰ σώσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ἑτοίμου πρὸς ἔκπλουν τουρκικοῦ στόλου. Τὴν σωτηρίαν ταύτην ἐπέῤῥιψαν πολλάκις κατὰ τοῦ προσώπου ἡμῶν οἱ Ἄγγλοι ῥήτορες ἐν πληθούσῃ Βουλῇ, θεωροῦντες αὐτὴν ὡς ἀρκοῦσαν ἐν ἐλλείψει ἄλλης ἀμοιβὴν τῆς ἡμετέρας εὐπειθείας. Τοιοῦτοι καὶ μόνον οὗτοι ὑπῆρξαν τῆς νέας πολιτικῆς οἱ καρποί. Ἡ πτωχὴ καὶ ἀπροστάτευτος Ἑλλάς, εἰς ἣν οἱ διὰ τοῦ αἵματος δημιουργήσαντες αὐτὴν κατέλιπον ὡς μόνην προῖκα φήμην ἀγαθήν, ἀναιδῶς γυμνωθεῖσα καὶ εἰς παντοίας ἐξωθουμένη ἀπὸ ἐξαμηνίας ὑπὸ τῶν κυβερνητῶν αὐτῆς παρεκτροπάς, ἀπώλεσε καὶ ταύτην.

Καὶ οὕτω ὅμως τὸ ὄνομα αὐτῆς καὶ αἱ πατραγαθίαι τοιοῦτον ἀσκοῦσι γόητρον ἐπὶ τῶν λαῶν, καὶ πλὴν τούτου τοσαῦται συνέπεσον εὐνοϊκαὶ περιστάσεις κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Συνεδρίου,

ὥστε κατ' οὐδένα τρόπον ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἡ θέσις αὐτῆς ὡς ἀπηλπισμένη. Πρὸς τοῦτο ἤρκει νὰ βαδίσωσιν οἱ ἀντιπροσωπεύοντες αὐτὴν τὴν εὐθεῖαν πεπατημένην ὁδόν, συμμορφούμενοι πρὸς τὰς σαφῶς ἐκδηλωθείσας συμπαθείας τοῦ ἔθνους. Οὕτω πράττοντες πιθανὸν ἦτο νὰ τύχωσιν ὀλίγων μόνον ὑπὲρ τοῦ ἀνετοίμου εὑρεθέντος καὶ προσφάτως ἀνοητεύσαντος ἑλληνικοῦ Βασιλείου, ἀλλὰ τὰ πάντα συνέτρεχον αὐτοὺς ὅπως προστατεύσωσι τοὐλάχιστον τὸ μέλλον τοῦ ὅλου ἑλληνισμοῦ. Ἀντὶ τούτου ὅμως, πιστεύσαντες τίς οἶδεν εἰς τίνος ὑποσχέσεις, ἐπροτίμησαν νὰ σκολιοδρομήσωσι, καὶ πειραθέντες ν' ἀπατήσωσι τοὺς ἄλλους εὑρέθησαν ἐπὶ τέλους οἱ ἴδιοι ἠπατημένοι, ἀφοῦ ἤδη κινδυνεύομεν νὰ μὴ λάβωμεν ἀνελλιπῆ οὐδὲ κἂν τὰ δηνάρια, ἀνθ' ὧν ἐστέρξαν νὰ λησμονήσωσιν ὅτι ὑπάρχουσιν Ἕλληνες καὶ πέραν τῆς Ἠπειροθεσσαλίας. Τί δὲ νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος εἰς ζήτημα δυναστικόν, καὶ τί περὶ τῆς ἀνιδρύσεως τῆς Κρήτης εἰς παράρτημα τοῦ στέμματος, περὶ τοῦ ἤδη σχεδιασθέντος ὑπουργείου τῶν ἀποικιῶν καὶ τοῦ προσκληθέντος ὅπως ἀνακοινωθῇ αὐτῷ ὁ μέλλων ὀργανισμὸς τῆς ἀποικίας; Τοῦτο δὲν εἶναι θρύλλημα, ἀλλὰ γεγονὸς ἀληθές, ἀληθεύει δηλ. ὅτι εἶδέ τις τοιοῦτον ὄνειρον καὶ διηγήθη αὐτὸ τὴν ἐπιοῦσαν. Ἂν ὅμως ἀφίσωμεν τὰ ὄνειρα καὶ τὰς ἀβεβαίας ἐλπίδας, θετικὸν ἀποτέλεσμα τῶν ἀγώνων τοῦ Ὑπουργείου καὶ κέρδος τῆς Ἑλλάδος ἐκ τοῦ τελευταίου ἀναδασμοῦ τῆς Ἀνατολῆς δὲν βλέπομεν ἄλλο, εἰμὴ μόνον τρεῖς νέας ἐν Σερβίᾳ, Ῥωμουνίᾳ καὶ Μαυροβουνίῳ πρεσβείας.

Ὅπως ὑπάρχουσιν ὧραι ἐπιβάλλουσαι ἐγκαρτέρησιν καὶ σιωπήν, οὕτω μετὰ ταύτας ἐπέρχεται ἡ ἐπιβάλλουσα τὸ καθῆκον τοῦ αὐστηροῦ ἐλέγχου. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐν στιγμῇ κινδύνου ἐξέλεγον ἄνδρας, πρὸ τῶν ὁποίων ἐμηδενίζετο πᾶσα ἄλλη ἐξουσία καὶ ἐδεσμεύετο πᾶσα γλῶσσα, μέχρις ἐκπληρώσεως τῆς ἀνατεθείσης ἐντολῆς. Τοιοῦτον παράδειγμα ἔκρινεν εὔλογον νὰ μιμηθῇ καὶ ἡ Ἑλλάς, ἐν ἀρχῇ ἐξ ἐμπιστοσύνης καὶ ἔπειτα ἐκ φόβου μεγαλειτέρου κακοῦ. Ἡ ἐκμηδένισις πάσης ἀντιδράσεως καὶ παντὸς ἐλέγχου ὑπῆρξε πλήρης καὶ ὄντως μοναδική. Ἀπὸ ἑξαμηνίας οὔτε Βουλή, οὔτε ἀντιπολίτευσις, οὐδὲ κἂν δημοσιογραφία ὑπάρχει. Τοὺς δικτάτορας ὅμως αὐτῆς ἤθελεν ἡ Ῥώμη αὐτοβούλους καὶ ὑπευθύνους, τοιούτους δὲ ἐνοήσαμεν καὶ ἡμεῖς τοὺς ἡμετέρους. Ἀδύνατον εἶναι ἡμῖν νὰ εἴπωμεν ἂν εἶχον τῷ ὄντι τὸ πρῶτον τῶν δύο τούτων προσόντων, ἢ ἦσαν ἀλλοτρίων βουλευμάτων εὐπειθεῖς ἐκτελεσταί· ἡ ἔλλειψις ὅμως αὐτοῦ κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ μειώσῃ ἐν συνταγματικῷ κράτει τὸ μέγεθος τῆς εὐθύνης. Τὴν πολιτικὴν ἣν μετῆλθον ἀπὸ τῆς ἀναρριχήσεως αὐτῶν εἰς τὴν ἐξουσίαν, οὔτε πρὸς τὴν στοιχειώδη λογικήν, οὔτε πρὸς τὰς ἐπαγγελίας αὐτῶν ἐν τῇ Βουλῇ ἢ πρὸς τοὺς πόθους τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων συμφωνοῦσαν, ἓν μόνον πρᾶγμα ἠδύνατο ν' ἀπαλλάξῃ τοῦ ἀκριβοῦς ἐλέγχου, ἡ πλήρης ἐπιτυχία. Τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως τῆς ἐνεργείας αὐτῶν δὲν φαίνεται τοιοῦτον, ἀλλ' ἀπειλεῖ τὴν χώραν διὰ νέων κινδύνων καὶ προσκαλεῖ ἡμᾶς, οὐδὲν ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε θυσιῶν καρπωθέντας, εἰς νέας θυσίας. Καθῆκον ἡμῶν εἶναι πρὶν στέρξωμεν καὶ ταύτας, νὰ ζητήσωμεν λόγον τῆς διαχειρίσεως τῶν ἤδη γενομένων καὶ ἐγγύησίν τινα ὅτι αὗται θέλουσιν ἐξαρκέσει πρὸς συντήρησιν τοῦ ἑτοιμαζομένου νέου ἀγῶνος ἐπὶ πλείονας τῶν ὀλίγων ἡμερῶν, τὰς ὁποίας ὥρισεν ἡμῖν ἐσχάτως ὁ Σαφὲτ Πασᾶς πρὸς μεταμέλειαν. Ἀφοῦ ἡ πατριωτικὴ αὐταπάρνησις, ἐξ ἧς ἀπεφασίσαμεν νὰ ζήσωμεν ἐπὶ ἥμισυ ἔτος ἐν τῷ σκότει, εἰς οὐδὲν ὠφέλησεν ἡμᾶς, δικαιούμεθα τέλος πάντων ν' ἀνακράξωμεν « **Γεννηθήτω Φῶς** ».

Εἰς τὴν ἐπιείκειαν τοῦ ἀναγνώστου ἀφίενται τὰ ὀλίγα παροράματα, ἅτινα παρεισέφρησαν ἕνεκα τῆς ἐσπευσμένης τυπώσεως τοῦ ἔργου, ὡς λ. χ. τὸ ἐν τῇ ὑποσημειώσει τῆς σελ. 7 « ν' ἀδικήσωμεν » ἀντὶ « μὴ ἀδικήσωμεν » τὸ ἐν τῇ α'. στήλῃ σελ. 29 στίχ. 3 κάτωθεν « produits » ἀντὶ » produite » καὶ εἴ τι ἄλλο.

ΜΕΡΟΣ Α'.

ΤΑ ΠΕΡΙ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΙΣ ΤΟΥ ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩι ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Ὁ κ. Κρὸς τῷ Κόμητι Βηκονσφὶλδ καὶ τῷ Μαρκησίῳ Σαλισβουρῇ.

(Κυανῆς Βίβλου σελ. 2).

Λονδῖνον 7 Ἰουνίου 1878.

(Ἀπόσπασμα)

. . . Πρὶν ἢ τὸ Συνέδριον ἄρξηται τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ πρέπει ν' ἀποφανθῇ περὶ ἄλλου ζητήματος. Κυβερνήσεις τινὲς μὴ ὑπογράψασαι τὴν Συνθήκην τῶν Παρισίων θέλουσι ζητήσει τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῶν εἰς τινας τοὐλάχιστον τῶν Συνεδριάσεων, ἵνα τὰ συμφέροντα αὐτῶν ἐκτεθῶσι ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀντιπροσώπων προκειμένου περὶ ὅρων τινῶν τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἐνδιαφερόντων αὐτὰς σπουδαίως. Μεταξὺ τούτων ἡ Ἑλλὰς ἑνοῦται διὰ στενοτάτων δεσμῶν πρός τινας πληθυσμούς, περὶ τοῦ μέλλοντος τῶν ὁποίων προνοεῖ ἡ Συνθήκη, καὶ ὡς ἐκ τούτου φαίνεται ἔχουσα τὰ μᾶλλον ἀναντίῤῥητα δικαιώματα ὅπως τύχῃ τοιούτου προνομίου. Θέλετε λοιπὸν ὑποστηρίξει τὴν ἀπαίτησιν ταύτην τῆς Ἑλλάδος ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἀνάσσης κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Συνόδου, προσπαθοῦντες παντὶ σθένει νὰ τύχητε ὑπὲρ αὐτῆς ἐλευθερίου καὶ εὐρείας παραχωρήσεως τοιούτου δικαιώματος. Αἱ ἀπαιτήσεις τῆς Ῥωμουνίας καὶ Σερβίας δὲν εἶναι ἐξ ἴσου ἀναμφισβήτητοι, πρῶτον διότι τὰ κράτη ταῦτα δὲν εἶναι εἰσέτι ἀνεξάρτητα, καὶ δεύτερον διότι συμμαχήσαντα μετὰ τῆς Ῥωσσίας ἐνεπιστεύθησαν τὰ δικαιώματα αὐτῶν εἰς χεῖρας τῆς Δυνάμεως ταύτης, ἥτις δὲν ἐθεώρησεν αὐτὰ δικαιούμενα νὰ συμμετάσχωσι τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγ. Στεφάνου. Οὐχ ἧττον ὅμως ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης θέλει εὐχαριστηθῆ ἂν αἱ αἰτήσεις των τύχωσιν ἐπιεικοῦς ὑποδοχῆς, ὑποστηρίζουσα τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῶν εἰς τὰς ἰδίως ἐνδιαφερούσας αὐτὰς συνεδριάσεις τῆς Συνόδου.

Ὁ Μαρκήσιος Σαλισβουρῆς τῷ Λόρδῳ Ὄδῳ Ῥῶσσελ.

(Κυανῆς Βίβλου σελ. 3).

Λονδῖνον 8 Ἰουνίου 1878.

(Ἀπόσπασμα)

. . . . Ἡ ἀπαίτησις τῆς Ῥωσσίας, ὅπως γνωμοδοτήσῃ αὐτὴ μόνη περὶ τοῦ διοικητικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Βουλγαρίας, Θεσσαλίας, Ἠπείρου, Κρήτης καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας δὲν δύναται νὰ γείνῃ δεκτὴ παρὰ τῶν λοιπῶν δυνάμεων, οὐδὲ θέλει πιθανῶς ὑποστηριχθῆ. Αἱ ἀπαιτήσεις, τὰς ὁποίας θέλει ὑποβάλει ἀναμφιβόλως ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος περί τινων τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, θέλουσι ληφθῆ δεόντως ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων τῆς Ἀνάσσης καί, ὡς δὲν ἀμφιβάλλω, ὑπὸ τῶν ἀντιπρωσώπων τῶν ἄλλων Δυνάμεων. . . . . Εἶναι δὲ οὐσιῶδες νὰ προφυλαχθῇ ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός, ὁ κατ' εὐρεῖαν ἀναλογίαν περιληφθεὶς ἐν τῇ Νέᾳ Βουλγαρίᾳ διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγ. Στεφάνου, ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς ἀποῤῥοφήσεως ὑπὸ τοῦ πλεονάζοντος Σλαβικοῦ στοιχείου, ἡ δὲ Θεσσαλονίκη καὶ Καβάλλα νὰ διατηρῶνται μακρὰν τῆς δικαιοδοσίας παντὸς κράτους δυναμένου νὰ ὑποπέσῃ εἰς τὴν ἐπιῤῥοὴν τῆς Ῥωσσίας. Ἡ παραλία ἐν γένει τοῦ Αἰγαίου πρέπει νὰ μείνῃ τῇ Τουρκίᾳ.

Ὁ Μαρκήσιος Σαλισβουρῆς τῷ Κ. Κρός.

(Κυανῆς Βίβλου σελ. 8).

Βερολῖνον 13 Ἰουνίου 1878.

(Ἀπόσπασμα)

Εἰδοποίησα ἤδη ὅτι τὴν Πέμπτην θέλω προτείνει ἐκ μέρους τῆς Μεγάλης Βρεττανίας εἰς τὸ Συνέδριον νὰ γείνωσι δεκτοὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰς Συνεδριάσεις αὐτοῦ.

Ὁ αὐτὸς τῷ αὐτῷ.

(Κυανῆς Βίβλου σελ. 8).

Βερολῖνον 18 Ἰουνίου 1878

(Ἀπόσπασμα)

Ἡ δευτέρα συνεδρίασις τῆς Συνόδου ἔλαβε χώραν χθές. Κατὰ ταύτην ὑπέβαλον πρότασιν περὶ παραδοχῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Συνέδριον, ἣν ἐπηκολούθησε βραχεῖά τις συζήτησις· τῇ προτάσει ὅμως τοῦ Πρίγκιπος Βισμὰρκ ἡ περαιτέρω συζήτησις ἀνεβλήθη εἰς τὴν προσεχῆ Συνεδρίασιν, ἵνα δοθῇ τοῖς πληρεξουσίοις καιρὸς πρὸς μελέτην τοῦ κειμένου τῆς προτάσεως, μελλούσης νὰ τυπωθῇ μετ' ἄλλης τινὸς προτάσεως περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος, ἣν κατὰ προτροπὴν τοῦ κ. Βαδιγγτῶνος ἀνέγνωσεν ὁ κ. Δεσπρὲζ τρίτος πληρεξούσιος τῆς Γαλλίας.

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ Α'.

(Κυανῆς Βίβλου σελ. 9).

(Ἀπόσπασμα)

Ὁ **Πρίγκιψ Βισμὰρκ** προτείνει εἰς τὴν ὑψηλὴν ὁμήγυριν νὰ συνέλθῃ τὴν προσεχῆ Δευτέραν 17 τοῦ μηνός, ὅπερ γίνεται δεκτὸν παμψηφεί.

Ὁ **Μαρκήσιος Σαλισβουρῆς** εἰδοποιεῖ ὅτι προτίθεται νὰ ὑποβάλῃ τὴν Δευτέραν τοῖς συναδέλφοις του τὸ ζήτημα τῆς παραδοχῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Συνέδριον.

Ὁ **Πρίγκιψ Γορτσακὼφ** παρατηρεῖ ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο φαίνεται αὐτῷ λελυμένον δι' αὐτοῦ τοῦ κειμένου τῆς προσκλήσεως, ἥτις ἀπευθύνεται εἰς μόνας τὰς ὑπογραψάσας τὴν ἐν Παρισίοις Συνθήκην Δυνάμεις. Ἂν δὲ παρεβιάζοντο αἱ ἀρχικαὶ αὐτῆς διατάξεις ἠδύναντο καὶ ἄλλα κράτη νὰ ζητήσωσι τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῶν εἰς τὸ Συνέδριον.

Ὁ **Πρίγκιψ Βισμὰρκ** ἐπιφυλάσσεται ν' ἀποφανθῇ περὶ τούτου, ὅτε ἡ πρότασις τοῦ Λόρδου Σαλισβουρῆ θέλει διατυπωθῇ ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου.

Ὁ Μαρκήσιος Σαλισβουρῆς τῷ κ. Κρός.

(Κυανῆς Βίβλου σελ. 15).

Βερολῖνον 19 Ἰουνίου 1878

Κύριε,

Ἡ πρότασίς μου πρὸς εἰσαγωγὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Συνέδριον καὶ ἡ γαλλικὴ τροπολογία, δι' ἧς περιορίζεται αὕτη εἰς τὰς συζητήσεις τὰς ἀμέσως ἀφορώσας τὴν Ἑλλάδα, συνεζητήθησαν, ἡ δὲ γαλλικὴ πρότασις ἐγένετο δεκτὴ κατ' ἀρχήν. Ὑπέβαλον τότε κἀγὼ τροπολογίαν ζητῶν νὰ παρίσταται ἡ Ἑλλὰς ὁσάκις ἤθελε γείνει συζήτησις περὶ οἱας δήποτε ἑλληνικῆς ἐπαρχίας καὶ οὐχὶ προκειμένου μόνον περὶ τῶν συνορευουσῶν αὐτῇ, ὡς ἐπρότεινε τὸ γαλλικὸν κείμενον. Τὸ Συνέδριον διηρέθη, καὶ ἡ μὲν Αὐστρία καὶ Ἰταλία ἐψήφισαν μεθ' ἡμῶν, ἡ δὲ Τουρκία ἀπέσχεν. Ἐπελθούσης οὕτω ἰσοψηφίας ἡ τροπολογία ἡμῶν ἀπεῤῥίφθη. Ὡς ἐκ τούτου, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς μὴ ὁμόρους ἐπαρχίας, οἷαι ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Κρήτη, θέλει συζητεῖσθαι ἐν ἑκάστῃ εἰδικῇ περιπτώσει ἂν πρέπῃ ἢ ὄχι νὰ εἰσαχθῇ ἡ Ἑλλάς.

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ Β'.

(Κυανῆς Βίβλου σελ. 17).

(Ἀπόσπασμα)

Λόρδος Σαλισβουρῆς. Ἅμα ἐγένετο ἡμῖν πρότασις περὶ συγκροτήσεως συνεδρίου, ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης ἔσπευσε νὰ πληροφορήσῃ τὰς ἕξ μεγάλας Δυνάμεις, ὅτι κατὰ τὴν γνώμην της ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε ν' ἀντιπροσωπευθῇ ἐν αὐτῷ. Οἱ ὑπαγορεύσαντες τὴν πρότασιν ταύτην λόγοι ἦσαν προφανεῖς. Ἡ διεξαγαγοῦσα τὸν λήξαντα πόλεμον Δύναμις εἶχε δηλώσει ὅτι ἐπεχείρει αὐτὸν ἀποβλέπουσα εἰς εὐγενῆ σκοπὸν καὶ ἄνευ τινὸς ὀπισθοβουλίας· ὡς ἐκ τούτου δὲν ἐπεδίωκεν ἐδαφικὰς κατακτήσεις, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῆς Τουρκίας ἀπὸ δεινοπαθημάτων προερχομένων ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας, ὧν ὅμως ἡ πραγματικότης ἀνεγνωρίζετο παρὰ πάντων. Ἡ δὲ Α. Υ. ὁ Πρίγκιψ Γορτσακὼφ τοὺς αὐτοὺς καὶ πάλιν ἐξέφρασεν εὐγενεῖς πόθους κατὰ τὴν πρώτην ἡμῶν συνεδρίασιν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ.

Πόλεμος, οὗ ἀφορμὴ ὑπῆρξε τοιοῦτος σκοπός, πρέπει νὰ λήξῃ δι' εἰρήνης ἐμπνεομένης ὑπὸ τῶν αὐτῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων. Πρῶτον δὲ καθῆκον τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων πρέπει νὰ ἦναι νὰ μεριμνήσωσιν ὅπως αἱ διατάξεις τοῦ Συνεδρίου περιορισθῶσιν ἐντὸς τῶν οὕτω διαγραφέντων αὐταῖς ὁρίων.

Οὕτω λοιπὸν τὸ ἀντικείμενον τῶν συζητήσεων τοῦ Συνεδρίου, ἂν δὲν πρόκειται νὰ ὑπερβληθῶσι τὰ ἀληθῆ ὅρια αὐτοῦ, ἔσται νὰ προνοήσῃ ὥστε δι' ἐλαχίστης κατὰ τὸ δυνατὸν μετακινήσεως συνόρων νὰ βελτιωθῇ ἡ τύχη καὶ ἀσφαλισθῇ ἡ εὐημερία τῶν ἐπαρχιῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, αἵτινες τοσαῦτα ὑπέστησαν δεινά.

Ἀλλ' οἱ κατοικοῦντες τὰς ἐπαρχίας ταύτας χριστιανοὶ διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας, ὧν οὔτε τὰ συμφέροντα οὔτε αἱ συμπάθειαι συμφωνοῦσιν ἀλλήλαις.

Ἡ Σύνοδος καλῶς γνωρίζει ὅτι οἱ δεσμοὶ φιλίας, οἵτινες συνέδεον πρὶν τοὺς Ἕλληνας καὶ Σλάβους ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου, διεῤῥάγησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, αἱ δὲ ἐθνικότητες αὗται κατέστησαν ἀντίζηλοι. Οἱ πρὶν ἀναγνωρίζοντες τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἕλληνος Πατριάρχου Σλάβοι ὑπετάγησαν εἰς ἄλλην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν, πολλαχοῦ δὲ τῆς ὑπὸ Ἑλλήνων οἰκουμένης χώρας τὸ δικαίωμα τῆς κτήσεως ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἀμφισβητήσεις καὶ συγκρούσεις μεταξὺ τῶν δύο ἐθνικοτήτων.

Ὁ ἀνταγωνισμὸς κατέστη πολὺ σοβαρώτερος μετὰ τὰ τελευταῖα συμβάντα, τὰ δὲ ἐκ τούτων ἀναῤῥιπισθέντα πάθη ἀπεξένωσαν ἔτι μᾶλλον ἀπ' ἀλλήλων τὰς δύο φυλάς. Σήμερον δὲν πρόκειται πλέον περὶ ἁπλῆς ἐκκλησιαστικῆς διχογνωμίας. Οἱ Ἕλληνες φοβοῦνται, καὶ δικαίως, τὴν ὑποδούλωσιν τῆς ἐκκλησίας, τὸν ἐξοστρακισμὸν τῆς γλώσσης καὶ τὴν ἀποῤῥόφησιν τῆς φυλῆς αὐτῶν, ἂν ἀπονεμηθῇ ὑπέροχος θέσις εἰς τοὺς ἀντιζήλους των. Ταῦτα εἶναι δι' αὐτοὺς ζητήματα ὑψίστης σπουδαιότητος, ἀφοῦ ἡ τύχη των ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τρόπου, δι' οὗ τὸ Συνέδριον θέλει διατυπώσει τὰς διατάξεις, τὰς προωρισμένας νὰ προστατεύσωσι τοὺς χριστιανοὺς καὶ νὰ χορηγήσωσιν ἀσφάλειαν καὶ τάξιν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας.

Ἀλλ' αἱ δύο αὗται φυλαὶ δὲν παρίστανται πρὸ τῆς Συνόδου ἰσόπαλοι, ἀφοῦ οἱ μὲν Σλάβοι προστατεύωνται ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ ὑπὸ στρατιωτικοῦ ἔθνους ὁμοδόξου, ὁμοφύλου καὶ ἔχοντος ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ γόητρον προσφάτων θριάμβων, ἐνῷ οἱ Ἕλληνες ὑπ' οὐδενὸς ἀντιπροσωπεύονται συγγενοῦς λαοῦ. Ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης φρονεῖ λοιπὸν ὅτι αἱ ὑπὸ τοιούτους ὅρους ληφθησόμεναι ἀποφάσεις δὲν δύνανται νὰ ἱκανοποιήσωσι τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν καὶ ἐκ τούτου οὐδὲ ν' ἀσφαλίσωσι τὴν ἡσυχίαν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης, ἐπικειμένων ἀείποτε νέων ταραχῶν παρὰ λαῷ ὁλοψύχως ἀφωσιωμένῳ εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐθνικότητα αὐτοῦ, ὅστις ἤθελε σχηματίσει τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ Εὐρώπη ἐγκατέλειψε καὶ ὑπέταξεν αὐτὸν εἰς φυλὴν, πρὸς ἣν οὐδεμίαν τρέφει συμπάθειαν.

Ταῦτα ἔχουσα ὑπ' ὄψιν προτείνει ἡ Ἀγγλία ν' **ἀνατεθῇ ἡ ἀντιπροσώπευσις τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος,** προσκαλούμενον νὰ συμμετάσχῃ τῶν συζητήσεων τοῦ Συνεδρίου, ἢ τοὐλάχιστον νὰ παρευρίσκεται εἰς **πάσας τὰς συνεδριάσεις,** ἐν αἷς πρόκειται νὰ συζητηθῶσι ζητήματα σχετιζόμενα πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ὁ **Πρίγκιψ Βισμάρκ.** Ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀπόφασιν, ἣν ἡ Ὑψηλὴ Ὁμήγυρις ἔλαβεν ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτῆς συνεδριάσει, θεωρεῖ ἀδύνατον νὰ δυνηθῇ τὸ Συνέδριον ν' ἀποφανθῇ μετὰ πρώτην ἀνάγνωσιν ἐπὶ τῆς προτάσεως τοῦ λόρδου Σαλισβουρῆ, συνεχομένης μετὰ τοσούτων σπουδαίων ζητημάτων. Ὅσον μεγάλη καὶ ἂν ἦναι ἡ πρὸς τὴν Ἑλλάδα συμπάθεια τῆς Εὐρώπης, ἡ Α. Ὑψηλότης νομίζει πρέπον νὰ προτείνῃ τὴν ἀναβολὴν τῆς συζητήσεως εἰς προσεχῆ συνεδρίασιν. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Πρόεδρος θέλει φροντίσει ὅπως τυπωθῇ καὶ διανεμηθῇ ἡ πρότασις τοῦ Λόρδου Σαλισβουρῆ, ἡ σπουδαιοτάτη καθ' ἑαυτὴν καὶ συνεχομένη πρός τινα ζητήματα δημοσίου δικαίου, ὡς πρὸς τὸν τρόπον καθ' ὃν ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος δύναται νὰ γείνῃ δεκτὸς ἐν τῷ Συνεδρίῳ.

Ὁ **Πρίγκιψ Γορτσακὼφ,** μὴ ἁπτόμενος ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦ ζητήματος τῆς παραδοχῆς τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ Συνεδρίῳ, καὶ ἐπιδοκιμάζων τὴν προταθεῖσαν ἀναβολὴν αὐτοῦ, ἔχει ἐν τούτοις νὰ ὑποβάλῃ ἀντίῤῥησίν τινα εἰς ἰσχυρισμὸν περιεχόμενον ἐν τῇ ἀγορεύσει τοῦ λόρδου Σαλισβουρῆ. Ἡ Α. Υ. ἐπιθυμεῖ νὰ θεωρῶνται οἱ πληρεξούσιοι τῆς Ῥωσσίας οὐχὶ ὡς ἀποκλειστικῶς προστατεύοντες τὰ σλαβικὰ συμφέροντα, ἀλλὰ ὡς συμπαθοῦντες πρὸς πάντας τοὺς χριστιανοὺς κατοίκους τῆς Τουρκίας. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Πρίγκιψ Γορτσακὼφ διαδηλοῖ ἐκ τῶν προτέρων ὅτι θέλει συμμετάσχει πάντων τῶν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων μέτρων, ζητῶν ὑπὲρ αὐτῶν αὐτονομίαν οἵαν ζητεῖ καὶ ὑπὲρ τῶν Σλάβων· καθότι σκοπὸς τῆς Κυβερνήσεως αὐτοῦ εἶναι ἡ συνδιαλλαγὴ τῶν δύο φυλῶν. Ἐν δὲ τῷ ἐκκλησιαστικῷ ζητήματι, ὅπερ ὑπηνίχθη ὁ λόρδος Σαλισβουρῆς, οὐδεμία ὑπάρχει διαφορὰ θρησκευτικὴ μεταξὺ τοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ Ἐξάρχου Βουλγαρίας, ἀλλ' ἁπλῆ τις λειτουργικὴ, ἐξ ἧς ἐπήγασεν ἡ διαίρεσις τῶν δύο ἐκκλησιῶν.

Ὁ **Πρίγκιψ Βισμάρκ** βεβαιοῖ ὅτι πάντες οἱ πληρεξούσιοι παραδέχονται τὴν ἀναβολὴν εἰς προσεχῆ συνεδρίασιν.

Ὁ κ. **Δεσπρὲζ** ἐν ὀνόματι τῶν πληρεξουσίων τῆς Γαλλίας ἀναγινώσκει τὴν κατωτέρω πρότασιν, ζητῶν τὴν διανομὴν αὐτῆς συγχρόνως μετὰ τῆς τοῦ Λόρδου Σαλισβουρῆ:

« Ἔχον ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν τῇ συζητήσει τῶν νέων » ληπτέων μέτρων πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης ἐν » Ἀνατολῇ εἶναι δίκαιον νὰ χορηγηθῇ εἰς τὴν ἐν » Ἀθήναις Αὐλὴν (Cour d'Athènes) ἡ εὐκαιρία » πρὸς ἔκφρασιν τῶν πόθων αὐτῆς, ὧν ἡ γνῶσις δύ- » ναται ν' ἀποβῇ ὠφέλιμος εἰς τὰς Δυνάμεις, τὸ » Συνέδριον προσκαλεῖ τὴν Κυβέρνησιν τῆς Α. Ἑλ- » ληνικῆς Μεγαλειότητος νὰ ὑποδείξῃ ἀντιπρόσωπον, » μέλλοντα νὰ ὑποβάλῃ τὰς παρατηρήσεις τῆς Ἑλ- » λάδος κατὰ τὴν συζήτησιν περὶ τῆς τύχης τῶν » ὁμόρων ἐπαρχιῶν, καὶ δυνάμενον νὰ προσκαλῆται » εἰς τὸ Συνέδριον, ὁσάκις τὰ μέλη αὐτοῦ θεωρή- » σωσι τοῦτο σκόπιμον ».

—

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ Β'.

(Κυανῆς Βίβλου σελ. 19).

(Ἀπόσπασμα)

Λόρδος Σαλισβουρῆς. Ἂν ἡ Βουλγαρικὴ ἡγεμονεία ἀντὶ νὰ ἐπεκταθῇ μέχρι τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Ὀχρίδος περιωρίζετο πρὸς νότον ὑπὸ τοῦ Αἵμου .... δὲν ἤθελε δημιουργηθῇ νέον θαλάσσιον κράτος παρὰ τὸ Αἰγαῖον, μεγίστη δὲ ἀναλογία ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἥτις ἠπειλεῖτο ν' ἀποῤῥοφηθῇ ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονείας ὑποτασσομένη εἰς τὴν σλαβικὴν πλειονότητα, ἤθελε διατηρήσει τὴν παροῦσαν αὐτῆς πολιτικὴν θέσιν, ἡ δὲ Πύλη ἤθελε κατέχει στρατηγικὰ σύνορα ἐπιδεκτικὰ ὑπερασπίσεως κατὰ πάσης ἐν τῷ μέλλοντι ἐπιθέσεως.

—

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ Γ'.

(Κυανῆς Βίβλου σελ. 29).

Ἡ Α. Υ. ὁ **Πρίγκιψ Βίσμαρκ** ἐκθέτει ὅτι τὸ μόνον ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει ζήτημα εἶναι τὸ τῆς παραδοχῆς τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλλάδος. Περὶ τούτου κατετέθησαν κατὰ τὴν τελευταίαν Συνεδρίασιν δύο προτάσεις, ἡ μὲν τοῦ Λόρδου Σαλισβουρῆ ἡ δὲ τοῦ κ. Δεσπρὲζ, ἐξ ὧν ἡ Γερμανία παραδέχεται τὴν δευτέραν. Ἐν τούτοις παρακαλεῖ τὰ μέλη τοῦ Συνεδρίου νὰ συζητήσωσι τὰς δύο ταύτας προτάσεις, ἢ ἄλλην τινὰ ὑποβληθησομένην τυχὸν περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος, ἐπιφυλαττόμενος νὰ ζητήσῃ ἔπειτα τὸν ὁρισμὸν τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν θέλουσι γείνει δεκτοὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ **Καραθεοδωρῆς Πασᾶς** ἀναγινώσκει τὴν κατωτέρω δήλωσιν:

« Οἱ προτείναντες τὴν παρὰ τοῦ Συνεδρίου ἀκρόασιν τῶν ἑλλήνων ἀντιπροσώπων, ὁσάκις κριθῇ τοῦτο ἀναγκαῖον κατὰ τὴν συζήτησιν εἰδικῶν τινων ζητημάτων, ἐστήριξαν τὴν αἴτησιν ταύτην ἐπί τινων λόγων καὶ ἐξέφρασαν ἰδέας προκαλούσας ἐξήγησίν τινα παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Πύλης.

» Θεωροῦντες τὸ ζήτημα ἐκ διαφόρου ἕκαστος σκοπιᾶς (de points de vue différents) ἀντιπρόσωποί τινες παρέστησαν ὑπὸ ὅλως ἐξαιρετικὴν ἔποψιν τὴν θέσιν τῶν διαφόρων κατηγοριῶν τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους.

» Ὡς ἐκ τούτου οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Τουρκίας νομίζουσι καθῆκον αὐτῶν νὰ δηλώσωσι τῷ Συνεδρίῳ ὅτι ἀντιπροσωπεύουσι τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος, περιλαμβάνον τὸ σύνολον πάντων τῶν στοιχείων τοῦ πληθυσμοῦ αὐτοῦ, οἷά δήποτε καὶ ἂν ὦσι ταῦτα καὶ ἡ ἐποχὴ καὶ αἰτία τῶν διενέξεων, ὧν ἐγένετο μνεία.

» Ἰδιαιτέρα τις λοιπὸν μέριμνα καὶ προστασία ὑπὲρ εἰδικῆς τινος κατηγορίας τῶν κατοίκων, παρεχομένη ὑπὸ οἵας δήποτε δυνάμεως καὶ καθ' οἷον δήποτε τρόπον, δὲν δύναται ἢ ν' ἀποβῇ ἐπιβλαβὴς, χαλαροῦσα τὸν ἰσχυρὸν σύνδεσμον τῶν κοινῶν συμφερόντων, δι' ὧν τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἑνοῦνται πρὸς ἄλληλα, ἵνα ἀποτελέσωσι ἓν μέγα ὅλον.

» Ἡ ὑψηλὴ φρόνησις τῶν ἀντιπροσώπων τῶν μεγάλων Δυνάμεων, αἵτινες ὑπέγραψαν τὰς συνθήκας τοῦ **1856** καὶ **1871** καὶ συνῆλθον σήμερον εἰς Συνέδριον, καὶ τὰ διακρίνοντα αὐτοὺς αἰσθήματα δικαιοσύνης δικαιοῦσι τοὺς Ὀθωμανοὺς πληρεξουσίους νὰ πιστεύωσιν ὅτι, ἂν τύχῃ ἀκροάσεως ἡ Ἑλλὰς, τὸ Συνέδριον θέλει ἐμποδίσει νὰ προκύψωσιν τὰ ἐκ τῶν ὑποβληθεισῶν προτάσεων ἐνδεχόμενα σπουδαῖα ἀτοπήματα ».

Ὁ **Πρίγκιψ Γορτσακὼφ** ἐκθέτει ὅτι συμμορφούμενος τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ Συνεδρίου ὑποβάλλει τὰς παρατηρήσεις αὐτοῦ δι' ἐγγράφου, ὅπερ ἀναγινώσκει ὡς ἀκολούθως:

« Ὁ κ. Μαρκήσιος Σαλισβουρῆς ὑπέβαλεν ἠτιολογημένην πρότασιν, δι' ἧς ζητεῖ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Συνέδριον, ἢ τοὐλάχιστον τὴν παρουσίαν τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῆς εἰς τὰς Συνεδριάσεις, καθ' ἃς θέλουσι συζητηθῇ ζητήματα σχετιζόμενα πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς *ἑλληνικῆς φυλῆς*.

» Οἱ πληρεξούσιοι τῆς Ῥωσσίας νομίζουσι καθῆκον αὐτῶν νὰ ἐκθέσωσι κἀκεῖνοι διὰ δηλώσεως καὶ ταύτης ἠτιολογημένης τὰς περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἰδέας τῆς Κυβερνήσεως αὐτῶν.

» Α'. Ἡ Ῥωσσία ἔλαβε πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὰ συμ-

φέροντα τῶν ἐν Τουρκίᾳ χριστιανῶν ἄνευ φυλετικῆς τινος ἐξαιρέσεως (exception de race) ὡς προκύπτει ἐκ τῆς ὅλης αὐτῆς ἱστορίας. Μετὰ δὲ τῆς φυλῆς τῶν Ἑλλήνων συνδέεται δι' ἰσχυροῦ δεσμοῦ, μυηθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ. Ἂν δὲ κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ὑπερήσπισε πρὸ πάντων τοὺς Βουλγάρους, τοῦτο συνέβη ἐκ τοῦ ὅτι ἡ Βουλγαρία ἔτυχε νὰ ἦναι ἡ κυρία ἀφορμὴ καὶ τὸ θέατρον τοῦ πολέμου. Οὐχ ἧττον ὅμως ἡ Ῥωσσία ἐσκόπευε πάντοτε νὰ ἐπεκτείνῃ κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τὰ διὰ τῶν ἀγώνων αὐτῆς κατακτηθέντα ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων ὠφελήματα. Ἀσμένως λοιπὸν βλέπει τὰς προτάσεις τῶν κ. κ. ἀντιπροσώπων τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ τῆς Γαλλίας μαρτυρούσας ὅτι ἡ Εὐρώπη συμμερίζεται τὰ αἰσθήματα αὐτῆς, καὶ χαίρει διὰ τὴν συμπάθειαν, ἣν αἱ Δυνάμεις ἐπιδεικνύουσιν ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον εἶναι πεπεισμένη ὅτι θέλουσι ἐπεκτείνει ταύτην καὶ εἰς τὴν τῶν Βουλγάρων. Ἡ Ῥωσσικὴ Κυβέρνησις θέλει στέρξει μετὰ προθυμίας πᾶσαν πρότασιν ὑποβληθησομένην τῷ Συνεδρίῳ ὑπὲρ τῆς *Ἠπείρου, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Κρήτης*, οἷα δήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ ἔκτασις τῶν ἐπιφυλατομένων αὐταῖς ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ὠφελημάτων.

» Β'. Ἡ Ῥωσσικὴ Κυβέρνησις οὐδένα γνωρίζει λόγον δικαιολογοῦντα τὴν ὑποδειχθεῖσαν (ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας) φυλετικὴν ἀντιζηλίαν, ἥτις δὲν δύναται νὰ ἔχῃ πηγὴν τὴν θρησκευτικὴν διαίρεσιν, ἀφοῦ πᾶσαι αἱ ἐθνικότητες τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος διεξεδίκησαν ἀλληλοδιαδόχως τὸ δικαίωμα αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, ἤτοι ἀνεξαρτήτου ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, καὶ τῆς χρήσεως τῆς ἐθνικῆς γλώσσης ἐν τοῖς ναοῖς καὶ τοῖς σχολείοις. Οὕτω συνέβη ἐν Ῥωσσίᾳ, Ῥουμανίᾳ, Σερβίᾳ καὶ αὐτῷ τῷ Ἑλληνικῷ Βασιλείῳ. Ἀλλ' ἐκ τούτου οὐδεμίαν βλέπομεν προελθοῦσαν ῥῆξιν τῶν δεσμῶν, οἵτινες συνενοῦσι τὰς ἀνεξαρτήτους ταύτας Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Θρόνου, ἢ οἷον δήποτε ἀνταγωνισμὸν μεταξὺ τῶν φυλῶν τούτων. Οὐδὲν περισσότερον ζητοῦσιν οἱ Βούλγαροι, τὰ αὐτὰ εἰς τοῦτο ἔχοντες δικαιώματα. Ἡ αἰτία λοιπὸν τῶν διαιρέσεων καὶ τῶν ἀναφυεισῶν προσκαίρων διενέξεων πρέπει ν' ἀποδοθῇ *εἰς ἰδιαιτέρας ἐπιδράσεις καὶ παρορμήσεις, αἵτινες δὲν συμβιβάζονται οὔτε μετὰ τοῦ καλῶς ἐννοουμένου συμφέροντος τῶν διαφόρων φυλῶν, οὔτε μετὰ τῆς ἡσυχίας τῆς Ἀνατολῆς, οὔτε μετὰ τῆς εἰρήνης τῆς Εὐρώπης* καὶ ὡς ἐκ τούτου *δὲν πρέπει νὰ ἐνθαῤῥύνωνται.*

» Γ'. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὁροθεσίαν τῶν διαφόρων φυλῶν καὶ τὴν κατὰ ταύτην σκοπουμένην ὑπεράσπισιν τῶν συμφερόντων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, οὐδεμίαν γνωρίζομεν πρὸς κανονισμὸν τοῦ ζητήματος τούτου ἀρχὴν λογικωτέραν, δικαιοτέραν καὶ πρακτικωτέραν τῆς ἐρειδομένης ἐπὶ τῆς πλειονοψηφίας τῶν κατοίκων. Ταύτην παρεδέχθη ἡ Συνδιάσκεψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ καθιεροῖ ἡ προκαταρτικὴ Συνθήκη τοῦ Ἁγ. Στεφάνου. Πᾶσα ἐκτρεπομένη τῆς ἀρχῆς τῆς πλειονοψηφίας τῶν κατοίκων διάθεσις ἐδάφους δύναται νὰ στηριχθῇ εἰς ἰδιαιτέρους λόγους πολιτικοῦ, γεωγραφικοῦ ἢ ἐμπορικοῦ συμφέροντος, οὐχὶ ὅμως εἰς φυλετικούς. Ἡ δὲ Ῥωσσία μὴ ἔχουσα τὸ κατ' αὐτὴν οὐδὲν ὑλικὸν συμφέρον νὰ ἐπιδιώξῃ ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις, δὲν δύναται νὰ θεωρήσῃ τὰς περὶ τούτου διαφόρους προτάσεις εἰμὴ ὑπὸ μόνην τὴν ἔποψιν τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ συμβιβαστικοῦ πνεύματος, ὑφ' οὗ ἐμφορεῖται πρὸς ἐπίτευξιν τῆς Εὐρωπαϊκῆς συνεννοήσεως καὶ τῆς γενικῆς εἰρήνης.

» Τοιαῦτα εἶναι τὰ αἰσθήματα μεθ' ὧν οἱ πληρεξούσιοι τῆς Ῥωσσίας ἐκφράζουσι τὴν συναίνεσιν αὐτῶν εἰς τὴν πρότασιν τοῦ κ. πληρεξουσίου τῆς Γαλλίας, ἤτοι εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος.»

Ὁ **Λόρδος Σαλισβουρῆς** ἀναφερόμενος εἰς τὰ ῥηθέντα ὑπὸ τοῦ Προέδρου, προτείνει τὴν ἐν τῷ κειμένῳ τῆς προτάσεως τῶν γάλλων πληρεξουσίων ἀντικατάστασιν τῆς φράσεως «*συνορευουσῶν τῷ Ἑλληνικῷ Βασιλείῳ Ἐπαρχιῶν*» διὰ τῆς «*Ἑλληνικῶν Ἐπαρχιῶν*». Ἂν ἡ τροπολογία αὕτη, ἡ καθιστῶσα τὸ κείμενον σαφέστερον, γείνῃ δεκτή, παραδέχεται τὴν γαλλικὴν πρότασιν.

Ὁ κ. **Δεσπρὲζ** φοβεῖται μὴ ἡ παρὰ τοῦ πληρεξουσίου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας προτεινομένη τροπολογία ἐλαττώσῃ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ γαλλικοῦ κειμένου.

Ὁ κ. **Πρόεδρος** παρατηρεῖ ὅτι τὸ Συνέδριον ἔχει πρὸ αὐτοῦ ζήτημα τύπου καὶ συντάξεως, καὶ περὶ τούτων ἰσχύει ἡ ἀπόφασις τῆς πλειονοψηφίας, ἂν δὲν διαμαρτυρηθῇ ἡ μειονοψηφία ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ. Ἡ Α. Υ. νομίζει καλὸν νὰ προβῇ τὸ Συνέδριον κατὰ τάξιν ἀντίστροφον τῆς ἐπικρατούσης ἐν τοῖς Κοινοβουλίοις, ἤτοι νὰ τεθῇ πρώτη ὑπὸ ψηφοφορίαν ἡ γαλλικὴ πρότασις καὶ μετὰ ταύτην ἡ τροπολογία τοῦ Μαρκησίου Σαλισβουρῆ. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πρώτης ψηφοφορίας θέλει θεωρηθῇ δεκτικὸν τροποποιήσεως συμφώνως πρὸς τὴν ἀγγλικὴν πρό-

τασιν, ἂν γείνῃ δεκτή, ἂν ὅμως αὕτη ἀποῤῥιφθῇ, ἡ περὶ τῆς γαλλικῆς προτάσεως, ψηφηφορία θέλει θεωρηθῇ ὡς ὁριστική.

Ὁ **κόμης Ἀνδράσσης** ἀπέχων ἀπὸ τῆς οὐσίας τοῦ ζητήματος καὶ ἀποβλέπων εἰς μόνον τὸ ζήτημα παραδοχῆς ἐν γένει, ψηφίζει ὑπὲρ τῆς γαλλικῆς προτάσεως ἐπιφυλαττόμενος ν' ἀποφανθῇ περὶ τῆς τροπολογίας τοῦ Μαρκησίου Σαλισβουρῆ.

Οἱ πληρεξούσιοι τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ῥωσσίας ψηφίζουσιν ὑπὲρ τῆς ὑποβληθείσης προτάσεως.

Ὁ **κόμης Κόρτης** παραδέχεται ἐπίσης αὐτήν, προσθέτων ὅτι εἰς τὸ δεύτερον αὐτῆς μέρος περιέχεται κατ' ἀρχὴν ἡ ἔννοια τῆς ἀγγλικῆς τροπολογίας.

Ὁ **Καραθεοδωρῆς Πασᾶς** λυπεῖται ἀπαντῶν ἐν τῷ κειμένῳ τῆς προτάσεως τὰς λέξεις «περὶ τῆς τύχης τῶν ἐπαρχιῶν,» αἵτινες ἀναγκάζουσιν αὐτὸν νὰ ἐπιφυλαχθῇ, ἐπιμείναντος ὅμως τοῦ Προέδρου ἵνα ἀποφανθῶσιν οἱ κ. κ. πληρεξούσιοι τῆς Υ. Πύλης, οὗτοι δηλοῦσιν ὅτι δὲν ἐναντιοῦνται κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ἀντιπροσώπου τῆς Ἑλλάδος ἔχοντος συμβουλευτικὴν μόνον ψῆφον.

Ὁ **Πρίγκιψ Βισμάρκ** προκαλεῖ ἔπειτα δευτέραν ψηφοφορίαν περὶ τῆς τροπολογίας τοῦ Λόρδου Σαλισβουρῆ, ἤτοι ἂν πρέπῃ αἱ λέξεις «*συνορεύουσαι τῷ Ἑλληνικῷ βασιλείῳ ἐπαρχίαι*» ν' ἀντικατασταθῶσι διὰ τῶν «**ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι**».

Ὁ **Κόμης Ἀνδράσσης** ἐρωτᾷ τίς εἶναι ἡ κατὰ τὴν γνώμην τῶν κ. κ. πληρεξουσίων τῆς Ἀγγλίας μεταξὺ τῶν ἐκφράσεων τούτων διαφορά. Εἰς τοῦτον ἀποκρίνεται ὁ Μαρκήσιος Σαλισβουρῆς λέγων ὅτι ὑπάρχουσιν *ἐπαρχίαι ἑλληνικαὶ* μὴ συνορεύουσαι μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, περὶ ὧν ἐπιθυμεῖ ἡ Ἀγγλία νὰ προνοήσῃ τὸ Συνέδριον. Ἡ γαλλικὴ πρότασις ἀποβλέπει μόνην τὴν Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν, ἐνῷ ἡ ἀγγλικὴ τροπολογία ἐπιτρέπει νὰ περιληφθῶσιν εἰς τὰς συζητήσεις, ὧν ἤθελον συμμετέχει οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη καὶ ἡ Κρήτη.

Ὁ **Κόμης Ἀνδράσσης** μετὰ τὴν ἐξήγησιν ταύτην, ἐπιθυμῶν νὰ ἐπιτευχθῶσι τὰ κατὰ τὸ δυνατὸν μονιμώτερα ἀποτελέσματα, ψηφίζει ὑπὲρ τῆς τροπολογίας τοῦ Λόρδου Σαλισβουρῆ, ὅπως μὴ περιορισθῇ ἡ ἔκφρασις τῆς γνώμης τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ κ. κ. **Πληρεξούσιοι τῆς Γαλλίας** ἐμμένουσιν εἰς τὴν ψῆφον αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ἀτροπολογήτου κειμένου.

Οἱ κ. κ. **Πληρεξούσιοι τῆς Ἀγγλίας** ψηφίζουσιν ὑπὲρ τῆς τροπολογίας.

Ὁ **Κόμης Κόρτης** ψηφίζει ἐπίσης ὑπὲρ τῆς ἀγγλικῆς προτάσεως, ἣν θεωρεῖ ὡς παρέχουσαν μείζονα εὐρύτητα τῇ συζητήσει.

Ὁ **Κόμης Δελωναὶ** παρατηρεῖ ὅτι τὸ Συνέδριον μένει ἐλεύθερον ν' ἀποφασίσῃ ἐν τίνι μέτρῳ θέλει δεχθῇ τὰς παρατηρήσεις τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ κ. **Πρίγκιψ Γορτζακὼφ** πρὶν ἢ ἀποφανθῇ παρακαλεῖ τοὺς κ. κ. πληρεξουσίους τῆς Γαλλίας νὰ ἐκθέσωσι τοὺς λόγους, δι' οὓς ἐπιμένουσιν εἰς τὸ κείμενον τῆς προτάσεως αὐτῶν.

Ὁ κ. **Βαδιγγτὼν** δὲν βλέπει μεγάλην διαφορὰν μεταξὺ τοῦ κειμένου τοῦ κ. Δεσπρὲζ καὶ τῆς συντάξεως, ἣν προτείνει ὁ Λόρδος Σαλισβουρῆς, οὐχ ἧττον ὅμως πρέπει νὰ γείνῃ ἡ ἀκόλουθος διάκρισις: οἱ γάλλοι πληρεξούσιοι φρονοῦσιν ὅτι προσκαλουμένης τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως νὰ στείλῃ ἀντιπρόσωπον, πρέπει συγχρόνως νὰ ὁρισθῇ ὁ κύκλος τῶν παρατηρήσεων αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἰδέαν του ὁ Ἕλλην ἀντιπρόσωπος δύναται νὰ ἐκφράσῃ γνώμην περὶ τῶν συμβαινόντων παρὰ τὰ σύνορα τοῦ Βασιλείου, ἀλλὰ δὲν φαίνεται αὐτῷ ἐξ ἴσου δίκαιον νὰ ἐπεκταθῇ ἡ ἁρμοδιότης τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀνακτοβουλείου εἰς χώρας κατοικουμένας ὑπὸ μικτοῦ πληθυσμοῦ, διότι οὕτω ἤθελεν ἐκταθῇ ὑπὲρ τὸ δέον ὁ κύκλος τῶν παρατηρήσεων τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Ἑλλάδος. Ὁπωσδήποτε ἀφοῦ ἡ δευτέρα τῆς προτάσεως παράγραφος ἀφίνει εἰς τὸ Συνέδριον ἀπεριόριστον ἐλευθερίαν ἐκτιμήσεως, ἡ ὑψηλὴ αὕτη ὁμήγυρις ἐπιφυλάττει ἑαυτῇ πλήρη καὶ ἀνέκκλητον ἄδειαν νὰ προσκαλῇ τὸν πληρεξούσιον, ὁσάκις νομίσῃ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ χρήσιμον εἰς τὰς συζητήσεις.

Ὁ **Πρίγκιψ Γορτσακὼφ** ἐκτιμήσας τὰς ἐξηγήσεις ταύτας, ψηφίζει ὑπὲρ τοῦ ἀναλλοιώτου τοῦ γαλλικοῦ κειμένου.

Ὁ **Καραθεοδωρῆς Πασᾶς** νομίζει ὅτι κατὰ τὴν ἰδέαν τῆς ὑψηλῆς ὁμηγύρεως ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ Ἕλληνος πληρεξουσίου εἶναι ζήτημα ἐξαρτώμενον πρὸ πάντων ἐκ τῆς χρησιμότητος τῆς παρουσίας αὐτοῦ (une question d'opportunité). Οὐχ ἧττον ὅμως, καίτοι συγκατανεύων νὰ τύχῃ ἀκροάσεως ὁ Ἕλλην ἀντιπρόσωπος κατὰ τὴν συζήτησιν περὶ τῆς βελτιώσεως τῆς τύχης τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, ζητεῖ περαιτέρω τινὰς ἐξηγήσεις περὶ τῆς ἐννοίας τῶν ἐν τῷ γαλλικῷ κειμένῳ λέξεων «*συνορεύουσαι ἐπαρχίαι*».

Ὁ κ **Βαδιγγτὼν** ἀποκρίνεται ὅτι δὲν πρό-

κειται σήμερον συζήτησις περὶ τούτου, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ προκαταρτικοῦ ζητήματος, οὗ ἡ αἰτιολογία τῆς γαλλικῆς προτάσεως ἐξηγεῖ σαφῶς τὴν σημασίαν. Σήμερον πρόκειται μόνον νὰ ἐρωτηθῇ τὸ Συνέδριον α΄) ἂν ἐγκρίνῃ νὰ ἀκουσθῇ ἡ φωνὴ τῆς Ἑλλάδος περὶ ζητημάτων ἐνδιαφερόντων τὰ σύνορα αὐτῆς; β΄) ἂν νομίζῃ τὸ Συνέδριον ὠφέλιμον νὰ προκαλέσῃ τὰς ἐξηγήσεις τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως περὶ διαφόρων ἄλλων ζητημάτων;

Ὁ **Πρίγκιψ Βισμάρκ** παρατηρεῖ ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν δύο γνωμῶν πρακτικὴ διαφορὰ θέλει σαφηνισθῇ ὅτε θέλει συζητηθῇ ἡ ἐκλογὴ τῆς συνεδριάσεως, καθ' ἣν θέλουσι τύχει ἀκροάσεως οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος. Ἡ τότε ἀπόφασις ἔσται ὁριστική. Σήμερον πρόκειται περὶ μόνης τῆς ἐν γένει παραδοχῆς αὐτῶν, καὶ εἰς ταύτην ἀποβλέπων ἐρωτᾷ καὶ πάλιν τοὺς κ. κ. πληρεξουσίους τῆς Πύλης ἂν παραδέχωνται τὴν γαλλικὴν ἢ ἀγγλικὴν σύνταξιν τῆς προτάσεως.

Οἱ κ.κ. **Πληρεξούσιοι τῆς Τουρκίας** δηλοῦσιν ὅτι ἀπέχουσι τῆς ψηφοφορίας.

Ὁ **Πρίγκιψ Βισμάρκ,** ἀφοῦ ἐψήφισεν ὡς πληρεξούσιος τῆς Γερμανίας ὑπὲρ τοῦ γαλλικοῦ κειμένου τῆς προτάσεως, παρατηρεῖ ὅτι αἱ ψῆφοι εὑρίσκονται ἰσάριθμοι. Ὡς ἐκ τούτου, μὴ ὑπαρχούσης πλειονοψηφίας ὑπὲρ τῆς ἀγγλικῆς τροπολογίας, καθίσταται ὁριστικὸν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πρώτης ψηφοφορίας παραδεχομένης τὸ γαλλικὸν κείμενον. Ὁ Πρόεδρος ἐρωτᾷ ἔπειτα ἂν τὸ Συνέδριον ἐπιθυμεῖ νὰ ὁρίσῃ αὐθημερὸν ἢ μετὰ ταῦτα κατὰ ποίαν συνεδρίασιν θέλει εἰσαχθῇ ὁ πληρεξούσιος τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ **Κόμης Ἀνδράσσης** δὲν θεωρεῖ ἀναγκαῖον τὸν ὁρισμὸν τῆς ἡμέρας, ὁ δὲ κ. Βαδιγγτὼν προτείνει ν' ἀναβληθῇ μέχρι τοῦ κανονισμοῦ τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος.

Ὁ κ. **Δεσπρὲζ** παρατηρεῖ ὅτι ἐν τῇ γαλλικῇ προτάσει περιέχονται δύο ὑποθέσεις, ἡ σχετικὴ πρὸς τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας, καθ' ἣν τὸ Συνέδριον ἀπεφάσισεν ἤδη ὅτι εἶναι ἀναγκαία ἡ πρόσκλησις τοῦ Ἕλληνος ἀντιπροσώπου, καὶ ἡ πρὸς τὰς ἄλλας συζητήσεις, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ Συνέδριον ἐπεφύλαξεν ἑαυτῷ τὴν ἐλευθερίαν νὰ προσκαλέσῃ, ἂν τὸ κρίνῃ εὔλογον, τὸν πληρεξούσιον τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ **Πρίγκιψ Βίσμαρκ** παρατηρεῖ ὅτι ὁ πληρεξούσιος τῆς Ἑλλάδος δὲν πρόκειται νὰ προσκληθῇ εἰμὴ μόνον κατὰ τὰς συνεδριάσεις κατὰ τὰς ὁποίας τὸ Συνέδριον ἤθελεν ἐκφράσει τὴν ἐπιθυμίαν τῆς προσκλήσεως αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος οὐδὲν τῶν μελῶν ἐξέφρασε τοιαύτην. Φρονεῖ λοιπὸν ὅτι τὸ Συνέδριον δὲν πρέπει νὰ προβῇ εἰς ψηφοφορίαν περὶ τούτου, ἐπιφυλλαττόμενον νὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην του κατὰ τὴν συζήτησιν περὶ τῆς διαῤῥυθμίσεως τῆς μεσημβρινῆς Βουλγαρίας.

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ Θ΄.

(Κυανῆς Βίβλου σελ. 126),

Συμφώνως πρὸς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν ὁ Πρόεδρος ἀναγινώσκει τὸ ΙΕ΄. ἄρθρον τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγ. Στεφάνου.

Ὁ **Λόρδος Σαλισβουρῆς** ζητεῖ νὰ τροποποιηθῇ ἡ τελευταία παράγραφος αὐτοῦ ἔχουσα ὡς ἀκολούθως: «Εἰδικαὶ ἐπιτροπαί, ὧν τὸ ἰθαγενὲς στοιχεῖον θέλει μετέχει κατ' εὐρεῖαν ἀναλογίαν, θέλουσιν ἐπιφορτισθῇ ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ νὰ ἐπεξεργασθῶσιν τὰ καθέκαστα τοῦ νέου κανονισμοῦ. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐργασιῶν τούτων θέλει ὑποβληθῇ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ, ἥτις θέλει συμβουλευθῇ τὴν Αὐτοκρατορικὴν Κυβέρνησιν τῆς Ῥωσσίας πρὶν ἢ προβῇ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν». Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας προτείνει νὰ ἀντικατασταθῶσιν αἱ λέξεις «*θέλει συμβουλευθῇ τὴν Αὐτοκρατορικὴν Κυβέρνησιν τῆς Ῥωσσίας*» διὰ τῶν ἀκολούθων «*θέλει συμβουλευθῇ τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἐπιτροπήν*».

Ἡ τροποποίησις αὕτη προὐκάλεσεν ἀντιῤῥήσεις ἐκ μέρους τοῦ **Κόμητος Σουβαλῶφ,** ἐπιμείναντος ὅμως ὑπὲρ αὐτῆς τοῦ Μαρκησίου Σαλισβουρῆ ἐγένετο δεκτή.

Οἱ κ. κ. Δεληγιάννης καὶ Ῥαγκαβῆς, ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος, εἰσάγονται τότε εἰς τὸ Συνέδριον.

Ὁ **Πρίγκιψ Βισμάρκ** ἐκθέτει αὐτοῖς ὅτι τὸ Συνέδριον ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ τὰς εὐχὰς καὶ τὴν γνώμην τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρὶν ἢ λάβῃ ἀπόφασίν τινα περὶ τοῦ **συζητουμένου ΙΕ΄. ἄρθρου,** καὶ παρακαλεῖ τοὺς κ. κ. πληρεξουσίους νὰ ἐκφράσωσιν αὐτάς.

Ὁ κ. Δεληγιάννης ἀφοῦ εὐχαρίστησε τὸ Συνέδριον ἀνέγνω τὸ κατωτέρω ὑπόμνημα (1).

« Les seuls et véritables vœux du Gouvernement Hellénique ont été toujours identiques aux aspirations de la nation entière, dont la Grèce libre ne constitue qu'une petite partie.

(1) Τὸ ὑπόμνημα ἀφήκαμεν γαλλιστί, ὡς κοινῆς οὔσης ἐνταῦθα τῆς γλώσσης ταύτης, καὶ πλὴν τούτου φοβούμενοι νὰ ἀδικήσωμεν αὐτὸ διὰ μεταφράσεως. /μὴ

» Ces mêmes aspirations animaient le peuple Hellène quand il entreprit en 1821 la longue guerre de son indépendance.

» Quant à leur réalisation complète, le Gouvernement Hellénique ne saurait se faire illusion sur les nombreuses difficultés qu'elle rencontre.

» La ferme résolution de l'Europe d'établir la paix en Orient sans trop ébranler l'état des choses existant, indique au Gouvernement Hellénique les limites qu'il doit imposer à ses aspirations.

» Ainsi, le Gouvernement doit limiter ses vœux et voir dans l'annexion de Candie et des provinces limitrophes **au** Royaume, tout ce qui, pour le moment, pourrait être fait pour la Grèce.

» Les vœux du Gouvernement du Roi ne s'opposent ni aux intérêts de l'Europe, ni à ceux de l'État voisin. Leur satisfaction serait l'accomplissement de la volonté ferme et tenace des populations de ces provinces, et donnerait le calme et une existence **tenable** au Royaume.

» Nous croyons que l'accomplissement des vœux ci-dessus énoncés est dans les intérêts de l'Europe. Sa volonté étant d'amener et de consolider la paix en Orient, l'annexion de ces provinces serait le moyen le plus efficace et le seul possible pour écarter toutes les causes qui pourraient dans l'avenir faire péricliter l'œuvre pacificatrice de l'Europe. On n'aurait qu'à se rappeler le passé de ces provinces, les causes qui les ont tant de fois agitées, et les moyens extrêmes auxquels ces contrées ont eu recours pour améliorer leur sort, pour être pleinement convaincu que les mêmes causes amèneraient, dans un avenir plus ou moins prochain, les mêmes tristes résultats.

» D'ailleurs, l'Europe **ayant vu** dans la création du Royaume Hellénique une œuvre extrêmement civilisatrice, son agrandissement ne serait que le complément de cette œuvre.

» L'annexion de ces provinces serait aussi dans l'intérêt de la Turquie. Elle lui éviterait dans l'avenir toute cause de troubles, **qui** ont tant de fois épuisé son budget, compromis ses intérêts politiques, et aigri ses relations de bon voisinage, dont le Royaume Hellénique a été de tout temps si soigneux.

» Quant à l'intérêt capital, que ces provinces mêmes trouveraient dans leur annexion, il est généralement connu que, depuis un demi siècle **déjà**, elles réclament leur union à la Grèce. Elles ont bien des fois, et hautement, manifesté ce désir. Elles n'ont pas hésité **même de** prendre les armes à plusieurs reprises, et de s'attirer tous les malheurs de la guerre pour le réaliser. Il y a quelques mois à peine une d'elles n'a pu être pacifiée que sur l'assurance formelle d'une grande Puissance que la cause Hellénique ne serait point lésée, et que cette Puissance **même dirait** explicitement **au** Congrès «que cette pacification est due à son intervention».

» Une autre province, l'Ile de Candie, est encore en pleine insurrection, et d'après les dernières nouvelles le sang y coule en abondance.

» Ne serait-ce pas une œuvre de justice et d'humanité que de satisfaire aux aspirations nationales de ces pays, de combler leurs vœux, tant de fois manifestés, et de leur épargner à l'avenir les **destructions** et les catastrophes auxquelles ils s'exposent pour parvenir à une existance nationale?

» Quant au **Royaume Hellénique** toutes les manifestations des vœux nationaux des Hellènes de la Turquie ne peuvent naturellement que produire une profonde émotion dans le **Royaume Hellénique**.

» Les originaires des provinces Grecques de l'empire ottoman y comptent par milliers; un grand nombre **en occupent** des places distinguées dans toutes les branches de l'Administration, dans la marine, et dans l'armée, d'autres non moins nombreux s'y distinguent par leur activité industrielle et commerciale. Le contre-coup que la nouvelle d'une insurrection Hellénique en Turquie produit dans leurs cœurs, est trop puissant pour ne pas les remuer. Il pousse les uns à passer les frontières pour s'unir aux combattants; les autres à vider leur bourse pour la cause commune. Cette commotion est vite communiquée à tous les habitants du pays, quoique non originaires des provinces combattantes, et la population entière du Royaume, qui ne peut oublier ce qu'elle doit aux combats antérieurs de ces frères deshérités, ni rester impassible vis-à-vis de leur lutte de délivrance, court se mettre dans leurs rangs pour les aider à reconquérir leur liberté.

» Un état de choses pareil fait naître chaque fois des crises sérieuses dans le Royaume Hellénique, qui rendent très-difficile la position de son Gouvernement. Ne pouvant refuser ses sympathies aux Hellénes des provinces en question unis à la Grèce libre par des liens d'histoire, d'origine et de malheurs communs ; **ne devant** afficher une indifférence qui **lui frustre-**

rait de la confiance de l'Hellénisme et étoufferait les justes espérances que les Hellènes de la Turquie ont de tout temps fondées sur la Grèce libre, tout gouvernement Hellénique serait impuissant **de** résister au courant.

» Crût-il même devoir le faire **au sacrifice** des intérêts les plus précieux du Royaume, il serait renversé par le courant qui entrainerait le pays tout entier dans la lutte des provinces insurgées. Dans le cas même où le Gouvernement aurait la force d'opposer une digue au courant national, tous ces efforts resteraient sans effet, à cause de l'étendue et de la conformation de la ligne frontière du Royaume, qu'une armée de 5000 hommes même ne serait pas en état de garder de manière à pouvoir empêcher la sortie clandestine des volontaires.

» La situation créée au Gouvernement Hellénique par ces mouvements insurrectionnels n'est pas moins difficile et **intenable** sous le point de vue financier. Le Budget du Royaume a bien des fois subi, et subit encore l'influence de pareils événements. **Aussi** grande et éclatante que soit la différence entre le Budget des recettes publiques dressé en 1829 par le Président de la Grèce, et celui de l'exercice de l'année dernière, il n'en est pas moins vrai que les secours pécuniaires alloués chaque fois aux réfugiés des provinces insurgées et aux combattants rapatriés, et les armements motivés par cette situation anormale, et par les relations tant soit peu tendues avec l'Etat limitrophe qui en ont été toujours la conséquence, ont bien des fois englouti plusieurs millions, augmenté la dette publique et affecté à des dépenses infructueuses la plus grand part des recettes publiques, qui, **déversées au développement** matériel du pays, en auraient **bien plus encore augmenté** les ressources et le bien-être.

» Si de grandes et riches nations avec lesquelles la petite Grèce ne **saurait jamais se mesurer** ont toujours, en des circonstances analogues, ressenti les suites onéreuses de dépenses de même nature, il est bien naturel que le pauvre Royaume Hellénique qui, plus d'une fois s'est trouvé dans le cas de faire face à de pareilles obligations, qui aujourd'hui encore entretient sur son territoire 30,000 réfugiés, et doit s'occuper de préparatifs au dessus de ses forces, il est bien naturel, que non-seulement il se **ressent** de tout le poids de pareilles dépenses, mais qu'il en soit écrasé.

» Le Gouvernement de Sa Majesté est pénétré de la conviction inébranlable qu'un pareil état de choses ne pourrait se prolonger. Il croit remplir un devoir qu'il ne lui est point permis de negliger en s'empressant d'exposer au Congrès cette situation, et de le prier de bien vouloir y remédier en écartant les causes qui l'ont préparée ».

Ὁ **Πρόεδρος** λέγει ὅτι ἡ ἀναγνωσθεῖσα ἔκθεσις θέλει τυπωθῇ καὶ διανεμηθῇ, εἶτα δὲ ἡ ὑψηλὴ ὁμήγυρις θέλει ἐξετάσει αὐτὴν μετὰ προσοχῆς.

Ὁ κ. **Ῥαγκαβῆς** ὑποβάλλει ἔπειτα συμπληρωματικάς τινας παρατηρήσεις καὶ ἐπιμένει κυρίως ἐκθέτων τὰς προόδους, ἃς ἐπετέλεσεν ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς, καὶ τὰς δυσχερείας ἃς παρενέβαλον εἰς τὰς προόδους ταύτας ἡ μικρότης τοῦ βασιλείου, ἡ ἔλλειψις φυσικῶν συνόρων καὶ αἱ διηνεκεῖς ἐξεγέρσεις τῶν ὁμοφύλων παρὰ τὰ σύνορα λαῶν. Κατὰ τὴν Α. Ε. ἡ αἰτηθεῖσα παρὰ τοῦ συναδέλφου του ἐδαφικὴ αὔξησις εἶναι ἀναγκαία οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἐν Ἀνατολῇ.

(Ὁ λόγος τοῦ κ. Ῥαγκαβῆ δευτέρου ἀντιπροσώπου τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ ΙΓ' συνεδριάσει τοῦ Συνεδρίου πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἀνωτέρω Ὑπομνήματος ἔχει ὡς ἑξῆς κατὰ τὸ *τηλεγραφικὸν Γραφεῖον τοῦ Βόλφ*:

« Ὀλίγας παρατηρήσεις ἔχω νὰ προσθέσω εἰς ὅσα ὁ κ. Ὑπουργὸς ἐξέθηκεν ὑμῖν πρὸ ὀλίγου.

» Προσεκλήθημεν νὰ διατυπώσωμεν τὰς εὐχὰς τῆς Ἑλλάδος. Αἱ εὐχαὶ αὗται συνοψίζονται πρὸ πάντων εἰς μίαν: νὰ ἐπιτύχῃ ἡ Ἑλλὰς ὅρους ζωτικότητος.

» Ἴσως εἴπῃ τις ὅτι μετατοπίζω τὸ ζήτημα καὶ ἐπωφελοῦμαι τῆς χορηγηθείσης εὐκαιρίας τοῦ νὰ ἐμφανισθῶμεν ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου πρὸς ἔκφρασιν τῶν εὐχῶν τῶν γειτόνων λαῶν, ὅπως ἀντ' αὐτῶν ἐκφράσω τὰς εὐχάς, ἃς ἡ Ἑλλὰς διατυποῖ ὑπὲρ ἑαυτῆς. Ἀλλ' ἡ μομφὴ αὕτη δὲν ἤθελεν εἶναι δικαία, ἀφοῦ τὰ δύο ζητήματα κατ' οὐδὲν διαφέρουσιν. Ὅ,τι ἡ Ἑλλὰς ζητεῖ ὑπὲρ ἑαυτῆς, τοῦτο ζητοῦσι καὶ οἱ Ἕλληνες τῶν γειτόνων ἐπαρχιῶν ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῶν συμφέροντι· διότι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος εἶναι ἕν. Ὅτε κατὰ τὸ 1830 ἐχάραξεν ἡ διπλωματία τὴν γραμμὴν ἥτις διῄρεσεν αὐτό, ἐδιχοτόμησεν ἓν σῶμα καὶ μίαν καρδίαν, τῆς ὁποίας τὰ δύο μέρη πάλλουσι τοὺς αὐτοὺς παλμούς. Οἱ Ἕλληνες ἑκατέρου μέρους τῶν συνόρων φλέγονται ἐκ τῶν αὐτῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἔχουσι τὰς αὐτὰς ἀνάγκας. Ἡ δὲ Ἑλλὰς ζητοῦσα ὑπὲρ ἑαυτῆς ὅρους ζωτικότητος οὐδόλως θύει τῷ ἐγωϊσμῷ, ἀλλὰ γίνεται διερμηνεὺς τῶν

ἀπαιτήσεων καὶ τῶν συμφερόντων σύμπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τοῦ ὁποίου αἱ ἐλπίδες καὶ τὸ μέλλον στηρίζονται ἐπ' αὐτῆς.

Ὁ Πρίγκιψ Μέττερνιχ εἶχεν εἰπεῖ ἄλλοτε: «Ἢ » μὴ δημιουργῆτε Ἑλλάδα ἢ δημιουργήσατε αὐτὴν » βιώσιμον ». Ἐὰν ὡμίλει σήμερον, ἤθελεν ἐξαλείψει τὸ πρῶτον μέρος τῆς φράσεώς του, διότι ἤθελεν ἀναγνωρίσει μετὰ παντὸς τοῦ κόσμου ὅτι ἡ ὕπαρξις τῆς Ἑλλάδος εἶναι πολιτικὴ ἀνάγκη. Εὐγενεῖς καρδίαι ἐχαιρέτισαν μετὰ χαρᾶς ἐν τῇ ἀπελευθερώσει αὐτῆς τὴν ἀνάστασιν τῆς πατρίδος τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Περικλέους, ἀλλὰ συγχρόνως πολλοὶ σοβαροὶ ἄνδρες ἐπεδοκίμασαν αὐτήν, διότι εἶδον ἐν αὐτῇ οὐχὶ μόνον τὴν Ἑλλάδα τοῦ παρελθόντος ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ μέλλοντος, τῆς ὁποίας ἡ σπουδαιότης ἐν ταῖς τύχαις καὶ τῇ ἰσορροπίᾳ τῆς Ἀνατολῆς προβαίνει συναυξάνουσα τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου.

» Ἀλλ' ἡ ἔλλειψις αὕτη ὅρων ζωτικότητος ἐφ' ᾗ παραπονεῖται ἡ Ἑλλὰς δὲν ὀφείλεται ἄρα εἰς τὰ ἴδια αὐτῆς ἐλαττώματα, τὴν ἀμέλειαν καὶ τὴν ἀνικανότητα; Φείδομαι τῶν πολυτίμων στιγμῶν τοῦ Συνεδρίου καὶ διὰ τοῦτο ἀποφεύγω νὰ ἐκταθῶ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Πολλὰ συγγράμματα ἐσχάτως δημοσιευθέντα, ἐπίσημοι στατιστικοὶ πίνακες, *διότι ἡ Ἑλλὰς ἀσχολεῖται περὶ τὴν στατιστικὴν αὐτῆς*, πραγματεύονται περὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τῆς χώρας. Ὁ συμβουλευόμενος τὰ συγγράμματα ταῦτα ἢ ὁ διερχόμενος τὴν χώραν καὶ συγκρίνων τὴν γεωργίαν αὐτῆς, τὸ ναυτικὸν καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἥτις ἐν πολλαῖς πόλεσιν ἔχει ἤδη ἐγείρει τὰς *ὑψηλὰς αὐτῆς καμίνους*, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτῆς, πρὸς ὅ,τι ἦτο ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὸ **1830**, νομίζει ὅτι ἔχει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν δύο χώρας διαφόρους.

» Αἱ τόσον εὐχάριστοι αὗται πρόοδοι ὀφείλονται εἰς τὰς ἐμφύτους τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ ἀρετάς, καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς ἡ Ἑλλὰς ἱδρύθη, οἵτινες τοὐναντίον συντελοῦσι εἰς παρακώλυσιν καὶ συχνάκις εἰς βλάβην τῶν σωτηρίων αὐτῶν ἀποτελεσμάτων. Μεταξὺ τῶν ὅρων τούτων εἷς τῶν πρώτων εἶναι ἡ σμικρότης τοῦ νέου κράτους, ὅπερ ἱδρύθη βασίλειον μὴ ἔχον ἢ **700,000** μόνον κατοίκων, διπλασιασθέντων ἔκτοτε. Ἡ διπλωματία δημιουργήσασα αὐτὸ κατὰ τὸ **1830** ἐφάνη θέλουσα μᾶλλον νὰ θέσῃ θεμέλιον λίθον ἢ νὰ ἐγείρῃ πλῆρες οἰκοδόμημα. Τὸ μικρὸν τοῦτο κράτος ὤφειλε νὰ φέρῃ τὸ βάρος δαπανῶν πλήρους διοικήσεως· διότι ἡ ἰδία φιλαυτία ὡς καὶ αἱ ἀπαιτήσεις τῆς Εὐρώπης, μάρτυρος τῶν προσπαθειῶν του, δὲν ἐπέτρεπον νὰ δώσῃ ἑαυτῷ διοίκησιν ἀτελῆ. Ἡ Ἑλλὰς ᾐσθάνετο ἄλλως ὅτι ὠργανίζετο οὐχὶ ὑπὲρ ἑαυτῆς μόνον ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς Ἀνατολῆς.

» Ἡ Ἑλλὰς προσέτι ἦτο ἠναγκασμένη νὰ συντηρῇ στρατὸν διὰ δαπάνης δυσαναλόγου πρὸς τοὺς πόρους αὐτῆς. Τὸ καθῆκον τοῦτο ἐπέβαλεν ἡ μάστιξ τῆς λῃστείας, ἥτις ἐπεσείετο ἐκ τῆς γείτονος χώρας. Αὕτη δὲ ἦτο τόσον μᾶλλον δυσκατάβλητος καθ' ὅσον οὐδὲν *φυσικὸν ἐμπόδιον*, οὐδεὶς *βαθὺς ποταμός*, οὐδὲν *δυσυπέρβατον ὄρος* χωρίζει τὰ δύο κράτη.

» Καὶ αὐτὸς ὁ ζῆλος, ὃν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δεικνύει πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν, γίνεται πρόξενος ἀμηχανίας τῷ βασιλείῳ. Ἐκτὸς τοῦ ἰθαγενοῦς πληθυσμοῦ, ὅστις συῤῥέει εἰς τὰ διάφορα σχολεῖα, χιλιάδες νέων προσέρχονται καὶ ἐκ τῶν γειτονικῶν μερῶν, οἵτινες γευθέντες ἅπαξ τῆς κύλικος τῆς ἐλευθερίας, ἀρνοῦνται ἔπειτα νὰ ἀποσπασθῶσιν ἐξ αὐτῆς, ἐγκαθίστανται ἐν τῷ βασιλείῳ, καὶ ἀναβιβάζουσι *τὸν ἀριθμὸν τῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν* πέραν πάσης ἀναλογίας πρὸς τὸν πληθυσμόν, οὕτω δ' ἡ Ἑλλὰς παριστᾷ τὸ θέαμα κεφαλῆς ἐστερημένης σώματος.

» Ὅ,τι τέλος ἀποτελεῖ μίαν τῶν μεγαλειτέρων δυσκολιῶν αὐτῆς, εἶναι αὐτὴ ἡ συγγένεια ἢ μᾶλλον ἡ ταυτότης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς γείτονας λαούς. Πᾶσα παρ' αὐτοῖς ἐξέγερσις συνταράττει ἐπίσης καὶ δικαίως τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν, αἵτινες ἀπαύστως ἀνανεοῦνται, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὑφίσταται μεγάλας δαπάνας τόσον πρὸς περιφρούρησιν τῆς ἐσωτερικῆς ἡσυχίας ὅσον καὶ πρὸς τήρησιν τῆς δυσκόλου γραμμῆς, ἣν χαράττουσιν αὐτῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ θερμαὶ συμπάθειαι τοῦ λαοῦ αὐτῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ διεθνεῖς αὐτῆς ὑποχρεώσεις, καὶ τέλος πρὸς βοήθειαν τῶν θυμάτων τῶν ἀδιακόπων ἐπαναστάσεων.

» Τὸ μόνον φάρμακον, ὅπερ ἠδύνατο νὰ ἀποδώσῃ τῇ Ἑλλάδι τὴν δύναμιν καὶ τὴν ζωτικότητα, εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου ὑπουργοῦ ὑποδειχθέν, ἡ προσάρτησις τῶν γειτόνων ἐπαρχιῶν. Αὕτη εἶναι ἀνάγκη διὰ τὰς ἐπαρχίας ταύτας, οὐχ ἧττον ἢ δι' αὐτήν· διότι αὗται ὅπως ἔχωσιν ἐθνικὴν ὕπαρξιν καὶ δύνανται νὰ ἀντιμετωπίζωσι τοὺς κινδύνους τοὺς περικυκλοῦντας αὐτάς, πρέπει νὰ στηρίζωνται ἐπὶ Ἑλλάδος εὐρώστου. Ὅτι τοῦτο εἶναι ἡ ζωηροτάτη αὐτῶν ἐπιθυμία, ἀποδεικνύουσιν αἱ ἐπανειλημμέναι ἐπαναστάσεις αὐτῶν, ἡ τῆς Κρήτης ἡ διαρκοῦσα ἔτι καὶ ἡ τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου, αἵτινες δὲν ἀφωπλίσθησαν μέχρι τοῦδε ἢ ἐπὶ ταῖς προτροπαῖς τῆς Ἑλ-

λάδος. Εἶπον ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκπαιδεύεται καὶ φωτίζεται. Ἡ ἀνατολικὴ Ῥωμυλία, ἡ πρὸ ὀλίγου ἱδρυθεῖσα, περιλαμβάνει μόνη πλέον τῶν 1200 ἑλληνικῶν σχολείων, ἐν οἷς ἐκπαιδεύονται πλέον τῶν 70,000 μαθητῶν. Ἀλλ' ἐκ τῆς ἐκπαιδεύσεως βλαστάνει τὸ αἴσθημα τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας, ἥτις εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ἀγάπης τῆς ἐλευθερίας. Λαὸς τοσοῦτον ἄπληστος παιδείας δὲν δύναται ἢ νὰ ἦναι ἀφωσιωμένος εἰς τὴν νόμιμον ἐλευθερίαν.

» Ἀλλ' ἴσως τις παρατηρήσῃ, ὅτι τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν γειτόνων αὐτῇ ἐπαρχιῶν, δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ἱκανοποιηθῇ διὰ ζημίας ἄλλου συμφέροντος. Εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ἀφαιρέσῃ τις τὸ ἔνδυμά τινος, ὅπως τὸ δώσῃ εἰς ἄλλον ἔχοντα ἀνάγκην αὐτοῦ; Ὄχι, ἀναμφιβόλως· ἀλλὰ τὸ παράδειγμα τοῦτο δὲν ἁρμόζει ἐνταῦθα. Τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον διαφέρει τοῦ δημοσίου, ἀφοῦ τὸ δικαστήριον δὲν δύναται νὰ ἐπιβάλῃ ὅ,τι τὸ κοινὸν συμφέρον καὶ ὁ πατριωτισμὸς ἀπαιτοῦσι πολλάκις παρὰ τοῦ ἀτόμου. Ἀλλ' ὅταν πρόκειται περὶ σχέσεων μεταξὺ κρατῶν, ἡ πολιτικὴ ἀνάγκη ἀκριβοῦς ἰσοῤῥοπίας συνιστᾷ πολλάκις τὸν ὑπέρτατον νόμον.

» Ὑπάρχει ἄλλως Δύναμίς τις, εἰς ἣν αἱ πρόσφατοι νῖκαι της ἤθελον παρέχει μέχρι τινὸς τὸ δικαίωμα νὰ ἀρνηθῇ παραχωρήσεις. Ἀλλὰ σεβομένη τὴν φωνὴν τῆς Εὐρώπης, ἐπιθυμοῦσα νὰ μὴ στερηθῇ τῆς συμπαθείας τῶν Κυβερνήσεων, νὰ μὴ ἀπομονωθῇ καὶ νὰ συντρέξῃ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης, ἡ Δύναμις αὕτη δὲν διστάζει νὰ ὑποβληθῇ εἰς θυσίας. Εὔκολον εἶναι νὰ ἐννοήσῃ τις ὅτι δὲν ὑφίσταται εὐχαρίστως τὸν ἀκρωτηριασμόν. Πᾶσα ἀκρωτηρίασις προξενεῖ πόνους, ὑπάρχουσιν ὅμως τινές, αἱ ὁποῖαι εἰσὶ σωτήριοι. Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀληθὴς ἔποψις τοῦ παρόντος ζητήματος. Τί τῷ ὄντι καρποῦται ἡ Τουρκία ἐκ χωρῶν, αἵτινες καταστρέφουσι τὸ γόητρόν της (prestige), δεικνύουσαι αὐτὴν πάντοτε ἐν πολέμῳ πρὸς τοὺς ἰδίους ὑπηκόους, δὲν ἀποφέρουσιν αὐτῇ οὐδέν, ἀπαιτοῦσι δὲ παρ' αὐτῆς μεγάλας δαπάνας αἵματος καὶ χρημάτων;

» Συγκεφαλαιῶν τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα λέγω ὅτι τὸ μόνον μέτρον ὅπερ ἱκανοποιεῖ τὰς ἀνάγκας τῆς Ἑλλάδος, εἶναι δὲ συγχρόνως ἀσπαστὸν εἰς τοὺς γείτονας λαοὺς καὶ συμφέρον καὶ τῇ Τουρκίᾳ αὐτῇ, εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ ὁ Κ. ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς τῆς Ἑλλάδος προέτεινε, καὶ ὅπερ συνίσταται εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν λαῶν τούτων καὶ τὴν προσάρτησιν αὐτῶν τῇ Ἑλλάδι.»)

Ὁ **Πρόεδρος** ἀποκρίνεται λέγων ὅτι τὸ Συνέδριον, ἀφοῦ μελετήσῃ τὰ ἐκτεθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων, θέλει ἀνακοινώσει αὐτοῖς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν συζητήσεων, ζητοῦν καὶ πάλιν τὴν σύμπραξιν αὐτῶν.

Ὁ Μαρκήσιος Σαλισβουρῆς τῷ κ. Κρὸς

(Κυανῆς. Βίβλου σελ. 52)

Βερολῖνον 29 Ἰουνίου 1878.

Κύριε,

Οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι κ. κ. Δεληγιάννης καὶ Ῥαγκαβῆς, γενόμενοι δεκτοὶ ἐν τῷ Συνεδρίῳ κατὰ τὴν ἐννάτην αὐτοῦ συνεδρίασιν σήμερον τὴν 2 Μ. Μ., ἀνέγνωσαν τὸ ἐσώκλειστον ἐν ἀντιγράφῳ ἐκτεταμένον ἔγγραφον, δι' οὗ ἐκθέτουσι τὰ παράπονα αὐτῶν καὶ ζητοῦσι τὴν προσάρτησιν τῇ Ἑλλάδι τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν καὶ τῆς Κρήτης. Ἡ ἐπὶ τῆς διακοινώσεως ταύτης συζήτησις ἀνεβλήθη εἰς μέλλουσαν Συνεδρίασιν.

Συνεζητήθη τὸ ΙΕ' ἄρθρον τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγ. Στεφάνου καὶ ἀπεφασίσθη ν' ἀντικατασταθῶσιν ἐν αὐτῷ αἱ λέξεις «ἡ *Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις τῆς Ῥωσσίας*» διὰ τῶν «*ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἐπιτροπή*», ἣν πρέπει νὰ συμβουλεύεται ἡ Υ. Πύλη πρὶν ἢ ἐφαρμόσῃ τὰς μελλούσας μεταῤῥυθμίσεις ἐν Ἠπείρῳ, Θεσσαλίᾳ, Κρήτῃ καὶ τὰς ἄλλας χώρας, περὶ ὧν δὲν προνοεῖ ἄλλως ἡ Συνθήκη.

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΙΓ'.

(Κυανῆς Βίβλου, σελ. 189).

Ὁ **Πρόεδρος** ἀγγέλλει ὅτι κατὰ τὴν ἡμερησίαν διάταξιν πρόκειται ἡ συζήτησις τοῦ ΙΕ' ἄρθρου τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγ. Στεφάνου.

Ὁ **πρῶτος Πληρεξούσιος τῆς Γαλλίας** ζητεῖ τὴν ἄδειαν νὰ ποιήσῃ ἀνακοίνωσίν τινα εἰς τὸ Συνέδριον, πρὶν δὲ προβῇ εἰς τὴν ἔκθεσιν αὐτῆς, νομίζει καλὸν νὰ διαβεβαιώσῃ τοὺς Ὀθωμανοὺς συναδέλφους του ὅτι εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις θέλει ἀποφύγει πᾶσαν λέξιν δυναμένην νὰ ἐγγίσῃ τὴν φιλοτιμίαν αὐτῶν καὶ πᾶσαν ἀναδρομικὴν κρίσιν περὶ τῶν ἀφορμῶν τῶν δεινῶν, ὧν ζητεῖται ἡ θεραπεία. Ἡ μόνη δὲ αὐτοῦ ἐπιθυμία, ἣν συμμερίζονται ἐξ ἴσου πάντες οἱ πληρεξούσιοι, εἶναι ἡ κατάπαυσις τῆς ἀνησύχου καταστάσεως τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ πρόληψις ἐν τῷ μέλλοντι νέων δυσχερειῶν διὰ

τῆς ἐγκαθιδρύσεως τάξεως πραγμάτων μονιμωτέρας, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συνυπαρχόντων ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου συμφερόντων.

Μεταξὺ τῶν συμφερόντων τούτων διακρίνονται διὰ τὴν ἀνωτέραν αὐτῶν σπουδαιότητα τὰ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ὁ δὲ κ. Βαδιγγτὼν εἶναι πεπεισμένος ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ Υ. Πύλη δὲν ἱκανοποιήσῃ ἐπαρκῶς τοὺς πόθους τῶν Ἑλλήνων, τὰ σύνορα τῆς Τουρκίας ἔσονται ἐκτεθειμένα εἰς ἀπαύστους ταραχάς, πιστεύει λοιπὸν ὅτι παραχωρήσεις τινὲς ἤθελον ἀποβῇ ὠφέλιμοι τῇ Πύλῃ καὶ ἔχει ἀφορμὴν νὰ ἐλπίζῃ ὅτι αὕτη δὲν ἀποκρούει τὴν ἰδέαν νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐπανορθώσεως τῶν ὁρίων. Καὶ τῷ ὄντι ἡ διευθέτησις τῶν ἀπαύστων τούτων δυσχερειῶν εἶναι διὰ τὴν Τουρκίαν ὅρος ἀσφαλείας καὶ ἐσωτερικῆς εὐημερίας, ἀφοῦ ἡ ἐξακολούθησις τῶν ταραχῶν τούτων παραλύει τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῆς πόρων. Σκοπὸς τοῦ Συνεδρίου, προσέθηκεν ὁ πρῶτος Πληρεξούσιος τῆς Γαλλίας, δὲν εἶναι βεβαίως ἡ πλήρωσις τῶν ἀμέτρων ἀξιώσεων ὀργάνων τινῶν τῆς ἑλληνικῆς κοινῆς γνώμης. Ἀλλὰ τὸ Συνέδριον δίκαιον καὶ πολιτικὸν συγχρόνως ἔργον ἤθελεν ἐπιτελέσει ἑνοῦν μετὰ τῆς Ἑλλάδος λαούς, οἵτινες ἤθελον ἐνισχύσει τὸ κράτος ἐκεῖνο, ἐνῷ διὰ τὴν Τουρκίαν ἀποβαίνουσιν ἀφορμὴ ἀδυναμίας. Ὁ Γάλλος ὑπουργὸς ὑπομιμνήσκει τὴν γνώμην τοῦ πρίγκιπος, εἰς ὃν προσηνέχθη ἐν ἔτει 1830 τὸ ἑλληνικὸν στέμμα καὶ ὅστις ἔκτοτε, βασιλεύσας ἄλλου κράτους, ἐκτήσατο διὰ τῆς συνέσεώς του μέγα ἐν Εὐρώπῃ κῦρος. Ὁ ἡγεμὼν ἐκεῖνος ἐφρόνει ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἦτο βιώσιμος, ὡς ἀνιδρύετο τότε, ἰδίως δὲ ἄνευ τῶν κόλπων τῆς Ἄρτης καὶ τοῦ Βώλου μετὰ τῶν γειτόνων γαιῶν, ἡ δὲ πεῖρα ἀπέδειξε τὸ ὀρθὸν τῆς γνώμης ἐκείνης. Ἡ Ἑλλὰς δὲν δύναται νὰ εὐημερήσῃ ἐντὸς τῶν σημερινῶν αὐτῆς ὁρίων. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀδυνατεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὰς δυσχερείας καὶ τὰς συγκρούσεις, αἵτινες ἐπαναλαμβάνονται περιοδικῶς παρὰ τὰ σύνορα· οἱ δὲ οἰκονομικοὶ πόροι τῆς χώρας δὲν ἐπιτρέπουσιν αὐτῇ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς δαπάνας τὰς ἐπιβαρυνούσας πάντα τὰ πεπολιτισμένα κράτη. Ὁ πρῶτος πληρεξούσιος τῆς Γαλλίας φρονεῖ λοιπὸν ὅτι ἐξυπηρετεῖ ἐξ ἴσου τὰ συμφέροντα καὶ τῶν δύο χωρῶν προτείνων εἰς τὸ Συνέδριον νὰ ὑποδείξῃ διὰ γενικῶν ἐκφράσεων καὶ χωρὶς νὰ θίξῃ τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς Πύλης τὰ ὅρια, ἅτινα ἐπιθυμεῖ νὰ παραχωρηθῶσι τῇ Ἑλλάδι. Τὸ κῦρος τῆς ὑψηλῆς Εὐρωπαϊκῆς Συνελεύσεως θέλει δώσει εἰς τὰς δύο κυβερνήσεις, τὴν Ὀθωμανικὴν καὶ τὴν Ἑλληνικήν, τὴν ἀναγκαίαν ἠθικὴν δύναμιν, εἰς μὲν τὴν πρώτην ὅπως συναινέσῃ εἰς ἐγκαίρους παραχωρήσεις, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ὅπως ἀποστῇ ἀπὸ ἀμέτρων διεκδικήσεων. Ἀλλὰ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἡ Α. Ἐξ. φρονεῖ ὅτι πρέπει, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ μὴ ζητηθῶσι παρὰ τῆς Πύλης θυσίαι ἄμετροι, ἐξ ἑτέρου δὲ ν' ἀπευθυνθῇ ἐπίκλησις εἰς τὴν μετριοπάθειαν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πρῶτος Πληρεξούσιος τῆς Γαλλίας ἐνόμισεν ἑπομένως ὠφέλιμον νὰ χαράξῃ ὡς βάσιν τῶν διαπραγματεύσεων γενικὴν γραμμήν, δεικνύουσαν εἰς μὲν τὴν Τουρκίαν τὸ μέτρον τῶν προθέσεων τῆς Εὐρώπης, εἰς δὲ τὴν Ἑλλάδα τὰ ὅρια, ἅτινα ὀφείλει νὰ μὴ ὑπερβῇ. Τοιοῦτος εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ κάτωθι βουλεύματος, ὅπερ, ἐξ συμφώνου μετὰ τοῦ πρώτου Πληρεξουσίου τῆς Ἰταλίας, λαμβάνει τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὰς σκέψεις τοῦ Συνεδρίου. « Τὸ Συνέδριον προσκαλεῖ » τὴν Πύλην νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Ἑλλάδος περὶ » διευθετήσεως ὁρίων ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἠπείρῳ· » φρονεῖ δ' ὅτι ἡ διευθέτησις αὕτη δύναται νὰ παρα» κολουθήσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Πηνειοῦ εἰς τὰς πρὸς » τὸ Αἰγαῖον κλιτύας καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ Θυάμιδος » πρὸς τὸ Ἰόνιον πέλαγος. Τὸ Συνέδριον πέποιθεν » ὅτι τὰ ἐνδιαφερόμενα κράτη θέλουσι κατορθώσει νὰ » συμφωνήσωσιν. Οὐχ ἧττον, ὅπως διευκολύνωσι τὴν » ἐπιτυχίαν τῶν διαπραγματεύσεων, αἱ Δυνάμεις » εἶναι ἕτοιμοι νὰ προσφέρωσι τὴν ἄμεσον αὐτῶν » μεσολάβησιν εἰς τὰ δύο κράτη. »

Ὁ **πρῶτος Πληρεξούσιος τῆς Ἰταλίας** ἐπιθυμεῖ νὰ προσθέσῃ λέξεις τινὰς εἰς τὰ μετὰ τοσαύτης εὐγλωττίας ἀναπτυχθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Βαδιγγτῶνος ἐπιχειρήματα, πρὸς ὑποστήριξιν προτάσεως ἐνδιαφερούσης εἰς ὕψιστον βαθμὸν τὴν εὐρωπαϊκὴν εἰρήνην. Πρὸς παγίωσιν τοῦ ἔργου τῆς Συνόδου πρέπει ν' ἀρθῶσι κατὰ τὸ δυνατὸν αἱ ἀφορμαὶ συγκρούσεων ἐν τῷ μέλλοντι. Περιττὸν νομίζει νὰ ἐνθυμίσῃ τὰς ἐσχάτως ἀναφυείσας μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος ἀξιοθρηνήτους περιπλοκάς, πρέπει ὅμως νὰ ληφθῇ πρόνοια πρὸς πρόληψιν τοιούτων κινδύνων ἐν τῷ μέλλοντι, εἰς τοῦτο δὲ ἔχει ἡ Πύλη συμφέρον μεγαλείτερον ἢ αἱ ἄλλαι Δυνάμεις, αἰσθανομένη πιθανῶς διακαῆ ἐπιθυμίαν εἰρήνης καὶ ἡσυχίας μετὰ τὰ δεινά, ὧν ὑπῆρξε προσφάτως θέατρον ἡ χερσόνησος τοῦ Αἵμου. Ἀλλ' ἀμφίβολος εἶναι ἡ ἐπίτευξις εἰλικρινοῦς συνεννοήσεως μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος, ἂν δὲν ἱκανοποιηθῶσιν ἔν τινι μέτρῳ οἱ πόθοι τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Βασιλέως καὶ τὸ Ἰταλικὸν ἔθνος ἐνδιαφέρονται τὰ μέ-

γιστα εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου, οἱ δὲ Πληρεξούσιοι τῆς Ἰταλίας καθίστανται διερμηνεῖς τῶν αἰσθημάτων τούτων ἀπευθύνοντες εἰς τοὺς Πληρεξουσίους τῆς Τουρκίας φιλικὴν πρόσκλησιν σύμφωνον πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ὑποβληθείσης εἰς τὸ Συνέδριον προτάσεως.

Ὁ **Πρόεδρος** γνωστοποιεῖ ὅτι ἡ πρότασις αὕτη θέλει συνεξετασθῇ μετὰ τοῦ ΙΕ′ ἄρθρου τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγ. Στεφάνου, νομίζει δὲ ὅτι πρέπει νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν ψηφηφορίαν τῆς Ὑψηλῆς Ὁμηγύρεως, μετὰ τὴν ὁριστικὴν ἐπιψήφισιν τοῦ ἀνωτέρω ἄρθρου συζητηθέντος ἤδη κατὰ τὴν ἐννάτην συνεδρίασιν.

Ὁ **πρῶτος Ἀντιπρόσωπος τῆς Τουρκίας**, ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἀναγνωσθὲν κατὰ προηγουμένην συνεδρίασιν ὑπόμνημα τῶν Ἑλλήνων Πληρεξουσίων, ἀνέγνωσε τὰς κατωτέρω κατ' αὐτοῦ ἀντιῤῥήσεις:

« Τὸ Συνέδριον ἀφοῦ ἤκουσε τοὺς Ἕλληνας ἀντιπροσώπους, ἀπεφάσισε νὰ ἀρκεσθῇ εἰς μόνην τὴν δήλωσιν τοῦ κ. Δεληγιάννη. Εἰς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς περιοριζόμενοι καὶ οἱ Ἀντιπρόσωποι τῆς Πύλης παρατηροῦσιν ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν διετύπωσεν ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου οὐδὲν παράπονον κατὰ τῆς Τουρκίας, οὐδὲ κἂν ἀπεπειράθη νὰ στηρίξῃ τὴν ἀγωγὴν αὐτῆς ἐνώπιον τῶν δυνάμεων ἐπὶ ἀρχῆς τινος τοῦ διεθνοῦς δικαίου, τοῦ διέποντος τὰς πρὸς ἄλληλα σχέσεις δύο ἀνεξαρτήτων κρατῶν.

« Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος ἐξέθηκεν ὅτι ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν ἑλκόντων τὴν καταγωγὴν ἐκ τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν καὶ ἀποκατεστημένων ἐν Ἑλλάδι προσώπων, αἱ ἐκεῖ ἐνίοτε συμβαίνουσαι ταραχαὶ ἐπενεργοῦσιν ἰσχυρῶς ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου καὶ ἐκ τούτου πηγάζουσιν εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο γειτόνων Κρατῶν δυσχέρειαι, αἵτινες ἤθελον ἐκλείψει, ἐὰν ἐπληροῦντο αἱ ὑπ' αὐτοῦ ἐκφρασθεῖσαι εὐχαί, τὰς ὁποίας θεωρεῖ συμφώνους πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Τουρκίας. Οἱ Πληρεξούσιοι ὅμως τῆς Πύλης, καίτοι συμμεριζόμενοι τὴν γνώμην τοῦ κ. Δεληγιάννη περὶ τῆς ἀνάγκης ἀγαθῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν, φρονοῦσιν ἀπ' ἐναντίας ὅτι αἱ ἀγαθαὶ αὗται σχέσεις δὲν δύνανται νὰ ἑδραιωθῶσι μέχρις οὗ ἡ Ἑλλὰς δὲν παραιτήσῃ τὰς βλέψεις, τὰς ὁποίας θεωρεῖ συντελεστικὰς πρὸς τοῦτο. Αἱ ταραχαὶ ὧν ἐγίνετο μνεία ἔχουσιν ἀφορμὴν ἄσχετον πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς Τουρκίας. Ἡ ἐν ἔτει **1854** ἐξέγερσις συνέπεσε μετὰ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, ἡ ἄρτι λήξασα ἦτο, ὡς γνωστόν, ἀντανάκλασις τῶν τελευταίων γεγονότων, ἅτινα συνετάραξαν τὴν Τουρκικὴν Αὐτοκρατορίαν μέχρι τῶν πυλῶν τῆς πρωτευούσης αὐτῆς, ἡ δὲ ἐν ἔτει **1866** ἐπανάστασις τῆς Κρήτης γνωστὸν εἶναι τίνι τρόπῳ κατέπαυσε εὐθὺς μετὰ τὴν διακοπὴν τῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα σχέσεων. Καὶ ὅμως τὰ κινήματα ταῦτα προήρχοντο ἐκ λόγων ὅλως ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεως τῆς Τουρκίας· αὕτη οὐχ ἧττον κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, ἵνα προφυλάξῃ τὰς ἐπισήμους αὐτῆς σχέσεις πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν βασίλειον ἀπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν παρεκτροπῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἡ Ἑλλὰς δὲν ἀντέστη πάντοτε ὅσον ἔδει. Περιττὸν μετὰ ταῦτα νομίζουσι νὰ ἐπιμείνωσιν ἀποδεικνύοντες ὅτι αἱ αἰτήσεις τῶν Ἑλλήνων Ἀντιπροσώπων οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν οὔτε πρὸς τὸν σκοπὸν οὔτε πρὸς τὰς βλέψεις τοῦ Συνεδρίου. Ἡ ἐκ τῆς προσαρτήσεως ἐπαρχιῶν γείτονος κράτους μέλλουσα νὰ προέλθῃ διὰ τὴν Ἑλλάδα ὠφέλεια δὲν δύναται βεβαίως νὰ θεωρηθῇ ὡς λόγος ἐπαρκὴς πρὸς τοῦτο. Ἄλλως τε δὲν ἀληθεύει ὅτι ἡ Ἑλλὰς στερεῖται ἐδάφους ἀναλόγου τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, ἡ δὲ περιῤῥέουσα αὐτὴν πανταχόθεν θάλασσα τῇ παρέχει στάδιον ἀπεριορίστου ἀναπτύξεως. Ἀφ' ἑτέρου ἡ Τουρκία ἐπιμένει εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, ὧν οἱ κάτοικοί εἰσιν ἀφωσιωμένοι αὐτῇ, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν ὑποβληθεισῶν τῷ Συνεδρίῳ ὑπ' ἀριθ. **15**, **19** καὶ **23** ἀναφορῶν. Ὁ Ὑψηλότατος Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου ἐξέφρασεν ἤδη προηγουμένως τὴν ὑπὸ γενικὴν ἔποψιν τοῦ διεθνοῦς δικαίου σημασίαν τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἔποψιν εἰδικωτέραν μόνον τὸ γεγονὸς τῆς ἀκροάσεως τοῦ Ἕλληνος ἀντιπροσώπου δύναται νὰ ἔχῃ σπουδαίαν ἐπὶ τῶν πνευμάτων ἐπιῤῥοήν, ὡς προκύπτει ἤδη ἐκ διαφόρων συμπτωμάτων. Ἡ Ἑλλὰς προβαίνει εἰς ἐξοπλισμοὺς καὶ συνομολογήσεις δανείων. Τὰ γεγονότα ταῦτα παρέχουσιν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς Πληρεξουσίους τὴν βεβαιότητα ὅτι αἱ μεγάλαι Δυνάμεις θέλουσι διαβιβάσει εἰς Ἀθήνας συμβουλὰς ἱκανὰς νὰ ἐνισχύσωσι παρὰ τῇ ἑλληνικῇ Κυβερνήσει τὴν διάθεσιν νὰ διατηρῇ ἀγαθὰς σχέσεις πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν ».

Ὁ **Πρόεδρος** προβαίνει εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ΙΕ′ ἄρθρου, προσκαλῶν τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ νὰ ὑποβάλλωσι μετὰ ἑκάστην παράγραφον τὰς σχετικὰς πρὸς ταύτην παρατηρήσεις.

Ἡ πρώτη καὶ δευτέρα παράγραφος γίνονται δεκταὶ ἄνευ ἀντιῤῥήσεως.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς τρίτης ὁ **Λόρδος Σαλεσβουρῆς** ζητεῖ ὅπως μετὰ τὰς λέξεις *αἰδιαί-*

τεραι ἐπιτροπαί, ἐν αἷς τὸ ἰθαγενὲς στοιχεῖον θέλει τύχει εὐρείας ἀντιπροσωπείας, θέλουσιν ἐπιφορτισθῇ . . . . .» προστεθῶσιν αἱ λέξεις *«ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης»*.

Τὸ Συνέδριον παραδέχεται τὴν τροποποίησιν ταύτην, ὁ δὲ **Πρόεδρος** παρατηρεῖ ὅτι ἐν προηγουμένῃ συνεδριάσει ἡ ὑψηλὴ ὁμήγυρις ἀπεφάσισε νὰ ἀντικαταστήσῃ ἐν τῇ αὐτῇ παραγράφῳ τὰς λέξεις *«Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις τῆς Ῥωσσίας»* διὰ τῶν *«ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐπιτροπή»*.

Τὸ οὕτω τροπολογηθὲν ΙΕ' ἄρθρον γίνεται δεκτὸν ἐν τῷ συνόλῳ, τὸ δὲ Συνέδριον μεταβαίνει εἰς τὴν συζήτησιν τῆς προτάσεως τῶν Πληρεξουσίων τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας.

Ὁ **Κόμης Ἀνδράσσης** ἐκφράζει τὴν πλήρη αὐτοῦ συναίνεσιν.

Ὁ Λόρδος Βηκονσφὶλδ ἐπιθυμεῖ, πρὶν ἢ τὸ Συνέδριον λύσῃ τὸ ὑποβληθὲν αὐτῷ σπουδαῖον ζήτημα, νὰ ὑποβάλῃ παρατηρήσεις τινάς, ὅπως διασκεδάσῃ πλάνην, ἣν ἐνδέχεται νὰ γεννήσῃ ἡ δήλωσις τῶν ἑλλήνων ἀντιπροσώπων. Ἡ Α. Ἐξ. ὁμολογεῖ ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐπέμεινε πάντοτε παρὰ τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Τουρκίᾳ πρὸς διατήρησιν συμπνοίας, ἣν ἔκρινεν ἀπαραίτητον πρὸς ἀντιστάθμισιν τῆς ἐπιῤῥοῆς τρίτης φυλῆς, ἥτις ταράξασα τὴν εἰρήνην, κατέστησεν ἀναγκαῖον τὸ Συνέδριον. Κατ' ἀρχὰς αἱ προσπάθειαι τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἔτυχον ὑποστηρίξεως ἑκατέρωθεν. Ἀλλ' αἱ δύο χῶραι εὑρίσκοντο ἐνώπιον μεγάλης δυσχερείας, τῶν ἀνεπαρκῶν δηλ. καὶ ἀτελῶν συνόρων τῶν διαχαραχθέντων ἐν ἔτει 1831. Πᾶς εἰδήμων πολιτικὸς ἀνὴρ ἀνομολογεῖ ὅτι τὰ σύνορα ταῦτα εἶναι κίνδυνος ἅμα καὶ συμφορὰ διά τε τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ὡς ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ αὐτῶν ὑποθάλπεται ἡ λῃστεία, ἥτις γεννᾷ ἐρεθισμὸν ἐν ταῖς μεθορίοις ἐπαρχίαις. Ὅτε ἤρξατο ὁ τελευταῖος πόλεμος καὶ οἱ κάτοικοι τῶν παρὰ τὰ σύνορα διαμερισμάτων διεταράχθησαν, ἡ Ἀγγλία ἀπηύθυνε τῇ Πύλῃ παραστάσεις, ἃς ἡ Τουρκία ἤκουσεν εὐμενῶς. Ἀλλ' ἡ Α. Ἐξ. ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ μετὰ λύπης ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐπεδείξατο τότε τὰς αὐτὰς διαθέσεις. Αἱ φιλικαὶ συμβουλαὶ τῆς Ἀγγλίας δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κατισχύσωσιν ἐν Ἀθήναις τῆς ἀντιθέτου γνώμης, δειναὶ δ' ἀνεφύησαν δυσχέρειαι. Ὁ Λόρδος Βηκονσφὶλδ ὀφείλει οὐχ ἧττον νὰ προσθέσῃ ὅτι ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας δὲν ὑπεκινήθη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις, ἀπ' ἐναντίας, συμμορφουμένη πρὸς τὰς συμβουλὰς τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, προσεπάθησε νὰ τὴν καταστείλῃ, καίτοι ἡ Ἀγγλία εἶπε τοῖς ἐν Ἀθήναις νὰ μὴ περιμένωσιν ἐπέκτασιν ὁρίων. Ἡ Α. Ἐξ. ἀναζητοῦσα τὰς ἀφορμὰς τῆς διαγωγῆς τῆς Ἑλλάδος, φρονεῖ ὅτι πρέπει ν' ἀποδοθῇ αὕτη εἰς τὴν διαδοθεῖσαν μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ψευδῆ ἰδέαν περὶ τῶν ἀρχῶν, αἵτινες ἤθελον ἐπικρατήσει ἐν τῷ Συνεδρίῳ. Ὑπετίθετο σφαλερῶς ὅτι τὸ Συνέδριον ἔμελλε νὰ προβῇ εἰς τὸν διαμελισμὸν κράτους γεγηρακότος, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας, ἡ ὑψηλὴ αὕτη ὁμήγυρις ἐσκόπει νὰ ἐνισχύσῃ ἀρχαίαν αὐτοκρατορίαν, ἣν θεωρεῖ οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι μετὰ μέγαν πόλεμον ἐπέρχεται ἀναδασμὸς ἐδάφους. Ἡ Τουρκία δὲν εἶναι τὸ μόνον κράτος, ὅπερ ἀπώλεσεν ἐπαρχίας. Καὶ ἡ Ἀγγλία ἀπώλεσε κτήσεις, ἃς περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο καὶ ἃς ἀναμιμνήσκεται ἔτι μετὰ πόθου. Οὐδεὶς ὅμως δύναται ν' ἀποκαλέσῃ τοιαύτας συμφωνίας ἢ ἀποδόσεις διαμελισμόν· ἡ δ' ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἦν ὅλως ἠπατημένη ὡς πρὸς τὰς διαθέσεις τῆς Εὐρώπης. Ἡ Α. Ἐξ. δράττεται τῆς εὐκαιρίας ταύτης, ὅπως ἀποκρούσῃ τοὺς ὑπαινιγμοὺς ὀργάνων τινῶν τοῦ τύπου, ἅτινα παρέστησαν ὡς διαμελισμὸν τὴν περὶ Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνας ἀπόφασιν. Ἀπ' ἐναντίας, ἡ ἀπόφασις ἐκείνη ἐλήφθη, ὅπως προληφθῇ ὁ διαμελισμός. Πολυάριθμα ἱστορικὰ προηγούμενα δικαιολογοῦσιν αὐτήν. Ἡ Βοσνία, ἐγκαταλειπομένη εἰς ἑαυτὴν ἄνευ στοιχείων ἀγαθῆς διοικήσεως, περικεκυκλωμένη ὑπὸ κρατῶν ἀνεξαρτήτων ἢ ἡμιανεξαρτήτων, ἤθελε καταστῇ ἐν βραχεῖ χρόνῳ θέατρον αἱματηρῶν σπαραγμῶν. Ἐν τοιαύτῃ θέσει πραγμάτων ἡ Μεγάλη Βρεττανία ἀπετάθη εἰς γεῖτον ἰσχυρὸν κράτος ἐνδιαφερόμενον εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, ἡ δ' Εὐρώπη συμφωνήσασα μετ' αὐτῆς ἀνέθηκε τῇ Αὐστροουγγαρίᾳ τὴν κατοχὴν καὶ διοίκησιν τῆς Βοσνίας. Ἡ Α. Ε. ἐνθυμίζει ὅτι τοιαύτη τις ἀποστολὴ εἰς γείτονας χώρας ἢ ἀλλαχοῦ ἀπενεμήθη καὶ ἄλλοτε τῇ Αὐστρίᾳ. Ἡ πρωτοβουλία λοιπὸν τῆς Ἀγγλίας οὐδόλως ἀποδεικνύει αὐτὴν εὐνοοῦσαν τὸ σχέδιον τοῦ διαμελισμοῦ.

Ἐπανερχόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Λόρδος Βηκονσφὶλδ, παρατηρεῖ ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ ἔχῃ ἀμφιβολίας περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς χώρας ταύτης, τὰ δὲ κράτη ὅπως καὶ οἱ ἔχοντες μέλλον ἰδιῶται δύνανται νὰ περιμείνωσιν. Ἐν τούτοις ὅμως πιστεύει ὅτι ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Τουρκία θέλουσι προβῇ εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν συνόρων αὐτῶν, καὶ ὡς ἐκ τούτου θέλει ἐκλείψει μία ἔτι ἀφορμὴ ἐρίδων καὶ παγιωθῇ ἡ εἰρήνη. Ἡ Α. Ε. δὲν κρίνει πρόσφορον νὰ συστή-

σῃ πρὸς τοῦτο τὴν χρῆσιν ἐκβιαστικῶν μέτρων. Κατὰ τὴν γνώμην του ὁ Σουλτάνος ὁ τοσαύτας ὑποστὰς δυστυχίας εἶναι ἄξιος συμπαθείας, οὐχ ἧττον ὅμως νομίζει ὅτι δὲν πρέπει νὰ παραμεληθῇ ἡ εὐκαιρία αὕτη ὅπως ἐκφρασθῇ *κατ' ἀποφασιστικώτατον τρόπον* (in a very decided manner) ὅτι ἡ ἐπανόρθωσις τῶν ὁρίων εἶναι ἔργον ἔμφρονος πολιτικῆς καὶ ὠφέλιμον εἰς ἀμφότερα τὰ κράτη. Ὁ Λόρδος Βηκονσφὶλδ θεωρεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Βαδιγγτῶνος προταθεῖσαν γραμμὴν ὡς δεκτικὴν ἀμφισβητήσεως, ἐπειδὴ ὅμως εἶναι πρὸ πάντων ἐπιθυμητὴ ἡ ὁμοφωνία, θέλει ἀποσύρει πᾶσαν ἔνστασιν ἂν συμφωνήσωσιν αἱ λοιπαὶ Δυνάμεις. Ὁ πληρεξούσιος τῆς Ἀγγλίας καταλήγει ἐκφράζων τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ δικαία λύσις τοῦ ζητήματος τῶν ὁρίων θέλει γίνει δεκτὴ παρὰ τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ **Πρίγκιψ Γορτσακὼφ** παρατηρεῖ ὅτι κατ' ἀρχὴν δὲν βλέπει ἀξίαν τινὰ λόγου διαφορὰν μεταξὺ τῆς γαλλικῆς προτάσεως καὶ τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ πρώτου Πληρεξουσίου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ἀφοῦ ὁ Λόρδος Βηκονσφὶλδ ἀναγνωρίζει ὅπως καὶ ὁ κ. Βαδιγγτὼν ὅτι ὑπάρχει ἐπείγουσα ἀνάγκη συνεννοήσεως πρὸς βελτίωσιν τῶν ὁρίων τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Ἐξαιρέσει ἐδαφικῶν τινων λεπτομερειῶν ἡ ἀρχικὴ ἰδέα εἶναι ἡ αὐτή, καὶ ταύτην παραδέχεται ὁ πρῶτος Πληρεξούσιος τῆς Ῥωσσίας.

Ὁ **Κόμης Σουβαλὼφ** ἐπιθυμεῖ νὰ ὑποβάλῃ παρατήρησιν περὶ ἰσχυρισμοῦ τινος τῆς εὐγλώττου ἀγορεύσεως τοῦ Λόρδου Βηκονσφὶλδ. Ὁ Πρίγκιψ Γορτσακὼφ διετύπωσεν ἐν προηγουμένῃ συνεδριάσει τὴν συμπάθειαν τῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸν ἑλληνικὸν λαόν, εὔχεται δὲ καὶ ὑπὲρ τῶν ἀγαθῶν σχέσεων τῶν Ἑλλήνων καὶ Ὀθωμανῶν. Ἀλλ' ὁ Λόρδος Βηκονσφὶλδ ἀπεφάνθη ὅτι ἡ ἑλληνοτουρκικὴ συνεννόησις εἶναι ἀναγκαία ἵνα ἐμποδίσῃ ἄλλην τινὰ ἐθνικότητα προκαλέσασαν τὴν συγκρότησιν τοῦ Συνεδρίου, ἤτοι τὴν Σλαβικήν, ἀπὸ τοῦ νὰ ταράξῃ τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης. Ὁ Κόμης Σουβαλὼφ δὲν δύναται νὰ συμμερισθῇ τὴν ἰδέαν ταύτην, βέβαιος ὢν ὅτι οἱ Σλάβοι δὲν θέλουσι ταράξει εἰς τὸ ἑξῆς τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης, ἅμα λάβωσι παρὰ ταύτης θεσμοὺς ἀσφαλίζοντας τὴν ζωήν, τὴν περιουσίαν καὶ τὴν εὐημερίαν αὐτῶν. Ἡ Α. Ε. θεωρεῖ ὡς ἐχέγγυον τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης τὴν τοιαύτην νέαν κατάστασιν καὶ οὐχὶ τὴν ἕνωσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τούρκων ἐπὶ βλάβῃ τῶν Σλάβων.

Ὑποβληθείσης εἰς ψηφοφορίαν τῆς προτάσεως τῶν Γάλλων καὶ Ἰταλῶν Πληρεξουσίων ὁ *Καραθεοδωρῆς Πασᾶς* ἐκθέτει ὅτι δὲν ἔχει γνῶσιν περὶ συναινέσεως τῆς Κυβερνήσεως αὐτοῦ εἰς προτάσεις ἐπανορθώσεως ὁρίων γενομένας αὐτῇ προηγουμένως καὶ ὡς ἐκ τούτου νομίζει καθῆκόν του νὰ ἐπιφυλάξῃ τὴν γνώμην τῆς Υ. Πύλης.

Ὁ **Πρόεδρος** φρονεῖ ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ οἱ Ὀθωμανοὶ Πληρεξούσιοι δικαιοῦνται νὰ ἐπέχωσι, περιμένοντες νέας ὁδηγίας, εἶτα δὲ πιστοποιεῖ ὅτι πᾶσαι αἱ Δυνάμεις, πλὴν τῆς ἐπιφυλαχθείσης Υ. Πύλης, παρεδέχθησαν ὁμοφώνως τὴν πρότασιν.

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΙΔ'.

(Κυανῆς Βίβλου σελ. 205).

(Ἀπόσπασμα)

. . . . Ὁ **Κόμης Σουβαλὼφ** παρατηρεῖ ὅτι περί τινων διαμερισμάτων ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ, περὶ ὧν δὲν ἐπρονόησεν ἰδίως τὸ Συνέδριον, δὲν ἐλήφθη οὐδὲν ῥητὸν μέτρον πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ Συνθήκη τοῦ Ἁγ. Στεφάνου δημιουργήσασα μεγάλην Βουλγαρίαν δὲν ἀπέβλεπε διὰ τοῦ ΙΕ' αὐτῆς ἄρθρου εἰμὴ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας καὶ ἄλλα διαφυγόντα τυχὸν τὴν προσοχὴν διαμερίσματα. Ἡ κατάστασις ὅμως μετεβλήθη διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν ὁρίων τῆς Ῥωμυλίας, ἐξ οὗ μένει μετέωρος ἡ τύχη πολλῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν, μὴ δυναμένων νὰ μετάσχωσι οὔτε τῶν μεταρρυθμίσεων αἵτινες πρόκειται νὰ εἰσαχθῶσιν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ῥωμυλίᾳ, οὔτε τῶν παρεχομένων εἰς τὰς *Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας* (1) διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγ. Στεφάνου. Ἀφοῦ δὲ ἡ τύχη τῶν ἐν Ἀνατολῇ χριστιανῶν εἶναι τὸ μέγιστον μέλημα τοῦ Συνεδρίου καὶ τῆς Εὐρώπης, ἡ Ἐξοχότης Αὐτοῦ ἐλπίζει ὅτι αἱ διατάξεις τοῦ ΙΕ' ἄρθρου θέλουσιν ἐπεκταθῇ ἐπὶ πάντων τῶν πληθυσμῶν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου, περὶ ὧν δὲν συνεφωνήθη ἰδιαίτερος ὀργανισμός.

Ὁ **Πρίγκιψ Βισμὰρκ** φρονεῖ ὅτι τὸ Συνέδριον ἐννοεῖ τὴν ἐπέκτασιν κατ' ἀρχὴν τοῦ ΙΕ' ἄρθρου πανταχοῦ τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, νομίζει δὲ ὅτι, χρείας τυχούσης, αἱ λεπτομέρειαι δύ-

---

(1) Διὰ τῆς φράσεως ταύτης ζητεῖ ὁ ῥῶσσος ἀντιπρόσωπος νὰ ἀρνηθῇ σιωπηρῶς καὶ ὑπούλως τὴν Ἑλληνικὴν ἐθνικότητα τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, ἣν ἀνεκήρυξεν ὁ Λόρδος Σαλισβουρῆς, καὶ νὰ περιορίσῃ τὸν Ἑλληνισμὸν ἐν Ἠπειροθεσσαλίᾳ καὶ Κρήτῃ.

ἀπαιτήσεων καὶ τῶν συμφερόντων σύμπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τοῦ ὁποίου αἱ ἐλπίδες καὶ τὸ μέλλον στηρίζονται ἐπ' αὐτῆς.

Ὁ Πρίγκιψ Μέττερνιχ εἶχεν εἰπεῖ ἄλλοτε: «Ἢ » μὴ δημιουργῆτε Ἑλλάδα ἢ δημιουργήσατε αὐτὴν » βιώσιμον ». Ἐὰν ὡμίλει σήμερον, ἤθελεν ἐξαλείψει τὸ πρῶτον μέρος τῆς φράσεώς του, διότι ἤθελεν ἀναγνωρίσει μετὰ παντὸς τοῦ κόσμου ὅτι ἡ ὕπαρξις τῆς Ἑλλάδος εἶναι πολιτικὴ ἀνάγκη. Εὐγενεῖς καρδίαι ἐχαιρέτισαν μετὰ χαρᾶς ἐν τῇ ἀπελευθερώσει αὐτῆς τὴν ἀνάστασιν τῆς πατρίδος τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Περικλέους, ἀλλὰ συγχρόνως πολλοὶ σοβαροὶ ἄνδρες ἐπεδοκίμασαν αὐτήν, διότι εἶδον ἐν αὐτῇ οὐχὶ μόνον τὴν Ἑλλάδα τοῦ παρελθόντος ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ μέλλοντος, τῆς ὁποίας ἡ σπουδαιότης ἐν ταῖς τύχαις καὶ τῇ ἰσορροπίᾳ τῆς Ἀνατολῆς προβαίνει συναυξάνουσα τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου.

» Ἀλλ' ἡ ἔλλειψις αὕτη ὅρων ζωτικότητος ἐφ' ᾗ παραπονεῖται ἡ Ἑλλὰς δὲν ὀφείλεται ἄρα εἰς τὰ ἴδια αὐτῆς ἐλαττώματα, τὴν ἀμέλειαν καὶ τὴν ἀνικανότητα; Φείδομαι τῶν πολυτίμων στιγμῶν τοῦ Συνεδρίου καὶ διὰ τοῦτο ἀποφεύγω νὰ ἐκταθῶ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Πολλὰ συγγράμματα ἐσχάτως δημοσιευθέντα, ἐπίσημοι στατιστικοὶ πίνακες, *διότι ἡ Ἑλλὰς ἀσχολεῖται περὶ τὴν στατιστικὴν αὐτῆς*, πραγματεύονται περὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τῆς χώρας. Ὁ συμβουλευόμενος τὰ συγγράμματα ταῦτα ἢ ὁ διερχόμενος τὴν χώραν καὶ συγκρίνων τὴν γεωργίαν αὐτῆς, τὸ ναυτικὸν καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἥτις ἐν πολλαῖς πόλεσιν ἔχει ἤδη ἐγείρει τὰς *ὑψηλὰς αὐτῆς καμίνους*, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτῆς, πρὸς ὅ,τι ἦτο ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὸ **1830**, νομίζει ὅτι ἔχει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν δύο χώρας διαφόρους.

» Αἱ τόσον εὐχάριστοι αὗται πρόοδοι ὀφείλονται εἰς τὰς ἐμφύτους τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ ἀρετάς, καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς ἡ Ἑλλὰς ἱδρύθη, οἵτινες τοὐναντίον συντελοῦσι εἰς παρακώλυσιν καὶ συχνάκις εἰς βλάβην τῶν σωτηρίων αὐτῶν ἀποτελεσμάτων. Μεταξὺ τῶν ὅρων τούτων εἷς τῶν πρώτων εἶναι ἡ σμικρότης τοῦ νέου κράτους, ὅπερ ἱδρύθη βασίλειον μὴ ἔχον ἢ **700,000** μόνον κατοίκων, διπλασιασθέντων ἔκτοτε. Ἡ διπλωματία δημιουργήσασα αὐτὸ κατὰ τὸ **1830** ἐφάνη θέλουσα μᾶλλον νὰ θέσῃ θεμέλιον λίθον ἢ νὰ ἐγείρῃ πλῆρες οἰκοδόμημα. Τὸ μικρὸν τοῦτο κράτος ὤφειλε νὰ φέρῃ τὸ βάρος δαπανῶν πλήρους διοικήσεως· διότι ἡ ἰδία φιλαυτία ὡς καὶ αἱ ἀπαιτήσεις τῆς Εὐρώπης, μάρτυρος τῶν προσπαθειῶν του, δὲν ἐπέτρεπον νὰ δώσῃ ἑαυτῷ διοίκησιν ἀτελῆ. Ἡ Ἑλλὰς ᾐσθάνετο ἄλλως ὅτι ὠργανίζετο οὐχὶ ὑπὲρ ἑαυτῆς μόνον ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς Ἀνατολῆς.

» Ἡ Ἑλλὰς προσέτι ἦτο ἠναγκασμένη νὰ συντηρῇ στρατὸν διὰ δαπάνης δυσαναλόγου πρὸς τοὺς πόρους αὐτῆς. Τὸ καθῆκον τοῦτο ἐπέβαλεν ἡ μάστιξ τῆς λῃστείας, ἥτις ἐπεσείετο ἐκ τῆς γείτονος χώρας. Αὕτη δὲ ἦτο τόσον μᾶλλον δυσκατάβλητος καθ' ὅσον οὐδὲν *φυσικὸν ἐμπόδιον*, οὐδεὶς *βαθὺς ποταμός*, οὐδὲν *δυσυπέρβατον ὄρος* χωρίζει τὰ δύο κράτη.

» Καὶ αὐτὸς ὁ ζῆλος, ὃν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δεικνύει πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν, γίνεται πρόξενος ἀμηχανίας τῷ βασιλείῳ. Ἐκτὸς τοῦ ἰθαγενοῦς πληθυσμοῦ, ὅστις συῤῥέει εἰς τὰ διάφορα σχολεῖα, χιλιάδες νέων προσέρχονται καὶ ἐκ τῶν γειτονικῶν μερῶν, οἵτινες γευθέντες ἅπαξ τῆς κύλικος τῆς ἐλευθερίας, ἀρνοῦνται ἔπειτα νὰ ἀποσπασθῶσιν ἐξ αὐτῆς, ἐγκαθίστανται ἐν τῷ βασιλείῳ, καὶ ἀναβιβάζουσι *τὸν ἀριθμὸν τῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν* πέραν πάσης ἀναλογίας πρὸς τὸν πληθυσμόν, οὕτω δ' ἡ Ἑλλὰς παριστᾷ τὸ θέαμα κεφαλῆς ἐστερημένης σώματος.

» Ὅ,τι τέλος ἀποτελεῖ μίαν τῶν μεγαλειτέρων δυσκολιῶν αὐτῆς, εἶναι αὐτὴ ἡ συγγένεια ἢ μᾶλλον ἡ ταυτότης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς γείτονας λαούς. Πᾶσα παρ' αὐτοῖς ἐξέγερσις συνταράττει ἐπίσης καὶ δικαίως τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν, αἵτινες ἀπαύστως ἀνανεοῦνται, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὑφίσταται μεγάλας δαπάνας τόσον πρὸς περιφρούρησιν τῆς ἐσωτερικῆς ἡσυχίας ὅσον καὶ πρὸς τήρησιν τῆς δυσκόλου γραμμῆς, ἣν χαράττουσιν αὐτῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ θερμαὶ συμπάθειαι τοῦ λαοῦ αὐτῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ διεθνεῖς αὐτῆς ὑποχρεώσεις, καὶ τέλος πρὸς βοήθειαν τῶν θυμάτων τῶν ἀδιακόπων ἐπαναστάσεων.

» Τὸ μόνον φάρμακον, ὅπερ ἠδύνατο νὰ ἀποδώσῃ τῇ Ἑλλάδι τὴν δύναμιν καὶ τὴν ζωτικότητα, εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου ὑπουργοῦ ὑποδειχθὲν, ἡ προσάρτησις τῶν γειτόνων ἐπαρχιῶν. Αὕτη εἶναι ἀνάγκη διὰ τὰς ἐπαρχίας ταύτας, οὐχ ἧττον ἢ δι' αὐτήν· διότι αὗται ὅπως ἔχωσιν ἐθνικὴν ὕπαρξιν καὶ δύνανται νὰ ἀντιμετωπίζωσι τοὺς κινδύνους τοὺς περικυκλοῦντας αὐτάς, πρέπει νὰ στηρίζωνται ἐπὶ Ἑλλάδος εὐρώστου. Ὅτι τοῦτο εἶναι ἡ ζωηροτάτη αὐτῶν ἐπιθυμία, ἀποδεικνύουσιν αἱ ἐπανειλημμέναι ἐπαναστάσεις αὐτῶν, ἡ τῆς Κρήτης ἡ διαρκοῦσα ἔτι καὶ ἡ τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου, αἵτινες δὲν ἀφωπλίσθησαν μέχρι τοῦδε ἢ ἐπὶ ταῖς προτροπαῖς τῆς Ἑλ-

λάδος. Εἶπον ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκπαιδεύεται καὶ φωτίζεται. Ἡ ἀνατολικὴ Ῥωμυλία, ἡ πρὸ ὀλίγου ἱδρυθεῖσα, περιλαμβάνει μόνη πλέον τῶν **1200** ἑλληνικῶν σχολείων, ἐν οἷς ἐκπαιδεύονται πλέον τῶν **70,000** μαθητῶν. Ἀλλ' ἐκ τῆς ἐκπαιδεύσεως βλαστάνει τὸ αἴσθημα τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας, ἥτις εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ἀγάπης τῆς ἐλευθερίας. Λαὸς τοσοῦτον ἄπληστος παιδείας δὲν δύναται ἢ νὰ ἦναι ἀφωσιωμένος εἰς τὴν νόμιμον ἐλευθερίαν.

» Ἀλλ' ἴσως τις παρατηρήσῃ, ὅτι τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν γειτόνων αὐτῇ ἐπαρχιῶν, δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ἱκανοποιηθῇ διὰ ζημίας ἄλλου συμφέροντος. Εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ἀφαιρέσῃ τις τὸ ἔνδυμά τινος, ὅπως τὸ δώσῃ εἰς ἄλλον ἔχοντα ἀνάγκην αὐτοῦ; Ὄχι, ἀναμφιβόλως· ἀλλὰ τὸ παράδειγμα τοῦτο δὲν ἁρμόζει ἐνταῦθα. Τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον διαφέρει τοῦ δημοσίου, ἀφοῦ τὸ δικαστήριον δὲν δύναται νὰ ἐπιβάλῃ ὅ,τι τὸ κοινὸν συμφέρον καὶ ὁ πατριωτισμὸς ἀπαιτοῦσι πολλάκις παρὰ τοῦ ἀτόμου. Ἀλλ' ὅταν πρόκειται περὶ σχέσεων μεταξὺ κρατῶν, ἡ πολιτικὴ ἀνάγκη ἀκριβοῦς ἰσοῤῥοπίας συνιστᾷ πολλάκις τὸν ὑπέρτατον νόμον.

» Ὑπάρχει ἄλλως Δύναμίς τις, εἰς ἣν αἱ πρόσφατοι νῖκαι της ἤθελον παρέχει μέχρι τινὸς τὸ δικαίωμα νὰ ἀρνηθῇ παραχωρήσεις. Ἀλλὰ σεβομένη τὴν φωνὴν τῆς Εὐρώπης, ἐπιθυμοῦσα νὰ μὴ στερηθῇ τῆς συμπαθείας τῶν Κυβερνήσεων, νὰ μὴ ἀπομονωθῇ καὶ νὰ συντρέξῃ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης, ἡ Δύναμις αὕτη δὲν διστάζει νὰ ὑποβληθῇ εἰς θυσίας. Εὔκολον εἶναι νὰ ἐννοήσῃ τις ὅτι δὲν ὑφίσταται εὐχαρίστως τὸν ἀκρωτηριασμόν. Πᾶσα ἀκρωτηρίασις προξενεῖ πόνους, ὑπάρχουσιν ὅμως τινές, αἱ ὁποῖαί εἰσι σωτήριοι. Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀληθὴς ἔποψις τοῦ παρόντος ζητήματος. Τί τῷ ὄντι καρποῦται ἡ Τουρκία ἐκ χωρῶν, αἵτινες καταστρέφουσι τὸ γόητρόν της (prestige), δεικνύουσαι αὐτὴν πάντοτε ἐν πολέμῳ πρὸς τοὺς ἰδίους ὑπηκόους, δὲν ἀποφέρουσιν αὐτῇ οὐδέν, ἀπαιτοῦσι δὲ παρ' αὐτῆς μεγάλας δαπάνας αἵματος καὶ χρημάτων;

» Συγκεφαλαιῶν τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα λέγω ὅτι τὸ μόνον μέτρον ὅπερ ἱκανοποιεῖ τὰς ἀνάγκας τῆς Ἑλλάδος, εἶναι δὲ συγχρόνως ἀσπαστὸν εἰς τοὺς γείτονας λαοὺς καὶ συμφέρον καὶ τῇ Τουρκίᾳ αὐτῇ, εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ ὁ Κ. ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς τῆς Ἑλλάδος προέτεινε, καὶ ὅπερ συνίσταται εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν λαῶν τούτων καὶ τὴν προσάρτησιν αὐτῶν τῇ Ἑλλάδι.»

Ὁ **Πρόεδρος** ἀποκρίνεται λέγων ὅτι τὸ Συνέδριον, ἀφοῦ μελετήσῃ τὰ ἐκτεθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων, θέλει ἀνακοινώσει αὐτοῖς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν συζητήσεων, ζητοῦν καὶ πάλιν τὴν σύμπραξιν αὐτῶν.

Ὁ Μαρκήσιος Σαλισβούρης τῷ κ. Κρὸς

(Κυανῆς. Βίβλου σελ. 52)

Βερολῖνον 29 Ἰουνίου 1878.

Κύριε,

Οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι κ. κ. Δεληγιάννης καὶ Ῥαγκαβῆς, γενόμενοι δεκτοὶ ἐν τῷ Συνεδρίῳ κατὰ τὴν ἐννάτην αὐτοῦ συνεδρίασιν σήμερον τὴν **2 Μ. Μ.**, ἀνέγνωσαν τὸ ἐσώκλειστον ἐν ἀντιγράφῳ ἐκτεταμένον ἔγγραφον, δι' οὗ ἐκθέτουσι τὰ παράπονα αὐτῶν καὶ ζητοῦσι τὴν προσάρτησιν τῇ Ἑλλάδι τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν καὶ τῆς Κρήτης. Ἡ ἐπὶ τῆς διακοινώσεως ταύτης συζήτησις ἀνεβλήθη εἰς μέλλουσαν Συνεδρίασιν.

Συνεζητήθη τὸ ΙΕ' ἄρθρον τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγ. Στεφάνου καὶ ἀπεφασίσθη ν' ἀντικατασταθῶσιν ἐν αὐτῷ αἱ λέξεις « ἡ *Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις τῆς Ῥωσσίας*» διὰ τῶν «ἡ *Εὐρωπαϊκὴ ἐπιτροπή*», ἣν πρέπει νὰ συμβουλεύεται ἡ Υ. Πύλη πρὶν ἢ ἐφαρμόσῃ τὰς μελλούσας μεταῤῥυθμίσεις ἐν Ἠπείρῳ, Θεσσαλίᾳ, Κρήτῃ καὶ τὰς ἄλλας χώρας, περὶ ὧν δὲν προνοεῖ ἄλλως ἡ Συνθήκη.

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΙΓ'.

(Κυανῆς Βίβλου, σελ. 189).

Ὁ **Πρόεδρος** ἀγγέλλει ὅτι κατὰ τὴν ἡμερησίαν διάταξιν πρόκειται ἡ συζήτησις τοῦ ΙΕ' ἄρθρου τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγ. Στεφάνου.

Ὁ **πρῶτος Πληρεξούσιος τῆς Γαλλίας** ζητεῖ τὴν ἄδειαν νὰ ποιήσῃ ἀνακοίνωσίν τινα εἰς τὸ Συνέδριον, πρὶν δὲ προβῇ εἰς τὴν ἔκθεσιν αὐτῆς, νομίζει καλὸν νὰ διαβεβαιώσῃ τοὺς Ὀθωμανοὺς συναδέλφους του ὅτι εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις θέλει ἀποφύγει πᾶσαν λέξιν δυναμένην νὰ ἐγγίσῃ τὴν φιλοτιμίαν αὐτῶν καὶ πᾶσαν ἀναδρομικὴν κρίσιν περὶ τῶν ἀφορμῶν τῶν δεινῶν, ὧν ζητεῖται ἡ θεραπεία. Ἡ μόνη δὲ αὐτοῦ ἐπιθυμία, ἣν συμμερίζονται ἐξ ἴσου πάντες οἱ πληρεξούσιοι, εἶναι ἡ κατάπαυσις τῆς ἀνησύχου καταστάσεως τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ πρόληψις ἐν τῷ μέλλοντι νέων δυσχερειῶν διὰ

τῆς ἐγκαθιδρύσεως τάξεως πραγμάτων μονιμωτέρας, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συνυπαρχόντων ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου συμφερόντων.

Μεταξὺ τῶν συμφερόντων τούτων διακρίνονται διὰ τὴν ἀνωτέραν αὐτῶν σπουδαιότητα τὰ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ὁ δὲ κ. Βαδιγγτὼν εἶναι πεπεισμένος ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ Ύ. Πύλη δὲν ἱκανοποιήσῃ ἐπαρκῶς τοὺς πόθους τῶν Ἑλλήνων, τὰ σύνορα τῆς Τουρκίας ἔσονται ἐκτεθειμένα εἰς ἀπαύστους ταραχάς, πιστεύει λοιπὸν ὅτι παραχωρήσεις τινὲς ἤθελον ἀποβῇ ὠφέλιμοι τῇ Πύλῃ καὶ ἔχει ἀφορμὴν νὰ ἐλπίζῃ ὅτι αὕτη δὲν ἀποκρούει τὴν ἰδέαν νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐπανορθώσεως τῶν ὁρίων. Καὶ τῷ ὄντι ἡ διευθέτησις τῶν ἀπαύστων τούτων δυσχερειῶν εἶναι διὰ τὴν Τουρκίαν ὅρος ἀσφαλείας καὶ ἐσωτερικῆς εὐημερίας, ἀφοῦ ἡ ἐξακολούθησις τῶν ταραχῶν τούτων παραλύει τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῆς πόρων. Σκοπὸς τοῦ Συνεδρίου, προσέθηκεν ὁ πρῶτος Πληρεξούσιος τῆς Γαλλίας, δὲν εἶναι βεβαίως ἡ πλήρωσις τῶν ἀμέτρων ἀξιώσεων ὀργάνων τινῶν τῆς ἑλληνικῆς κοινῆς γνώμης. Ἀλλὰ τὸ Συνέδριον δίκαιον καὶ πολιτικὸν συγχρόνως ἔργον ἤθελεν ἐπιτελέσει ἑνοῦν μετὰ τῆς Ἑλλάδος λαούς, οἵτινες ἤθελον ἐνισχύσει τὸ κράτος ἐκεῖνο, ἐνῷ διὰ τὴν Τουρκίαν ἀποβαίνουσιν ἀφορμὴ ἀδυναμίας. Ὁ Γάλλος ὑπουργὸς ὑπομιμνήσκει τὴν γνώμην τοῦ πρίγκιπος, εἰς ὃν προσηνέχθη ἐν ἔτει 1830 τὸ ἑλληνικὸν στέμμα καὶ ὅστις ἔκτοτε, βασιλεύσας ἄλλου κράτους, ἐκτήσατο διὰ τῆς συνέσεώς του μέγα ἐν Εὐρώπῃ κῦρος. Ὁ ἡγεμὼν ἐκεῖνος ἐφρόνει ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἦτο βιώσιμος, ὡς ἀνιδρύετο τότε, ἰδίως δὲ ἄνευ τῶν κόλπων τῆς Ἄρτης καὶ τοῦ Βώλου μετὰ τῶν γειτόνων γαιῶν, ἡ δὲ πεῖρα ἀπέδειξε τὸ ὀρθὸν τῆς γνώμης ἐκείνης. Ἡ Ἑλλὰς δὲν δύναται νὰ εὐημερήσῃ ἐντὸς τῶν σημερινῶν αὐτῆς ὁρίων. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀδυνατεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὰς δυσχερείας καὶ τὰς συγκρούσεις, αἵτινες ἐπαναλαμβάνονται περιοδικῶς παρὰ τὰ σύνορα· οἱ δὲ οἰκονομικοὶ πόροι τῆς χώρας δὲν ἐπιτρέπουσιν αὐτῇ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς δαπάνας τὰς ἐπιβαρυνούσας πάντα τὰ πεπολιτισμένα κράτη. Ὁ πρῶτος πληρεξούσιος τῆς Γαλλίας φρονεῖ λοιπὸν ὅτι ἐξυπηρετεῖ ἐξ ἴσου τὰ συμφέροντα καὶ τῶν δύο χωρῶν προτείνων εἰς τὸ Συνέδριον νὰ ὑποδείξῃ διὰ γενικῶν ἐκφράσεων καὶ χωρὶς νὰ θίξῃ τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς Πύλης τὰ ὅρια, ἅτινα ἐπιθυμεῖ νὰ παραχωρηθῶσι τῇ Ἑλλάδι. Τὸ κῦρος τῆς ὑψηλῆς Εὐρωπαϊκῆς Συνελεύσεως θέλει σώσει εἰς τὰς δύο κυβερνήσεις, τὴν Ὀθωμανικὴν καὶ τὴν Ἑλληνικήν, τὴν ἀναγκαίαν ἠθικὴν δύναμιν, εἰς μὲν τὴν πρώτην ὅπως συναινέσῃ εἰς ἐγκαίρους παραχωρήσεις, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ὅπως ἀποστῇ ἀπὸ ἀμέτρων διεκδικήσεων. Ἀλλὰ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἡ Α. Ἐξ. φρονεῖ ὅτι πρέπει, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ μὴ ζητηθῶσι παρὰ τῆς Πύλης θυσίαι ἄμετροι, ἐξ ἑτέρου δὲ ν' ἀπευθυνθῇ ἐπίκλησις εἰς τὴν μετριοπάθειαν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πρῶτος Πληρεξούσιος τῆς Γαλλίας ἐνόμισεν ἑπομένως ὠφέλιμον νὰ χαράξῃ ὡς βάσιν τῶν διαπραγματεύσεων γενικὴν γραμμήν, δεικνύουσαν εἰς μὲν τὴν Τουρκίαν τὸ μέτρον τῶν προθέσεων τῆς Εὐρώπης, εἰς δὲ τὴν Ἑλλάδα τὰ ὅρια, ἅτινα ὀφείλει νὰ μὴ ὑπερβῇ. Τοιοῦτος εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ κάτωθι βουλεύματος, ὅπερ, ἐξ συμφώνου μετὰ τοῦ πρώτου Πληρεξουσίου τῆς Ἰταλίας, λαμβάνει τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὰς σκέψεις τοῦ Συνεδρίου. « Τὸ Συνέδριον προσκαλεῖ » τὴν Πύλην νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Ἑλλάδος περὶ » διευθετήσεως ὁρίων ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἠπείρῳ· » φρονεῖ δ' ὅτι ἡ διευθέτησις αὕτη δύναται νὰ παρα» κολουθήσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Πηνειοῦ εἰς τὰς πρὸς » τὸ Αἰγαῖον κλιτύας καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ Θυάμιδος » πρὸς τὸ Ἰόνιον πέλαγος. Τὸ Συνέδριον πέποιθεν » ὅτι τὰ ἐνδιαφερόμενα κράτη θέλουσι κατορθώσει νὰ » συμφωνήσωσιν. Οὐχ ἧττον, ὅπως διευκολύνωσι τὴν » ἐπιτυχίαν τῶν διαπραγματεύσεων, αἱ Δυνάμεις » εἶναι ἕτοιμοι νὰ προσφέρωσι τὴν ἄμεσον αὐτῶν » μεσολάβησιν εἰς τὰ δύο κράτη. »

Ὁ **πρῶτος Πληρεξούσιος τῆς Ἰταλίας** ἐπιθυμεῖ νὰ προσθέσῃ λέξεις τινὰς εἰς τὰ μετὰ τοσαύτης εὐγλωττίας ἀναπτυχθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Βαδιγγτῶνος ἐπιχειρήματα, πρὸς ὑποστήριξιν προτάσεως ἐνδιαφερούσης εἰς ὕψιστον βαθμὸν τὴν εὐρωπαϊκὴν εἰρήνην. Πρὸς παγίωσιν τοῦ ἔργου τῆς Συνόδου πρέπει ν' ἀρθῶσι κατὰ τὸ δυνατὸν αἱ ἀφορμαὶ συγκρούσεων ἐν τῷ μέλλοντι. Περιττὸν νομίζει νὰ ἐνθυμίσῃ τὰς ἐσχάτως ἀναφυείσας μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος ἀξιοθρηνήτους περιπλοκάς, πρέπει ὅμως νὰ ληφθῇ πρόνοια πρὸς πρόληψιν τοιούτων κινδύνων ἐν τῷ μέλλοντι, εἰς τοῦτο δὲ ἔχει ἡ Πύλη συμφέρον μεγαλείτερον ἢ αἱ ἄλλαι Δυνάμεις, αἰσθανομένη πιθανῶς διακαῆ ἐπιθυμίαν εἰρήνης καὶ ἡσυχίας μετὰ τὰ δεινά, ὧν ὑπῆρξε προσφάτως θέατρον ἡ χερσόνησος τοῦ Αἵμου. Ἀλλ' ἀμφίβολος εἶναι ἡ ἐπίτευξις εἰλικρινοῦς συνεννοήσεως μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος, ἂν δὲν ἱκανοποιηθῶσιν ἔν τινι μέτρῳ οἱ πόθοι τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Βασιλέως καὶ τὸ Ἰταλικὸν ἔθνος ἐνδιαφέρονται τὰ μέ-

γιστα εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου, οἱ δὲ Πληρεξούσιοι τῆς Ἰταλίας καθίστανται διερμηνεῖς τῶν αἰσθημάτων τούτων ἀπευθύνοντες εἰς τοὺς Πληρεξουσίους τῆς Τουρκίας φιλικὴν πρόσκλησιν σύμφωνον πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ὑποβληθείσης εἰς τὸ Συνέδριον προτάσεως.

Ὁ **Πρόεδρος** γνωστοποιεῖ ὅτι ἡ πρότασις αὕτη θέλει συνεξετασθῆ μετὰ τοῦ ΙΕ' ἄρθρου τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγ. Στεφάνου, νομίζει δὲ ὅτι πρέπει νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν ψηφηφορίαν τῆς Ὑψηλῆς Ὁμηγύρεως, μετὰ τὴν ὁριστικὴν ἐπιψήφισιν τοῦ ἀνωτέρω ἄρθρου συζητηθέντος ἤδη κατὰ τὴν ἐννάτην συνεδρίασιν.

Ὁ **πρῶτος Ἀντιπρόσωπος τῆς Τουρκίας,** ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἀναγνωσθὲν κατὰ προηγουμένην συνεδρίασιν ὑπόμνημα τῶν Ἑλλήνων Πληρεξουσίων, ἀνέγνωσε τὰς κατωτέρω κατ' αὐτοῦ ἀντιῤῥήσεις:

« Τὸ Συνέδριον ἀφοῦ ἤκουσε τοὺς Ἕλληνας ἀντιπροσώπους, ἀπεφάσισε νὰ ἀρκεσθῇ εἰς μόνην τὴν δήλωσιν τοῦ κ. Δεληγιάννη. Εἰς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς περιοριζόμενοι καὶ οἱ Ἀντιπρόσωποι τῆς Πύλης παρατηροῦσιν ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν διετύπωσεν ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου οὐδὲν παράπονον κατὰ τῆς Τουρκίας, οὐδὲ κἂν ἀπεπειράθη νὰ στηρίξῃ τὴν ἀγωγὴν αὐτῆς ἐνώπιον τῶν δυνάμεων ἐπὶ ἀρχῆς τινος τοῦ διεθνοῦς δικαίου, τοῦ διέποντος τὰς πρὸς ἄλληλα σχέσεις δύο ἀνεξαρτήτων κρατῶν.

« Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος ἐξέθηκεν ὅτι ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν ἑλκόντων τὴν καταγωγὴν ἐκ τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν καὶ ἀποκατεστημένων ἐν Ἑλλάδι προσώπων, αἱ ἐκεῖ ἐνίοτε συμβαίνουσαι ταραχαὶ ἐπενεργοῦσιν ἰσχυρῶς ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου καὶ ἐκ τούτου πηγάζουσιν εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο γειτόνων Κρατῶν δυσχέρειαι, αἵτινες ἤθελον ἐκλείψει, ἐὰν ἐπληροῦντο αἱ ὑπ' αὐτοῦ ἐκφρασθεῖσαι εὐχαί, τὰς ὁποίας θεωρεῖ συμφώνους πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Τουρκίας. Οἱ Πληρεξούσιοι ὅμως τῆς Πύλης, καίτοι συμμεριζόμενοι τὴν γνώμην τοῦ κ. Δεληγιάννη περὶ τῆς ἀνάγκης ἀγαθῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν, φρονοῦσιν ἀπ' ἐναντίας ὅτι αἱ ἀγαθαὶ αὗται σχέσεις δὲν δύνανται νὰ ἑδραιωθῶσι μέχρις οὗ ἡ Ἑλλὰς δὲν παραιτήσῃ τὰς βλέψεις, τὰς ὁποίας θεωρεῖ συντελεστικὰς πρὸς τοῦτο. Αἱ ταραχαὶ ὧν ἐγίνετο μνεία ἔχουσιν ἀφορμὴν ἄσχετον πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς Τουρκίας. Ἡ ἐν ἔτει **1854** ἐξέγερσις συνέπεσε μετὰ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, ἡ ἄρτι λήξασα ἦτο, ὡς γνωστόν, ἀντανάκλασις τῶν τελευταίων γεγονότων, ἅτινα συνετάραξαν τὴν Τουρκικὴν Αὐτοκρατορίαν μέχρι τῶν πυλῶν τῆς πρωτευούσης αὐτῆς, ἡ δὲ ἐν ἔτει **1866** ἐπανάστασις τῆς Κρήτης γνωστὸν εἶναι τίνι τρόπῳ κατέπαυσε εὐθὺς μετὰ τὴν διακοπὴν τῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα σχέσεων. Καὶ ὅμως τὰ κινήματα ταῦτα προήρχοντο ἐκ λόγων ὅλως ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεως τῆς Τουρκίας· αὕτη οὐχ ἧττον κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, ἵνα προφυλάξῃ τὰς ἐπισήμους αὐτῆς σχέσεις πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν βασίλειον ἀπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν παρεκτροπῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἡ Ἑλλὰς δὲν ἀντέστη πάντοτε ὅσον ἔδει. Περιττὸν μετὰ ταῦτα νομίζουσι νὰ ἐπιμείνωσιν ἀποδεικνύοντες ὅτι αἱ αἰτήσεις τῶν Ἑλλήνων Ἀντιπροσώπων οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν οὔτε πρὸς τὸν σκοπὸν οὔτε πρὸς τὰς βλέψεις τοῦ Συνεδρίου. Ἡ ἐκ τῆς προσαρτήσεως ἐπαρχιῶν γείτονος κράτους μέλλουσα νὰ προέλθῃ διὰ τὴν Ἑλλάδα ὠφέλεια δὲν δύναται βεβαίως νὰ θεωρηθῇ ὡς λόγος ἐπαρκὴς πρὸς τοῦτο. Ἄλλως τε δὲν ἀληθεύει ὅτι ἡ Ἑλλὰς στερεῖται ἐδάφους ἀναλόγου τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, ἡ δὲ περιῤῥέουσα αὐτὴν πανταχόθεν θάλασσα τῇ παρέχει στάδιον ἀπεριορίστου ἀναπτύξεως. Ἀφ' ἑτέρου ἡ Τουρκία ἐπιμένει εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, ὧν οἱ κάτοικοί εἰσιν ἀφωσιωμένοι αὐτῇ, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν ὑποβληθεισῶν τῷ Συνεδρίῳ ὑπ' ἀριθ. **15, 19** καὶ **23** ἀναφορῶν. Ὁ Ὑψηλότατος Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου ἐξέφρασεν ἤδη προηγουμένως τὴν ὑπὸ γενικὴν ἔποψιν τοῦ διεθνοῦς δικαίου σημασίαν τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἔποψιν εἰδικωτέραν μόνον τὸ γεγονὸς τῆς ἀκροάσεως τοῦ Ἕλληνος ἀντιπροσώπου δύναται νὰ ἔχῃ σπουδαίαν ἐπὶ τῶν πνευμάτων ἐπιῤῥοήν, ὡς προκύπτει ἤδη ἐκ διαφόρων συμπτωμάτων. Ἡ Ἑλλὰς προβαίνει εἰς ἐξοπλισμοὺς καὶ συνομολογήσεις δανείων. Τὰ γεγονότα ταῦτα παρέχουσιν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς Πληρεξουσίους τὴν βεβαιότητα ὅτι αἱ μεγάλαι Δυνάμεις θέλουσι διαβιβάσει εἰς Ἀθήνας συμβουλὰς ἱκανὰς νὰ ἐνισχύσωσι παρὰ τῇ ἑλληνικῇ Κυβερνήσει τὴν διάθεσιν νὰ διατηρῇ ἀγαθὰς σχέσεις πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν ».

Ὁ **Πρόεδρος** προβαίνει εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ΙΒ' ἄρθρου, προσκαλῶν τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ νὰ ὑποβάλλωσι μετὰ ἑκάστην παράγραφον τὰς σχετικὰς πρὸς ταύτην παρατηρήσεις.

Ἡ πρώτη καὶ δευτέρα παράγραφος γίνονται δεκταὶ ἄνευ ἀντιῤῥήσεως.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς τρίτης ὁ **Λόρδος Σαλεσβουρῆς** ζητεῖ ὅπως μετὰ τὰς λέξεις *αἰδιαί-*

τεραι ἐπιτροπαί, ἐν αἷς τὸ ἰθαγενὲς στοιχεῖον θέλει τύχει εὐρείας ἀντιπροσωπείας, θέλουσιν ἐπιφορτισθῇ . . . . .» προστεθῶσιν αἱ λέξεις *« ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ».*

Τὸ Συνέδριον παραδέχεται τὴν τροποποίησιν ταύτην, ὁ δὲ **Πρόεδρος** παρατηρεῖ ὅτι ἐν προηγουμένῃ συνεδριάσει ἡ ὑψηλὴ ὁμήγυρις ἀπεφάσισε νὰ ἀντικαταστήσῃ ἐν τῇ αὐτῇ παραγράφῳ τὰς λέξεις *« Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις τῆς Ῥωσσίας »* διὰ τῶν *« ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐπιτροπή ».*

Τὸ οὕτω τροπολογηθὲν ΙΕ' ἄρθρον γίνεται δεκτὸν ἐν τῷ συνόλῳ, τὸ δὲ Συνέδριον μεταβαίνει εἰς τὴν συζήτησιν τῆς προτάσεως τῶν Πληρεξουσίων τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας.

Ὁ **Κόμης Ἀνδράσσης** ἐκφράζει τὴν πλήρη αὐτοῦ συναίνεσιν.

Ὁ Λόρδος Βηκονσφίλδ ἐπιθυμεῖ, πρὶν ἢ τὸ Συνέδριον λύσῃ τὸ ὑποβληθὲν αὐτῷ σπουδαῖον ζήτημα, νὰ ὑποβάλῃ παρατηρήσεις τινάς, ὅπως διασκεδάσῃ πλάνην, ἣν ἐνδέχεται νὰ γεννήσῃ ἡ δήλωσις τῶν ἑλλήνων ἀντιπροσώπων. Ἡ Α. Ἐξ. ὁμολογεῖ ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐπέμεινε πάντοτε παρὰ τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Τουρκίᾳ πρὸς διατήρησιν συμπνοίας, ἣν ἔκρινεν ἀπαραίτητον πρὸς ἀντιστάθμισιν τῆς ἐπιῤῥοῆς τρίτης φυλῆς, ἥτις ταράξασα τὴν εἰρήνην, κατέστησεν ἀναγκαῖον τὸ Συνέδριον. Κατ' ἀρχὰς αἱ προσπάθειαι τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἔτυχον ὑποστηρίξεως ἑκατέρωθεν. Ἀλλ' αἱ δύο χῶραι εὑρίσκοντο ἐνώπιον μεγάλης δυσχερείας, τῶν ἀνεπαρκῶν δηλ. καὶ ἀτελῶν συνόρων τῶν διαχαραχθέντων ἐν ἔτει **1831**. Πᾶς εἰδήμων πολιτικὸς ἀνὴρ ἀνομολογεῖ ὅτι τὰ σύνορα ταῦτα εἶναι κίνδυνος ἅμα καὶ συμφορὰ διά τε τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ὡς ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ αὐτῶν ὑποθάλπεται ἡ λῃστεία, ἥτις γεννᾷ ἐρεθισμὸν ἐν ταῖς μεθορίοις ἐπαρχίαις. Ὅτε ἤρξατο ὁ τελευταῖος πόλεμος καὶ οἱ κάτοικοι τῶν παρὰ τὰ σύνορα διαμερισμάτων διεταράχθησαν, ἡ Ἀγγλία ἀπηύθυνε τῇ Πύλῃ παραστάσεις, ἃς ἡ Τουρκία ἤκουσεν εὐμενῶς. Ἀλλ' ἡ Α. Ἐξ. ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ μετὰ λύπης ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐπεδείξατο τότε τὰς αὐτὰς διαθέσεις. Αἱ φιλικαὶ συμβουλαὶ τῆς Ἀγγλίας δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κατισχύσωσιν ἐν Ἀθήναις τῆς ἀντιθέτου γνώμης, δειναὶ δ' ἀνεφύησαν δυσχέρειαι. Ὁ Λόρδος Βηκονσφίλδ ὀφείλει οὐχ ἧττον νὰ προσθέσῃ ὅτι ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας δὲν ὑπεκινήθη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις, ἀπ' ἐναντίας, συμμορφουμένη πρὸς τὰς συμβουλὰς τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, προσεπάθησε νὰ τὴν καταστείλῃ, καίτοι ἡ Ἀγγλία εἶπε τοῖς ἐν Ἀθήναις νὰ μὴ περιμένωσιν ἐπέκτασιν ὁρίων. Ἡ Α. Ἐξ. ἀναζητοῦσα τὰς ἀφορμὰς τῆς διαγωγῆς τῆς Ἑλλάδος, φρονεῖ ὅτι πρέπει ν' ἀποδοθῇ αὕτη εἰς τὴν διαδοθεῖσαν μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ψευδῆ ἰδέαν περὶ τῶν ἀρχῶν, αἵτινες ἤθελον ἐπικρατήσει ἐν τῷ Συνεδρίῳ. Ὑπετίθετο σφαλερῶς ὅτι τὸ Συνέδριον ἔμελλε νὰ προβῇ εἰς τὸν διαμελισμὸν κράτους γεγηρακότος, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας, ἡ ὑψηλὴ αὕτη ὁμήγυρις ἐσκόπει νὰ ἐνισχύσῃ ἀρχαίαν αὐτοκρατορίαν, ἣν θεωρεῖ οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι μετὰ μέγαν πόλεμον ἐπέρχεται ἀναδασμὸς ἐδάφους. Ἡ Τουρκία δὲν εἶναι τὸ μόνον κράτος, ὅπερ ἀπώλεσεν ἐπαρχίας. Καὶ ἡ Ἀγγλία ἀπώλεσε κτήσεις, ἃς περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο καὶ ἃς ἀναμιμνήσκεται ἔτι μετὰ πόθου. Οὐδεὶς ὅμως δύναται ν' ἀποκαλέσῃ τοιαύτας συμφωνίας ἢ ἀποδόσεις διαμελισμόν· ἡ δ' ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἦν ὅλως ἠπατημένη ὡς πρὸς τὰς διαθέσεις τῆς Εὐρώπης. Ἡ Α. Ἐξ. δράττεται τῆς εὐκαιρίας ταύτης, ὅπως ἀποκρούσῃ τοὺς ὑπαινιγμοὺς ὀργάνων τινῶν τοῦ τύπου, ἅτινα παρέστησαν ὡς διαμελισμὸν τὴν περὶ Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνας ἀπόφασιν. Ἀπ' ἐναντίας, ἡ ἀπόφασις ἐκείνη ἐλήφθη, ὅπως προληφθῇ ὁ διαμελισμός. Πολυάριθμα ἱστορικὰ προηγούμενα δικαιολογοῦσιν αὐτήν. Ἡ Βοσνία, ἐγκαταλειπομένη εἰς ἑαυτὴν ἄνευ στοιχείων ἀγαθῆς διοικήσεως, περικεκυκλωμένη ὑπὸ κρατῶν ἀνεξαρτήτων ἢ ἡμιανεξαρτήτων, ἤθελε καταστῇ ἐν βραχεῖ χρόνῳ θέατρον αἱματηρῶν σπαραγμῶν. Ἐν τοιαύτῃ θέσει πραγμάτων ἡ Μεγάλη Βρεττανία ἀπετάθη εἰς γεῖτον ἰσχυρὸν κράτος ἐνδιαφερόμενον εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, ἡ δ' Εὐρώπη συμφωνήσασα μετ' αὐτῆς ἀνέθηκε τῇ Αὐστροουγγαρίᾳ τὴν κατοχὴν καὶ διοίκησιν τῆς Βοσνίας. Ἡ Α. Ε. ἐνθυμίζει ὅτι τοιαύτη τις ἀποστολὴ εἰς γείτονας χώρας ἢ ἀλλαχοῦ ἀπενεμήθη καὶ ἄλλοτε τῇ Αὐστρίᾳ. Ἡ πρωτοβουλία λοιπὸν τῆς Ἀγγλίας οὐδόλως ἀποδεικνύει αὐτὴν εὐνοοῦσαν τὸ σχέδιον τοῦ διαμελισμοῦ.

Ἐπανερχόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Λόρδος Βηκονσφίλδ, παρατηρεῖ ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ ἔχῃ ἀμφιβολίας περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς χώρας ταύτης, τὰ δὲ κράτη ὅπως καὶ οἱ ἔχοντες μέλλον ἰδιῶται δύνανται νὰ περιμείνωσιν. Ἐν τούτοις ὅμως πιστεύει ὅτι ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Τουρκία θέλουσι προβῇ εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν συνόρων αὐτῶν, καὶ ὡς ἐκ τούτου θέλει ἐκλείψει μία ἔτι ἀφορμὴ ἐρίδων καὶ παγιωθῇ ἡ εἰρήνη. Ἡ Α. Ε. δὲν κρίνει πρόσφορον νὰ συστή-

ση πρὸς τοῦτο τὴν χρῆσιν ἐκβιαστικῶν μέτρων. Κατὰ τὴν γνώμην του ὁ Σουλτάνος ὁ τοσαύτας ὑποστὰς δυστυχίας εἶναι ἄξιος συμπαθείας, οὐχ ἧττον ὅμως νομίζει ὅτι δὲν πρέπει νὰ παραμεληθῇ ἡ εὐκαιρία αὕτη ὅπως ἐκφρασθῇ *κατ' ἀποφασιστικώτατον τρόπον* (in a very decided manner) ὅτι ἡ ἐπανόρθωσις τῶν ὁρίων εἶναι ἔργον ἔμφρονος πολιτικῆς καὶ ὠφέλιμον εἰς ἀμφότερα τὰ κράτη. Ὁ Λόρδος Βηκονσφιλδ θεωρεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Βαδιγγτῶνος προταθεῖσαν γραμμὴν ὡς δεκτικὴν ἀμφισβητήσεως, ἐπειδὴ ὅμως εἶναι πρὸ πάντων ἐπιθυμητὴ ἡ ὁμοφωνία, θέλει ἀποσύρει πᾶσαν ἔνστασιν ἂν συμφωνήσωσιν αἱ λοιπαὶ Δυνάμεις. Ὁ πληρεξούσιος τῆς Ἀγγλίας καταλήγει ἐκφράζων τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ δικαία λύσις τοῦ ζητήματος τῶν ὁρίων θέλει γίνει δεκτὴ παρὰ τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ **Πρίγκιψ Γορτσακῶφ** παρατηρεῖ ὅτι κατ' ἀρχὴν δὲν βλέπει ἀξίαν τινὰ λόγου διαφορὰν μεταξὺ τῆς γαλλικῆς προτάσεως καὶ τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ πρώτου Πληρεξουσίου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ἀφοῦ ὁ Λόρδος Βηκονσφιλδ ἀναγνωρίζει ὅπως καὶ ὁ κ. Βαδιγγτὼν ὅτι ὑπάρχει ἐπείγουσα ἀνάγκη συνεννοήσεως πρὸς βελτίωσιν τῶν ὁρίων τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Ἐξαιρέσει ἐδαφικῶν τινων λεπτομερειῶν ἡ ἀρχικὴ ἰδέα εἶναι ἡ αὐτή, καὶ ταύτην παραδέχεται ὁ πρῶτος Πληρεξούσιος τῆς Ῥωσσίας.

Ὁ **Κόμης Σουβαλῶφ** ἐπιθυμεῖ νὰ ὑποβάλῃ παρατήρησιν περὶ ἰσχυρισμοῦ τινος τῆς εὐγλώττου ἀγορεύσεως τοῦ Λόρδου Βηκονσφιλδ. Ὁ Πρίγκιψ Γορτσακῶφ διετύπωσεν ἐν προηγουμένῃ συνεδριάσει τὴν συμπάθειαν τῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸν ἑλληνικὸν λαόν, εὔχεται δὲ καὶ ὑπὲρ τῶν ἀγαθῶν σχέσεων τῶν Ἑλλήνων καὶ Ὀθωμανῶν. Ἀλλ' ὁ Λόρδος Βηκονσφιλδ ἀπεφάνθη ὅτι ἡ ἑλληνοτουρκικὴ συνεννόησις εἶναι ἀναγκαία ἵνα ἐμποδίσῃ ἄλλην τινα ἐθνικότητα προκαλέσασαν τὴν συγκρότησιν τοῦ Συνεδρίου, ἤτοι τὴν Σλαβικήν, ἀπὸ τοῦ νὰ ταράξῃ τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης. Ὁ Κόμης Σουβαλῶφ δὲν δύναται νὰ συμμερισθῇ τὴν ἰδέαν ταύτην, βέβαιος ὢν ὅτι οἱ Σλάβοι δὲν θέλουσι ταράξει εἰς τὸ ἑξῆς τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης, ἅμα λάβωσι παρὰ ταύτης θεσμοὺς ἀσφαλίζοντας τὴν ζωήν, τὴν περιουσίαν καὶ τὴν εὐημερίαν αὐτῶν. Ἡ Α. Ε. θεωρεῖ ὡς ἐχέγγυον τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης τὴν τοιαύτην νέαν κατάστασιν καὶ οὐχὶ τὴν ἕνωσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τούρκων ἐπὶ βλάβῃ τῶν Σλάβων.

Ὑποβληθείσης εἰς ψηφοφορίαν τῆς προτάσεως τῶν Γάλλων καὶ Ἰταλῶν Πληρεξουσίων ὁ *Καραθεοδωρῆς Πασᾶς* ἐκθέτει ὅτι δὲν ἔχει γνῶσιν περὶ συναινέσεως τῆς Κυβερνήσεως αὐτοῦ εἰς προτάσεις ἐπανορθώσεως ὁρίων γενομένας αὐτῇ προηγουμένως καὶ ὡς ἐκ τούτου νομίζει καθῆκόν του νὰ ἐπιφυλάξῃ τὴν γνώμην τῆς Υ. Πύλης.

Ὁ **Πρόεδρος** φρονεῖ ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ οἱ Ὀθωμανοὶ Πληρεξούσιοι δικαιοῦνται νὰ ἐπέχωσι, περιμένοντες νέας ὁδηγίας, εἶτα δὲ πιστοποιεῖ ὅτι πᾶσαι αἱ Δυνάμεις, πλὴν τῆς ἐπιφυλαχθείσης Υ. Πύλης, παρεδέχθησαν ὁμοφώνως τὴν πρότασιν.

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΙΑ'.

(Κυανῆς Βίβλου σελ. 205).

(Ἀπόσπασμα)

.... Ὁ **Κόμης Σουβαλῶφ** παρατηρεῖ ὅτι περί τινων διαμερισμάτων ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ, περὶ ὧν δὲν ἐπρονόησεν ἰδίως τὸ Συνέδριον, δὲν ἐλήφθη οὐδὲν ῥητὸν μέτρον πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ Συνθήκη τοῦ Ἁγ. Στεφάνου δημιουργήσασα μεγάλην Βουλγαρίαν δὲν ἀπέβλεπε διὰ τοῦ ΙΕ' αὐτῆς ἄρθρου εἰμὴ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας καὶ ἄλλα διαφυγόντα τυχὸν τὴν προσοχὴν διαμερίσματα. Ἡ κατάστασις ὅμως μετεβλήθη διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν ὁρίων τῆς Ῥωμυλίας, ἐξ οὗ μένει μετέωρος ἡ τύχη πολλῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν, μὴ δυναμένων νὰ μετάσχωσι οὔτε τῶν μεταῤῥυθμίσεων αἵτινες πρόκειται νὰ εἰσαχθῶσιν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ῥωμυλίᾳ, οὔτε τῶν παρεχομένων εἰς τὰς *Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας* (1) διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγ. Στεφάνου. Ἀφοῦ δὲ ἡ τύχη τῶν ἐν Ἀνατολῇ χριστιανῶν εἶναι τὸ μέγιστον μέλημα τοῦ Συνεδρίου καὶ τῆς Εὐρώπης, ἡ Ἐξοχότης Αὐτοῦ ἐλπίζει ὅτι αἱ διατάξεις τοῦ ΙΕ' ἄρθρου θέλουσιν ἐπεκταθῇ ἐπὶ πάντων τῶν πληθυσμῶν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου, περὶ ὧν δὲν συνεφωνήθη ἰδιαίτερος ὀργανισμός.

Ὁ **Πρίγκιψ Βισμάρκ** φρονεῖ ὅτι τὸ Συνέδριον ἐννοεῖ τὴν ἐπέκτασιν κατ' ἀρχὴν τοῦ ΙΕ' ἄρθρου πανταχοῦ τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, νομίζει δὲ ὅτι, χρείας τυχούσης, αἱ λεπτομέρειαι δύ-

(1) Διὰ τῆς φράσεως ταύτης ζητεῖ ὁ ῥῶσσος ἀντιπρόσωπος νὰ ἀρνηθῇ σιωπηρῶς καὶ ὑπούλως τὴν Ἑλληνικὴν ἐθνικότητα τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, ἣν ἀνεκήρυξεν ὁ Λόρδος Σαλισβουρῆς, καὶ νὰ περιορίσῃ τὸν Ἑλληνισμὸν ἐν Ἠπειροθεσσαλίᾳ καὶ Κρήτῃ.

νανται νὰ κανονισθῶσι κατὰ μέλλουσαν διπλωματικὴν συνέλευσιν.

Ὁ **Κόμης Σουβαλὼφ** χαίρει βλέπων ἐπιβεβαιούμενον ὅτι αἱ διατάξεις τοῦ ΙΕ' ἄρθρου ἐφαρμόζονται εἰς πάντα τὰ διαμερίσματα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, περὶ ὧν δὲν ἐλήφθη ἰδιαιτέρα πρόνοια.

Ὁ **Κόμης Ἀνδράσσης** συμφωνεῖ μετὰ τῶν Ῥώσσων πληρεξουσίων περὶ τῆς ἀνάγκης νὰ βελτιωθῇ ἡ τύχη τῶν χριστιανῶν, δὲν πιστεύει ὅμως ὅτι τὸ καταλληλότατον πρὸς τοῦτο μέσον εἶναι τὰ ἐκ τῶν προτέρων ἕτοιμα συντάγματα. Ἔργον τῆς διπλωματίας εἶναι νὰ περιορίζεται θέτουσα γενικὰς βάσεις καὶ ν' ἀπέχῃ ἀπὸ λεπτομερειῶν, αἵτινες ἀποβαίνουσι πολλάκις ἐπικίνδυνοι εἰς τοὺς λαούς.

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΙΗ'.

(Κυανῆς Βίβλου σελ. 262).

(Ἀπόσπασμα)

Τὸ ἄρθρον τὸ ἀποβλέπον τὸν ἐκπονηθησόμενον ὀργανισμὸν ὑπὲρ τῶν ἐπαρχιῶν, αἵτινες μένουσιν ὑπὸ τὴν ἄμεσον κυριαρχίαν τῆς Πύλης, καθίσταται ἀντικείμενον συζητήσεως μεταξὺ τοῦ Λόρδου Σαλισβουρῆ, Καραθεοδωρῆ Πασᾶ καὶ κ. Δεσπρὲζ, ὡς καὶ ὁ βαθμὸς τῆς ὁμοιότητος τοῦ ὀργανισμοῦ τούτου πρὸς τὸν ἤδη ἰσχύοντα ἐν Κρήτῃ. Ἐκ τῆς συζητήσεως προκύπτει ὅτι ἡ ἀναλογία αὕτη δὲν θέλει ἐκτείνεσθαι καὶ εἰς τὸ φορολογικὸν σύστημα, εἰς δὲ τὸ ἀρχικὸν ἄρθρον θέλουσι προστεθῆ κατὰ πρότασιν τῆς ἐπὶ τῆς συντάξεως ἐπιτροπῆς αἱ ἀκόλουθοι λέξεις, « πλὴν τῶν ἀσυδοσιῶν, αἵτινες παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Κρήτην ».

Ἡ σχετικὴ πρὸς τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων παράγραφος, ἐν περιπτώσει διαφωνίας μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος περὶ τῆς ὑποδειχθείσης ὑπὸ τοῦ ΙΓ' Πρωτοκόλλου διαῤῥυθμίσεως τῶν συνόρων παρέχει ἀφορμὴν εἰς τὸν Καραθεοδωρῆ Πασᾶ νὰ ζητήσῃ ἀναβολὴν, μέχρις οὗ λάβῃ τὰς περιμενομένας τὴν ἐπιοῦσαν ὁδηγίας τῆς Πύλης.

Ὁ *Πρόεδρος* ἀπαντᾷ ὅτι ἡ ῥηθεῖσα παράγραφος ἐκφράζει εὐχὴν τοῦ Συνεδρίου καὶ οὐχὶ ἀπόφασιν αὐτοῦ δεομένην τῆς συναινέσεως τῆς Πύλης. Αἱ Δυνάμεις περιωρίσθησαν νὰ ἐκφράσωσι τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν ὑπὲρ εὐοδώσεως τῶν διαπραγματεύσεων. Περὶ τούτου δὲ ἡ Πύλη δὲν πρόκειται οὔτε νὰ γνωμοδοτήσῃ οὔτε *νὰ λάβῃ ἀπόφασιν τινα ἐν τῷ Συνεδρίῳ.*

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΙΘ'.

(Κυανῆς Βίβλου σελ. 273).

(Ἀπόσπασμα)

Ὁ **Καραθεοδωρῆς Πασᾶς** ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἀποβλέπον τὴν διαῤῥύθμισιν τῶν ἑλληνικῶν συνόρων καὶ τὴν ἐνδεχομένην μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων ΚΔ' ἄρθρον, ἐκθέτει ὅτι ἡ Πύλη, ἡ μὴ συναινέσασα εἰς τὴν πρότασιν τῆς τοιαύτης ἐπανορθώσεως συνόρων, ἐπιφυλάττεται νὰ παραστήσῃ εἰς τὰς ὑπογραψάσας Δυνάμεις τὴν ἀληθῆ θέσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος, ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ Α. Ε. ζητεῖ νὰ ἀντικατασταθῇ ἡ ἔκφρασις *médiation* διὰ τῆς *bons offices*.

Ὁ κ. **Δεσπρὲζ** παρατηρεῖ ὅτι ἡ λέξις *μεσολάβησις* δεκτὴ γενομένη ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῆς Συντάξεως Ἐπιτροπῆς ἐνεγράφη ἤδη ἐν τῷ ΙΓ' πρωτοκόλλῳ.

Ὁ **Κόμης Δελωναὶ** παρατηρεῖ ὅτι ἡ παρὰ τοῦ κ. Καραθεοδωρῆ αἰτουμένη ἀντικατάστασις ἤθελε μειώσει τὴν σημασίαν καὶ τὰς συνεπείας (portée) τῆς προτάσεως τῶν Ἰταλῶν καὶ Γάλλων Πληρεξουσίων καὶ τῆς ληφθείσης ὑπὸ τῆς ὑψηλῆς ὁμηγύρεως *ἀποφάσεως*.

Ὁ **Πρόεδρος** παρατηρεῖ ὅτι τὸ ἄρθρον τοῦτο ὀλίγον ἐνδιαφέρει τοὺς Ὀθωμανοὺς Πληρεξουσίους, ἀφοῦ πρόκειται ἐν αὐτῷ περὶ μόνων τῶν προθέσεων τῶν ἓξ Δυνάμεων, αἵτινες ἔσονται πάντοτε ἐλεύθεραι νὰ συνεννοηθῶσι μεταξὺ αὐτῶν περὶ τούτου ἄνευ τῆς Τουρκίας.

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΤΑ ΠΕΡΙ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΝ ΤΑΙΣ ΑΓΓΛΙΚΑΙΣ ΒΟΥΛΑΙΣ

ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ

ΕΝ ΤΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΛΟΡΔΩΝ.

Λόρδος Βηκονσφίλδ. « Ὑπάρχει καὶ ἕτερον ζήτημα διὰ τοῦ ὁποίου εἰμὶ ἠναγκασμένος, Μυλόρδοι, ν' ἀπασχολήσω ὑμᾶς, εἶναι δὲ τοῦτο τὸ ἑλληνικόν. Βαρεῖα ἐπεῤῥίφθη μομφὴ κατὰ τοῦ Συνεδρίου, πρὸ πάντων ὅμως κατὰ τῶν ἄγγλων πληρεξουσίων, ὡς μὴ προνοησάντων ἐπαρκῶς περὶ τῶν συμφερόντων καὶ τῶν πόθων τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' ἐλπίζω ὅτι μετὰ ὥριμον σκέψιν θέλετε εὕρει καὶ τὴν κατηγορίαν ταύτην οὐχ ἧττον τῶν λοιπῶν ἀβάσιμον. Πρώτη ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῆς ν' ἀκουσθῇ ἐν τῷ Συνεδρίῳ καὶ ἡ φωνὴ τῆς Ἑλλάδος. Συγχρόνως ὅμως εἰδοποίει ἐμπιστευτικῶς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὅτι ἡ τοιαύτη ἐπιθυμία δὲν ἔπρεπε κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ἐκληφθῇ ὡς συνεπάγουσα οἱανδήποτε ὑπόσχεσιν ἐδαφικῆς αὐξήσεως. Τοῦτο εἴπομεν ῥητῶς καὶ ἐπανειλημμένως τῇ Ἑλλάδι. Οἱ ἐκτὸς τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου Ἕλληνες συνιστῶσι σπουδαῖον στοιχεῖον τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ τὰ συμφέροντα αὐτῶν ἀποτελοῦσι ζήτημα ἄξιον συντόνου μελέτης. Ἓν τῶν μεγίστων ἀδικημάτων τῆς δημιουργηθείσης διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἀπεράντου Βουλγαρίας ἦτο, ὅτι ἀπεῤῥόφα καὶ ἔμελλε μετ' ὀλίγον νὰ ἐξαλείψῃ ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς ἱκανὸν ἀριθμὸν Ἑλλήνων. Ἐν τῷ Συνεδρίῳ οἱ Ἕλληνες ἔτυχον ἀκροάσεως καὶ ἔσχον συνηγόρους ἄνδρας ἱκανοὺς καὶ εὐγλώττους. Ὑποβάλλοντες ὅμως τὰ αἰτήματα αὐτῶν ἐφαίνοντο λησμονήσαντες πρὸς ποῖον σκοπὸν συνῆλθε τὸ Συνέδριον καὶ τίνα προὐτίθετο ἔργα. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος κατείχοντο προφανῶς ὑπὸ τῆς καλουμένης ὑπ' αὐτῶν *μεγάλης ἰδέας*, τῆς ὁποίας τὰ ὅρια φθάνουσιν, ὡς γνωρίζετε Μυλόρδοι, μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. (Ἀκούσατε! Ἀκούσατε! καὶ γέλωτες). Ἐν τούτοις ἐδήλωσαν πρὸ τοῦ Συνεδρίου, καίτοι ὀλίγας ἔχοντες ἐλπίδας νὰ εἰσακουσθῶσιν, ὅτι ἔστεργον ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ λάβωσιν ὡς σταθμὸν τὴν Ἤπειρον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Κρήτην. Ἐκ τούτων ἐπείσθη ἀμέσως τὸ Συνέδριον ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι παρενόησαν ἐντελῶς τὸν σκοπὸν τῶν ἀγώνων αὐτοῦ, συνελθόντος οὐχὶ ἵνα διανείμῃ τὸ κράτος τοῦ Σουλτάνου καὶ δώσῃ αὐτοῖς τὴν ἀνάλογον μερίδα Τουρκίας, ἀλλ' ἀπεναντίας ἵνα ἀνιδρύσῃ τὴν κυριαρχίαν τῆς Πύλης ἐπὶ λογικῶν βάσεων, ἵνα συγκεντρώσῃ καὶ συμπυκνώσῃ τὰς δυνάμεις αὐτῆς, καὶ πλὴν τούτου ἵνα ὠφεληθῇ τῆς εὐκαιρίας, ὅπως βελτιώσῃ τὴν τύχην τῶν ὑπηκόων αὐτῆς, ὅπερ καὶ κατώρθωσεν. (Ἐπευφημίαι). Πιστεύω λοιπὸν ὅτι, ἀφοῦ ἐξέθεσα ὑμῖν τὸ μέγεθος τῆς ἀπάτης τῆς Ἑλλάδος, θέλετε ὁμολογήσει, Μυλόρδοι, ὅτι ἡ ἕνεκα τῆς χώρας ταύτης ἐπίθεσις κατὰ τῆς Συνόδου εἶναι ὅλως ἀναίτιος. Ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης ἠκολούθησε πάντοτε πολιτικὴν εἰρηνεύσεως. Πρὸ τῆς συγκροτήσεως τοῦ Συνεδρίου, φρονοῦντες ὅτι παρίστατο εὐκαιρία νὰ εὐεργετήσωμεν σπουδαίως τὴν Ἑλλάδα, χωρὶς νὰ παρεκτραπῶμεν εἰς ἀπόπειραν διανομῆς τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἐπεστήσαμεν τὴν προσοχὴν τῆς Πύλης ἐπὶ τοῦ ὀχληροῦ ζητήματος τῆς ἐπανορθώσεως τῶν ὁρίων τῶν δύο γειτόνων. Τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος ἐχαράχθησαν ἀνέκαθεν ἀκαταλλήλως, καθιστῶντα δύσκολον τὴν καταστολὴν τῆς μαστιζούσης ἀμφότερα τὰ κράτη λῃστείας καὶ καθημερινὰς παρέχοντα ἀφορμὰς ἀμοιβαίας δυσαρεσκείας. Καθ' ἣν λοιπὸν ὥραν ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ χώραν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ μετακίνησίς τις τῶν ὁρίων, καὶ σπουδαία μάλιστα μετακίνησις, ἐνομίσαμεν ὅτι ἐπέστη ἡ κατάλληλος ὥρα ἵνα ὑποβάλῃ καὶ ἡ Ἑλλὰς τὴν περὶ τούτου αἴτησιν αὐτῆς, ἣν ἤμεθα ἕτοιμοι νὰ ὑποστηρίξωμεν

προτρέποντες τὴν Πύλην νὰ στέρξῃ γενναίαν διαῤῥύθμισιν τῶν συνόρων. Πρέπει δὲ νὰ εἴπω ὅτι ἡ ὑποδοχή, ἧς ἔτυχε παρὰ τῆς Πύλης ἡ συμβουλὴ ἡμῶν αὕτη ὑπῆρξεν ἐνθαῤῥυντικωτάτη. Ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης, πιθανῶς δὲ καὶ αἱ προκάτοχοι αὐτῆς, ἐπέμενον παριστῶσαι εἰς τὰ γειτονεύοντα κράτη, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ πλεονεκτήματα ἐγκαρδίου συνεννοήσεως, δι' ἧς καὶ μόνης ἦτο δυνατὴ ἡ ἀντίστασις εἰς τὴν κατακλύσασαν τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου καὶ πρόξενον γενομένην τοῦ τελευταίου πολέμου σλαβικὴν ἐπιῤῥοήν. Πολλὰς προελάβομεν ῥήξεις μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν καὶ πολλὰ ἐλάβομεν παρ' ἀμφοτέρων διὰ τὰς φιλικὰς ἡμῶν ἐκδουλεύσεις εὐχαριστήρια. Ὡς ἐκ τούτων πάντων ἡ θέσις ἡμῶν ἦτο ἀρίστη πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ παρούσῃ κρίσει. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἦτο δύσκολον νὰ ἱκανοποιήσωμεν κράτος ὀρεγόμενον ὡς πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ στέργον νὰ δεχθῇ ὡς πρόσκαιρον μόνον σταθμὸν τὴν Κρήτην, δυσχερέστατον δὲ ἀπέβαινε νὰ τύχωμεν ὑπὲρ τοιούτων ἀξιώσεων τῆς συγκαταθέσεως τῆς Πύλης, καίτοι ἄλλως διατεθειμένης εἰς ἐλευθεριότητα περὶ τὴν διαῤῥύθμισιν τῶν ὁρίων. Οὐχ ἧττον ὁ εὐγενής μου φίλος ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς κατέβαλε πᾶσαν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος προσπάθειαν, ἧς τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε σπουδαία αὔξησις τῶν ὁρίων καὶ τῶν πόρων αὐτῆς. Ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἀντιπροσώποις τῆς Ἑλλάδος δὲν εὕρομεν τὴν ἀνταπόδοσιν συμπαθείας, ἣν ηὐχόμεθα νὰ τύχωμεν παρ' αὐτῶν. Οἱ ὀφθαλμοί των ἦσαν ἐστραμμένοι ἀλλαχοῦ(¹). Ἀλλὰ καίτοι ἦτο ἀδύνατον ἡμῖν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς ἀλλοκότους καὶ ἀστηρίκτους (extravagant and inconsistent) ἀπαιτήσεις τῆς Ἑλλάδος, τὰς ὑπερβαινούσας τὸν κύκλον τῶν καθηκόντων τῆς Συνόδου, ὑπεδείξαμεν οὐχ ἧττον, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῆς Συνθήκης ἢ τοὐλάχιστον ἐκ τοῦ Πρωτοκόλλου, τὴν ἐπιθυμητὴν διαῤῥύθμισιν συνόρων, ἐξ ἧς ἤθελε προκύψει ἱκανὴ ἐνίσχυσις τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τούτων προκύπτει ὅτι ὑπ' οὐδεμίαν ἔποψιν παρηγκωνίσαμεν τὴν Ἑλλάδα, χώραν ἐφελκύσασαν τὴν συμπάθειαν ὅλων τῶν Δυνάμεων. Ἡ Ἑλλὰς εἶναι τόπος ἔχων μέλλον ἐνώπιον αὐτοῦ, ὅπερ δὲν δύναται νὰ ῥηθῇ περὶ παντὸς ἔθνους· ἂν δέ μοι ἐπετρέπετο νὰ δώσω αὐτῇ συμβουλήν, ἤθελον εἰπεῖ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς εἰς πᾶν ἄτομον ἔχον μέλλον, « Μάθε νὰ περιμένῃς ».

Κόμης Ῥόσβερης. Τὴν 8 Ἰουνίου ὁ διευθύνων τὸ ὑπουργεῖον κ. Κρὸς ἀπέστειλεν εἰς τοὺς ἐν τῷ Συνεδρίῳ πληρεξουσίους τῆς Ἀνάσσης τηλεγράφημα, δι' οὗ συνίστα αὐτοῖς θερμῶς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' οὗτοι φθάσαντες εἰς Βερολῖνον ἐγκατέλιπον τὸ Κάρς, τὸ Ἀρδαχάν, τὸ Βατοὺμ καὶ τὴν Ἑλλάδα. Πλεῖστοι Ἄγγλοι βλέπουσι βεβαίως μετ' ἀγανακτήσεως καὶ ἀδημονίας τὸ καθῆκον τῆς ἐν τῷ Συνεδρίῳ ὑπερασπίσεως τῆς Ἑλλάδος ἐγκαταλειφθὲν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἦτο ἐκ τῶν ὑποτιθεμένων ὅτι ἑλκύουσι τὰς συμπαθείας ἡμῶν κατὰ τοὺς προγενεστέρους μάλιστα λόγους τοῦ εὐγενοῦς Μαρκησίου (Σαλισβουρῆ)· ἀλλ' ἐν τούτοις ἐγκατελείφθη εἰς τὴν φορὰν ἰδιαιτέρων συνδιαλέξεων, καὶ ἐκ τοῦ κύκλου τούτου οὐδέποτε ἐξῆλθε. Πῶς ἐξηγεῖται τοῦτο καὶ διατί ἐγκατέλιπεν ἡ Ἀγγλία τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς προνόμιον τῆς ὑποστηρίξεως τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἄλλων ἀσθενῶν ἐθνικοτήτων; Πρέπει ἆρά γε νὰ στηρίξωμεν τὴν ἐξήγησιν καὶ τῆς παραδόξου ταύτης συμπεριφορᾶς εἰς ἔγγραφα ἀναγκαῖα πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἡμετέρων πληροφοριῶν; Ἡ Ἀγγλία μέχρι τοῦδε διεκρίνετο ἐνδόξως μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐθνῶν διὰ τὰς συμπαθείας αὐτῆς πρὸς τὰ ἀσθενῆ ἔθνη καὶ τὴν ὑποστήριξιν αὐτῶν κατὰ τῆς καταπιέσεως, διὰ τὴν εὐθύτητα τῆς διαγωγῆς, τὴν εἰλικρίνειαν εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις καὶ πρὸ πάντων διὰ τὸ ἄμεσον καὶ τὸ ἀνελλιπὲς τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἐλέγχου τῆς Κυβερνήσεως. Ἀλλὰ σήμερον ὁ ἔλεγχος οὗτος καθίσταται τοὐλάχιστον προβληματικός, αἱ δὲ ἀνωτέρω ἀρεταὶ φαίνονται καὶ αὗται ἐκλιποῦσαι.

Μαρκήσιος Σαλισβουρῆς. Πρέπει νὰ εἴπω ἤδη ὀλίγας λέξεις καὶ περὶ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ λόγοι τοῦ προλαλήσαντος εὐγενοῦς Κόμητος μίαν μόνην ἐπιδέχονται ἐξήγησιν, ὅτι δὲν ἀνέγνωσε τὸ πρωτόκολλον. Ἐν πρώτοις εἶπεν ὅτι ὑπεσχέθημεν τῇ Ἑλλάδι ἐδαφικὴν αὔξησιν, ἂν ἀφίστατο τοῦ πολέμου. Ἀλλὰ καθ' ὅσον γνωρίζω, οὐδεμία οὐδέποτε τοιαύτη ὑπόσχεσις ἐξῆλθεν ἐκ τῶν χειλέων Ἄγγλου ὑπουργοῦ. Ἐγὼ αὐτός, ὅτε ἐγένετο χρῆσις τοιούτου τινὸς ἐπιχειρήματος, ἐπροκάλεσα τὸν Ἕλληνα ὑπουργὸν νὰ προσαγάγῃ τοιαύτην τινὰ ὑπόσχεσιν, οὗτος δὲ πληρέστατα ἀνεγνώρισε τὸ ἀνύπαρκτον τοιαύτης ὑποχρεώσεως τῆς Ἀγγλίας. Πλὴν τούτου ὁ εὐγενὴς Κόμης πληροφορεῖ ἡμᾶς ὅτι ἐστάλημεν εἰς Βερολῖνον μετὰ ὁδηγιῶν τοῦ κ. Κρὸς νὰ ὑπερασπίσωμεν τὰς αἰτήσεις

(¹) Τὴν ἀνωτέρω φράσιν προκαλέσασαν ἀμφισβητήσεις περὶ τῆς ἀκριβείας τῆς μεταφράσεως παραθέτομεν καὶ ἀγγλιστί: « We did not find on the part of the representatives of Greece that response or that sympathy which we should have desired. Their minds were in another quarter. »

τῶν Ἑλλήνων, οὓς ἐγκατελείψαμεν. Πολὺ ὅμως φοβοῦμαι ὅτι ὁ εὐγενὴς Κόμης ἀνέγνωσε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ κ. Κρὸς ὅσον καὶ τὸ πρωτόκολλον. (Γέλως). Ὁ κ. Κρὸς ἐνετείλατο μόνον ἡμῖν νὰ κατορθώσωμεν ὅπως τύχῃ ἀκροάσεως ἡ Ἑλλάς, ὅπερ καὶ ἐπράξαμεν, ἀφορῶντες οὐχὶ εἰς ἐδαφικὴν αὔξησιν, ἣν οὐδέποτε ἠγγυήθημεν, ἀλλὰ μόνον διότι ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς εἶναι ἡ *προστάτις* καὶ *ἀντιπρόσωπος* τῆς ὑπὸ τοὺς Τούρκους. Ἀλλὰ περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐπιθυμῶ νὰ εἴπω πολλά, διότι οἱ λόγοι εἶναι πολλάκις ἐπικίνδυνοι. Πᾶσα ἐνθάῤῥυνσις εἰς παράτολμον κίνημα δύναται κατὰ τὴν παροῦσαν ὥραν ν' ἀνανεώσῃ τὴν αἱματοχυσίαν καὶ νὰ περιαγάγῃ εἰς ἀνεπανόρθωτον ὄλεθρον κράτος πρὸς τὸ ὁποῖον πάντες ἡμεῖς εἰλικρινῶς συμπαθοῦμεν. (Ἀκούσατε! Ἀκούσατε!) Τοῦτο μόνον περιορίζομαι λοιπὸν νὰ εἴπω, ὅτι πρὸς τὸ συμφέρον τῆς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας εἰρήνης, (οὐδόλως ὅμως ἐμπνεόμενος ὑπὸ οἵας δήποτέ τινος τῶν ἀφῃρημένων ἐκείνων ἰδεῶν, αἵτινες δύνανται νὰ ἐπιφοιτήσωσιν εἰς τὴν διάνοιαν φιλοσοφοῦντος ἱστορικοῦ, ἀλλ' οὐδὲν ἔχουσι κοινὸν πρὸς τοὺς ἀκριβεῖς ὑπολογισμοὺς πολιτικοῦ ἀνδρὸς) πρὸς τὸ συμφέρον, λέγω, τῆς εἰρήνης καὶ τῶν φιλικῶν σχέσεων τῶν δύο ὁμόρων κρατῶν, ἐνομίσαμεν πάντοτε ὅτι ἔργον φρονήσεως ἤθελε πράξει ἡ Τουρκία συγκανεύουσα νὰ μεταῤῥυθμίσῃ σύνορα ἀπερισκέπτως χαραχθέντα. Περὶ τούτου ὡμιλήσαμεν πάντοτε τῇ Πύλῃ σαφέστατα. Ἡ ὁροθετικὴ γραμμή, ἣν ὁ κ. πληρεξούσιος τῆς Γαλλίας ἐπρότεινεν ἐν τῷ Συνεδρίῳ, εἶχεν ἤδη ὑποδειχθῇ ὑφ' ἡμῶν πρὸ ἑνὸς μηνός. (Ἀκούσατε! Ἀκούσατε!). Ὅλως ἄτοπος λοιπὸν εἶναι ἡ μομφὴ ὅτι ἐδείχθημεν ἀδιάφοροι πρὸς τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὸν ἰσχυρότερον γείτονά της. Ἀλλ' ἐνδομύχως ᾐσθανόμεθα τὸ ἐπιβαλλόμενον ἡμῖν καθῆκον ν' ἀποτρέψωμεν τὸν ἀσθενῆ ἀπὸ πάσης ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ, ἐκτὸς ἂν εἴχομεν ἀπόφασιν νὰ βοηθήσωμεν αὐτὸν οἱ ἴδιοι. (Ἀκούσατε!). Ἀλλ' οὐδὲν μέλος τοῦ Συνεδρίου εὑρέθη διατεθειμένον νὰ εἴπῃ: « Εἰμὶ ἕτοιμος νὰ βιάσω τὴν Πύλην εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν παραχώρησιν. » Ὡς ἐκ τούτου ἐνομίσαμεν ὅτι πρέπει νὰ περιορισθῶμεν λαλοῦντες μετριοπαθεστάτην γλῶσσαν καὶ νὰ ὑποσχεθῶμεν τὴν χρῆσιν εἰρηνικῆς μόνον μεσολαβήσεως, φοβούμενοι μὴ ἄλλως ποιοῦντες ἐνθαῤῥύνωμεν τὸ κράτος, ὑπὲρ οὗ εἰργαζόμεθα, εἰς παράβολον ἐπιχείρησιν δυναμένην ν' ἀπολήξῃ εἰς ἄφευκτον ὄλεθρον. Πιστεύω ὅτι ἀληθεῖς φίλοι τῆς Ἑλλάδος εἶναι οἱ συμβουλεύοντες νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πόρων καὶ τὴν αὔξησιν τῆς ἰσχύος αὐτῆς καὶ οὐχὶ ν' ἀποδυθῇ εἰς ἀγῶνα ἀνώτερον τῶν δυνάμεών της. (Ἐπευφημίαι).

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΛΟΡΔΟΥ ΒΗΚΟΝΣΦΙΛΔ

ΕΝ ΤΩ ΣΥΜΠΟΣΙΩ ΤΩΝ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ

Πολλοὶ ἐπέῤῥιψαν κατὰ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἀνάσσης τὴν μομφὴν ὅτι ἐγκατέλειψε καὶ ἐπρόδωκε τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτο, Μυλόρδοι καὶ κύριοι, εἶναι ζήτημα τὸ ὁποῖον δύναμαι, νομίζω, νὰ πραγματευθῶ ἐνταῦθα πολὺ ἁπλούστερον ἢ ἐν τῇ δημοσίᾳ συζητήσει. Ἡμεῖς ἐν παντὶ χρόνῳ, δημοσίᾳ τε καὶ ἐμπιστευτικῶς, ἐδώκαμεν εἴς τε τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος καὶ πάντας τοὺς δυναμένους νὰ ἐπηρεάσωσιν ὅπως δήποτε τὴν διαγωγὴν αὐτῆς, μίαν καὶ μόνην συμβουλήν, τὴν ἑξῆς: ν' ἀπέχῃ ἀπὸ πάσης ἀναμίξεως εἰς τὰς ταραχάς, αἵτινες ἠπείλουν τὴν Εὐρώπην ἀπὸ δύο ἐτῶν καὶ κατέληξαν εἰς καταστρεπτικὸν πόλεμον. Τὴν συμβουλὴν δὲ ταύτην ἐδώκαμεν βασιζόμενοι ἐπὶ λόγων, οἵτινες μοὶ φαίνονται ἀνεπίδεκτοι ἀμφισβητήσεως· καθότι ἂν μὲν ὑπέθετεν ἡ Ἑλλάς, ἐσφαλμένως καθ' ἡμᾶς, ὅτι ἐπίκειται ὁ διαμελισμὸς τοῦ τουρκικοῦ κράτους, αὕτη ἦτο ἠθικῶς, γεωγραφικῶς καὶ ἐθνογραφικῶς βεβαία νὰ λάβῃ σπουδαῖον μέρος τῆς διανεμητέας χώρας, ἀφοῦ ἀδύνατον εἶναι νὰ μεταβληθῇ ἡ ἐν τῇ Ἀνατολῇ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἄνευ εὐρείας ἱκανοποιήσεως τῶν πόθων τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες οὐδεμίαν εἶχον ἀνάγκην, ὅσον μεγάλοι καὶ ἂν ὑποτεθῶσιν οἱ πόθοι οὗτοι, ν' ἀσωτεύσωσι πρὸς τοῦτο τὸ αἷμα καὶ τὸ χρῆμά των· ἂν δέ, ὡς ὑπεθέτομεν ἡμεῖς, αἱ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις ἀνεγνώριζον ὅτι ἡ ὕπαρξις τῆς Τουρκίας ἦτο εἰσέτι ἀναγκαία πρὸς ἀποφυγὴν αἱματηρῶν καὶ ἀτελευτήτων συγκρούσεων, πάλιν καὶ τότε προφανὲς ἦτο ὅτι κατὰ τὴν ὥραν τῆς εἰρηνεύσεως τ' ἀποστατήσαντα ὑποτελῆ κράτη, ἅτινα ἐθυσίασαν τὸ ἄνθος τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν ἰσορροπίαν ἐπὶ ὁλοκλήρους γενεάς, ἤθελον ἀποζημιωθῆ πενιχρότατα, ἡ δὲ Ἑλλὰς ἤθελεν εὑρεθῆ εἰς κρείττονα θέσιν ἀκολουθήσασα τὰς συμβουλὰς τῆς Ἀγγλίας καὶ μὴ μετασχοῦσα ὀλεθρίου ἀγῶνος (ἐπευφημίαι). Ἐρωτῶ ἤδη ὑμᾶς, Λόρδοι μου καὶ κύριοι, ἂν τὰ γεγονότα δὲν ἐδικαίωσαν τὴν ὀρθότητα τῆς τοιαύτης γνώμης; (Ἐπευφημίαι). Κατὰ τὴν παροῦσαν ὥραν ἡ Ἑλλάς, ἥτις εὐτυχῶς δι' ἑαυτὴν ἔμεινεν ἥσυχος, καίτοι φεισθεῖσα τοῦ αἵματος καὶ

τῶν πόρων τῶν τέκνων της, ἀπολαμβάνει διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἐδαφικὴν αὔξησιν μείζονα τῆς ἀπονεμηθείσης εἰς πᾶν ἄλλο τῶν κρατῶν, ἅτινα προσήνεγκον αἷμα καὶ χρυσὸν εἰς τὸν λήξαντα φοβερὸν ἀγῶνα (ἐπευφημίαι). Εἰς τοῦτο ἐπιθυμῶ ν' ἀπαντήσωσιν οἱ κατηγοροῦντες ἡμᾶς ὅτι ἠπατήσαμεν τὴν Ἑλλάδα. Ἡ πρὸς αὐτὴν συμβουλὴ ἡμῶν ἦτο ἡ ἀρίστη, πιστεύομεν δ' ὅτι ἂν ἐξακολουθήσῃ συμμορφουμένη τῇ συμβουλῇ ταύτῃ μετὰ διακρίσεως καὶ μετριοπαθείας, δὲν θέλει χάσει τὴν εὐκαιρίαν, ἣν ἠσφαλίσαμεν αὐτῇ, ἵνα δρέψῃ τοὺς ἐφικτοὺς καρποὺς (ἐπευφημίαι). Μίαν ἔτι παρατήρησιν ἔχω νὰ ὑποβάλω περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ὅπερ θέλει ἀπασχολήσει προσεχῶς πολλοὺς τῶν ἐνταῦθα ἀκροατῶν μου. Ἐῤῥέθη παρὰ πολλῶν ὅτι ἐγκατελείψαμεν καὶ ἐπροδώκαμεν τὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐζητήσαμεν νὰ τύχῃ ἀκροάσεως ἐν τῷ Συνεδρίῳ. Ἀλλὰ τοῦτο ἐζητήσαμεν, διότι ὑπήρξαμεν ἀείποτε γνώμης ὅτι ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἥτις δὲν περιλαμβάνει μόνους τοὺς ὑπηκόους τοῦ βασιλέως Γεωργίου, ἔγκειται ἡ σπουδαιοτέρα ἐλπὶς νὰ βελτιωθῇ ἡ ἐν τῇ κυβερνωμένῃ ὑπὸ τῶν Τούρκων χώρᾳ κοινωνικὴ κατάστασις, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἐφαίνετο ἡμῖν λυσιτελὲς ν' ἀντιπροσωπευθῇ ἡ φυλὴ τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τῆς μερίδος αὐτῶν, ἥτις ἔχει ἤδη ἀνεξάρτητον πολιτικὴν ὕπαρξιν. Ὁ δ' εὐγενὴς φίλος μου (ὁ Σαλισβουρῆς) οὐδέποτε ἔπαυσε ἀγωνιζόμενος, πρέπει νὰ ἐνθυμίσω ὑμῖν τοῦτο καὶ πάλιν, ὅπως ἐπιτύχῃ διευθέτησιν τοῦ ζητήματος τῶν ἀπαιτήσεων τῶν Ἑλλήνων παρὰ τῆς Υ. Πύλης ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν τῶν πόθων αὐτῶν, ἱκανοποιοῦσαν τὰ συμφέροντα τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. (Ἐπευφημίαι). Αἱ προσπάθειαι τοῦ λόρδου Σαλισβουρῆ, δὲν ἀπέβησαν ἄκαρποι, ἡ δὲ πρότασις αὐτοῦ περὶ διευθετήσεως τῶν ἑλληνικῶν συνόρων, ἱκανοποιοῦσα παντὸς εὐαισθήτου καὶ μετριοπαθοῦς ἀνθρώπου τὰς ἀπαιτήσεις, ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου καὶ ἀπόκειται ἤδη εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὴν μετὰ φρονήσεως καὶ μετριοπαθείας. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ὑποβάλω ὑμῖν παρατήρησιν, σχετιζομένην πρὸς τὸ ὅλον ἀνατολικὸν ζήτημα, ἀναφέρεται δὲ αὕτη εἰς τὸν προσωπικὸν χαρακτῆρα τοῦ παρόντος Σουλτάνου. Οὗτος εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀναβάσεώς του εἰς τὸν θρόνον ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν του ἐν πνεύματι φιλίας καὶ συνδιαλλαγῆς, κάλλιστα κατανοήσας ὅτι ἐν μόνῃ τῇ συμπνοίᾳ τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων δύναται ν' ἀνευρεθῇ τὸ πρόχωμα κατὰ τοῦ κατακλύζοντος ὁλόκληρον τὴν αὐτοκρατορίαν αὐτοῦ σλαβικοῦ μονοπωλίου. Ὡς ἐκ τούτου ὑπῆρχε παρ' αὐτῷ πλήρης προθυμία ν' ἀκροασθῇ εὐμενῶς τὰς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἡμετέρας προτάσεις, ὡς καὶ τῷ ὄντι ἔπραξε. Ἡ θέσις τοῦ ἡγεμόνος τούτου πρὸς οὐδεμίαν ἄλλην ἐν τῇ ἱστορίᾳ δύναται ν' ἀφομοιωθῇ. Ὁ εἷς τῶν προβασιλευσάντων ἀδελφῶν του ἀπέθανεν αὐτόχειρ· ὁ ἄμεσος αὐτοῦ προκάτοχος ὑπέστη συμφορὰν χείρονα καὶ τοιούτου θανάτου· τὴν ἐπιοῦσαν τῆς στέψεως αὐτοῦ οἱ ὑπουργοί του δολοφονοῦνται καὶ συνωμοσία ὑφαίνεται ἐν τῷ περιβόλῳ τῶν ἀνακτόρων· εὐθὺς ἔπειτα μανθάνει ὅτι ὁ ἐχθρὸς εἰσέβαλεν εἰς τὰ κράτη του, κατετρόπωσε τὸν ἀναντιῤῥήτως ἀνδρεῖον στρατόν του καὶ κατεσκήνωσε πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πρωτευούσης. Ἀλλ' ἐν τούτοις καθ' ἅπασαν τὴν φοβερὰν ταύτην περίοδον οὐδέποτε ἔπαυσεν ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἐκφράζων, νομίζω δὲ καὶ αἰσθανόμενος, τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συνδέσῃ φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος, ὅστις οὔτε τύραννος εἶναι, οὔτε ἀκόλαστος, οὔτε θρησκομανής, οὔτε διεφθαρμένος, ἐξακολουθεῖ ἐμμένων εἰς τὰς τοιαύτας ἰδέας. Ὅτε ὁ εὐγενής μου φίλος, καίτοι οὐδόλως ἐνθαῤῥυνόμενος, πρέπει νὰ τὸ εἴπω, ὑπὸ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν Ἑλλήνων, ἐξηκολούθει ἐν τούτοις νὰ ἐργάζεται ὑπὲρ αὐτῶν προσπαθῶν νὰ λύσῃ πρακτικῶς τὸ ζήτημα τῶν συνόρων, ὁ Σουλτάνος ἐκοινοποίησεν αὐτῷ ὅτι ἡ διευθέτησις αὕτη ἐπιθυμεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς φιλικὴ προσφορὰ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, μὴ ἐπιτεθέντας κατ' αὐτοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς ἀγωνίας, ἀφοῦ ὅμως πρόκειται ν' ἀποφανθῇ περὶ τούτου τὸ Συνέδριον, θέλει συμμορφωθῇ πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν φρονίμων αὐτοῦ σκέψεων περὶ τοῦ ζητήματος. Ἀλλὰ τὸ Συνέδριον ἀπεφάνθη ἤδη· καίτοι δὲ ὑπῆρξε γνώμης ὅτι δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ ἐκβιάσῃ τὸν Σουλτάνον εἰς παραδοχὴν μέτρων, ἔστω καὶ ὑπαγορευομένων ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ συμφερόντων, οὐχ ἧττον ὅμως ἐξήνεγκε γνώμην, ἣν ὁ ἡγεμὼν οὗτος εἶναι ἕτοιμος νὰ παραδεχθῇ μετὰ τοῦ χαρακτηρίζοντος αὐτὸν συμβιβαστικοῦ πνεύματος, οὗ τοσαῦτα παρέσχεν ἡμῖν δείγματα. Καὶ αὕτη εἶναι ἀκριβῶς ἡ στιγμὴ καθ' ἣν πολιτικὸν κόμμα, ἐκτεῖνον δυστυχῶς τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ πέραν τῆς Ἀγγλίας, ἐπιχειρεῖ πρὸς πλήρωσιν φατριαστικῶν σκοπῶν νὰ ἐξωθήσῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς βίαια μέτρα.

ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ

ΕΝ ΤΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ.

Λόρδος Ἄρτιγκτων. Πρέπει ἤδη νὰ εἴπω ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ Ἑλλάδος καὶ τῶν ἑλληνικῶν

ἐπαρχιῶν, πρὸ πάντων ὅτι καίτοι μνησθεὶς τῆς χώρας ταύτης ἐν τῇ προτάσει μου, δὲν σκοπεύω νὰ ἐπιῤῥίψω κατὰ τῆς Κυβερνήσεως ἀξίαν τινὰ λόγου μομφὴν διὰ τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας διαγωγήν. Τὴν περὶ τούτου εὐθύνην τῆς κυβερνήσεως, ἣν νομίζω μεγάλην, συμμερίζονται κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος καὶ αἱ λοιπαὶ Δυνάμεις. Ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης εὑρίσκετο εἰς διηνεκεῖς σχέσεις πρὸς τὴν ἑλληνικήν, εἰς ἣν πολλαὶ ἐπεδαψιλεύθησαν διαβεβαιώσεις καὶ ὑποσχέσεις, ἵνα ἀποτραπῇ νὰ ἐπαυξήσῃ διὰ τῆς ἀναμίξεως αὐτῆς τὰς ὑφισταμένας δυσχερείας. Αἱ ὑποσχέσεις αὗται δὲν ἦσαν τῇ ἀληθείᾳ οὔτε εἰδικαὶ οὔτε πολὺ ὡρισμέναι, ἡ γενικὴ ὅμως ἔννοια αὐτῶν ἦτο ἡ ἑξῆς, ὅτι ἡ Ἑλλὰς οὐδὲν ἤθελε ζημιωθῇ περιμένουσα, διότι ἡ Ἀγγλία ἐπιφυλάττετο νὰ καταβάλῃ κατὰ τὴν ὥραν τῆς ὁριστικῆς διευθετήσεως πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως αἱ μεταῤῥυθμίσεις καὶ τὰ ὠφελήματα, ὧν ἔμελλον νὰ τύχωσιν αἱ ἄλλαι χριστιανικαὶ φυλαὶ τῆς Τουρκίας, ἐπεκταθῶσι καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου. Ὁ Λόρδος Σαλισβουρῆς ἐπρότεινε καὶ κατώρθωσε τὴν ἀκρόασιν Ἕλληνος ἀντιπροσώπου ἐν τῷ Συνεδρίῳ. Ἀλλὰ τίνες ἐν αὐτῷ ἐδείχθησαν ἀληθεῖς φίλοι τῆς Ἑλλάδος; Ὁ Πρίγκιψ Γορτσακὼφ, πρὶν ἔτι διατυπωθῶσιν αἱ ἑλληνικαὶ αἰτήσεις, ἐδήλωσεν ὅτι ἦτο ἕτοιμος ὁ ἴδιος ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀντιπροσώπευσιν τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων, ζητῶν ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν αὐτονομίαν ὁμοίαν τῇ παραχωρηθείσῃ ταῖς σλαβικαῖς· καθότι σκοπὸς τῆς Κυβερνήσεως αὐτοῦ ἦτο ἡ συνδιαλλαγὴ τῶν δύο τούτων φυλῶν. Ὅπως δήποτε ἀδύνατον εἶναι νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι αἱ ἔπειτα διατυπωθεῖσαι ὄντως μετριοπαθεῖς αἰτήσεις τῆς Ἑλλάδος ἔτυχον θερμῆς τινος ὑποστηρίξεως παρὰ τοῦ Λόρδου Βηκονσφίλδ. (Ἄκουσον! Ἄκουσον!) Ἀντὶ τούτου οἱ Ἕλληνες ἐπληροφορήθησαν ὅτι παρενόησαν ἐξ ὁλοκλήρου τὸν σκοπὸν τοῦ Συνεδρίου· ἔπειτα ἔμαθον ὅτι εἶχον μέλλον, (ὅπερ εἶναι πτωχὴ παρηγορία διὰ τοὺς λαβόντας τοσαύτας προσφάτους ὑποσχέσεις) καθ' ὅσον ὅμως ἀφορᾷ τὴν γενομένην ὑπὲρ αὐτῶν πρότασιν, ὁ Λόρδος Βηκονσφὶλδ ἐδήλωσεν ὅτι ἐθεώρει αὐτὴν ἐπιδεκτικὴν συζητήσεως, ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὁμοφωνία ἦτο εἴπερ πᾶν ἄλλο ἐπιθυμητὴ ἐν τῷ Συνεδρίῳ, παρῃτεῖτο πάσης ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐνστάσεως. Τοιοῦτον εἶναι τὸ ἀνελλιπὲς ἄθροισμα τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος προσπαθειῶν τῶν Ἄγγλων πληρεξουσίων. (Ἐπευφημίαι ἐκ τῶν βάθρων τῆς ἀντιπολιτεύσεως). Οὕτω τὸ Συνέδριον δὲν ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἐδαφικὴν αὔξησιν τῆς Ἑλλάδος, ὡς εἰς τοὺς λοιποὺς ὅρους τῆς συνθήκης, ἀλλ' ἁπλῶς ἐσύστησεν αὐτήν, ὥστε ἡ ἐπέκτασις αὕτη ἐξαρτᾶται ἔτι κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς μακροθυμίας τῆς Τουρκίας. Ἀλλὰ πλὴν τούτου ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐνήργει μόνον ὑπὲρ ἑαυτῆς, ἀλλ' ἦτο μέχρι τινὸς καὶ ὁ ἀνεγνωρισμένος ὑπέρμαχος τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων, ὑπὲρ ὧν ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης εἶχεν ὑποσχεθῇ νὰ τύχῃ πλεονεκτημάτων ἰσοδυνάμων τοῖς παραχωρηθεῖσι τοῖς Σλάβοις. Ποῖον ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα; Οἱ παρὰ τῆς Ῥωσσίας προστατευόμενοι Σλάβοι, οἱ πράξαντες ὅσα συνεβουλεύσαμεν τοὺς Ἕλληνας νὰ μὴ πράξωσιν, ἀπηλευθερώθησαν οἱ μὲν ἐντελῶς ἤδη, οἱ δ' ἐν προσεχεῖ μέλλοντι. Αἱ δ' ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι τί ἀπήλαυσαν; Οὐδὲν ἄλλο ἢ τὴν ἐπέκτασιν καὶ εἰς αὐτὰς τοῦ ἐν Κρήτῃ ὀργανικοῦ νόμου, ὅστις ἤγαγε τοὺς Κρῆτας εἰς διηνεκεῖς διαμαρτυρήσεις κατὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Σουλτάνου. Ὁ λόρδος Βηκονσφῆλδ ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ τοῦ παρελθόντος Σαββάτου ἀπεφάνθη, ὅτι ὑπάρχει κόμμα οὐ μόνον ἐν Ἀγγλίᾳ (ὅπερ σημαίνει ὅτι ὑπάρχει κατ' αὐτὸν καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ) ἐξωθοῦν τὴν Ἑλλάδα πρὸς πλήρωσιν φατριαστικῶν σκοπῶν εἰς βίαια μέτρα. Ἀλλ' ἐγὼ ἀρνοῦμαι τὴν ὕπαρξιν παρ' ἡμῖν κόμματος οἵου δήποτε τοιαῦτα συμβουλεύοντος τῇ Ἑλλάδι· καθότι σήμερον τοιαῦτα μέτρα ἤθελον εἶναι προφανὴς μωρία. Λυποῦμαι ὅμως ὅτι ἡ διαγωγὴ ἡμῶν ἐν τῷ Συνεδρίῳ ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἕλληνας μάθημα, ὅπερ ἐν μελλούσαις δυσχερείαις τῆς Υ. Πύλης θέλει καταστήσει αὐτοὺς προθυμοτέρους ν' ἀκολουθήσωσι μᾶλλον τὸ παράδειγμα τῶν ἐπιτυχόντων Σλάβων ἢ τὰς συμβουλὰς τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἀνάσσης. Ὅπως δήποτε εἰμὶ ἕτοιμος νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἐν τῇ Συνθήκῃ τοῦ Βερολίνου ὑπάρχουσι καὶ διατάξεις, αἵτινες ἐξυπηρετοῦσαι τὰ εὐρωπαϊκὰ συμφέροντα εἶναι εὐνοϊκαὶ καὶ εἰς τὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ συνθήκη τοῦ ἁγ. Στεφάνου ἦτο ὁριστική τις λύσις τοῦ ζητήματος πρὸς ἀποκλειστικὸν ὄφελος τῶν Σλάβων. Ἡ δι' αὐτῆς ἀνιδρυομένη Μεγάλη Βουλγαρία ἄφινε μὲν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐλπίδας τινὰς ἐπεκτάσεως πρὸς τὴν Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἔφρασσεν αὐτοῖς τὴν ὁδὸν εἰς Θεσσαλονίκην, Ῥωμυλίαν καὶ Κωνσταντινούπολιν. Ἐνῷ ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου, μὴ ἔχουσα τοιοῦτον ὁριστικὸν χαρακτῆρα, ἀφίνει ἀνοικτὸν τὸ στάδιον πρὸς ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν, βασιζομένην ἐπὶ λόγων ἐσωτερικῶν καὶ φυσικῶν καὶ οὐχὶ ἐπὶ ἔξωθεν τεχνικῆς ἐπιῤῥοῆς. Χαίρω λοιπὸν ὅτι ἐδόθη διὰ τῆς ἀτελοῦς ταύτης καὶ προσκαίρου λύσεως προθεσμία τις, καθ' ἣν τὰ φυσικὰ ταῦτα αἴτια θέλουσιν ἐνεργήσει, καὶ οὕτω τὴν στρατιωτικὴν

κυριαρχίαν τῶν Τούρκων δὲν θέλει διαδεχθῇ ἡ στρατιωτικὴ κυριαρχία τῶν Ῥώσσων ἢ ἡ ἐπικράτησις τῶν Σλάβων.

Κ. Πλοῦνκετ. Ὁ προλαλήσας εὐγενὴς Λόρδος ἐμέμφθη τὴν Κυβέρνησιν ὡς δοῦσαν τῇ Ἑλλάδι ὑποσχέσεις μὴ πραγματοποιηθείσας. Ἀλλ' ἐκ πλείστων χωρίων τῆς Κυανῆς Βίβλου προκύπτει ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐπανειλημμένως εἰδοποιήθησαν νὰ μὴ ἐλπίζωσιν ἀξίαν λόγου ἐδαφικὴν αὔξησιν. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἡ Κυβέρνησις ὑπεσχέθη νὰ ἐνεργήσῃ ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ συνέδριον καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐπιτύχῃ ὑπὲρ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων οἷα καὶ ὑπὲρ τῶν Σλάβων προνόμια. Ἀλλ' οὐδὲν ὑπάρχει ἐν τοῖς ἐγγράφοις ἐμφαῖνον ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐξεπλήρωσε τὰς δύο ταύτας ὑποχρεώσεις, ἀφοῦ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ Ἀγγλία οὐδόλως ἐπειράθη νὰ μειώσῃ τὰ προταθέντα ὑπὸ τῶν Γάλλων πληρεξουσίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπέμεινεν ἵνα ἐπιτύχῃ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀντιπροσωπείας ἐν τῷ Συνεδρίῳ πολλῷ πληρεστέρας τῆς προταθείσης ὑπὸ τῆς Γαλλίας. Πλὴν τούτου ἐπιτροπὴ εὐρωπαϊκὴ ἀντικατέστησε τὴν ῥωσσικήν, καὶ ἐν πολλοῖς ἡ ὑπερτάτη διαιτησία τῆς Ῥωσσίας ἀντικατέστη διὰ τῆς διαιτησίας τῆς Εὐρώπης. Ἀβάσιμον εἶναι λοιπὸν τὸ κατὰ τῆς κυβερνήσεως παράπονον ὅτι παρέβη τὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὑποσχέσεις της ἢ ἔδειξεν αὐτῇ ἐν τῷ Συνεδρίῳ ὀλιγωτέραν εὔνοιαν τῶν Γάλλων πληρεξουσίων.

Κ. Δέλκε. Πιστεύω ὅτι ἀμφότεραι αἱ μερίδες τοῦ Κοινοβουλίου ηὐχαριστήθησαν ἐκ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης ὡς καὶ ἐκ τῶν πλείστων διατάξεων τῆς Συνθήκης. Πρέπει ἐν τούτοις νὰ γείνῃ ἐξαίρεσίς τις διὰ τὰ ἀποφασισθέντα περὶ Ῥουμανίας καὶ Ἑλλάδος. Ὁ εὐγενής μου φίλος εἶπεν ὅτι ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου πρέπει νὰ συγκριθῇ οὐχὶ πρὸς τὰς προτάσεις τῆς Ῥωσσίας πρὸ δύο ἐτῶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγ. Στεφάνου. Ἀλλ' ἡ συνθήκη αὕτη ἦτο ἁπλῆ κομποῤῥημοσύνη, οὐδεμίαν ἔχουσα πιθανότητα πραγματοποιήσεως, ὡς μετ' ὀλίγον ἀπεδείχθη ἐξ ἐγκυκλίου αὐτοῦ τοῦ Πρίγκιπος Γορτσακώφ. Κατηγορήθη προσέτι ἡ Ἑλλὰς ἔν τε τῷ Κοινοβουλίῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ὡς ὑπὲρ τὸ δέον ἄπληστος ἐδαφικῆς ἐπεκτάσεως. Ἀλλ' ἐν τούτοις πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι πρὸ πολλῶν ἐτῶν αἱ ὅμοροι τῇ Ἑλλάδι ἐπαρχίαι ὑπῆρξαν τὸ θέατρον τοιούτων σκηνῶν κακοδιοικήσεως, καταπιέσεως, ἁρπαγῆς καὶ κακουργίας, ὥστε οὐδεὶς γείτων καὶ ὁμόφυλος λαὸς ἠδύνατο νὰ μὴ ἐπιθυμῇ νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τοιοῦτον θέαμα. Ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἦτο ἐκεῖ χείρων ἢ ἐν αὐτῇ τῇ Βουλγαρίᾳ, ὥστε ἤθελέ τις εἰπεῖ ὅτι ἡ Τουρκία, προαισθανομένη ὅτι αἱ ἐπαρχίαι αὗται ἔμελλον ἡμέραν τινὰ νὰ περιέλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔσπευδε νὰ μεταβάλῃ αὐτὰς εἰς εὐρείας ἐρήμους, ὁποία ἦτο καὶ ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς. Ὅταν λοιπὸν χώρα νεαρά, οἵα ἡ Ἑλλάς, μὴ ἀνεχομένη τὴν θέαν τοιαύτης ἐρημώσεως, ὑπερέβαινε τὰ σύνορα ἵνα καταλάβῃ τὰς ἐπαρχίας ταύτας, δὲν ἔπρεπε νὰ κατηγορηθῇ ὡς ἄπληστος, νὰ τεθῇ κατὰ μέρος μετὰ χλευασμοῦ καὶ νὰ διδαχθῇ ὅτι πρέπει νὰ περιμένῃ. (Ἀκούσατε). Πλὴν τούτου ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος ἐγένετο δεκτὸς μόνον κατὰ τὴν ἐννάτην συνεδρίασιν τῆς Συνόδου, οὐδόλως δὲ προσεκλήθη κατὰ τὴν συζήτησιν περὶ τῆς Κρήτης. Ἀδύνατον φαίνεταί μοι νὰ ἐπιτευχθῇ μόνιμός τις ἀποκατάστασις τῶν ἐν Ἀνατολῇ πραγμάτων ἐφ' ὅσον τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα μένει ἄλυτον. Πᾶν ἐπιχείρημα προταθὲν ὑπὲρ τῆς Βοσνίας ἁρμόζει οὐχ ἧττον καὶ εἰς τὴν Κρήτην, ἧς τὰ τρία τέταρτα κατέχουσιν οἱ ἐπαναστάται. Ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἐπληροφόρησεν ἡμᾶς τὸ Σάββατον, ὅτι ἡ πρότασις περὶ ἐπανορθώσεως τῶν συνόρων ἐν Ἠπειροθεσσαλίᾳ ἦτο ἰδική του, ἡ δὲ ὑποδειχθεῖσα ὁροθεσία ἐπροτάθη ὑπὸ τοῦ λόρδου Σαλισβουρῆ καὶ ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῆς Συνόδου. Ἀλλ' ἡμεῖς τοῦτο μόνον γνωρίζομεν, ὅτι ἡ πρότασις αὕτη ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ κ. Βαδιγκτῶνος, ἡ δὲ ἐνέργεια τῶν Ἄγγλων πληρεξουσίων περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ διατυπωθῇ ὑπὸ τῆς Συνόδου κατὰ τρόπον ἀφίνοντα αὐτὴν μετέωρον καὶ μέλλοντα νὰ κανονισθῇ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος, οὐχὶ ἴσως ἀμαχητί. Τολμῶ πρὸς τούτοις νὰ βεβαιώσω, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰ κατατεθέντα ἔγγραφα, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀντὶ νὰ φανῇ δυσάγωγος, ἠκολούθησεν ἀπ' ἐναντίας τὰς ἀγγλικὰς συμβουλὰς μετ' εὐλαβείας, ἐξ ἧς ἐζημιώθησαν τὰ συμφέροντα αὐτῆς, διότι ἡ θέσις της ἤθελεν εἶναι πολὺ καλλιτέρα ἂν δὲν ἀπέσυρε τὰ στρατεύματα αὐτῆς ἐκ τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν. Ἐκ τούτων συνέβη ὅτι, ἀντὶ ν' ἀπολαύσῃ τῶν φυσικῶν συνόρων τῆς σειρᾶς τοῦ Ὀλύμπου, ἔτυχεν ἐπανορθώσεως ὁρίων, ἥτις ἀφίνει αὐτὴν ἀσθενῆ καὶ ἀνυπεράσπιστον ὅπως πρίν.

Κ. Κοχράνης. Οὐδόλως ἀμφιβάλλω ὅτι ἡ Τουρκία θέλει στέρξει τὴν ἐπανόρθωσιν συνόρων, ἣν συνέστησεν αὐτῇ τὸ Συνέδριον ὁμοφώνως. Ἡ διαῤῥύθμισις αὕτη παρέχει τῇ Ἑλλάδι χώραν 5,500 τετραγ. μιλίων, περιλαμβάνουσαν τὰς κλεισωρείας, ἐν αἷς ἐνεφώλευον αἱ τοσοῦτον βλάψασαι τὴν ὑπόληψιν αὐτῆς λῃστρικαὶ συμμορίαι. Κατ' οὐδένα λοιπὸν τρόπον δύναμαι νὰ παραδεχθῶ ὅτι ἠδικήθη ἡ Ἑλλάς.

Κ. Βοῦρκε (ὑφυπουργός.) Δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω τὰς κατὰ τῆς Κυβερνήσεως περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος μομφάς. Ἐξ ἀρχῆς εἴπομεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὅτι, ἂν ἤθελον νὰ βελτιώσωσι τὴν θέσιν αὐτῶν, τοῦτο δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιδιώξωσι δι' ἀνταρσιῶν, αἵτινες μόνον ἀποτέλεσμα ἤθελον ἔχει νὰ διαιωνίσωσι καὶ ἐπιτείνωσι τὰ δεινά, ἅτινα ὑφίσταντο. Ἐνῷ τοιαῦτα συνεβουλεύομεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἐπεμένομεν παρὰ τῇ Πύλῃ ἀπαιτοῦντες νὰ προσενεχθῇ γενναίως πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐν τῷ Συνεδρίῳ διαγωγὴν ἡμῶν, γνωρίζετε ἤδη ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης οὐδεμίαν ἀναλαβοῦσα ὑποχρέωσιν, εἰδοποίησε τὴν Ἑλλάδα ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἐδαφικῆς αὐξήσεως ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ὅλου Συνεδρίου. Ὅ τε ἡγέτης τῆς ἀντιπολιτεύσεως εὐγενὴς Λόρδος, καὶ ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Χελσέης φαίνονται πιστεύοντες ὅτι οἱ Ἄγγλοι προσηνέχθησαν ἐν τῷ Συνεδρίῳ ψυχρῶς πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ἐν τούτοις πολὺ ἀμφίβολον εἶναι ἂν ἤθελεν εἰσαχθῇ ἐκεῖ ἡ Ἑλλὰς ἄνευ τῆς προτάσεως τοῦ Λόρδου Σαλισβουρῆ.

Κ. Γλάδστων. Ὁ εὐγενὴς φίλος μου (Λόρδος Ἄρτιγγτων) παρέστησεν ἡμῖν ὑπὸ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ὄψιν τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, ὁ δὲ ἀξιότιμος ἀντιπρόσωπος Χελσέης συνεπλήρωσε τὴν ἔκθεσιν ταύτην διὰ πληροφοριῶν, ἃς προεκάλεσε καὶ δὲν ἀνήρεσεν ὁ κ. ὑφυπουργός. Ὁ δὲ σήμερον λαλήσας ὑπουργός, ἀφοῦ ἔλαβε καιρὸν νὰ σκεφθῇ ὁλόκληρον ἡμέραν, οὐδὲν εἶπεν ἀναιροῦν τὰς πληροφορίας ταύτας. Συμφώνως λοιπὸν πρὸς αὐτάς, ποία εἶναι ἡ ἱστορία τῶν κατὰ τὰ τελευταῖα γεγονότα σχέσεων τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα; Οἱ Ἕλληνες ἐνόμιζον ὅτι ἐδικαιοῦντο ν' ἀπαιτήσωσι τὴν Ἤπειρον, Θεσσαλίαν καὶ Κρήτην. Τί δὲ ἀπήντησεν αὐτοῖς ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης; ὅτι αἱ ἀπαιτήσεις αὗται, αἵτινες ἔμελλον ἀνυπερθέτως νὰ ὑποβληθῶσιν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἤθελον ληφθῇ δεόντως ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων πληρεξουσίων. Ἐρωτῶ ἤδη ἂν ἡ τοιαύτη ἀπάντησις ὑπεχρέωνεν ἢ οὐ νὰ εὐνοήσῃ αἴτησιν τῆς Ἑλλάδος ἐδαφικῆς αὐξήσεως οὐχὶ ἀναξίας λόγου; Ἂς ἴδωμεν τώρα τί καὶ συνέβη, ἀναφερόμενοι οὐ μόνον εἰς τὸ Πρωτόκολλον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν προκαταρκτικὴν διαπραγμάτευσιν. Κατὰ τὰς προκειμένας ἡμῖν ἐπισήμους πηγάς, ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἐπρότεινε καὶ ἐζήτησε νὰ πείσῃ τὰς λοιπὰς Δυνάμεις νὰ συγκατανεύσωσιν εἰς τὴν προσάρτησιν τῇ Ἑλλάδι τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας. Οὐδόλως γνωρίζω ἂν σκοπὸν εἶχον νὰ καταστήσωσι τὰς ἐπαρχίας ταύτας ὑποτελεῖς, οὐδ' ἔχει τοῦτο μεγάλην σημασίαν. Ὅπως δήποτε οἱ Γάλλοι πληρεξούσιοι προσηνέχθησαν ἐλευθερίως πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Εἰς τὴν πρότασιν ταύτην ἀπήντησαν οἱ πληρεξούσιοι τῆς Ἀγγλίας δι' ἀντιπροτάσεως, ἥτις, ἀντὶ προσαρτήσεως, ὡς γνωρίζομεν ἀσφαλῶς, ἐπρότεινεν ἁπλῆν διαρρύθμισιν τῶν συνόρων. Οὕτως οἱ Γάλλοι πληρεξούσιοι εὗρον ἀντίστασιν εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν πρότασιν παρὰ τῶν Ἄγγλων! Ἀλλ' ἦτο τοῦτο σύμφωνον πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς Ἀγγλίας; Ἐπληροφόρησα ἤδη τὸ Κοινοβούλιον, καλῶς δὲ γνωρίζουσι τοῦτο καί τινες ἀντιπρόσωποι τῶν ξένων δυνάμεων, ὅτι κατὰ τὴν παραχώρησιν τῇ Ἑλλάδι τῆς Ἑπτανήσου ὁ λόρδος Παλμερστὼν καὶ ὁ λόρδος Ῥῶσελ ἐπεθύμουν νὰ προβῶσιν εἰς πρακτικὰ διαβήματα καὶ πρὸς προσάρτησιν τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας (ἀκούσατε). Ἀλλ' ἡ Πύλη ἀπεποιήθη, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ὑπῆρχον ταραχαί, ἡ δὲ Τουρκία οὐδὲν στέργει νὰ πράξῃ ἐν καιρῷ ἡσυχίας. Ταῦτα λέγω οὐχὶ παραπονούμενος, ἀλλ' ἁπλῶς ἐκθέτων τὰ αἴτια τῆς τότε ἀποτυχίας τοῦ σχεδίου. Ἀλλὰ διατί οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀγγλίας δὲν προέτειναν τῷ Συνεδρίῳ τοιοῦτόν τι, ἀλλ' ἀφῆκαν τὴν Γαλλίαν νὰ πράξῃ τοῦτο; Ἡ ἐλάσσων ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος πρότασις λέγεται ἔργον τοῦ μαρκησίου Σαλισβουρῆ. Τοῦτο ὅμως οὐδόλως προκύπτει ἐκ τῶν πρωτοκόλλων. Ἔπειτα ἡ ἐλάσσων αὕτη πρότασις κατ' οὐδένα τρόπον εἶναι ὁριστικὴ ἀπόφασις, ἀλλ' ἁπλῆ συμβουλὴ τῇ Πύλῃ. Εἰς τὴν συμβουλὴν ταύτην θέλουσι ν' ἀποδώσωσί τινες χαρακτῆρα ὑποχρεωτικόν, προσαγαγόντες διασαφήσεις τινὰς περὶ τῆς διπλωματικῆς σημασίας τῆς λέξεως inviter. Τὸ κατ' ἐμέ, καίτοι νομίζων ὅτι ἡ τοιαύτη ἔκφρασις σπανίως ἀπαντᾶται ἐν τελεσιγράφοις, δὲν ἐπιθυμῶ νὰ περιπλεχθῶ εἰς *λογομαχίας*, εὐχόμενος ἀπ' ἐναντίας νὰ εὑρεθῇ ἀρκούντως ἰσχυρά, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκοῦμαι εἰς τοὺς λόγους τοῦ λόρδου Βησκονφίλδ, εἰπόντος ὅτι ἡ μικρὰ αὕτη ἐδαφικὴ παραχώρησις τῇ Ἑλλάδι εἶναι δεκτικὴ ἀντιρρήσεων καὶ ἐμμείναντος, κατὰ τὴν συνήθειάν του, πιστοῦ εἰς ὅ,τι εἶπεν. Ὡς ἐκ τούτου τὸ παρελθὸν Σάββατον εἶπε καὶ πάλιν «Ἡ » Σύνοδος δὲν ἐνόμισεν ὅτι δικαιοῦται νὰ ἐπιβάλῃ » τῷ Σουλτάνῳ μέτρον, ἔστω καὶ ὑπαγορευόμενον » ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ συμφέροντος. Οὐχ ἧττον ὅμως » τὸ Συνέδριον ἐξέφρασε γνώμην, ἣν πέποιθα ὅτι ὁ » Σουλτάνος θέλει ἀποδεχθῇ μετὰ τοῦ διαλλακτικοῦ » πνεύματος, οὗ τοσαῦτα παρέσχεν ἡμῖν δείγματα». Τὰ δείγματα ταῦτα διαλλακτικοῦ πνεύματος συνί-

στανται, καθ' ὅσον γνωρίζω, εἰς τὴν ἀπόῤῥιψιν τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Κωνςαντινουπόλει Συνδιασκέψεως, εἰς τὴν μὴ παραδοχὴν τοῦ ἠπιωτάτου Πρωτοκόλλου τοῦ Λονδίνου, εἰς τὴν μὴ ἐκλογὴν πρὸς διεξαγωγὴν τῶν ἀνακρίσεων κατὰ τῶν σφαγέων τῶν Βουλγάρων οὐδ' ἑνὸς κἂν ἀνδρὸς ἱκανοῦ ν' ἀσφαλίσῃ τὴν τιμωρίαν τῶν κακούργων, καὶ εἰς τὴν διὰ προβιβασμοῦ ἀμοιβὴν τοῦ Σεφκὲτ πασᾶ (Γέλως). Τοιαῦτα εἶναι τὰ δείγματα διαλλακτικοῦ πνεύματος, ἅτινα μέχρι τοῦδε παρέσχεν ὁ Σουλτάνος, τὸ ἄξιον συμπαθείας τοῦτο θῦμα ξένων ἁμαρτημάτων. Ἀλλ' ἐνταῦθα πρόκειται μᾶλλον νὰ καταδείξω τὸ πιθανὸν ἀποτέλεσμα τῶν λόγων τοῦ Λόρδου Βηκονσφὶλδ, εἰπόντος προχθὲς, ὅτι τὸ Συνέδριον δὲν δικαιοῦται νὰ ἐπιβάλῃ τῷ Σουλτάνῳ τὸν πρὸς τὴν Ἑλλάδα συμβιβασμόν. Ἐν πρώτοις τὸ Συνέδριον οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν, οὐδεμία τοὐλάχιστον ὑπάρχει ἐν τοῖς πρωτοκόλλοις μνεία τοιαύτης ἀποφάνσεως, ἣν μάτην μετὰ πολλῆς προσοχῆς ἀνεζήτησα. Ἀλλ' ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει, διατί ἄρα εὑρίσκεται ἐν τῷ λόγῳ τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ; Ἢ μήπως ἐτέθη ἐκεῖ ἵνα προκαλέσῃ εὐχαριστήρια οἷα, διαρκούσης τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνδιασκέψεως, διεβίβασαν ὁ Σουλτάνος καὶ ὁ Μέγας Βεζίρης εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἀνάσσης, ἅμα ἔμαθον ὅτι αὕτη κατ' οὐδένα τρόπον ἤθελε στέρξει καταναγκαστικὰ μέτρα πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν ἀποφάσεων τῆς Συνδιασκέψεως; Τὸ κατ' ἐμὲ νομίζω ὅτι μόνον ἀποτέλεσμα τοιαύτης δηλώσεως, οὐδόλως βασιζομένης ἐπὶ τῶν πρωτοκόλλων καὶ ἀντιφασκούσης μάλιστα πρὸς ταῦτα, εἶναι νὰ ἐνθυμίσῃ τῷ Σουλτάνῳ ὅτι, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀγγλίαν, οὐδὲν ἔχει νὰ φοβῆται καὶ εἶναι ἐντελῶς ἐλεύθερος νὰ μὴ παραχωρήσῃ οὐδὲ σπιθαμὴν γῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοιαύτη διαβεβαίωσις εἶναι ἀναντιῤῥήτως ἀξία καὶ ἑτέρου εὐγνώμονος τηλεγραφήματος τοῦ Μεγάλου Βεζίρου. Τοιαύτη εἶναι ἡ πρὸς τὴν Ἑλλάδα διαγωγὴ τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις τοσοῦτον σαφῶς εἰκονίζεται ὑπὸ τῶν γεγονότων, ὥστε πρὸς χαρακτηρισμὸν αὐτῆς ἀποβαίνουσι τὰ κατάλληλα ἐπίθετα περιττά.

Κ. Κρὸς (ὑπουργός). Μυριάκις ἤδη ἐῤῥέθη καὶ ἐπανελήφθη ἔν τε τῷ περιβόλῳ τούτῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἠπάτησε καὶ ἐγκατέλιπε τὴν Ἑλλάδα, καὶ τοῦτο ἐῤῥέθη μάλιστα διὰ γλώσσης ἱκανῆς νὰ διεγείρῃ ἐν Ἑλλάδι αἰσθήματα δυσαρεσκείας κατὰ τῆς χώρας ταύτης. Πρὸ πολλοῦ ἐν ὁμοίᾳ περιστάσει ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ παραστήσωμεν εἰς τὸν ἀξιότιμον ἡμῶν ἀντίπαλον (τὸν κ. Γλάδστωνα) καὶ τοὺς φίλους αὐτοῦ, ὅτι ἡ γλῶσσα ἣν ἐλάλουν ἐνταῦθά τε καὶ ἀλλαχοῦ ἠδύνατο νὰ ἐνθαῤῥύνῃ τὴν Ῥωσσίαν νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἐν τῷ τόπῳ ὑπῆρχε μερίς τις πρόθυμος νὰ ὑποστηρίξῃ αὐτὴν κατὰ τῆς Τουρκίας, καὶ τοῦτο ἐνεθάῤῥυνε πράγματι αὐτὴν εἰς ἐπιχείρησιν τῆς τελευταίας ἐκστρατείας. Ὁ πόλεμος ἤρξατο τῷ ὄντι· καθ' ὅλην δὲ αὐτοῦ τὴν διάρκειαν ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔπαυσεν ἐξηγοῦσα σαφέστατα τίνες ἦσαν αἱ προθέσεις αὐτῆς· ὁ ἀξιότιμος ὅμως οὗτος κύριος, ἄλλας ἀποδίδων αὐτῇ προθέσεις, περιήρχετο τὴν χώραν καὶ ἀνέβαινεν ἐπὶ τῆς στέγης τῶν οἰκιῶν, ἵνα ἐκεῖθεν κηρύξῃ ὅτι ὁ κ. πρωθυπουργὸς καὶ ἡ Κυβέρνησις εἶχον σκοπὸν νὰ πολεμήσωσιν. Ἀποτέλεσμα τοῦ τοιούτου κηρύγματος ὑπῆρξεν ὅτι εὑρέθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἄνθρωποι ἀρκούντως μωροὶ, ὥστε νὰ πιστεύσωσι τοὺς κυρίους τούτους μᾶλλον ἢ τὴν Κυβέρνησιν, ἐλπίζοντες ὅτι καθ' ὥραν τινά, ἧς ἠγνόουν τὴν ἔλευσιν, ἤθελον τύχει βοηθείας παρ' ἡμῶν. Ἀλλ' ἐν τούτοις οἱ ἀξιότιμοι οὗτοι κύριοι οὐδὲ λέξιν δύνανται νὰ εὕρωσιν ἐν τῇ ἀνταποκρίσει τῆς Κυβερνήσεως μετὰ τῆς Τουρκίας, ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους τοῦ πολέμου, δικαιοῦσαν τοιαύτην προσδοκίαν ἐπικουρίας, πολλὰς δὲ ἀπ' ἐναντίας μαρτυρούσας τὸ ἐναντίον. Ἐνθυμίζω τοῦτο διότι καὶ σήμερον βαδίζομεν ἐπὶ ἀκροσφαλοῦς ἐδάφους. Δὲν πρέπει νὰ ἐνθαῤῥυνθῶσιν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ νὰ πιστεύσωσιν, ὅτι καθ' ἣν ὥραν πρέπει νὰ καταβληθῇ πᾶσα προσπάθεια πρὸς εἰρηνικὸν συμβιβασμὸν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ὑπάρχει μερίς τις ἐν τῇ χώρᾳ, ἥτις ἤθελε βοηθήσει αὐτοῖς ν' ἀποδυθῶσιν εἰς πόλεμον ὑπὲρ ζητήματος λυθέντος ἤδη πρακτικῶς. Ἐῤῥέθη ὅτι ἠπατήσαμεν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐψεύσαμεν ὅσας παρέσχομεν αὐτῇ ἐλπίδας ἐδαφικῆς αὐξήσεως. Ἀλλ' ἡ ἀνταπόκρισις ἡμῶν ἀποδεικνύει ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον. Ἐν σελίδι 125 τῆς σχετικῆς τῇ Ἠπειροθεσσαλίᾳ συλλογῆς ἐγγράφων ἀναγράφεται σαφῶς ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν πρέπει ν' ἀποβλέπῃ εἰς ἐδαφικὴν αὔξησιν. Ἀληθέστατον εἶναι ὅτι διαρκοῦντος τοῦ πολέμου ἐπείσαμεν τὴν Ἑλλάδα νὰ μὴ εἰσβάλῃ εἰς Τουρκίαν, συγχρόνως ὅμως ἀπετρέπομεν τὴν Πύλην διὰ διακοινώσεως τοῦ κ. Λαγυάρδου ἀπὸ τῆς ἀποστολῆς τοῦ στόλου της εἰς Πειραιᾶ. Ἂν οἱ Ἕλληνες ἐξεστράτευον, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἔπεμπον τὰ πλοῖά των εἰς Ἀθήνας (sic) τὰ ἀποτελέσματα τῶν κινήσεων τούτων ἤθελον ἀποβῆ ὀλέθρια εἰς τοὺς Ἕλληνας, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἠδύνατο ἡ Τουρκία ν' ἀφανίσῃ τὴν Ἑλλάδα. Εἰμὶ δὲ ἐξ ὅλης καρδίας πεπεισμένος ὅτι ἡ μεσολάβησις ἡμῶν κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὑπῆρξεν ἀσυγκρίτως εὐεργετικωτέρα τῇ

Ἑλλάδι ἢ τῇ Τουρκίᾳ (ἀκούσατε! ἀκούσατε!). Ἐῤῥέθη προσέτι ὅτι δὲν ὑπεβάλομεν τῷ Συνεδρίῳ πρότασιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἐνῷ πασίδηλον εἶναι, ὅτι ἡμεῖς ἐπροτείναμεν τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῆς. Ὁ ἀξιότιμος ἀντιπρόσωπος Χελσέης κατηγορεῖ ἡμᾶς ὅτι δὲν ὑπεστηρίξαμεν δεόντως τὰς ἑλληνικὰς αἰτήσεις, παριδὼν πιθανῶς χωρίον τι σχετικὸν πρὸς τὰ διατρέξαντα κατὰ τὴν δευτέραν περὶ Ἑλλάδος συζήτησιν, ἐν σελ. 36 τοῦ πρωτοκόλλου, ὅτε ἐπρόκειτο περὶ ἀντικαταστάσεως τῶν λέξεων *ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι* διὰ τῶν *ὁμόρων ἐπαρχιῶν*. Ἰδοὺ τί λέγει τὸ πρωτόκολλον.

« Ἐρωτήσαντος τοῦ κόμητος Ἀνδράσση ποία κατὰ » τὴν γνώμην τῶν Ἄγγλων πληρεξουσίων ὑπάρχει » διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο ἐκφράσεων, ὁ μαρκήσιος » Σαλισβουρῆς ἀπεκρίθη ὅτι ὑπάρχουσιν ἑλληνικαὶ » ἐπαρχίαι, αἵτινες δὲν συνορεύουσι πρὸς τὸ ἑλληνι- » κὸν βασίλειον καὶ περὶ ὧν ἐπιθυμεῖ ἡ Ἀγγλία νὰ » προνοήσῃ τὸ Συνέδριον. Ἐν τῇ γαλλικῇ προ- » τάσει πρόκειται μόνον περὶ Ἠπείρου καὶ Θεσ- » σαλίας, ἐνῷ ἡ ἀγγλικὴ τροπολογία σκοπεῖ νὰ περι- » λάβῃ ἐν τῇ συζητήσει, εἰς ἣν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς » Ἑλλάδος ἤθελον παρευρεθῇ, τὴν Μακεδονίαν, τὴν » Θράκην καὶ τὴν Κρήτην ».

Τί δὲ συνέβη; Τοῦτο καὶ πάλιν λέγει ἡμῖν τὸ πρωτόκολλον.

« Ὁ κόμης Ἀνδράσσης μετὰ τὴν ἐξήγησιν ταύ- » την, ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ὅτι ἔπρεπε νὰ » ἐπιδιωχθῶσι τὰ μονιμώτερα κατὰ τὸ δυνατὸν ἀπο- » τελέσματα, ψηφίζει ὑπὲρ τῆς προτάσεως τοῦ λόρ- » δου Σαλισβουρῆ, ἵνα μὴ περιορισθῇ ἡ ἐκδήλωσις » τῆς γνώμης τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλλάδος ».

Ἐρωτῶμεν ἤδη ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ῥηθῇ σαφέστερόν τι ἢ ἐμφαντικώτερον τῶν ἀνωτέρω. Συμφώνως πρὸς ταῦτα εἰσαχθέντες οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι ἐζήτησαν τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας καὶ τὴν Κρήτην. Ἀλλ' ἐνταῦθα εἰσάγεται εἰς τὴν συζήτησιν ὄντως παράδοξος πληροφορία ἐξ ἐφημερίδος τινός, καθ' ἣν προκύπτει, ὅτι ἐν ἰδιαιτέρᾳ συνεντεύξει μεταξὺ τῶν πληρεξουσίων τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐφάνησαν ἐναντίοι εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἐπαρχιῶν. Τὸ κατ' ἐμὲ ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἀπέδωκα ἴσως τὴν δέουσαν σπουδαιότητα εἰς τὴν διήγησιν τῆς ἐφημερίδος ἐκείνης, ὁπωσδήποτε ὅμως ἀφοῦ ὁ προλαλήσας ἀξιότιμος κύριος ἔδωκεν εἰς τὰ δημοσιογραφικὰ θρυλλήματα αὐθεντίαν Πρωτοκόλλου, ἔσπευσα ν' ἀναζητήσω τὸν Λόρδον Σαλισβουρῆ, ἵνα τύχω παρ' αὐτοῦ διασαφήσεων περὶ τούτου. Καὶ τὸν μὲν Λόρδον δὲν εὗρον, ἀπουσιάζοντα ἐκ Λονδίνου, παρὰ τοῦ γραμματέως ὅμως αὐτοῦ ἐπληροφορήθην ὅτι οὐδὲν ὑπῆρχεν ἀκριβὲς ἐν τῷ ἐφημεριδογραφήματι ἐκείνῳ (Ἐπευφημίαι). Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, καθ' ἣν εἴχοντο ἀληθείας τὰ ῥηθέντα ὑπὸ τῆς ἐφημερίδος, τὸ Κοινοβούλιον δὲν ἠδύνατο, πρὶν ἡ πληροφορηθῇ περὶ τοῦ συνόλου τῶν διατρεξάντων κατὰ τὴν συνέντευξιν ἐκείνην, νὰ στηρίξῃ τὴν κρίσιν του ἐπ' αὐτῶν, ἄνευ κινδύνου τελείας παρανοήσεως τῶν διατρεξάντων. Ἡ κατὰ τῶν ἐν Βερολίνῳ πληρεξουσίων τῆς Ἀνάσσης κατηγορία συνίσταται εἰς τὸ ὅτι δὲν συνηγόρησαν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ἐν Ἀνατολῇ λαῶν, τοιαύτη ὅμως οὖσα δὲν στηρίζεται ἐπὶ οὐδενὸς αὐθεντικοῦ κειμένου, ἀλλ' εἰς λόγους μόνον ἐφημεριδογράφων (Ἐπευφημίαι).

Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν « Περὶ τῆς διαγωγῆς ἡμῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἠκούσαμεν πολλὰς καὶ δυσφορήτους (hard to bear) μομφάς, ὅτι ἐπρόδωκε τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ἠπάτησε τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ἐκώλυσε τὴν Ἑλλάδα νὰ πράξῃ ὅ,τι ἐπεθύμει καὶ συνέφερεν αὐτῇ ἐν δέοντι χρόνῳ, ἐν ἑνὶ λόγῳ ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἔχει τὸ σφάλμα τῆς ματαιώσεως τῶν ἑλληνικῶν ἐλπίδων. Ἡ τοιαύτη γλῶσσα ἤθελεν εἶναι ὄντως λυπηρὰ εἰς τὰ ὦτα ἡμῶν, ἂν δὲν εἴχομεν τὴν πεποίθησιν ὅτι ἦτο ὅλως ἀδικαιολόγητος (Θορυβώδεις ἐπευφημίαι). Ὅπως δήποτε πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν μετριοπαθῆ πρότασιν τοῦ εὐγενοῦς Λόρδου (Ἀρτιγκτῶνος) περιορισθέντος νὰ ἐκφράσῃ τὴν λύπην του, διότι δὲν ὑπῆρξε δυνατὸν νὰ πραχθῇ πλειότερόν τι ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ πᾶν τὸ δυνατῶς κατορθωτὸν ἔγεινεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἐξηρτᾶτο παρ' ἡμῶν. Οἱ ὑπουργοὶ τῆς Ἀγγλίας, δύνανται ἀτενίζοντες τὴν Ἑλλάδα κατὰ πρόσωπον, νὰ εἴπωσιν αὐτῇ: «Οὐ μόνον δέν σε » ἐζημιώσαμεν, ἀλλὰ καί σοι ἐδώκαμεν τὰς καλ- » λίστας συμβουλάς, ἐξ ὧν θέλεις καρπωθῇ ὠφελή- » ματα. Ἀκολουθήσασα τὰς συμβουλὰς ταύτας ἐσώ- » θης ἀπὸ τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου, ὅστις ἤθελέ σοι » ἐπιβάλει θυσίας μείζονας τῶν ὅσας δύνασαι νὰ » ὑπομείνῃς, καὶ ἐξ ὧν πολὺ ἀμφίβολον εἶναι ἂν » ἤθελες πορισθῇ ὅσον δήποτε κέρδος ». Ἐῤῥέθη ἐνταῦθα ὅτι ἡ Γαλλία εἶχεν ἑτοίμους προτάσεις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, τὰς ὁποίας οἱ ἄλλοι ἤθελον ἀποδεχθῇ, ἂν δὲν ἀνθιστάμεθα ἡμεῖς. Ἀλλ' ἐγὼ ἀρνοῦμαι ὅτι ἐνυπάρχει ἡ ἐλαχίστη ἀλήθεια ἐν τῇ πληροφορίᾳ ταύτῃ. Ὅτι οἱ Ἄγγλοι πληρεξούσιοι ἐγνώριζον ὅτι ἦτο ἀδύνατον καὶ πρακτικῶς ἀκατόρθωτον νὰ δοθῇ

τῇ 'Ελλάδι ἡ ὅλη 'Ηπειροθεσσαλία, τοῦτο εἶναι ἀληθέστατον· ὅτι ἐν ταῖς ἰδιαιτέραις αὐτῶν ὁμιλίαις μετὰ τῶν συναδέλφων των ὑπέδειξαν αὐτοῖς ποῦ ἔγκειται ἡ δυσκολία, πιθανὸν καὶ τοῦτο ν' ἀληθεύῃ. Δὲν ἀμφισβητῶ τὸ γεγονός, λέγω μόνον ὅτι, ἂν οὕτως ἔχῃ, οἱ Ἄγγλοι πληρεξούσιοι ἔπραξαν τὸ καθῆκον αὐτῶν, διότι οὐδὲν κέρδος ἤθελε προκύψει ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς αἰτήσεως πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἤθελεν ἀρνηθῆ ἡ Τουρκία. Ἂν οἱ Γάλλοι πληρεξούσιοι ἢ ἄλλη οἱαδήποτε Δύναμις ἔλεγεν: « Ἐν ᾗ » περιπτώσει ἡ πρότασις ἡμῶν δὲν γείνῃ δεκτή, εἴ» μεθα ἕτοιμοι νὰ ὑποστηρίξωμεν αὐτὴν διὰ τῆς » βίας, » τὸ πρᾶγμα ἤθελεν εἶναι ὅλως διάφορον. Τοιοῦτόν τι ὅμως δὲν συνέβη, ἂν δὲ τυχὸν ἐπροτάθη, τοῦτο ἐγένετο καθ' ὅλως ἀόριστον καὶ πρακτικῶς ἀκατόρθωτον τρόπον· ἐπιστάσης δὲ τῆς ὥρας τῆς συζητήσεως αὐτοῦ, τοιαῦται ἀνεφύησαν δυσχέρειαι, ὥστε ὁ κ. Βαδιγγτὼν περιωρίσθη νὰ εἴπῃ: « Καθ' » ὅσον ἀφορᾷ τὴν 'Ελλάδα, τὸ Συνέδριον δὲν ἔχει » σκοπὸν νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἀλλοκότους ἀξιώσεις » ὀργάνων τινῶν τῆς γνώμης τῶν 'Ελλήνων, πι» στεύω ὅμως ὅτι φρόνιμον καὶ δίκαιον ἤθελεν εἶναι » νὰ προσαρτηθῶσι τῇ 'Ελλάδι αἱ ἐπαρχίαι ἐκεῖναι, » ἐξ ὧν αὕτη ἤθελεν ἐνισχυθῇ, ἐνῷ αὗται εἶναι αἰ» τία ἀδυναμίας διὰ τὴν Τουρκίαν ». Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου ὁ κ. Βαδιγγτὼν θεωρεῖ ἀναγκαῖον νὰ μὴ προβληθῶσιν ὑπερβολικαὶ ἀξιώσεις, ἤτοι ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ μὴ ζητηθῶσι παρὰ τῆς Πύλης ἀδύνατοι θυσίαι, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ συστηθῇ μετριοπάθεια τῇ 'Ελλάδι. Ὡς ἐκ τούτου ὑπεβλήθη ἡ γενομένη δεκτὴ παρὰ τοῦ Συνεδρίου καὶ ἀρχικῶς ἀνήκουσα εἰς τοὺς Ἄγγλους πληρεξουσίους πρότασις, καθ' ἣν ἡ 'Ελλὰς ἀποκτᾷ ἔκτασιν χώρας μείζονα τῆς παραχωρηθείσης εἰς τὴν Σερβίαν, τὸ Μαυροβούνιον ἢ οἷον δήποτε ἄλλο κράτος. Ταύτην νομίζομεν σπουδαίαν ὅπως δήποτε παραχώρησιν. Ἐπιθεωροῦντες δὲ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους, ἐνθυμούμενοι ποίας ἐδώκαμεν τῇ 'Ελλάδι συμβουλὰς καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῶν, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἰσχυρὰν πίεσιν ἣν ἤσκησεν ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης, ἵνα ἀποτρέψῃ τὴν Πύλην ἀπὸ πάσης ἐπιθέσεως κατὰ τῆς 'Ελλάδος, καθ' ἣν ὥραν εἶχε μεγάλην ὄρεξιν νὰ ἐπιτεθῇ, θεωροῦντες, λέγω, ὅσα ἐπράξαμεν καὶ ὅσα ἐκωλύσαμεν νὰ πραχθῶσι, δὲν αἰσθανόμεθα τὸν ἐλάχιστον ἔλεγχον συνειδήσεως περὶ τῆς διαγωγῆς ἡμῶν πρὸς τὴν 'Ελλάδα (Ἐπευφημίαι).

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΤΑ ΠΕΡΙ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΝ ΤΟΙΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΟΙΣ ΕΓΓΡΑΦΟΙΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΠΡΑΣΙΝΗΣ ΒΙΒΛΟΥ.

1. Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῷ ἐν Ἀθήναις Πρέσβει τῆς Ἰταλίας.

(Π. Β. σελ. 281).

Ἐν Ῥώμῃ τὴν 5 Φεβρουαρίου 1878

(Ἀπόσπασμα)

Προφανὲς εἶναι ὅτι, οἷαι δήποτε καὶ ἂν ὦσιν αἱ διαβεβαιώσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὑπουργείου περὶ τῆς φύσεως καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς μελετωμένης ὑπ' αὐτοῦ κατοχῆς τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν, ἡ Τουρκία θεωρεῖ ἑαυτὴν εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν καὶ δὲν θέλει διστάσει νὰ λάβῃ τὰ κατάλληλα στρατιωτικὰ μέτρα πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς γενομένης ἐπιθέσεως. Ἡμεῖς ἐπεθυμοῦμεν τῷ ὄντι νὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προφυλάξωμεν τὰς ἀνοικτὰς καὶ ἀνυπερασπίστους πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν καταστροφῶν, αἵτινες πρέπει ἀπὸ τοῦδε νὰ θεωρῶνται ὡς ἐπικείμεναι, ἀφοῦ ἀνηγγέλθη ἤδη ὁ ἔκπλους τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸ Αἰγαῖον, πολὺ ὅμως φοβούμεθα ὅτι, ἂν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν δηλώσῃ τὴν πρόθεσιν ν' ἀναστείλῃ τὴν πορείαν τοῦ στρατοῦ αὐτῆς, ἡ φωνὴ ἡμῶν δὲν θέλει τύχει ἀκροάσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τοῦτο ὑπαγορεύει ἡμῖν νὰ εἴπωμεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν τὸ αἴσθημα εἰλικρινοῦς πρὸς αὐτὴν φιλίας.

(Ὑπογ.) **Δεπρέτης**

2. Ὁ ἐν Ἀθήναις Πρέσβυς τῆς Ἰταλίας τῷ Ὑπουργῷ τῶν Ἐξωτερικῶν.

(Π. Β. σ. 313).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 5 Φεβρουαρίου 1878.

Κύριε Ὑπουργέ,

« Τὴν ἑσπέραν τῆς 2 Φεβρουαρίου ὁ κ. Φωτιάδης Βέης μ' ἐπληροφόρησεν ὅτι τὴν 31 Ἰανουαρίου ὑπεγράφη ἡ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας ἀνακωχή. Εὔκολον εἶναι νὰ φαντασθῆτε τὴν ἀμηχανίαν, εἰς ἣν τὸ γεγονὸς τοῦτο περιῆγε τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν εἶχεν ἀποφασίσει νὰ παύσῃ τὰς ἀναβολὰς προβαίνουσα εἰς διάβημα, ὅπερ ἔπρεπεν εὐλόγως νὰ θεωρηθῇ ὡς κεκηρυγμένη ἐχθροπραξία κατὰ τῆς Πύλης. Προφανὴς ἦτο ὁ κίνδυνος τῆς Ἑλλάδος, ἀντικρυζούσης μόνης τὴν Τουρκίαν, ἥτις διὰ τῆς ἀνακωχῆς ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ ἁπάσας αὐτῆς τὰς δυνάμεις κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Οἱ τοιοῦτοι ὄντως δικαιολογημένοι φόβοι ἐφαίνοντο ζωηρῶς ταράττοντες τὴν ψυχὴν τοῦ ἕλληνος ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὃν εἶδον τὴν πρωΐαν τῆς 4, ἀφοῦ μάλιστα ἔφθασε παρὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας τηλεγράφημα ἀγγέλλον τὸν ἔκπλουν τοῦ τουρκικοῦ στόλου, διευθυνομένου εἰς Πειραιᾶ. Ὁ κ. Δεληγιάννης *ζωηρῶς αἰσθανόμενος τὴν δυσφημίαν* (disdoro) *καὶ τοὺς κινδύνους, εἰς οὓς ἤθελεν ἐκτεθῇ τὸ ὑπουργεῖον ἂν ἀνεκάλει τὰ στρατεύματα ἐκ Θεσσαλίας, ἔκλινεν ὑπὲρ τῆς ἐξακολουθήσεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, οὐδόλως ἐν τούτοις ἀρνούμενος ὅτι αὕτη ἠδύνατο ν' ἀπολήξῃ εἰς καταστροφήν.* Μετέβην λοιπὸν παρὰ τῷ πρέσβει τῆς Ῥωσσίας, παρ' ᾧ εὗρον τὸν τῆς Γαλλίας, εἰς οὓς ἀνεκοίνωσα τὰς ἰδίας μου ἐντυπώσεις, ἵνα ὁμοῦ ἀναζητήσωμεν ἐν τῷ συμφέροντι τῆς Ἑλλάδος, τίνι τρόπῳ ἠδύνατο νὰ διευκολυνθῇ εἰς τὴν κυβέρνησιν αὐτῆς μία οἱαδήποτε διέξοδος ἐκ τῆς τοιαύτης δυσχερείας. Προσκαλέσαντες ἔπειτα καὶ τοὺς λοιποὺς πρέσβεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἐσκέφθημεν ὅτι ἡ διὰ κοινῆς πρωτοβουλίας τῶν ξένων ἀντιπροσώπων παρεχομένη τῇ Ἑλλάδι φιλόφρων διαβεβαίωσις περὶ περιφρουρήσεως τῶν πολυτιμοτέρων αὐτῆς συμφερόντων ἤθελεν ἴσως παράσχει εἰς τοὺς κ. κ. Ὑπουργοὺς *ἀρκοῦν μέσον, ὅπως δικαιολογήσωσιν ἀπέναντι*

τοῦ τόπου, ἄνευ τινὸς μεγάλης ταπεινώσεως τῆς ἐθνικῆς φιλοτιμίας τὴν ἀνάκλησιν τοῦ εἰσελάσαντος στρατοῦ. Ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἀνταλλαγῆς ἰδεῶν ὑπῆρξεν ἡ σύνταξις τοῦ κατωτέρω ταυτοσήμου τηλεγραφήματος, δι' οὗ ἐζητοῦμεν παρὰ τῶν ἡμετέρων Κυβερνήσεων τὰ ἐν αὐτῷ, *τρόπον τινὰ ὡς ἀντάλλαγμα* (quasi a titolo di compenso) τῆς ἀνακλήσεως τοῦ στρατοῦ. Ἐν τούτοις ἔφθασεν αὐτὸς ὁ κ. Δεληγιάννης καὶ *λαβὼν γνῶσιν προηγουμένως τῶν σκέψεων ἡμῶν* συνεμερίσθη τὴν ἡμετέραν ἰδέαν, εὐγνωμονῶν διὰ τὸ ἐμπνεῦσαν αὐτὴν αἴσθημα.

(Ὑπογ.) **Α. Μαφέης.**

---

3. Τηλεγράφημα τῶν πρέσβεων Ἀγγλίας, Αὐστρίας, Γερμανίας, Ῥωσσίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας πρὸς τὰς Κυβερνήσεις αὐτῶν.

(Κ. Β. ἀρ. 19. σελ. 113).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 4 Φεβρ. 1778.

Ὁ Τουρκικὸς στόλος θέλει φθάσει πιθανῶς αὔριον πρὸ τοῦ Πειραιῶς. *Ἀδυνάτου οὔσης πάσης πραγματικῆς ἀντιστάσεως*, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις σκέπτεται κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν περὶ τοῦ ζητήματος ἂν πρέπει νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν φιλικὴν μεσολάβησιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, καὶ ὑποχωροῦσα εἰς τὰς συμβουλὰς αὐτῶν ν' ἀνακαλέσῃ τὰ στρατεύματα ἐκ Θεσσαλίας ἐπὶ τῷ μόνῳ ὅρῳ νὰ περιφρουρηθῇ ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας ταύτης, καὶ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ἡ Σύνοδος τὰ συμφέροντα αὐτῶν.

---

4. Ὁ ἐν Ἀθήναις πρέσβυς τῆς Ἰταλίας τῷ Ὑπουργῷ τῶν Ἐξωτερικῶν.

(Π. Β. σελ. 314)

Ἐν Ἀθήναις τὴν 7 Φεβρουαρίου 1878.

(Ἀπόσπασμα)

.... Ἐν τούτοις ἔφθασαν εἰς τοὺς συναδέλφους μου ὁδηγίαι, ἀπαντῶσαι εἰς τὴν ταυτόσημον ἡμῶν ἀνακοίνωσιν τῆς 4 Φεβρουαρίου, καί τινες αὐτῶν μετέβησαν εἰς τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ἵνα τὸν πληροφορήσωσι περὶ τῶν ἐν αὐταῖς.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι, ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας καὶ ὁ ἐπιτετραμμένος τῆς Μεγ. Βρεττανίας οὐ μόνον ἀπεφάνθησαν μετὰ πολλῆς αὐστηρότητος περὶ τῆς ἐν γένει διαγωγῆς τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' ἐπέμειναν μεμφόμενοι αὐτὴν (a rimproverargli) διὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἐξακολουθούντων νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὰς τουρκικὰς ἐπαρχίας ἐθελοντῶν. Ἄξιον προσέτι παρατηρήσεως νομίζω ὅτι οἱ δύο οὗτοι διπλωμάται, ἄνευ προηγουμένης συνεννοήσεως μετὰ τῶν συναδέλφων των, προέβησαν εἰς ταυτοσήμους ἀνακοινώσεις, συμμορφούμενοι, φαίνεται, πρὸς τὰς ληφθείσας παρὰ τῶν Κυβερνήσεων αὐτῶν ὁδηγίας. Πράγματι δὲ ὁ Λόρδος Δέρβης εἶχε τηλεγραφήσει τῷ κ. Οὐΐνδαμ ὅτι, πληροφορηθεὶς τίνες ἐδόθησαν παρὰ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως τῷ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτῇ ὁδηγίαι, διέταττεν αὐτὸν νὰ μετάσχῃ ἐντόνως (in modo energico) τῶν νουθεσιῶν τοῦ γάλλου ἀντιπροσώπου πρὸς τὴν Ἑλλην. Κυβέρνησιν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἀμέσου ἀνακλήσεως τοῦ στρατοῦ . . . .

Τὸ ἑσπέρας συνηθροίσθησαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνάμεων παρὰ τῷ πρεσβυτέρῳ αὐτῶν κ. Σαβουρώφ, ὅπου προσῆλθε καὶ ὁ κ. Δεληγιάννης, ὅστις ἀνήγγειλεν ἡμῖν *ὁριστικῶς* ὅτι ἡ ἐπάνοδος τοῦ στρατοῦ ἐντὸς τῶν ἑλληνικῶν ὁρίων *ἦτο τετελεσμένον γεγονός*. Μετὰ ταῦτα ἐζήτησε καὶ ἔλαβε τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι ἡ ἀσφάλεια τοῦ ἑλληνικοῦ ἐν Τουρκίᾳ πληθυσμοῦ ἤθελε προστατευθῇ καὶ τὰ συμφέροντα αὐτῶν ἤθελον ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῆς μελλούσης Συνόδου.

Σαφὴς πρὸ πάντων ὑπῆρξεν ἡ ἀπάντησις τοῦ ἐπιτετραμμένου τῆς Μεγ. Βρεττανίας, ὅστις ἐνεχείρισε τῷ κ. Δεληγιάννῃ ἀντίγραφον τῆς δευτέρας παραγράφου τοῦ τηλεγραφήματος τοῦ Λόρδου Δέρβη, ἤτοι ἐπιβεβαίωσιν τῆς δοθείσης ἤδη ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Ἰουλίου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὑποσχέσεως, ὅτι ἐν δέοντι χρόνῳ ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης θέλει ἐνεργήσει ὅπως ἐπεκταθῶσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν ὅσαι διοικητικαὶ μεταῤῥυθμίσεις καὶ ἄλλα ὠφελήματα ἤθελον ἀπονεμηθῇ εἰς τοὺς ἄλλους ἐν Τουρκίᾳ χριστιανούς.

Ὅπως δήποτε, καθ' ὅσον τοὐλάχιστον ἀφορᾷ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς λήξασα ἡ ἀπειλητικὴ φάσις τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου.

Εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν διατρεξάντων κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας πρέπει νὰ προσθέσω ὡς ἀξιοσημείωτον χαρακτηριστικὸν (tratto caratteristico) τὴν ἐμφρονεστάτην διαγωγὴν τοῦ πρέσβεως τῆς Τουρκίας. Οὗτος οὐ μόνον ἀπεῖχεν ἀπὸ παντὸς διαβήματος δυναμένου ὁπωσδήποτε νὰ δεινώσῃ τὴν θέσιν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀρχῆς τῆς κρίσεως *ἐφαίνετο διὰ*

τῆς *ἀταραξίας αὐτοῦ* (tolerante contegno) *σχεδὸν ἐπιδεικνύων* (sembrò quasi mostrare) *τὴν πεποίθησίν του ὅτι τὰ πράγματα δὲν ἤθελον προβῇ μέχρι ῥήξεως.*

(Ὑπογ.) **Μαφέης.**

5. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τῆς Ἰταλίας τῷ Ὑπουργῷ τῶν Ἐξωτερικῶν.

(Πρ. Β. σελ. 295).

Κωνσταν. 6 Φεβρ. 1878.

(Ἀπόσπασμα)

Ἐνῷ οἱ πληρεξούσιοι τῆς Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας ὑπέγραφον ἐν Ἀνδριανουπόλει τὰς βάσεις τῆς εἰρήνης καὶ τὴν ἀνακωχήν, ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπεφάσιζε νὰ διατάξῃ τὴν ὑπέρβασιν τῶν ὁρίων ὑπὸ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Ἡ εἴδησις τοῦ γεγονότος τούτου ἔφθασεν εἰς τὴν Ὑ. Πύλην τὴν 3 τρέχοντος, ἐγὼ δὲ ἔσπευσα νὰ εἰδοποιήσω τηλεγραφικῶς τὴν Ὑ. Ἐξ. Ἡ ἐκ τῆς εἰδήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κινήματος ἐντύπωσις τῶν Τούρκων ὑπουργῶν δὲν ὑπῆρξε πολὺ ζωηρά· διότι δὲν ἐπίστευσαν ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἥτις ἐφάνη τόσον φρόνιμος (saggia e prudente) κατὰ τὴν ὥραν τῆς κρίσεως ἐσκέπτετο *νὰ κινήσῃ σπουδαίως πόλεμον* κατὰ τῆς Τουρκίας (volesse muovere seriamente la guerra) ἐπικειμένης τῆς εἰρήνης. Ὡς ἐκ τούτου ἐλάμβανον μὲν προφυλάξεις τινάς, ἀλλὰ συγχρόνως ἔδιδον εἰς τοὺς ἐν Θεσσαλίᾳ σωματάρχας τὴν διαταγὴν νὰ μὴ ἐπισπεύδωσι τὰς κινήσεις των, θέλοντες οὕτω ν' ἀφίσωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν καιρὸν νὰ μετανοήσῃ διὰ τὴν ἀπόφασίν της (ravedersi della presa determinazione).... Ἡ Α. Ε. ὁ Σαφὲτ Πασᾶς προσέθεσεν ὅτι ἡ τοιαύτη διαγωγὴ ἦτο τοσούτῳ μᾶλλον ἀξιοθρήνητος, καθ' ὅσον εἶχεν ἀφορμὴν νὰ πιστεύῃ ὅτι ἡ προσεχὴς Σύνοδος ἔμελλε νὰ προνοήσῃ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν.

(Ὑπογ.) **L. Corti.**

6. Ὁ κ. Δεληγιάννης τῷ ἐν Ῥώμῃ ἐπιτετραμμένῳ τῆς Ἑλλάδος.

(Π. Β. σελ. 304).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 8 Φεβρουαρίου 1878

(Ἀποσπάσματα [1]).

L'impression produite par le mouvement de nos troupes, à en juger par les rapports que vous m'avez transmis par le telegraphe aussi bien que par les représentations adressées au gouvernement royal par le corps diplomatique, **à été au delà de toute mon attente** (2).... Quoi qu'il en soit, le gouvernement du Roi est porté à croire que l'impression produite sur les cabinets Européens par le mouvement de nos troupes, témoignait plutôt de leur désir d'éviter en tout cas un conflit dont on ne **saurait** calculer d'avance la portée ni les suites et de voir atteindre le but de ce mouvement d'une autre manière, **plutôt** qui fit le moins possible pericliter l'oeuvre de la paix dont l'Europe se **souciait** à si juste titre.... Après avoir demandé les instructions de leurs gouvernements les représentants des grandes Puissances m'ont communiqué, de vive voix, que la Gréce pouvait compter sur l'action efficace que les cabinets Européens ne manqueraient pas d'exercer auprés de la Sublime Porte, afin de sauvegarder, dés ce moment, la vie, l'honneur et les biens des populations grecques de la Turquie menacées sans cesse de desastres. Ils **M'ont ajouté** (3) que les grandes Puissances feraient aussi en sorte que les aspirations nationales et les intérêts de ces mêmes populations **deviennent** l'objet des déliberations du Congrès prochain.

Le gouvernement royal **comptant en pleine confiance** sur ces assurances a donné l'ordre au commandant en chef des troupes royales de repasser la frontière, comme je vous en ai déjà instruit par mon telegramme d'hier. Toutefois **encouragé des promesses** reçues, et fermement couvaincu que les grandes Puissances voudront bien dans leur esprit d'équité regarder comme le complement naturel de leurs promesses la représentation spéciale des aspirations helléniques dans le sein du Gongrés, le gouvernement en a formulé la demande **vis-a-vis** de leurs représentants.

Ces raisons, qui militent en faveur de notre demarche, nous font concevoir le juste espoir que la

(1) Δὲν παραθέτομεν ὁλοσχερεῖς τὰς διακοινώσεις τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, πληροφορηθέντες ὅτι προτίθεται νὰ δημοσιεύσῃ αὐτὰς προσεχῶς ὁ ἴδιος ἐν τεύχει, καὶ ἔπειτα διὰ τὴν ἀπέραντον ταυτολογίαν αὐτῶν, ἥτις κατέχει τὰ δύο τοὐλάχιστον τρίτα τῆς Πρασίνης Βίβλου ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ παρόντος ἔτους. Ἡ Κυανῆ (ἀγγλικὴ) δημοσιεύει τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν μόνας τὰς τηλεγραφικὰς περιλήψεις.

(2) Ἡ φράσις αὕτη σημαίνει γαλλιστὶ «ὑπερέβη πᾶσάν μου ἐλπίδα». Πιστεύομεν ὅτι ὁ κ. ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ἐσκόπει νὰ εἴπῃ ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον.

(3) «M'ont ajouté» σημαίνει «μοῦ ἐκόλλησαν».

prétention du Gouvernement hellénique de représenter dans le futur Congrès les droits et les vœux des populations helléniques de la Turquie, et de pouvoir élever **sa** voix **pour** l'amélioration définitive de leur sort, ne sera point rejetée par les grandes puissances.

(*Ὑπογ.*) **Δεληγιάννης.**

7. Ὁ αὐτὸς τῷ αὐτῷ.

(Π. Β. σελ. 289).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 8 Φεβρουαρίου 1878

Κοινοποιῶ ὑμῖν τὸ κατωτέρω τηλεγράφημά μου πρὸς τὸν ἐν Λονδίνῳ ἐπιτετραμμένον παρακαλῶν νὰ μεταδώσητε αὐτὸ τῷ Ὑπουργῷ τῶν Ἐξωτερικῶν.

« J'ai connaissance de votre télégramme d'hier, me communiquant le sens d'une note de Lord Derby. Nous entendons par le mot garantie que le gouvernement Anglais use d'efforts extrêmes pour **empêcher des désastres aux** (1) populations helléniques. Vous n'ignorez pas pourtant et le gouvernement anglais ne doit pas l'ignorer **aussi**, que les provinces limitrophes de la Turquie sont en pleine insurrection contre la **puissance dominante** (2) et que sans doute le Gouvernement Ottoman usera de **tous moyens de force** pour étouffer l'inssurrection. Il attaquera sans doute les insurgés qui ne manqueront pas d'opposer une resistance armée. Les suites d'un tel conflit sont faciles à **supposer** ainsi que les désastres **qui deriveraient** pour les populations helléniques. Il est à souhaiter que les grandes puissances engagent la Porte à **l'abstention** (3) de toute attaque contre les insurgés, et qu'une décision du Congrès intervienne.

(*Ὑπογ.*) **Θ. Δεληγιάννης**

8. Ὁ αὐτὸς τῷ αὐτῷ.

(Π. Β. σελ. 308).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 25 Φεβρουαρίου 1878

(*Ἀποσπάσματα*)

C'est en vain que le Gouvernement du Roi à protesté, auprès de la Sublime Porte, aussi bien qu'auprès des grandes Puissances de l'Europe, **contre** l'emploi de ces hordes sauvages, indisciplinées, pour le maintien de l'ordre tout près de notre frontière. C'est en vain qu'il a fait observer **qu'en persistant** à leur confier la garde de ces provinces **c'était aller** à l'encontre du but qu'on se **proposait**.

Lord Derby dans une des dernières séances de la Chambre des Lords a bien voulu nous donner raison à cet égard. Quoiqu'il se soit borné **à reconnaître jusque à un certain point** (4) la justice de nos plaintes, son témoignage est précieux pour nous.

Des troupes composées de gens **ignorants** (5), fanatiques, indisciplinés et poussés par la cupidité la plus vile ne feraient quartier à personne, ne respecteraient rien. Les chrétiens seraient impitoyablement égorgés, qu'ils soient des insurgés ou non.

(*Ὑπογ.*) **Θ. Δεληγιάννης**

ΕΚ ΤΗΣ ΚΥΑΝΗΣ ΒΙΒΛΟΥ

(ΤΟΥΡΚΙΑ ΑΡ. 191).

9. Ὁ Κ. Στοὰρτ τῷ Κόμητι Δέρβῃ

(Κ. Β. σελ. 1).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 9 Ἰουνίου 1878.

(*Ἀπόσπασμα*)

Ἀνακεφαλαιῶν τὰ εἰρημένα δύναμαι νὰ εἴπω ὅτι ὁ κ. Τρικούπης ἀναλαμβάνει νὰ πράξῃ πλειότερόν τι τῶν αὐστηρῶς ἐπιβαλλομένων τῇς ἑλληνικῇ Κυβερνήσει ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς δικαίου καθηκόντων, ἤτοι νὰ προσπαθήσῃ νὰ προλάβῃ ἐξεγέρσεις εἰς τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας, ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ νὰ δοθῇ αὐτῷ ὑπόσχεσις παρὰ τῆς μεγάλης Βρεττανίας, ὅτι κατὰ τὴν ὥραν τῶν διαπραγματεύσεων περὶ εἰρήνης, ἐφ' ὧν ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης μέλλει ν' ἀσκήσῃ βεβαίως μεγάλην ἐπιρροήν, θέλει θεωρηθῇ ὡς ὑφιστάμενον ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης ἑλληνικὸν ζήτημα, κατ' οὐδὲν ἔλασσον ἢ ἂν τοῦτο προήρχετο ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως πασῶν τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν.

(1) Empêcher aux ἀνύπαρκτον. Γραφ. éviter.

(2) Γραφ. dominatrice. Τὸ dominant λέγεται μόνον περὶ θρησκείας, ἰδέας, φυλῆς κτλ.

(3) Γραφ. s'abstenir.

(4) Ἐσκόπει πιθανῶς νὰ εἴπῃ « à ne reconnaître que jusqu'à un certain point ».

(5) Ὁπωσοῦν παράδοξον φαίνεται ὁ γράφων ἢ καὶ μόνον ὑπογράφων τοιαύτας διακοινώσεις νὰ μέμφεται ἔπειτα τὴν Πύλην ὡς *δεχομένην ἀγραμμάτους εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ.*

Ὁ κ. Τρικούπης ἐξέφρασε τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ ἐπιῤῥοὴ τῆς Κυβερνήσεως ἤθελεν ἀρκέσει πρὸς ἀναβολὴν πάσης ἐξεγέρσεως (ἐκτὸς ἀπροσδοκήτου τινὸς γεγονότος) μέχρις οὗ παρέλθῃ ὁ ἀπαιτούμενος καιρὸς ὅπως λάβω παρὰ τῆς Υ. Ε. ἀπάντησιν εἰς τὰς ἀνωτέρω εἰσηγήσεις του. Ἐκ τούτου συμπεραίνω ὅτι μετὰ τὴν παρέλευσιν εὐλόγου τινὸς προθεσμίας πρὸς τοῦτο θέλει θεωρήσει ἑαυτὸν ἐλεύθερον ν' ἀναστείλῃ τὴν περιοριστικὴν ἐπίδρασιν τῆς ἑλλ. Κυβερνήσεως, ἀφίνων τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς νὰ ἐνεργήσωσι συμφώνως πρὸς τὰς ἐμφύτους αὐτοῖς ὁρμάς, ἂν τοῦτο φανῇ αὐτῷ δυνάμενον νὰ ὠφελήσῃ τὰ συμφέροντα τοῦ ἑλληνισμοῦ········ Πιθανὸν νὰ φανῇ ἀλυσιτελὴς τῇ Υ. Ε. ἡ ταχεῖα ἀπάντησις εἰς τὸν κ. Τρικούπην, φρονῶ ἐν τούτοις ὅτι καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς δυσχερείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, αἱ εἰσηγήσεις αὐτοῦ δὲν εἶναι κατ' οὐδένα τρόπον πρόωροι, καὶ ὅτι ὑπάρχει σπουδαία καὶ κατεπείγουσα ἀνάγκη νὰ πληροφορηθῇ ἡ ἑλλ. Κυβέρνησις ἂν ἡ τῆς Ἀνάσσης προτίθεται νὰ παράσχῃ αὐτῇ τὴν βοήθειαν καὶ τὴν ὑποστήριξιν, ἣν ζητεῖ ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων.

(Ὑπογ.) **Γ. Στοάρτ.**

10. Ὁ Λόρδος Δέρβης τῷ κ. Στοάρτ.

(Κ. Β. σελ. 4).

Ἐν Λονδίνῳ 2 Ἰουλίου 1877

(Ἀπόσπασμα)

Οἱ ὑπουργοὶ τῆς Ἀνάσσης εἶναι ἕτοιμοι νὰ βεβαιώσωσι τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὅτι, καθ' ὅσον ἐξαρτᾶται ἐξ αὐτῶν, θέλουσι προθυμοποιηθῇ κατὰ τὴν ὥραν τῆς διευθετήσεως τῶν ἐκ τοῦ παρόντος πολέμου ἀναφυέντων ζητημάτων νὰ μεταχειρισθῶσιν ἅπασαν αὐτῶν τὴν ἐπιῤῥοήν, ἵν' ἀσφαλίσωσιν εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς ἐν Τουρκίᾳ πληθυσμοὺς πάσας τὰς διοικητικὰς μεταῤῥυθμίσεις καὶ τὰ ὠφελήματα, ἅτινα ἤθελον ἀπονεμηθῇ εἰς οἵαν δήποτε ἄλλην χριστιανικὴν φυλήν.

(Ὑπογ.) **Δέρβης.**

11. Ὁ κ. Οὐΐνδαμ τῷ Κόμητι Δέρβῃ.

(Κ. Β. σελ. 83).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 10 Νοεμβρ. 1877.

Μυλόρδε,

Ἀναφερόμενος εἰς τὰς ἐπιστολάς μου τῆς 2 καὶ 6 Ἱσταμένου ἔχω τὴν τιμὴν νὰ πληροφορήσω τὴν Υ. Ε. ὅτι εἶδον χθὲς τὸν κ. Τρικούπην, ὅστις μὲ ἠρώτησε ἂν ἠδυνάμην νὰ ζητήσω παρ' ὑμῶν ἀνεπισήμως νὰ λάβετε ὑπ' ὄψιν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Ἑλλάδος νὰ γείνῃ δεκτὴ εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν, ἂν συγκροτηθῇ τοιαύτη πρὸς ῥύθμισιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος.... Εἰς ταῦτα προσέθηκεν ὅτι, καθ' ἃς ἔχει πληροφορίας, ἐπικρατεῖ ἐν Εὐρώπῃ ἡ ἰδέα ὅτι πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὴν διαῤῥύθμισιν τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων, ἥτις συνδέεται οὕτω στενῶς μετὰ τῶν συμφερόντων αὐτῆς. Ὅπως δήποτε οὗτος ἐπιθυμεῖ πρὸ πάντων νὰ τύχῃ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἀνάσσης καὶ τῆς συναινέσεως αὐτῆς ν' ἀντιπροσωπευθῇ ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὰς ἐνδεχομένας διασκέψεις περὶ τοῦ ζητήματος τῆς Ἀνατολῆς.

Ἠρώτησα τότε τὸν κ. Τρικούπην ἂν ἡ συγκατάθεσις τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἀνάσσης εἰς τοῦτο ἤθελε συντείνει πρὸς ἐνθάῤῥυνσιν τῆς εἰρηνικῆς συμπεριφορᾶς τῆς Ἑλλάδος, οὗτος δέ μοι ἀπεκρίθη ὅτι ἐπίστευε τοῦτο, διότι ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις ἤθελεν ἔχει τότε ν' ἀντιτάξῃ εἰς τοὺς θιασώτας τοῦ πολέμου ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου ἐγκαταλελειμμένη καὶ παρηγκωνισμένη.

(Ὑπογ.) **Οὔγος Οὐΐνδαμ.**

12. Ὁ Κόμης Δέρβης τῷ κ. Οὐΐνδαμ.

(Κ. Β. σ. 88.)

Ἐν Λονδίνῳ τὴν 22 Νοεμβρ. 1877.

Κύριε,

Ἔλαβον τὴν ὑμετέραν ἐπιστολὴν τῆς 10 ἱσταμένου ἀφηγουμένην τὴν συνδιάλεξιν ὑμῶν μετὰ τοῦ κ. Τρικούπη, ζητοῦντος νὰ ὑποβληθῇ ἀνεπισήμως εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἀνάσσης ἡ ἐπιθυμία τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ν' ἀντιπροσωπευθῇ εἰς τὴν συγκροτηθησομένην, τυχόν, Συνδιάσκεψιν πρὸς διευθέτησιν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος. Ἀποκρινόμενος εἰς ταῦτα πληροφορῶ ὑμᾶς ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τῶν ὑπουργῶν τῆς Ἀνάσσης πᾶσα σκέψις περὶ συγκροτήσεως Συνόδου εἶναι εἰσέτι πρόωρος, ἂν ὅμως συγκροτηθῇ τοιαύτη καὶ μετάσχωσιν αὐτῆς κράτη μὴ ὑπογράψαντα τὴν Συνθήκην τῶν Παρισίων, αἱ ἀπαιτήσεις τῆς Ἑλλάδος ὅπως ἀντιπροσωπευθῇ θέλουσι ληφθῇ ὑπ' ὄψιν.

(Ὑπογ.) **Δέρβης.**

13. Ὁ κ. Οὐΐνδαμ τῷ Κόμητι Δέρβῃ.

(Κ. Β. σελ. 108).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 28 Ἰανουαρίου 1878

(Ἀπόσπασμα)

Ἀναφερόμενος εἰς τὰς προηγουμένας ἐπιστολάς μου τῆς 27 καὶ 28 τρέχοντος, ἔχω τὴν τιμὴν νὰ

πληροφορήσω τὴν Υ. Ε. ὅτι ἡ εἴδησις τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰρήνης ἐπροξένησε μέγαν ἐρεθισμὸν καὶ συγχρόνως πολλὴν κατήφειαν, διότι ἡ ἐκ ταύτης ἐντύπωσις εἶναι ὅτι ἀπωλέσθησαν ἐπὶ τοῦ παρόντος αἱ ἐλπίδες ἐδαφικῆς αὐξήσεως καὶ ὑπέστη τραῦμα ὁ Ἑλληνισμός. Αἱ ὁδοὶ ἐπλήσθησαν ἐξηγριωμένου πλήθους· σφοδροὶ λόγοι ἐξεφωνήθησαν κατὰ τοῦ τελευταίου οἰκουμενικοῦ ὑπουργείου, (διακοπτόμενοι, ὡς ἤκουσα διὰ τῶν κραυγῶν «Θάνατος εἰς τοὺς προδότας! ») ὡς καταστρέψαντος καὶ προδώσαντος τὴν Ἑλλάδα. . . . . Χαίρω ἐν τούτοις δυνάμενος νὰ εἴπω ὅτι εἰς τοὺς ἐκφωνηθέντας λόγους δὲν εὑρίσκεται οὐδ' ἡ ἐλαχίστη λέξις κατὰ τοῦ Βασιλέως ἢ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Ἡ ὀργὴ τοῦ πλήθους φαίνεται *διευθυνθεῖσα* (seems to have been entirely directed) κατὰ μόνου τοῦ πεσόντος ὑπουργείου.

(*Ὑπογ.*) **Οὖγος Οὐΐνδαμ.**

---

14. Ὁ κ. Οὐΐνδαμ τῷ Κόμητι Δέρβῃ.

(Κ. Β. σελ. 102).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 26 Ἰανουαρίου 1878

Μυλόρδε,

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ πληροφορήσω τὴν Υ. Ε. ὅτι ἐπρόκειτο νὰ συνέλθῃ ἡ ἑλλ. Βουλὴ σήμερον τὸ ἀπόγευμα εἰς συνεδρίασιν, καθ' ἣν ἡ Κυβέρνησις ἤθελεν ὑποβάλει τὸ ζήτημα, ἂν πρέπει ἡ Ἑλλὰς νὰ ἐκστρατεύσῃ. Κατὰ συνέπειαν ὅμως τῶν σήμερον ληφθεισῶν εἰδήσεων, αἵτινες παριστῶσιν ὡς ἐπικειμένην τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης, ἡ Βουλὴ δὲν συνῆλθε.

Καθ' ἃ ἐπληροφορήθην οἱ ἵπποι τοῦ Βασιλέως ἀνεχώρησαν χθές, ἡ δὲ Α. Μ. προτίθεται νὰ μεταβῇ εἰς Λαμίαν τὴν προσεχῆ Δευτέραν. Ἔμαθον πρὸς τούτοις ὅτι τὴν παρελθοῦσαν νύκτα ἀπῆλθον εἰς τὸ Τουρκικὸν πράκτορες μετὰ χρημάτων, ἵνα παρασύρωσι τοὺς ἐν Ἠπειροθεσσαλίᾳ χριστιανοὺς εἰς ἐπανάστασιν.

(*Ὑπογ.*) **Οὖγος Οὐΐνδαμ.**

---

15. Ὁ αὐτὸς τῷ αὐτῷ.

(Κ. Β. σελ. 112).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 2 Φεβρουαρίου 1878

Μυλόρδε,

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ πληροφορήσω τὴν Υ. Ε. ὅτι ὁ κ. Δεληγιάννης ἦλθε σήμερον νά μοι ἀναγγείλῃ ὅτι, εὑρισκομένης τῆς Θεσσαλίας ἐν καταστάσει ἐπαναστάσεως, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔστειλε στρατὸν εἰς Τουρκίαν, ὅπως προστατεύσῃ τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν τε χριστιανῶν καὶ τῶν ὀθωμανῶν, ἐπὶ ἁπλῶς φιλανθρωπικῷ σκοπῷ, ὃν ἐλπίζει ὅτι ἡ Τουρκία καὶ αἱ Εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις δὲν θέλουσιν ἐξηγήσει ἄλλως, ἡ δὲ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ διακόψῃ τὰς φιλικὰς αὐτῆς σχέσεις πρὸς τὴν Τουρκίαν. Πλὴν τούτων ὁ κ. Δεληγιάννης ἐπληροφόρησεν ὅτι εἶχε τηλεγραφήσει περὶ τούτου τῷ ἐν Λονδίνῳ ἐπιτετραμμένῳ, πέμψας αὐτῷ πρὸς ἐξήγησιν τοῦ διαβήματος τούτου ὑπόμνημα ὅπερ θέλει μεταδοθῇ τῇ Υ. Ε.

(*Ὑπογ.*) **Οὖγος Οὐΐνδαμ.**

---

16. Ὁ αὐτὸς τῷ αὐτῷ.

(Κ. Β. σελ. 113).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 4 Φεβρουαρίου 1878

Μυλόρδε,

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ πληροφορήσω τὴν Υ. Εξ. ὅτι ὁ κ. Δεληγιάννης ἦλθε χθὲς εἰς ἐμὲ καί μοι ὡμίλησε μετὰ πολλῆς ἀνησυχίας περὶ τῆς παρούσης θέσεως τῆς Ἑλλάδος. Εἰς ταῦτα ἀπεκρίθην ἐρωτῶν αὐτὸν ἂν ἐνόμιζε χρήσιμον ὁμόφωνόν τινα ἐνέργειαν τῶν ἐγγυητριῶν Δυνάμεων. Προσέθεσα δὲ ὅτι κατὰ τὴν γνώμην μου ἔπρεπε νὰ δοθῶσιν ἀμέσως διαταγαὶ εἰς τὸ γενικὸν ἀρχηγεῖον ὅπως ἀνασταλῇ ἡ πορεία τοῦ στρατοῦ καὶ προληφθῇ πᾶσα σύγκρουσις μετὰ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ. Ὁ κ. Δεληγιάννης μοι ἀπήντησεν ὅτι ἤθελεν ὁμιλήσει περὶ τούτου μετὰ τοῦ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν, ὁ δὲ στρατηγὸς Σοῦτσος θέλει διαταχθῇ νὰ μὴ πράξῃ οὐδὲν δυνάμενον ν' ἀλλοιώσῃ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸν σκοπόν, οὗ ἕνεκα ἡ ἑλλ. Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ πέμψῃ τὸν στρατὸν αὐτῆς εἰς Τουρκίαν.

Σήμερον τὸ πρωῒ εἶδον πάλιν τὸν κ. Δεληγιάννην καὶ ἠρώτησα αὐτὸν ἂν ἐστάλησαν διαταγαὶ τῷ στρατηγῷ Σούτσῳ νὰ παύσῃ προχωρῶν, διότι ἐπρόκειτο σήμερον ν' ἀφεθῇ κατὰ μέρος τὸ παρελθὸν καὶ νὰ ζητηθῇ τρόπος πρὸς διέξοδον ἐκ τῆς παρούσης δυσχερείας. Ὁ κ. Δεληγιάννης κατὰ προτροπήν μου ἐξέθεσε τότε ἐγγράφως τὰς ἰδέας του περὶ τοῦ πρακτέου, καὶ ἔπειτά μοι ἔδειξε τί εἶχε γράψει, ὅτι δηλ. ἂν αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις θεωροῦσιν ὅτι πρέπει ν' ἀποσύρῃ ἡ Ἑλλὰς τὸν στρατὸν ἐκ Θεσσαλίας, αὕτη ἤθελε πράξει τοῦτο. Ἀφοῦ ἀνέγνωσα τὸ γραφὲν ἐζήτησε τὴν γνώμην μου, ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην ὅτι ἂν πρόκειται ν' ἀνακοινώσω ταῦτα πρὸς τὴν Υ. Ε. ἐπεθύμουν νὰ

λάβω τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι ὁ ἑλλ. στρατὸς δὲν ἤθελε προχωρήσει, ἂν δὲ ἀπήντα τουρκικὰς δυνάμεις ἤθελε προσπαθήσει ν' ἀποφύγῃ πᾶσαν σύγκρουσιν. Ἐξελθὼν τοῦ γραφείου τοῦ κ. Δεληγιάννη συνήντησα τὸν κ. Σαβουρώφ, ὅστις μοι παρέστησε τὴν κρίσιμον θέσιν τῶν πραγμάτων, ἐγὼ δὲ ἀνεκοίνωσα αὐτῷ τί ἐτηλεγράφησα χθὲς τῇ Υ. Ε. καὶ τί εἶπον πρὸ ὀλίγου εἰς τὸν Ἕλληνα Ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὁ δὲ κ. Σαβουρὼφ εὑρέθη κατὰ πάντα σύμφωνος μετ' ἐμοῦ.

Μεταξὺ τῶν 3 καὶ 4 Μ. Μ. μετέβην εἰς τὸ οἴκημα τοῦ κ. Σαβουρώφ, ὅπου εὗρον τὸν Γάλλον, τὸν Αὐστριακόν, τὸν Γερμανὸν καὶ τὸν Ἰταλὸν πρεσβευτὴν συσκεπτομένους διὰ τίνος μέσου ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξαγάγωσιν (extricate) τὸ ἑλλ. Ὑπουργεῖον ἐκ τῆς ἀμηχανίας καὶ τῆς κινδυνώδους θέσεως εἰς ἣν εὑρίσκετο. Διαρκούσης τῆς διασκέψεως, ἔφθασεν ὁ κ. Δεληγιάννης, ὃν ἠρωτήσαμεν ἂν ἦτο ἕτοιμος νὰ ζητήσῃ παρ' ἡμῶν ὡς *ἀντιπροσώπων τῶν ξένων δυνάμεων* νὰ προβῶμεν εἰς τὰ διαβήματα, ἅτινα μοὶ ἐξέθηκε τὴν πρωΐαν καὶ ἀνεκοίνωσεν ἔπειτα καὶ εἰς τὸν κ. Σαβουρώφ. Ἐν τούτοις συνετάσσετο τηλεγράφημα, ὅπερ ἐπρόκειτο νὰ σταλῇ εἰς τὰς Κυβερνήσεις ἡμῶν, ἀφοῦ δὲ εἰδοποιήσαμεν τὸν κ. Δεληγιάννην ὅτι δὲν ἐννοοῦμεν νὰ χαθῇ καιρός, ἀνέγνωμεν αὐτῷ τὸ σχέδιον τοῦ τηλεγραφήματος, ὅπερ ἐγένετο δεκτὸν μετά τινας ἀσημάντους τροποποιήσεις καὶ ἐστάλη παρ' ἑκάστου πρέσβεως εἰς τὴν Κυβέρνησιν αὐτοῦ. Τοῦτο πέμψας ἤδη τῇ Υ. Ε. ἐσωκλείω ἐνταῦθα τὸ γαλλικὸν αὐτοῦ κείμενον (1).

(Ὑπογ.) **Οὖγος Οὐΐνδαμ.**

---

17. Ὁ αὐτὸς τῷ αὐτῷ.

(Κ. Β. σ. 115.)

Ἐν Ἀθήναις τὴν 6 Φεβρουαρ. 1878

Μυλόρδε,

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ πληροφορήσω τὴν Υ. Ε. ὅτι ὁ γάλλος πρέσβυς κ. Τισσὼ με παρεκάλεσε χθὲς νὰ μεταβῶ παρ' αὐτῷ, ὅπου εὗρον τοὺς κ. κ. πρέσβεις τῆς Ῥωσσίας, Ἰταλίας καὶ Αὐστρίας ὡς καὶ τὸν κ. ἐπιτετραμμένον τῆς Γερμανίας. Ὁ κ. Τισσὼ ἀνέγνωσεν ἡμῖν τηλεγράφημα, ὅπερ εἶχε λάβει παρὰ τῆς Κυβερνήσεως αὐτοῦ, ἥτις ἐξέφραζε τὴν ἀποδοκιμασίαν αὐτῆς κατὰ τοῦ διαβήματος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, καὶ θεωροῦσα τὴν εἴσοδον τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Τουρκικὴν χώραν ὡς casus belli συνίστα τὴν ἀνάκλησιν αὐτοῦ. Ταῦτα εἶχεν ἀνακοινώσει τὴν πρωΐαν ὁ κ. Τισσὼ εἰς τὸν Ἕλληνα ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἐν τούτοις ἔφθασε καὶ ὁ κ. Δεληγιάννης ἀγγέλων ἡμῖν ὅτι ἐστάλησαν διαταγαὶ τῷ στρατηγῷ Σούτσῳ νὰ μὴ προχωρήσῃ, εὑρίσκεται δὲ οὗτος πλησίον τοῦ Δομοκοῦ. Ἀφοῦ ἐξεφράσαμεν τὴν εὐαρέσκειαν ἡμῶν διὰ τὴν εἴδησιν ταύτην, ὁ κ. Μαφέης ἀνέγνωσε κἀκεῖνος τῷ κ. Δεληγιάννη τηλεγράφημα τῆς Κυβερνήσεως αὐτοῦ ἀποδοκιμάζον τὴν πρᾶξιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

(Ὑπογ.) **Οὐΐνδαμ.**

---

18. Ὁ αὐτὸς τῷ αὐτῷ.

(Κ. Β. σ. 115.)

Αὐθημερόν.

Μυλόρδε,

Ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιστολήν μου τῆς σήμερον, δι' ἧς ἀφηγούμην τῇ Υ. Ε. τὰ λαβόντα χώραν παρὰ τῷ κ. Τισσῷ, ἔχω τὴν τιμὴν νὰ προσθέσω ὅτι ὁ κ. Σαβουρὼφ μοι ἀνέφερεν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐζήτησε παρὰ τῆς Ῥωσσικῆς νὰ συμπεριλάβῃ τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ τοὺς ἐνδεχομένους ἐπαναστάτας ἐν τῇ ἀνακωχῇ, ἡ δὲ Ῥωσσικὴ Κυβέρνησις ἀπήντησεν ὅτι, ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι ἐμπόλεμοι, οὐδὲ λόγος δύναται νὰ γείνῃ ὅπως συμπεριληφθῶσιν ἐν τῇ ἀνακωχῇ.

(Ὑπογ.) **Οὖγος Οὐΐνδαμ.**

19. Ὁ αὐτὸς τῷ αὐτῷ.

(Κ. Β. σελ. 116),

Ἐν Ἀθήναις τὴν 16 Φεβρουαρίου 1878.

(Ἀπόσπασμα)

Συμμορφούμενος πρὸς τὴν διαταγὴν τῆς Υ. Εξ. ν' ἀνανεώσω διαβεβαιώσεις τινὰς ὑμῶν περιεχομένας ἐν τῇ *ὑμετέρᾳ ἐπιστολῇ τῆς 2 Ἰουλίου 1877*, τὰς ὁποίας εἶχον ἤδη ἀναγνώσει κατ' ἰδίαν εἰς τὸν κ. Δεληγιάννην, ζητήσαντα αὐτὰς ἐγγράφους, μετέδωκα αὐτῷ ἐν γαλλικῇ μεταφράσει, ἧς ἐσωκλείω ἐνταῦθα ἀντίγραφον, τὴν ἔννοιαν τοῦ ὑμετέρου τηλεγραφήματος, ἀφοῦ ἀνέγνωσα τοῦτο μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τῶν πρεσβευτῶν τῶν ξένων δυνάμεων.

Ὁ κ. Δεληγιάννης μ' εὐχαρίστησε θερμῶς διὰ τοῦτο καὶ εἶτα ἐβεβαίωσεν ἡμᾶς ῥητῶς ἐν ὀνόματι τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Βασιλέως ὅτι αὕτη, πεισθεῖσα ὅτι τὰ συμφέροντα τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων ἤθελον ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἐν πνεύματι εὐθύτητος καὶ φιλανθρω-

(1) Βλ. τὰ περὶ οὗ ὁ λόγος τηλεγράφημα ἀνωτέρω ὑπ' ἀρθ. 3.

πίας ἀνεκάλεσε τὸν στρατὸν αὐτῆς ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους.

(Ὑπογ.) **Οὖγος Οὐΐνδαμ.**

20. Ἀπόσπασμα τῶν ὁδηγιῶν τοῦ Κόμητος Δέρβη ἐγχειρισθὲν τῷ κ. Δεληγιάννῃ τὴν 6 Φεβρ. 1878.

(Κ. Β. σελ. 117).

Ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης διατάσσει τὸν κ. Οὐΐνδαμ ν' ἀνανεώσῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν τὰς διαβεβαιώσεις, αἵτινες περιέχονται ἐν τῇ πρὸς τὸν κ. Στούαρτ ἐπιστολῇ τῆς 2 Ἰουλίου 1877, ἤτοι ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης θέλει ἐνεργήσει κατὰ τὴν ὥραν τῆς διευθετήσεως τῶν ἐκ τοῦ πολέμου ἀναφυέντων ζητημάτων, ἵνα ἀσφαλισθῶσιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς Τουρκίας πᾶσαι αἱ διοικητικαὶ μεταρρυθμίσεις καὶ τὰ ὠφελήματα, ἅτινα ἤθελον ἀπονεμηθῇ εἰς πᾶσαν ἄλλην μὴ ἑλληνικὴν φυλήν.

21. Ὁ κ. Δεληγιάννης τῷ κ. Γενναδίῳ

(Κ. Β. σελ. 101).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 2 Φεβρουαρίου 1878

« Vous savez que l'insurrection a éclaté en Thessalie, menaçant de se propager en d'autres provinces. Le Gouvernement Royal a la conscience d'avoir tout fait pour prévenir ce mouvement, **pouvant** avoir des suites graves pour la sécurité du royaume. Non seulement **a-t-il tâché** d'apaiser les esprits, mais il a sévi de toutes ses forces contre les **monteurs d'agissements clandestins**. Malgré ses efforts **pacifiques** les chrétiens de la Thessalie, poussés à bout, ont pris les armes; les Crétois se sont révoltés, et les chrétiens d'autres provinces suivent leur exemple. Le gouvernement Royal voyant avec émotion ces soulèvements auquels cette **perspective** (1) affreuse a poussé les chrétiens, ne peut s'en dissimuler les suites. Le cri de révolte retentira dans le royaume, et l'effervescence des esprits aggravera notre situation, car les rayas sont considérés comme frères par les habitants du Royaume. Les vexations et les souffrances des habitants des provinces grecques de la Turquie sont connues de tout le monde, et on sait **surtout** quels ont été les exploits des Circassiens et des **Bachi**-Bouzouks en Turquie. Le Gouvernement Royal **a toujours** protesté contre la colonisation des Circassiens **et** l'emploi de troupes irrégulières dans les provinces limitrophes. La Sublime Porte a toujours refusé de faire droit à nos réclamations et les gouvernements Européens **ne pouvaient l'y forcer** (2). Lord Derby a **même dernièrement** rendu justice à nos plaintes. Si le gouvernement Ottoman pouvait disposer de troupes régulières pour la répression de la révolte, on pouvait au moins espérer que les malheurs **par suite** de l'emploi des Circassiens et des Bachi-Bouzouks ne sauraient **être renouvelés**, les chrétiens ne **seraient** egorgés et le monde civilisé ne regretterait trop tard, qu'une Puissance européenne ne fut pas présente **pour réintégrer le malheur** (3) et pour conjurer les périls.

Le Gouvernement Royal a donc résolu d'occuper provisoirement avec son armée les provinces Grecques de la Turquie. Cette mesure qui paraitra hasardée n'est au fond ni injustifiable ni **insolite**. La Grèce ne veut pas faire la guerre à la Turquie mais garantir sa propre sécurité et contribuer à l'amélioration **définite** de la condition des provinces Grecques de l'Empire Ottoman.

Cette mesure ne nous est suggérée ni par des vues ambitieuses, ni par une tendance subversive, mais par le désir de **l'ordre de conservation** et d'humanité. Comme la Turquie peut l'envisager autrement et nous déclarer la guerre, je vous prie d'appeler l'attention du Gouvernement, auprès duquel vous êtes accrédité, sur cette grave complication, afin que le désastre d'une pareille éventualité soit évité ou diminué. Vous êtes invité de donner lecture de cette pièce à M. le Ministre des Affaires Etrangères ».

(1) Ποία εἶναι ἡ perspective αὕτη δὲν φαίνεται οὐδαμοῦ τοῦ ἐγγράφου.

(2) Ἡ φράσις εἶναι σκοτεινή, μὴ προκύπτοντος σαφῶς ἐξ αὐτῆς ἂν τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη στεροῦνται τοῦ *δικαιώματος* ἢ τῆς ἀναγκαίας *ἰσχύος*, ἵνα ἀπαγορεύσωσι τῇ Τουρκίᾳ τὴν χρῆσιν Κιρκασίων καὶ Βασιβουζούκων, ἀλλὰ κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἀνάρμοστος εἰς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν, τὴν ζητοῦσαν καθ' ἑκάστην παρὰ τῆς Εὐρώπης ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ἀτάκτων.

(3) «Pour réintégrer le malheur» σημαίνει: «ἵνα ἀποκαταστήσῃ καὶ πάλιν τὴν δυστυχίαν». Ἐλπίζομεν ὅτι ὁ κ. Ὑπουργὸς εἶχε κατὰ νοῦν νὰ γράψῃ ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον.

ΜΕΡΟΣ Δ'.

ΕΚ ΤΗΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 32 ΚΥΑΝΗΣ ΒΙΒΛΟΥ

ΥΠΟ ΤΟΝ ΤΙΤΛΟΝ

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΘΕΣΣΑΛΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

22. Ὁ κ. Οὐϊνδαμ τῷ Κόμητι Δέρβῃ.

(Κ. Β. σελ. 2).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 13 Φεβρ. 1878.

(Ἀπόσπασμα)

Ὁ Πρέσβυς τῆς Γαλλίας καὶ ἐγὼ ἠρωτήσαμεν τὸν κ. Δεληγιάννην, ἂν ἡ Κυβέρνησις δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ μέτρα, ἵνα ἐμποδίσῃ τὴν ἔξοδον ἀτάκτων στιφῶν······ὁ κ. Τισσὼ εἶπε μάλιστα ὅτι εἶχεν εἴδησιν τοῦ ἔκπλου ἐκ Πειραιῶς τοῦ ἑλληνικοῦ ἀτμοπλοίου *Ἑπτάνησος*, προσθέσας ὅτι εὔκολον ἦτο τῇ Κυβερνήσει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀναχώρησιν ἀτάκτων στιφῶν διὰ θαλάσσης. Ὁ κ. Δεληγιάννης ἀπεκρίθη ὅτι τοῦτο ἦτο δύσκολον ζήτημα, ἤθελεν ὅμως συμβουλευθῇ τοὺς συναδέλφους του καὶ ὑποβάλει τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν Βασιλέα······Ἀναχωρῶν παρεκάλεσα τὸν κ. Δεληγιάννην νά μοι καταστήσῃ γνωστὸν τί ἔπρεπε ν' ἀπαντήσω εἰς τὴν Υ. Ἐξ.

(Ὑπογ.) **Οὖγος Οὐϊνδαμ.**

---

23. Ὁ αὐτὸς τῷ αὐτῷ αὐθημερόν.

(Κ. Β. σελ. 3).

Μυλόρδε,

Ἀναφερόμενος εἰς τὸ προηγούμενον τηλεγράφημά μου ἔχω τὴν τιμὴν νὰ πληροφορήσω τὴν Υ. Ἐ. ὅτι ὁ κ. Δεληγιάννης μοι ἐκοινοποίησε σήμερον Μ. Μ. ὅτι ὑπέβαλε τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον καὶ ὅτι οἱ κ. κ. Ὑπουργοὶ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Ναυτικῶν θέλουσι μεταχειρισθῇ πάντα τὰ δυνατὰ ἔνδικα μέσα, ἵνα ἐμποδίσωσι τὴν ἔξοδον ἐνόπλων στιφῶν, μεταδώσαντες τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς εἴς τε τὸν λιμενάρχην Πειραιῶς καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν παρὰ τὰ σύνορα ἐπαρχιῶν.

(Ὑπογ.) **Οὖγος Οὐϊνδαμ.**

---

24. Ὁ αὐτὸς τῷ αὐτῷ.

(Κ. Β. σελ. 11).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 13 Φεβρ. 1878.

Μυλόρδε,

Ἐσώκλειστον ἔχετε ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς, ληφθείσης χθὲς παρὰ τοῦ ἐν Πάτραις προξένου τῆς Ἀνάσσης, δι' ἧς με πληροφορεῖ ὅτι ἡ κίνησις τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἐθελοντῶν ἐξακολουθεῖ, προσθέτων ὅτι εἷς τῶν βουλευτῶν τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἔλαβεν ἐντολὴν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως νὰ στρατολογήσῃ ἐθελοντάς. Πλὴν τούτου ὅτι 150 δεσμῶται ἐδραπέτευσαν ἐκ τῶν φυλακῶν τοῦ Πύργου ἕνεκα τῆς ἀναχωρήσεως τῶν στρατιωτῶν καὶ τῆς ἀπολειφθείσης ἀνεπαρκοῦς φρουρᾶς, μεταξὺ δὲ τῶν δραπετῶν ὑπῆρχον καί τινες φονεῖς.

Ζητήσας αὐθημερὸν ἀκρόασιν παρὰ τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν ἠρώτησα αὐτὸν ἂν ἦτο τῷ ὄντι ἀληθὲς ὅτι βουλευτὴς Πατρῶν ἐξουσιοδοτήθη παρὰ τῆς Κυβερνήσεως πρὸς στρατολογίαν ἐθελοντῶν. Ὁ κ. Δεληγιάννης ἀπεκρίθη ὅτι δὲν ἐνόμιζε τοῦτο ἀληθές, ἐπρόκειτο δὲ περὶ στρατολογίας *Εὐζώνων*. Τὴν δὲ ἀπόδρασιν τῶν καταδίκων ἐγνώριζε, τινὲς ὅμως τούτων συνελήφθησαν καὶ πάλιν. Παρετήρησα τότε εἰς τὸν κ. Ὑπουργὸν ὅτι τοῦτο ἦτο ἀξιοθρήνητον γεγονός, δυνάμενον νὰ προξενήσῃ μεγάλην ζημίαν εἰς τὴν ὑπόληψιν τῆς Ἑλλάδος, ἐνθυμίσας αὐτῷ ὅτι καὶ κατὰ τὸ ἐν ἔτει 1854 ὑποκινηθὲν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος κίνημα ἐν Ἠπειροθεσσαλίᾳ ἠνοίχθησαν αἱ φυλακαὶ τῆς Χαλκίδος καὶ ἀφέθησαν οἱ κατάδικοι, ὡς μαρτυρεῖ ἡ πρὸς τὸν Κόμητα Κλαρενδῶνα ἔκθεσις τοῦ πρέσβεως Wyse τὴν 13 Φεβρουαρίου 1854.

(Ὑπογ.) **Οὖγος Οὐϊνδαμ.**

---

25. Ὁ ἐν Πάτραις Πρόξενος Wood τῷ κ. Οὐΐνδαμ.

(Κ. Β. σελ. 14).

Ἐν Πάτραις τὴν 18 Φεβρ. 1878.

(Ἀπόσπασμα)

Ὡς ἤδη ἀνήγγειλα ὑμῖν ἀπόστολοι ἐξ Ἀθηνῶν στρατολογοῦσιν ἐθελοντὰς μεταξὺ τῶν ἀργῶν καὶ φαυλοβίων (idle and rough part of population). Οἱ τοιοῦτοι δίδουσιν ὅρκον πίστεως λαμβάνοντες φράγκα 39, τσαρούχια καὶ κνημῖδας. Φαίνεται ὅτι πρόκειται νὰ ἐκστρατεύσωσι φέροντες τὰ συνήθη ἐνδύματα καὶ κάπας, αἵτινες πιθανῶς θέλουσι προξενήσει κακὴν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Ἠπειροθεσσαλούς. Ἀδύνατόν μοι εἶναι νὰ ὑποθέσω ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι δύνανται νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς ἔλεγχόν τινα ἢ νά πράξωσί τι καλόν.

(Ὑπογ.) **Wood.**

---

26. Ὁ αὐτὸς τῷ αὐτῷ.

(Κ. Β. σελ. 19).

Ἐν Πάτραις τὴν 20 Φεβρουαρίου 1878

(Ἀπόσπασμα)

Διὰ τῆς τελευταίας μου εἰδοποίησα ὑμᾶς ὅτι ἐστρατολογήθησαν ἐθελονταί, ἵνα πολεμήσωσιν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ. Ἱκανὸς ἀριθμὸς ἀξέστων ἀνθρώπων (rough caracters) συνηθροίσθη ἤδη πρὸς μεγάλην ἀνησυχίαν τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν, αἵτινες ἐτηλεγράφησαν κατ' ἐπανάληψιν εἰς Ἀθήνας, ἵνα ἀποκομισθῶσιν οὗτοι ἄνευ ἀναβολῆς. Ἀλλ' ἡ εἴδησις τῆς παρουσίας δύο ὀθωμανικῶν θωρηκτῶν πλεόντων εἰς τοὺς τουρκικοὺς λιμένας ἀνέστελλε τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν ἐντεῦθεν. Ὅπως δήποτε τὴν παρελθοῦσαν νύκτα τὸ ἑλληνικὸν ἀτμόπλοιον «Ἑπτάνησος» ἔλαβεν αὐτοὺς πάντας, ἵνα τοὺς μεταβιβάσῃ εἰς Κέρκυραν, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι θέλουσιν μεγάλως ἐκπλαγῆ βλέποντες ἀποβιβαζόμενον τοιοῦτον σκυλολόγιον (such a mob). Ὁ ὅλος αὐτῶν ἀριθμὸς ἀνέρχεται εἰς 720, ἐκ τούτων οἱ διακόσιοι εἶναι Χειμαριῶται, οἱ δὲ λοιποὶ περιτρίμματα (riff-raff) συλλεγέντα ἐν Πάτραις καὶ ἀλλαχόθεν.

(Ὑπογ.) **Wood**

---

27. Ὁ κ. Οὐΐνδαμ τῷ Κόμητι Δέρβῃ.

(Κ. Β. σελ. 15).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 20 Φεβρουαρίου 1878

Μυλόρδε,

Λαβὼν χθὲς τὸ ὑμέτερον τηλεγράφημα τῆς 13 ἱσταμένου ἐζήτησα συνέντευξιν παρὰ τοῦ κ. Δεληγιάννη, ὅστις μ' ἐδέχθη τὸ ἀπόγευμα. Ἡ Α. Ε. ἤρξατο διὰ μιᾶς τῆς ὁμιλίας πληροφορῶν με ὅτι ὁ Σερβὲρ Πασᾶς εἶχε τηλεγραφήσει τῷ Φωτιάδῃ Βέῃ νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ ἐξηγήσεις περὶ τῶν συμβαινόντων εἰς τὰ μεθόρια, καθότι ἡ Πύλη δὲν ἠδύνατο νὰ συμβιβάσῃ τὰς διαβεβαιώσεις τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὴν εἰσβολὴν Ἑλλήνων εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος. Καθ' ἃ μοι εἶπεν, ὁ κ. Δεληγιάννης ἀπήντησε τῷ Φωτιάδῃ Βέῃ ὅτι ἐθεώρει τὴν λέξιν *Ἕλληνες* ὡς πολὺ ἀόριστον καὶ μὴ ἀποβλέπουσαν τὸν τακτικὸν στρατόν, ὅστις μετὰ τὴν ἀνάκλησιν αὐτοῦ ἐκ Θεσσαλίας δὲν εἶχε πλέον ὑπερβῆ τὰ σύνορα, αὐστηραὶ δὲ ἐδόθησαν διαταγαὶ ὅπως οἱ ὑπερβαίνοντες αὐτὰ θεωρῶνται καὶ τιμωρῶνται ὡς λιποτάκται, πλὴν δὲ τούτου *ὅτι δὲν ἐπετρέπετο ἡ ἔξοδος ἐκ τοῦ βασιλείου ἀτάκτων στιφῶν καὶ ἐλήφθησαν μέτρα, ἵνα κωλυθῇ ἡ στρατολογία τοιούτων.*

Ὁ κ. Δεληγιάννης προσέθηκεν ἔπειτα ἔτι ὁ Βασιλεὺς συναντήσας τὴν προτεραίαν εἰς τὸ Παλαιὸν Φάληρον στίφος ἐθελοντῶν ἐξέφρασε τὴν μεγάλην δυσαρέσκειάν του, καὶ ἐδόθησαν διαταγαὶ πρὸς διασκόρπισιν αὐτῶν. Εἰς ταῦτα ἀπεκρίθην ὅτι εἶχον ἴδεῖ ὁ ἴδιος τὴν συμμορίαν ταύτην συνισταμένην ἐκ 200 περίπου ἀνδρῶν ἐχόντων λογχοφόρα ὅπλα, ἠρώτησα δὲ ἂν ἀφωπλίσθησαν πρὶν ἢ διασκορπισθῶσιν. Ὁ κ. Δεληγιάννης μοι ἀπήντησεν *ὅτι δὲν γνωρίζει* ἂν ἀφωπλίσθησαν, πληροφορήσας με πρὸς τούτοις ὅτι οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐστρατολογήθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Λεωνίδα Βούλγαρη, διαθέτοντος πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν χρήματα, ἅτινα ἀγνοεῖ πόθεν λαμβάνει. Εἰς ταῦτα ἀπεκρίθην ὅτι ἐγὼ καλῶς ἐγνώριζον τίς εἶναι ὁ ἀποστείλας τῷ κ. Βούλγαρῃ 10,000 ὅπλα.

Ὁ κ. Δεληγιάννης μοι εἶπεν ἔπειτα ὅτι ἡ στρατολογία ἀτάκτων στιφῶν *ἦτο ὄντως ἀξιοθρήνητος διότι ἐδυσφήμει τὸν τόπον.* Εἰς ταῦτα ἀπήντησα ὅτι *ἔχαιρον πολὺ βλέπων αὐτὸν ἔχοντα τοιαύτην ἰδέαν, ἥτις ὅμως δὲν ἐκώλυε τὴν ἐξακολουθοῦσαν ἔξοδον ἀτάκτων στιφῶν* διότι κατ' αὐτὴν τὴν πρωΐαν εἶχον πληροφορηθῆ τὸν ἔκπλουν εἰς Κρήτην τοῦ *Πανελληνίου* μετὰ πολλῶν ἐθελοντῶν. Ὁ κ. Δεληγιάννης ἀπήντησεν ὅτι *ἠγνόει* τοῦτο, ὡς καὶ ὁ συνάδελφος αὐτοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν, ὃν ἔπεμψε νὰ ἐρωτήσῃ.

(Ὑπογ.) **Οὖγος Οὐΐνδαμ.**

---

28. Ὁ κ. Δεληγιάννης τῷ κ. Γενναδίῳ.

(Κ. Β. σελ. 28).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 18/2 Μαρτ. 1878.

(Ἀπόσπασμα)

Quoique des renseignements ultérieurs réduisent le nombre des déserteurs à 130 seulement, le fait n'en conserve pas moins toute sa douloureuse importance. L'émotion pénible que **sa nouvelle** (1) a causé au Gouvernement Royal n'a rien perdu de sa spontanéité première, et nous **rechercherons certes pas** dans le petit nombre des déserteurs une raison pour atténuer tout ce qu'il y a de déplorable **dans cet accident** (2).... Vous connaissez les liens d'origine, de religion, et de parenté **même,** qui unissent les Hellènes libres du Royaume avec les Hellènes **esclaves** (3) des provinces grecques de la Turquie. **La juste et naturelle sympathie** que les souffrances de ces provinces font éprouver aux populations de la Grèce pour leurs frères revendiquant leur liberté les armes à la mains, ne saurait être revoquée en doute par personne. Le contre-coup douloureux produit au milieu de nous par les atrocités, commises chaque jour sur les femmes et les enfants de Thessaliens, des Epirotes et des Crétois ne pourrait **certes non plus** être imputé à crime, à tous ceux qui ne croient pas assez faire pour leurs **proches et parents** (4), **que de se lamenter** sur leurs destinées et qui passent la frontière pour aller vaincre ou mourir avec eux κτλ.

(Ὑπογ.) **Θ. Δεληγιάννης**

29. Ὁ πρόξενος Sebright πρὸς τὸν Κόμητα Δέρβην.

(Κ. Β. σελ. 27).

Κέρκυρα 7 Μαρτίου 1878.

(Ἀπόσπασμα)

Μετὰ τὴν τελευταίαν πρὸς τὴν Υ. Ε. ἐπιστολήν τῆς 4 ἱσταμένου, αἱ ἀπόπειραι τοῦ ἐνταῦθα «Πατριωτικοῦ Κομητάτου» πρὸς ἐξέγερσιν τῆς Ἠπείρου ἔμειναν στάσιμοι. Οἱ ἐντεῦθεν ἀναχωρήσαντες *ἐθελονταὶ* (¹) δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐνώσωσιν μετ' αὐτῶν κατ' ἀκριβεστάτας πληροφορίας, πλείονας τῶν *τριακοσίων* αὐτοχθόνων.

Δύο Ἰταλοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ εἷς Ἕλλην ὑπολοχαγός, καλῶς γνωστὸς ἐνταῦθα, ἔφθασαν εἰς Κέρκυραν ἵνα στρατολογήσωσιν *ἐθελοντὰς* μεταξὺ τῆς ἐφεδρείας τοῦ στρατοῦ· εἰδοποιοῦμαι δὲ ὅτι τριακόσιοι περίπου τοιοῦτοι προτίθενται νὰ διαπεραιωθῶσι τὴν νύκτα ταύτην εἰς Ἤπειρον. Ἡ στρατολογία ἐνεργεῖται ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ὑποκρίσεως, ἑκάστου στρατολογουμένου λαμβάνοντος φρ. 45 πλὴν τῶν ὅπλων καὶ ἐνδυμάτων.

30. Ὁ πρόξενος Sebright πρὸς τὸν Κόμητα Δέρβην.

(Κ. Β. σελ. 273).

Κέρκυρα 11 Μαρτίου 1878.

Μυλόρδε,

Ἀναφερόμενος εἰς τὰς προηγουμένας μου ἐκθέσεις περὶ τῆς ἐκ τῆς νήσου ταύτης ἀποβάσεως ἐνόπλων εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἠπείρου ἔχω τὴν τιμὴν νὰ προσθέσω τὰ ἑξῆς:

Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 7 ἱσταμένου τὸ τουρκικὸν θωρακωτὸν «*Μαχμουτιέ*» ἐθεάθη διερχόμενον τὸ στενὸν καὶ τοποθετούμενον πλησίον τῆς ἀκτῆς ἀντικρὺ τῆς πόλεως καὶ τοῦ φρουρίου τῶν Ἁγίων Σαράντα. Κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα σῶμα τουρκικοῦ στρατοῦ ἐξ Ἰωαννίνων μεταξὺ 300 καὶ 400 ἀνδρῶν, μεθ' ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ ὑπερβὰν τὰ ὄρη καὶ διελθὸν τὴν πεδιάδα τοῦ Δελβίνου κατέλαβε περὶ τὸν ὄρθρον καταλλήλους θέσεις, ὅπως ἀποκόψῃ πᾶσαν διὰ ξηρᾶς συγκοινωνίαν τῶν Ἁγ. Σαράντα. Συγχρόνως δὲ ἰσχυρὸν ἀπόσπασμα ἀπεβιβάζετο ἐκ τοῦ «Μαχμουτιὲ» καὶ κατελάμβανε τὴν παράλιον πρὸς ἄρκτον ὁδὸν πρὸς ἀποκλεισμὸν τῶν *οὕτω λεγομένων* (so-called) ἐπαναστατῶν ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ. Πρὸς τὰ ὄπισθεν ἐν τούτοις τοῦ στρατοῦ δὲν κατελήφθησαν σύδενδρά τινα ὑψώματα, τὰ ὁποῖα ἐκτείνονται ἐπὶ πέντε περίπου μίλια πρὸς νότον καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς πλευστῆς διώρυχος, ἥτις ἑνώνει τὴν λίμνην τοῦ Βουθρωτοῦ μετὰ τῆς θαλάσσης, φρασσόμενα πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῆς θαλάσσης καὶ πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τῆς λίμνης. Ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου τῶν λόφων τούτων ἵσταται ἡ Μονὴ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, βαρὺ οἰκοδόμημα παρέχον κατάλληλον πρὸς ἰσχυρὰν ἄμυναν θέσιν.

---

(1) Γραφ. cette nouvelle. Τὸ nouvelle ἑνικῶς μετὰ κτητικῆς ἀντωνυμίας σημαίνει παραμύθιον

(2) Ἐννοεῖ πιθανῶς γεγονὸς (incident). Τὸ accident σημαίνει ἀκούσιον δυστύχημα, θαλάσσιον, σιδηροδρομικὸν ἢ ἄλλο.

(3) Ἐννοεῖ πιθανῶς ὑποδούλους (asservis). Τὸ esclave ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ σημαίνει τὸν ὠνητὸν δοῦλον, οἷοι οἱ μαῦροι τῆς Ἀμερικῆς.

(4) Ἀδύνατον εἶναι νὰ συνδεθῶσι τὰ δύο γαλλιστί.

(¹) Ἡ λέξις ἐθελονταὶ τίθεται σκωπτικῶς μεταξὺ μηνίσκων ἐν τῷ πρωτοτύπῳ.

Οἱ Τοῦρκοι ἐπετέθησαν πρῶτοι, προχωρήσαντες εἰς ἔφοδον κατὰ τῶν κατεχομένων ὑπὸ τῶν ἀνταρτῶν ἐντὸς τῶν ὀχυρωμάτων καὶ πέριξ αὐτῶν θέσεων, αἵτινες ἐσφαιροβολοῦντο συγχρόνως ὑπὸ τοῦ θωρακωτοῦ. Ἐπί τινας ὥρας οἱ πολιορκούμενοι φαίνονται ἀντιτάξαντες ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν· μετὰ μεσημβρίαν ὅμως ἐξεβλήθησαν ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν ὀχυρωμάτων, ἀναγκασθέντες νὰ ὑποχωρήσωσι διὰ τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης σειρᾶς λόφων καὶ νὰ κλεισθῶσιν ἐν τῇ Μονῇ, ὅπου ἀντέστησαν πεισματωδῶς ἐπί τινα εἰσέτι χρόνον. Ὅπως δήποτε περὶ λύχνων ἀφὰς ἠναγκάσθησαν νὰ ἐνδώσωσιν, οἱ δὲ περισωθέντες ἐκρύβησαν εἰς τὰ περὶ τὴν λίμνην δάση καὶ τὰ σπήλαια τῆς παραλίας········ Τὴν ἐπιοῦσαν τὸ πρωῒ συνεννοήθην μετὰ τοῦ κυβερνήτου τοῦ « Rapid », ἵνα αἰτήσῃ παρὰ τοῦ πλοιάρχου τοῦ « Μαχμουτιὲ » τὴν ἄδειαν νὰ μετακομίσῃ εἰς Κέρκυραν πρὸς περίθαλψιν τὰ ἄστεγα γυναικόπεδα...

(*Ὑπογ.*) **C. Sebright.**

Οἱ ἑπόμενοι ἀριθ. 55, 56, 57, 58, 65, 66, 67, 68 τῆς *Κυανῆς Βίβλου* καὶ τὰ παραρτήματα αὐτῶν ἱστοροῦσι τὰς φιλανθρώπους ἐνεργείας τῶν προξένων, τοῦ Κόμητος Δέρβη καὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ πρὸς διάσωσιν τῶν γυναικοπαίδων καὶ τῶν ἀποκλεισθέντων ἀνταρτῶν, τὴν ἐξέγερσιν τοῦ κερκυραϊκοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Κονεμένου Βέη καὶ τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τοῦτον τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ Κερκύρας, καθ' ἣν οὗτος « *ἐστερεῖτο στρατιωτικῆς δυνάμεως ἀρκούσης ὅπως τὸν ὑπερασπίσῃ κατὰ τοῦ λυσσῶντος ὄχλου* » (enraged multitude), καὶ τὸ κατωτέρω προξενικὸν ἔγγραφον :

31.

(Κυανῆς Βίβλου σελ. 33).

Ἐν Κερκύρᾳ τὴν 9 Μαρτίου 1878.

Οἱ ὑποφαινόμενοι πρόξενοι, συνελθόντες εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ πρεσβυτέρου αὐτῶν Κονεμένου Βέη, καὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰ συμβαίνοντα εἰς τὰ παράλια τῆς Ἠπείρου καὶ τὴν ἔξαψιν τοῦ λαοῦ τῆς Κερκύρας γνωμοδοτοῦμεν ὁμοφώνως νὰ μεταβῇ αὐτοπροσώπως ὁ συνάδελφος ἡμῶν πρόξενος τῆς Τουρκίας παρὰ τῷ κυβερνήτῃ τοῦ τουρκικοῦ θωρηκτοῦ καὶ νὰ μεσολαβήσῃ, ἐπὶ σκοπῷ ἁπλῶς φιλανθρωπικῷ, ὅπως ὁ ῥηθεὶς κυβερνήτης ἐπιτρέψῃ νὰ σωθῶσιν ἀπὸ τελείας καταστροφῆς καὶ ἀνωφελοῦς σφαγῆς οἱ ἐπιζήσαντες ἐκ τῶν ἐπιδραμόντων, οἱ καταφυγόντες εἰς τὴν παραλίαν καὶ ἀνίκανοι ἤδη νὰ ὑπερασπισθῶσιν.

(*Ὑπογ.*) **M. Fels**
Caviniani
E. Wiet
Sebright
Cesari
Jadowski

---

32. Ὁ ὑποπρόξενος Ὀνόφριος τῷ κ. Sebright.

Ἐν Λευκάδι τὴν 9 Μαρτίου 1878.

(*Ἀπόσπασμα*)

Ἡ δῆθεν (so-called) ἐξέγερσις τῆς Ἠπείρου ἐτελείωσεν.

Ὀνόφριος.

---

33. Ὁ κ. Δεληγιάννης τῷ κ. Γενναδίῳ.

(Κ. Β. σελ. 35).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 15 Μαρτίου 1878.

(Ἐσωκλείει αὐτῷ τὴν κατωτέρω γαλλικὴν μετάφρασιν τηλεγραφήματος, ληφθέντος παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος).

Des familles chrétiennes du village de Troustene, situé dans le territoire Turc, ne pouvaut souffrir les **méfaits** de toute sorte que les Lapides, militaires Turcs, **leur infligeaient** ······ prirent les armes et se réfugièrent hier dans l'après midi dans le territoire Héllénique, aprés **s'être opiniatrement combattues** contre les deux **stations** turques du Monastère, qu'ils **rencontrèrent** en leur chemin.

---

34. Ὁ κ. Οὐΐνδαμ τῷ Κόμητι Δέρβῃ.

(Κ. Β. σελ. 38)

Ἐν Ἀθήναις τὴν 9 Μαρτίου.

(*Ἀπόσπασμα*)

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ πληροφορήσω τὴν Ὑ. Ε. ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς κ. Δεληγιάννης με ἐζήτησε σήμερον καὶ με ἠρώτησεν ἀνεπισήμως ἂν τὸ πλοῖον τῆς Ἀνάσσης *Rapid* ἠδύνατο νὰ παραλάβῃ ἐξ Ἁγ. Σαράντα περὶ τοὺς πεντήκοντα ἀντάρτας, ἐξ ὧν τινες ἦσαν κατὰ τὸ λέγειν του, πληγωμένοι. Ἀπεποιήθην νὰ μεσολαβήσω ἀμέσως, λέγων ὅτι ἀφοῦ

τὰ γεγονότα ταῦτα ἔλαβον χώραν ἐν Τουρκίᾳ ἤθελον ὑποβάλει τὴν ὑπόθεσιν τῇ Υ. Ε.

(*Υπογ.*) **Οὖγος Οὖϊνδαμ.**

---

35. Ὁ αὐτὸς τῷ αὐτῷ.

(Κ. Β. σελ. 39).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 12 Μαρτίου 1878.

Ἔχω νὰ προσθέσω εἰς τὴν Υ. Ε. ὅτι ὅταν μ' ἠρώτησεν ὁ κ. Δεληγιάννης, ἂν ἠδυνάμην νὰ μεσολαβήσω ὅπως τὸ *Rapid* μεταβιβάσῃ εἰς Κέρκυραν φυγάδας τινὰς ἐπὶ τῆς Ἀλβανικῆς παραλίας, παρετήρησα αὐτῷ ὅτι οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἠπείρου ἔπασχον ἐκ τῶν συνεπειῶν στάσεως, ἣν ὑπεκίνησεν ἡ Ἑλλάς.

(*Υπογ.*) **Οὖγος Οὖϊνδαμ.**

---

36. Ὁ ὑποπρόξενος Stevens τῷ προξένῳ Sebright.

(Κ. Β. σελ. 48).

Ἐν Ζακύνθῳ τὴν 16 Μαρτίου 1878.

Ὁ φαινόμενος ἀρχηγὸς τῶν Ζακυνθίων ἐθελοντῶν εἶναι χωρικὸς κατάδικος διὰ φόνον καὶ ἀπολυθεὶς πέρυσιν ἐκ τῶν φυλακῶν. Οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἄνθρωποι τοῦ αὐτοῦ φυράματος. Εὐϋπόληπτός τις ἐνταῦθα πολίτης ἔλεγε σήμερον τὸ πρωῒ παρόντος ἐμοῦ ὅτι εὐτυχὴς ἤθελεν εἶναι ἡ Ζάκυνθος, ἂν οὐδέποτε ἐπέστρεφον οἱ ἄνθρωποι οὗτοι.

(*Υπογ.*) **Stevens.**

---

37. Ὁ πρόξενος Βάρκερ τῷ κ. Λαγυάρδῳ.

(Κ. Β. σελ. 49).

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τὴν 17 Μαρτίου 1878.

(*Ἀπόσπασμα*)

Κύριε,

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ πληροφορήσω τὴν Υ. Ε. ὅτι ἡ εἴδησις τῆς ἁλώσεως τοῦ μικροῦ φρουρίου Πλαταμῶνος ὑπὸ τοῦ Δουμπιώτη, ἀρχηγοῦ τῶν ἐν Ὀλύμπῳ ἀνταρτῶν ἐπεβεβαιώθη. Πρέπει ὅμως νὰ προσθέσω ὅτι τὸ φρούριον τοῦτο εἶχε μόνον τρία κανόνια καὶ φρουρὰν δέκα στρατιωτῶν. Ἅμα ἀπέβησαν οἱ ὑπὸ τὸν Δουμπιώτην Ἕλληνες εἰς Λιτοχώριον, δύο συμμορίαι λῃστῶν συνιστάμεναι ὁμοῦ ἐκ τριάκοντα ἀνδρῶν ὑπὸ λῄσταρχόν τινα ὀνόματι Εὐαγγέλην ὡς καὶ ἄλλοι τινὲς ἀντάρται ἡνώθησαν μετ' αὐτῶν καὶ ἐβάδισαν εἰς Καλόνδρον, ἕδραν τοῦ ἀρχιερέως Κίτρους, ἀναγκάσαντες τοὺς πέριξ χωρικοὺς νὰ μεταφέρωσιν ἐκεῖ τὰς οἰκογενείας των, τὸν δὲ ἀρχιερέα νὰ εὐλογήσῃ τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως.

(*Υπογ.*) **Ἐ. Βάρκερ.**

---

38. Ὁ κ. Οὖϊνδαμ τῷ Κόμητι Δέρβῃ

(Κ. Β. σελ. 54).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 19 Μαρτίου 1878.

(*Ἀπόσπασμα*)

Ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιστολήν μου τῆς 14 ἱσταμένου, ἐν ᾗ ἔγραφον ὑμῖν ὅτι εἰδοποίησα τὸν Ἕλληνα Ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν περὶ τῆς δοθείσης διαταγῆς εἰς μοῖραν Τουρκικοῦ στόλου νὰ πλεύσῃ εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα, ἔχω τὴν τιμὴν νὰ πληροφορήσω τὴν Υ. Ε. ὅτι ὁ κ. Δεληγιάννης μοι εἶπεν ὅτι ἔπεμψεν ὁδηγίας τῷ κ. Γενναδίῳ, ἵνα ζητήσῃ τὴν ὑμετέραν μεσολάβησιν παρὰ τῇ Πύλῃ, ὅπως αὕτη ἀποτραπῇ ἀπὸ τῆς χρήσεως τοιούτου μέτρου. Εἰς ταῦτα ἀπήντησα ὅτι κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἠδύνατο ἡ ἰδία νὰ προλάβῃ τὸ τοιοῦτο μέτρον τῆς Πύλης, ἐμποδίζουσα τὴν ἐξακολουθοῦσαν στρατολογίαν ἐθελοντῶν, οἵτινες μεταβαίνουσιν εἰς Τουρκίαν ὅπως ὑποθάλψωσιν ἐξεγέρσεις. Ὁ κ. Δεληγιάννης μοι ἀπήντησεν ὅτι τοῦτο ἦτο δύσκολον ζήτημα ἕνεκα τῆς θέσεως τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Ἑλλάδι, ὁ δὲ κ. Κουμουνδοῦρος, ὃν εἶδον χθὲς μοι εἶπε περίπου τὰ αὐτά .... Προσπαθῶν ν' ἀποτρέψω τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἀπὸ τῆς ὑποκινήσεως ταραχῶν ἐν Τουρκίᾳ εἶπον αὐτοῖς ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα δύναται νὰ *θεωρηθῇ ὡς ὑφιστάμενον*, ἡ δὲ ἑλληνικὴ φυλὴ *ἐβεβαιώθη ἤδη ὅτι τὰ συμφέροντα αὐτῆς θέλουσι ληφθῇ ὑπ' ὄψιν*, ὥστε δὲν βλέπω τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπισύρεται ἐπ' αὐτῶν ἡ προσοχὴ διὰ ταραχῶν. Ἔπειτα οἱ ἀντάρται, ἀδυνατοῦντες ν' ἀπαλλάξωσι τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς κυριαρχίας, οὐδὲν ἄλλο κατορθοῦσιν ἢ νὰ διακυβεύωσι τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῶν ἐν Τουρκίᾳ ὡς καὶ τὴν θέσιν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου.

(*Υπογ.*) **Οὖγος Οὖϊνδαμ.**

---

39. Ὁ Μαρκήσιος Σαλισβουρῆς τῷ κ. Λαγυάρδῳ.

(Κ. Β. σελ. 67).

Ἐν Λονδίνῳ 3 Ἀπριλίου 1878.

Τηλεγράφημα.

Ἔλαβον τὸ ὑμέτερον τηλεγράφημα τῆς 1 ἱσταμένου, καθ' ὃ ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς

Τουρκίας παρεπονέθη ὑμῖν διὰ τὴν συνενοχὴν (connivance) τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τῆς Ἠπειροθεσσαλίας, ζητῶν τὴν ἐπέμβασιν τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἀνάσσης ὅπως τεθῇ τέρμα εἰς τὴν τοιαύτην διαγωγήν, ἧς ἡ ἐξακολούθησις ἤθελεν ἀναγκάσει τὴν Πύλην νὰ προβῇ εἰς ἀποφασιστικὰ μέτρα διὰ τοῦ στόλου αὐτῆς. Εἰς ἀπάντησιν πληροφορῶ τὴν Υ. Ε. ὅτι παρέστησα ἐντόνως τῷ ἐνταῦθα ἐπιτετραμμένῳ τῆς Ἑλλάδος πόσον ἀντιπολιτικὴ εἶναι ἡ παρεχομένη βοήθεια εἰς ἐπιχειρήματα, ἅτινα δύνανται εὐλόγως νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐχθροπραξίαι κατὰ τῆς Τουρκίας, παρατηρήσας αὐτῷ ὅτι πόλεμος μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ἑλλάδος ἤθελε διευκολύνει τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Σλάβων. Συνιστῶ δὲ καὶ εἰς ὑμᾶς ὡς σπουδαιότατον νὰ ἐπιμείνετε παρὰ τῇ Πύλῃ, ὅπως ἐμποδίσῃ τὰς ἀταξίας, αἵτινες προτείνονται πρὸς δικαιολογίαν τῶν ἐπαναστατικῶν κινημάτων ὑπὸ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως. Συνιστῶ προσέτι ἡμῖν ν' ἀποτρέψητε παντὶ σθένει τὴν Πύλην ἀπὸ τῆς ἀποστολῆς τοῦ στόλου της εἰς Ἑλλάδα, ἂν δὲ τυχὸν προβῇ εἰς τοιοῦτο μέτρον, νά μοι ἀναγγείλετε τοῦτο ἀμέσως διὰ τοῦ τηλεγράφου.

(*Ὑπογ.*) **Σαλισβουρῆς.**

---

40. Ὁ Σαφὲτ Πασᾶς τῷ Μουσούρῳ Πασᾶ.

(Κ. Β. σελ. 68).

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 2 Ἀπριλίου 1878.

(*Ἀπόσπασμα*)

Ἡ Υ. Πύλη ἠδύνατο προχείρως νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰς ταραχὰς καὶ τὰς ἐπιθέσεις καταλαμβάνουσα τὰ ἑλληνικὰ μεθόρια καὶ πέμπουσα τὸν στόλον αὐτῆς εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος, δυσχεραίνει (il lui répugne) ὅμως νὰ καταφύγῃ εἰς τοιαῦτα ἔσχατα μέτρα. Ἀλλ' ἵνα ἀποφύγωμεν ταῦτα πρέπει καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις νὰ στειρεύσῃ τὴν πηγὴν τῶν ἐπικινδύνων ὅσῳ καὶ ἐπιμέμπτων τούτων ἐπιδρομῶν. Δικαιούμεθα νὰ ζητήσωμεν τοῦτο παρ' αὐτῆς τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον ὁ ἐνταῦθα πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος μοι εἶπεν ὅτι, ἂν κατωρθοῦτο συνεννόησις μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν τὸ ζήτημα τοῦτο ἠδύνατο νὰ λυθῇ. Δύσκολον εἶναι μετὰ τοῦτο νὰ ὀχυρωθῇ τὸ ἑλληνικὸν Ὑπουργεῖον ὄπισθεν τῆς δῆθεν ἀδυναμίας του (impuissance).

(*Ὑπογ.*) **Σαφέτ.**

---

41. Ὁ Μαρκήσιος Σαλισβουρῆς τῷ κ. Οὐΐνδαμ.

(Κ. Β. σελ. 69).

Ἐν Λονδίνῳ 4 Ἀπριλίου 1878.

Κύριε,

Ἐν χθεσινῇ μου συνδιαλέξει μετὰ τοῦ κ. Γενναδίου ἐπέμεινα ἐντόνως παρ' αὐτῷ, ὅπως ἀποτρέψῃ τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν ἀπὸ πράξεων, τὰς ὁποίας δικαιοῦται ἡ Τουρκία νὰ θεωρῇ ὡς ἐχθροπραξίας, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον πόλεμος μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ἑλλάδος, εἰς ὃν δύναται ἡ Πύλη νὰ παρασυρθῇ ὑπείκουσα εἰς κακὰς συμβουλάς, ἤθελε παρεμβάλει σήμερον σπουδαίας δυσχερείας εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἀνάσσης καὶ τὰς προσπαθείας αὐτῆς ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

(*Ὑπογ.*) **Σαλισβουρῆς.**

---

42. Ὁ κ. Λαγυάρδος τῷ Κόμητι Δέρβῃ.

(Κ. Β. σελ. 69).

Ἐν Κωνσταντινουπόλει 26 Μαρτίου 1878.

Μυλόρδε,

Ἔλαβον τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα τηλεγράφημα παρὰ τοῦ προξένου Βάρκερ, καθ' ὃ εἶχεν ἀποσταλῇ ἄτακτος τουρκικὸς στρατὸς κατὰ Μονῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Ὀλύμπου, ὅπου εἶχον καταφύγει γυναικόπαιδα. Ἔσπευσα ἀμέσως νὰ γνωστοποιήσω τοῦτο εἰς τὸν Πρωθυπουργόν, ὅστις πάραυτα ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν Βαλῆν τῆς Θεσσαλονίκης, ἀποκριθέντα ὅτι ἡ εἴδησις δὲν ἔχεται ἀληθείας. Οὐχ ἧττον ὅμως ἡ Α. Υ. μ' ἐπληροφόρησεν ὅτι ἐστάλησαν διαταγαὶ εἰς τὰς τοπικὰς ἀρχὰς πρὸς πρόληψιν πάσης ἀταξίας. Μετέδωκα πρὸς τούτοις τὴν ἔννοιαν τοῦ τηλεγραφήματος τῷ ναυάρχῳ Χόρνβυ, ὅστις ἀμέσως διέταξε τὸ πλοῖον τῆς Ἀνάσσης «Ruby» νὰ πλεύσῃ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Θεσσαλίας καὶ νὰ παράσχῃ πᾶσαν βοήθειαν εἰς τοὺς χριστιανοὺς φυγάδας.

(*Ὑπογ.*) **Λαγυάρδος.**

---

43. Ὁ αὐτὸς τῷ αὐτῷ.

(Κ. Β. σελ. 70).

Αὐθημερόν.

(*Ἀπόσπασμα*)

Ἐπέμεινα παρὰ τῷ Πρωθυπουργῷ τῆς Πύλης νὰ λάβῃ ἄμεσα μέτρα πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν Ἀλβανῶν ἐκ τῶν ὁμόρων τῇ Ἑλλάδι ἐπαρχιῶν, ἀντικαθιστῶν αὐτοὺς διὰ τακτικοῦ στρατοῦ, ἀφοῦ ὑπῆρχε σήμε-

ρον τοιοῦτος διαθέσιμος. Ὅ,τε Ἀχμὲτ Βεφὺκ καὶ ὁ Σαφὲτ Πασᾶς ἔσπευσαν νὰ παραδεχθῶσιν ὅτι ἐπιθυμητὴ εἶναι ἡ ταχεῖα ἀπομάκρυνσις τῶν ἀτάκτων, βεβαιώσαντές με ὅτι ἐδόθησαν ἤδη αἱ ἀναγκαῖαι διαταγαί. Ἐκ τῶν ἐκθέσεων τὰς ὁποίας ἀνέφερα (τὰς τῶν Ἄγγλων προξένων) ἐξάγεται ὅτι αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ τῆς Τουρκίας καταβάλλουσι μεγίστας προσπαθείας πρὸς περιστολὴν τῶν Ἀλβανῶν· ἡ δὲ δικαιοσύνη με ἀναγκάζει νὰ προσθέσω ὅτι αἱ ὑπὸ τῶν ἀλιτηρίων διαπραττόμεναι βιαιοπραγίαι, τὰς ὁποίας μεγάλως ἐξογκωθείσας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πρακτόρων καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου μεταδίδει ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις εἰς τὴν Εὐρώπην, ἔχουσι μόνην ἀφορμὴν τὴν ἐνθάῤῥυνσιν, ἣν ἡ Κυβέρνησις αὕτη παρέχει εἰς τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν δηούντων μέγα μέρος τῆς τουρκικῆς χώρας ἐπιδρομέων.

(Ὑπογ.) **Λαγυάρδος.**

---

44. Ὁ αὐτὸς τῷ αὐτῷ.

(Κ. Β. σελ. 70).

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 5 Ἀπριλίου 1878.

Τηλεγράφημα,

Διελέχθην διὰ μακρῶν μετὰ τοῦ Πρωθυπουργοῦ τῆς Πύλης περὶ Ἑλλάδος. Οὗτος εἶναι πρόθυμος νὰ πράξῃ πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἀνάσσης, ὑποσχόμενος νὰ μὴ στείλῃ τὸν στόλον εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα, ἂν αὕτη ἐξακολουθήσῃ ἐπιμένουσα παρὰ τῇ Ἑλλην. Κυβερνήσει ὅπως παύσῃ τὰς ἀποστολὰς ἀνδρῶν καὶ πολεμοφοδίων.

---

45. Ὁ κ. Δεληγιάννης τῷ κ. Γενναδίῳ.

(Κ. Β. σ. 72)

Ἐν Ἀθήναις τὴν 6 Ἀπριλίου 1878

(Ἀποσπάσματα)

J'ai répété à M. le Ministre de la Turquie que depuis deux mois J'ai **ordonné les autorités** (1) compétentes d'empêcher et punir tout **attroupement** (2) de volontaires et que nous répéterons ces ordes; mais J'ai ajouté que si, par hasard, malgré ces ordres, des volontaires ou des munitions sont expédiés aux provinces insurgées, c'est l'œuvre des particuliers ou des **corporations** (3), qui y parviennent à l'insu et malgré la surveillance du Gouvernement, et que cette transgression n'est pas difficile, vu **l'état de l'étendue de notre ligne frontière** (4), et l'étendue de nos cótes; mais que, toutefois, si le Gouvernement Ottoman **voudrait** spécifier des cas de negligence **d'autorité,** nous serions prêts à les punir sévèrement. Quand au **second objet**, j'ai répété au Ministre de Turquie, que le Gouvernement a toujours puni avec sévérité les déserteurs, **rayés** les officiers des cadres de l'armée et traduit les soldats devant **les cours militaires** (5).... Je me suis pourtant réservé de m'entendre avec mes collègues et voir Sa Majesté, et communiquer à M. le Ministre de Turquie le résultat de **mes** délibérations. Aprés mûre réflexion, le seul moyen trouvé a été autoriser nos Consuls, au cas que la Porte veuille employer **les mesures échoués** (6) à la Canée, à y donner tout leur concours; en cas contraire le Gouvernement Royal sera toujours prêt à discuter avec le Ministre de Turquie toute autre mesure que la Porte indiquerait comme nécéssitant le concours de Gouvernement Hellénique, et qu'il ne manquerait **à aider** à son application, si cette mesure lui **paraîtrait** possible et efficare. J'ai ajouté que si la Porte **réclamerait** du gouvernement Hellénique, non seulement son action officielle, mais **aussi** son influence morale sur des individus ou des **corporations, la** mesure et l'efficacité de cette influence serait a rechercher dans l'état des esprits en Grèce, et que **la force vitale** (7), du Gouvernement hellénique serait beaucoup plus grande, si le calme de l'opinion revenait par le cessation des actes de cruauté **commises** dans les provinces insurgées, et que le Gouvernement Ottoman pourrait seul aider au rétablissement du calme des esprits en Grèce, en faisant tout son possible pour mettre terme aux actes de cruauté en ces provinces (8).

---

(1) **Ordonner** μετ' αἰτιατικῆς σημαίνει *χειροτονῶ*, διάκονον, ἱερέα, ἐπίσκοπον ἢ ἄλλον ἐκκλησιαστικόν.

(2) **Attroupement**, σημαίνει στασιαστικὸν ὅμιλον ἐν ταῖς ὁδοῖς.

(3) **Corporation** σημαίνει συντεχνίαν, κουρέων, μεσιτῶν ἢ ἄλλων τοιούτων.

(4) **Etat de l'étendue** = « κατάστασις ἐκτάσεως, » ἀλλ' ἡ ἔκτασις αὕτη τῶν ὁρίων οὔτε κατάστασις εἶναι, οὔτε ὑπόκειται εἰς μεταβολὰς συστολῆς καὶ ἐκτάσεως.

(5) Γράφε **cours martiales** ἢ **Tribumaux militaires.**

(6) Γράφε « **qui ont échoué,** » μόνη ἡ μετοχὴ εἶναι ἐν χρήσει μόνον κυριολεκτικῶς περὶ προσαράξαντος πλοίου.

(7) **Force vitale** σημαίνει *ζωϊκὴ δύναμις*, περὶ ἧς γίνεται ἀπό τινος πολὺς λόγος παρὰ τοῖς φυσιολόγοις.

(8) Ἡ τελευταία αὕτη περίοδος εἶναι ἐκβαρβαρωθεῖσα παράφρασις περικοπῆς τινος τῆς γνωστῆς ἐγκυκλίου τοῦ κ. Τρικούπη.

46. Ὁ κ. Οὐΐνδαμ τῷ Μαρκησίῳ Σαλισβουρῇ.

(Κ. Β. σελ. 73)·

Ἐν Ἀθήναις τὴν 8 Ἀπριλίου 1878.

Ὁ Ἕλλην πρωθυπουργὸς μ' ἐπληροφόρησε σήμερον τὸ ἀπόγευμα ὅτι, ἂν ἡ Πύλη διακόψῃ τὰς πρὸς τοὺς ἀντάρτας ἐχθροπραξίας, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θέλει ἐμποδίσει νὰ μεταβαίνωσιν ἐθελονταὶ εἰς τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας καὶ τὴν Κρήτην πρὸς ὑποκίνησιν ἐπαναστάσεων, περιμένουσα τὴν ἀπόφασιν τοῦ Συνεδρίου.

(Ὑπογ.) **Οὖγος Οὐΐνδαμ.**

---

47. Ὁ πρόξενος Βάρκερ τῷ κ. Λαγυάρδῳ.

(Κ. Β. σελ. 74).

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τὴν 23 Μαρτίου

(Ἀπόσπασμα)

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ πληροφορήσω τὴν Υ. Ε. ὅτι πολεμικὸν πλοῖον (τουρκικὸν) ἐκόμισεν ἐνταῦθα περὶ τὰ τριακόσια ὅπλα καὶ κιβώτιά τινα φυσεκίων εὑρεθέντα ἐν Διτοχωρίῳ, ἀφοῦ ἐγκατέλιπον τὴν πόλιν οἱ ἀντάρται καὶ μέγα μέρος αὐτῶν κατεστράφη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν. Ἐπληροφορήθην δὲ παρὰ τοῦ Βαλῆ ὅτι τὰ περὶ τὸν Ὄλυμπον χωρία ὑπετάγησαν τῷ Ἀσὰφ Πασᾶ καὶ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν αὐτοῦ κατὰ τῶν ἐθελοντῶν, ἀπειλούντων νὰ καύσωσι τὰ χωρία των, ἂν δὲν συνεμάχουν μετ' αὐτῶν.

(Ὑπογ.) **Βάρκερ.**

---

48. Ὁ αὐτὸς τῷ αὐτῷ.

(Κ. Β. σελ. 76).

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τὴν 23 Μαρτίου 1878.

Δύο χιλιάδες ὀκτακόσια τεσσαράκοντα ὅπλα καὶ χίλια πεντακόσια κιβώτια φυσεκίων ὡς καὶ μεγάλη ποσότης μολύβδου ἀποβιβασθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατελήφθησαν ὑπὸ τουρκικοῦ πλοίου καὶ μετεκομίσθησαν ἐνταῦθα.

(Ὑπογ.) **Βάρκερ.**

---

49. Ὁ Μαρκήσιος Σαλισβουρῆς τῷ κ. Οὐΐνδαμ.

(Κ. Β. σελ. 77).

Ἐν Λονδίνῳ τὴν 9 Ἀπριλίου 1878.

Κύριε,

Ἐντέλλομαι ὑμῖν νὰ πληροφορήσετε ὅσον τὸ ταχύτερον τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν ὅτι ἡ τῆς Ἀνάσσης εἶναι διατεθειμένη νὰ μεταχειρισθῇ πᾶσαν αὐτῆς τὴν ἐπιῤῥοήν, ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν ἀποῤῥόφησιν ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ὑπὸ σλαβικοῦ κράτους. Πρέπει ὅμως νὰ παρατηρήσετε τοῖς κ. Ὑπουργοῖς ὅτι ἡ ἐξακολούθησις ἐπαναστατικῶν κινημάτων ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ἐπαρχίαις εἶναι τὸ ἀσφαλέστατον μέσον ὅπως προκληθῇ τοιαύτη συμφορά, παρέχουσα ἀφορμὴν πρὸς ἐπέκτασιν τῆς ῥωσσικῆς κατοχῆς. Θέλετε παρατηρήσει προσέτι τῇ Ἑλληνικῇ Κυβερνήσει ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ῥωσσίας οὐδεμία διαῤῥύθμισις τῆς Ἀνατολῆς εἶναι δυνατή, ἂν δὲν ληφθῇ πρόνοια περὶ κρείττονος διοικήσεως τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Τουρκίας, ἡ δὲ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης *ἔχει συμφέρον* νὰ προστατεύσῃ τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικότητα κατὰ τῆς σλαβικῆς ἀποῤῥοφήσεως. Κατὰ τὴν γνώμην λοιπὸν αὐτῆς οἱ Ἕλληνες ἤθελον κάλλιον ὑπηρετήσει τὰ συμφέροντα αὐτῶν περιμένοντες ἐν ἡσυχίᾳ τὴν ἀπόφασιν τῆς Εὐρώπης.

(Ὑπογ.) **Σαλισβουρῆς.**

---

50. Ὁ κ. Θ. Δεληγιάννης τῷ κ. Γενναδίῳ

(Κ. Β. σ. 78)

Ἐν Ἀθήναις τὴν 15 Μαρτίου 1878

(Ἀπόσπασμα)

Toute la plaine confinée entre le mont Olympe et la ville de Verria est en pleine insurrection. Les villages environnants **s'élèvent** (1) les uns après les autres. Celui de Tsorive et les bourgades **environnants** Colindro ont déjà pris les armes.

(Ὑπογ.) **Θ. Δεληγιάννης**

---

51. Ὁ αὐτὸς τῷ αὐτῷ

(Κ. Β. σ. 97)

Ἐν Ἀθήναις τὴν 5 Ἀπριλίου 1378

(Ἀπόσπασμα)

La retraite des troupes royales avait laissé le champ libre aux hordes indisciplinées qui composent la plus grande part de l'armée Ottomane et abandonné à leur merci les habitants pacifiques et innocents des contrées insurgées. Les Guègues, les Tcherkesses et les Arnautes, les bandes d'Amous-Agâ, la soldatesque d'Osman Bey et les acolytes de Rapo Bouzo se sont rués sur les plaines florissantes de Thessalie,

(1) Ὁ κ. Ὑπουργὸς ἤθελε πιθανῶς νὰ εἴπῃ ὅτι τὰ χωρία ἐξεγείρονται, ἀλλὰ s'élèvent σημαίνει *ὑψοῦνται* ἤτοι *κτίζονται.*

sur les villages de l'Epire et les bourgades de la Macédoine, portant avec eux le fer et le feu, semant partout la mort et la désolation. Les étapes sanglantes de leur marche **exterminatoire** (1) ne se comptent plus. Leur passage est partout marqué par le sang et l'incendie; les traces de leurs pas sont les ruines fumantes de Concouvava, de Voulgareni, de Makrynitsa et de Portaria en Thessalie, de Cycoursi, de Galaita, de Chadirago, de Craina, de Vunki en Epire, de Lithochoro, de Cayra et de Rapsani en Macédoine. Les trophées **sanglantes** de leurs exploits sont les meuniers enduits, de pétrole et brûlés vifs ou échaudés avec de l'huile bouillante à Simikli et à Mataranga, les familles égorgées à Cartzomagoula; les têtes coupées et portées **à bout de bayonettes** à Carditza, les primats de Boulgareni mis en pièces à coup de yatagan, les femmes servant de cibles à Paramythia avec leurs enfants dans les bras. Les monuments horribles de leur cruauté sont les cadavres mutilés et calcinés de Paramythia, les vierges deshonorées de Canalia; les femmes de l'Epire se brisant la tête contre les rochers ou se précipitant dans la rivière de Calissioti pour échaper au dernier outrage (**κτλ. ἐπ' ἄπειρον**).

(*Ὑπογ.*) **Θ. Δεληγιάννης.**

---

52. Ὁ κ. Λαγυάρδος τῷ Μαρκησίῳ Σαλισβουρῆ.

(Κ. Β. σελ. 103).

(Ἀπόσπασμα)

Ἀνέγνων ἐν τῷ *Χρόνῳ* τῆς 30 λήξαντος ἐν ἄρθρῳ ἐπιγραφομένῳ «Ὠμότητες ἐν Θεσσαλίᾳ» ὅτι "Ελλην ἱερεὺς εἶδεν ἰδίοις ὀφθαλμοῖς «Τούρκους ἀτά- »κτους διαπεράσαντας διὰ τῆς λόγχης τρία μικρὰ »παιδία ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μεταξὺ Κασάλια καὶ Χαρα- »μίδι····» Ἀνακριθεὶς ὁ ἱερεὺς οὗτος ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἐψεύσθη καὶ οὐδὲν εἶδε φονευόμενον παιδίον, ὡς ἐκ τούτου ἐφυλακίσθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως. Ἔχω πάντα λόγον νὰ πιστεύσω ὅτι ἱδρύθησαν ἐν Βώλῳ τῆς Θεσσαλίας ἐργοστάσια πρὸς κατασκευὴν «Ὠμοτήτων,» ἵνα ἐξεγερθῇ ὁ οἶκτος τῆς Εὐρώπης καὶ δικαιολογηθῶσιν οἱ ὑποκινήσαντες τὴν ἐκεῖ ἐπανάστασιν καὶ ὑπεύθυνοι διὰ τὰς συνεπείας αὐτῆς. Τὸ ἀνωτέρω γεγονὸς τοῦ ἱερέως δεικνύει ὑμῖν ὅτι εἰδήσεις ἐκπορευόμεναι ἐκ τοιαύτης πηγῆς πρέπει νὰ πιστεύωνται μετ' ἐπιφυλάξεως. Ταῦτα λέγων οὐδόλως ἐννοῶ ν' ἀρνηθῶ ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ καὶ ἄλλοι ἄτακτοι διέπραξαν πιθανῶς ἐγκλήματα καὶ εἶναι κατεπείγουσα ἡ ἀνάκλησις αὐτῶν.

(*Ὑπογ.*) **Λαγυάρδος.**

---

53. Ὁ κ. Λαγυάρδος τῷ Μαρκησίῳ Σαλισβουρῆ.

(Κ. Β. σελ. 102),

Ἐν Κων πόλει τὴν 5 Ἀπριλίου 1878.

(Ἀπόσπασμα)

Ἀσθενοῦντος τοῦ Πρωθυπουργοῦ τῆς Πύλης μόλις σήμερον ἠδυνήθην νὰ ἴδω αὐτὸν κλινήρη, καὶ νὰ τῷ ἀνακοινώσω ἣν ἔλαβον ἐντολὴν παρὰ τῇ Υ. Ἐξοχότητος ὅπως ἐπιμείνω παριστῶν τὴν κατεπείγουσαν ἀνάγκην, πρὸς αὐτὸ τὸ συμφέρον τῆς Πύλης, νὰ παύσωσιν ἀμέσως καὶ ἐντελῶς αἱ ἀποδιδόμεναι εἰς τοὺς Ἀλβανοὺς ἀτάκτους τῆς Ἠπειροθεσσαλίας βιαιοπραγίαι. Συγχρόνως ἐπληροφόρησα τὸν κ. Πρωθυπουργὸν ὅτι καὶ ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης παρέστησεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πόσον ἀντιπολιτικὸν ἦτο νὰ ὑποθάλπῃ ταραχὰς εἰς τὰς τουρκικὰς ἐπαρχίας καὶ τὴν ἀνάγκην νὰ λάβῃ μέτρα κατὰ τῶν ὑπερβαινόντων τὰ σύνορα ἐνόπλων στιφῶν. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἤλπιζον ὅτι ἡ Πύλη ἤθελε ἐγκαταλείψει τὸ σχέδιον, ὅπερ μοι ἀνεκοίνωσεν ὁ κ. Πρωθυπουργὸς κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμῶν συνέντευξιν, νὰ ἐκπέμψῃ τὸν στόλον πρὸς ἀποκλεισμὸν τῆς Σύρου ἢ τοῦ Πειραιῶς, ἀποφεύγουσα καὶ πᾶν ἄλλο μέτρον δυνάμενον ν' ἀπολήξῃ εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ἀχμὲτ Βεφὺκ Πασᾶς μοι ἀπεκρίθη ὅτι ἦτο ἕτοιμος νὰ πράξῃ τὸ πᾶν πρὸς εὐχαρίστησιν τῆς Ἀγγλίας, ὑποσχόμενος νὰ μὴ ἐκπέμψῃ τὸν στόλον, ἂν ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης ἐξηκολούθει ἐπιμένουσα παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν ἀποστολὴν ἀνδρῶν καὶ ὅπλων, (πεμπομένων ἐξ αὐτῶν τῶν Ἀθηνῶν τῇ ἐπιδοκιμασίᾳ καὶ συμπράξει τοῦ Ὑπουργείου) καὶ συγχρόνως ἀνακαλέσῃ τὰ ἤδη ὑπερβάντα τὰ σύνορα στίφη. Ἡ θέσις, προσέθηκεν ὁ κ. Πρωθυπουργός, εἶναι ὄντως ἀφόρητος, ἀφοῦ ἡ Ἑλλάς, καίτοι ἰσχυριζομένη ὅτι θέλει νὰ διάγῃ ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὴν Πύλην, ἀφ' ἑνὸς μὲν διαπράττει ὅσα δύνανται εὐλόγως νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐχθροπραξίαι, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἂν ἡ Τουρκία λάβῃ τ' ἀναγκαῖα μέτρα ὅπως ἀποκρούσῃ τὴν ἐπίθεσιν, καταμηνύει αὐτὴν εἰς τὴν Εὐρώπην ὡς ἀναιτίως ἐπιτεθεῖσαν. Ἡ διαγωγὴ αὕτη τῆς Ἑλ-

(1) Τοιαύτη λέξις δὲν ὑπάρχει γαλλιστί, ἴσως ἐνόει **exterminatrice.**

λάδος εἶχεν ἀποτέλεσμα μεγάλην φθορὰν ζωῆς καὶ περιουσίας τῶν ὑπηκόων τῆς Πύλης, ἥτις ὡς ἐκ τούτου, ἂν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ὑπήκουεν εἰς τὰς συμβουλὰς τῆς Ἀγγλίας, ἤθελεν ἀναγκασθῆ νὰ καταφύγῃ, ἐν ἐλλείψει ἄλλου μέσου, εἰς τὴν ἀποστολὴν ναυτικῆς μοίρας ὅπως ἀποκλείσῃ τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος.

(Ὑπογ.) **Λαγυάρδος.**

---

84. Ὁ κ. Οὐΐνδαμ τῷ Μαρκησίῳ Σαλισβουρῆ.

(Κ. Β. σελ. 108).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 8 Ἀπριλίου 1878.

(Ἀπόσπασμα)

Ἔχω προσέτι τὴν τιμὴν ν' ἀναγγείλω τῇ Υ. Ε. ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς κ. Κουμουνδοῦρος μ' ἐπεσκέφθη χθὲς καὶ μ' ἐπληροφόρησεν ὅτι, ἂν ἡ Πύλη διέταττε τὴν διακοπὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἤθελεν ἐμποδίσει τὴν ἀναχώρησιν ἐνόπλων στιφῶν πρὸς ὑποκίνησιν ἐπαναστατικῶν κινημάτων ἐν ταῖς ὁμόροις ἐπαρχίαις καὶ τῇ Κρήτῃ. Ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἐφαίνετο προθυμότατος (most anxious) ν' ἀκολουθήσῃ τὰς συμβουλὰς τῆς Ἀγγλίας περιμένων τὴν ἀπόφασιν τῆς Εὐρώπης.

(Ὑπογ.) **Οὗγος Οὐΐνδαμ.**

---

85. Ὁ Μαρκήσιος Σαλισβουρῆς τῷ κ. Οὐΐνδαμ.

(Κ. Β. σελ. 95),

Ἐν Λονδίνῳ τὴν 13 Ἀπριλίου 1878.

Κύριε,

Ὁ παρὰ τῇ Πύλῃ πρέσβυς τῆς Ἀνάσσης μ' ἐπληροφόρησεν ὅτι αὕτη δὲν στέργει νὰ θεωρήσῃ τοὺς ἐν Θεσσαλίᾳ ἀντάρτας ἄλλως ἢ ὡς λῃστάς, ὥστε ἄμεσος ἀνακωχὴ μεταξὺ τούτων καὶ τῆς Πύλης καθίσταται ἀδύνατος. Ἐπεφόρτισα τὸν κ. Λαγυάρδον νὰ βεβαιωθῇ ἂν ἡ Τουρκία ἤθελε συγκατανεύσει, ὅπως ἄγγλος πρόξενος διοριζόμενος ὑπ' αὐτοῦ συναντηθῇ ἐν Θεσσαλίᾳ μετὰ προξένου διοριζομένου ὑφ' ὑμῶν, ἵνα ζητήσωσιν ὁμοῦ δίκαιόν τινα συμβιβασμὸν μεταξὺ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν ἑλλήνων ὁπλαρχηγῶν, οὗ ἡ παραδοχὴ ἤθελεν ἔπειτα συστηθῇ ἐντόνως εἴς τε τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἀνάσσης. Προσκαλῶ ὑμᾶς νὰ βεβαιωθῆτε ἂν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἤθελε συγκατανεύσει εἰς τοιαύτην διευθέτησιν.

(Ὑπογ.) **Σαλισβουρῆς.**

---

86. Ὁ κ. Οὐΐνδαμ τῷ Μαρκησίῳ Σαλισβουρῆ.

(Κ. Β. σελ. 117).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 15 Ἀπριλίου 1878.

(Ἀπόσπασμα)

Εὐθὺς ἅμα ἔλαβον τὸ προχθεσινὸν τηλεγράφημα τῆς Υ. Ε., ἀνεκοίνωσα τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ τῷ κ. Δεληγιάννῃ. Οὗτος μ' ἐπληροφόρησεν ὅτι δέχεται *κατ' ἀρχὴν* τὴν πρότασιν τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἀνάσσης καὶ ἤθελεν, ἂν τύχῃ ἀνάγκη, ὑποστηρίξει διὰ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ἐπιρροῆς τὸν συμβιβασμόν, τὸν δυνάμενον νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τοῦ προξένου τῆς Ἀγγλίας. Χθὲς δέ μοι ἐμήνυσεν ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις εἶναι προθυμοτάτη (most anxious) νὰ δεχθῇ τὴν πρότασιν τῆς Ἀγγλίας, ἤθελεν ὅμως εὐχαριστηθῆ λαμβάνων ἐγγύησίν τινα ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἤθελον εἶναι ἀσφαλεῖς καὶ ἀνενόχλητοι, καὶ ἤλπιζεν ὅτι ὁ συμβιβασμὸς τῆς Θεσσαλίας ἠδύνατο νὰ ἐπεκταθῇ εἰς τὴν Κρήτην καὶ τὰ ἄλλα ἐπαναστατήσαντα διαμερίσματα. Ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην εἰς τὸν διαβιβάσαντά μοι τὸ μήνυμα ὅτι ἤθελον τηλεγραφήσει περὶ τούτων τῇ Υ. Ε. Περὶ τὸ τέλος τῆς ἡμέρας εἶδον τὸν κ. Καλλιγᾶν, τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐπαναστατικῶν κομητάτων, ὅστις μ' ἔδειξεν ἐπιστολήν του πρὸς τὸν κ. Μέρλιν, περὶ τῶν ὅρων οὓς ἐνόμιζεν ὅτι ἠδύνατο νὰ δεχθῇ. Παρετήρησα τότε αὐτῷ ὅτι, ὡς ἤλπιζον, οἱ ὅροι οὗτοι δὲν ἦσαν ἐκ τῶν *οὐκ ἄνευ*, διότι ἄλλως ἀπέβαινε περιττὴ πᾶσα πρὸς συμβιβασμὸν προσπάθεια. Ὁ κ. Καλλιγᾶς μοι ἀπήντησεν ὅτι τῷ ὄντι δὲν ἦσαν ἐκ τῶν οὐκ ἄνευ, καὶ ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ ὑποταχθῇ (de se soumettre) εἰς τὸν συμβιβασμὸν ὅστις ἤθελε προκύψει.

(Ὑπογ.) **Οὗγος Οὐΐνδαμ.**

---

87. Ὁ αὐτὸς τῷ αὐτῷ.

(Κ. Β. σελ. 120).

Ἐν Ἀθήναις 16 Ἀπριλίου 1878.

Μυλόρδε,

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ πληροφορήσω τὴν Υ. Ε. ὅτι ἐπληροφορήθην ἐξ ἀσφαλοῦς πηγῆς ὅτι μέγα μέρος τῶν ἐνόπλων στιφῶν, τῶν μεταβάντων εἰς Θεσσαλίαν πρὸς ὑποκίνησιν ἐπαναστάσεως ἐπιστρέφουσιν ἤδη

εἰς Ἑλλάδα εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν καὶ σχεδὸν γυμνοί.

(Ὑπογ.) **Οὖγος Οὐΐνδαμ.**

---

58. Ὁ Μαρκήσιος Σαλισβουρῆς τῷ κ. Οὐΐνδαμ.

(Κ. Β. σελ. 102).

Ἐν Λονδίνῳ τὴν 16 Ἀπριλίου 1878.

Κύριε,

Ἔλαβον τὸ ὑμέτερον τηλεγράφημα τὸ ἀγγέλλον μοι ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις φαίνεται ζωηρῶς ἐπιθυμοῦσα νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν παρὰ τὰ σύνορα ἐπανάστασιν, ἐπιθυμεῖ δὲ καὶ νὰ μάθῃ ποῖαι ἐγγυήσεις δύνανται νὰ δοθῶσι περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν χριστιανῶν, ἐλπίζουσα ὅτι ὁ συμβιβασμὸς τῆς Θεσσαλίας θέλει ἐπεκταθῇ εἰς τὴν Κρήτην καὶ τὰ ἄλλα ἐπαναστάντα διαμερίσματα. Εἰς ἀπάντησιν πρὸς ταῦτα ἐπιφορτίζω ὑμᾶς νὰ πληροφορήσετε τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὅτι ἡ τῆς Ἀνάσσης θέλει προσπαθήσει πάσῃ δυνάμει κατὰ τὴν ὁριστικὴν διευθέτησιν τῶν ζητημάτων τούτων, ὅπως δοθῶσιν ἐγγυήσεις ἀσφαλείας καὶ καλῆς διοικήσεως εἰς τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος χριστιανικοὺς πληθυσμούς.

(Ὑπογ.) **Σαλισβουρῆς.**

---

59. Ὁ κ. Λαγυάρδος τῷ Μαρκησίῳ Σαλισβουρῇ.

(Κ. Β. σελ. 117).

Ἐν Κων/πόλει τὴν 24 Ἀπριλίου 1878.

(Τηλεγράφημα)

Παρὰ τοῦ προξένου Βλοῦντ ἔλαβον τὸ κατωτέρω τηλεγράφημα τῆς 13 τρέχοντος.

Συνήντησα πρὸ ὀλίγου τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἐπαναστατῶν. Ἡ συνδιάλεξις μετ' αὐτῶν παρέχει καλὰς ἐλπίδας. Οὗτοι ζητοῦσι προθεσμίαν μιᾶς ἑβδομάδος ὅπως συνεννοηθῶσι μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχηγῶν. Ἀπόστολοι τῶν ἄλλων στιφῶν θέλουσι συνέλθει εἰς Καρδίτζαν, ἐλπίζοντες ὅτι αἱ ἐχθροπραξίαι θέλουσιν ἀνασταλῇ ἕως τότε. Θέλομεν ζητήσει τοῦτο παρὰ τοῦ Ῥετζὶπ Πασᾶ, ὡς συντελεστικὸν πρὸς εὐόδωσιν τῆς ἀποστολῆς ἡμῶν. Οἱ ἐπαναστάται φαίνονται πρόθυμοι νὰ ἀποσυρθῶσιν εἰς Ἑλλάδα, παρεχομένης αὐτοῖς γενικῆς καὶ ἄνευ ὅρων ἀμνηστείας ὑπὸ κατάλληλον ἐπιτήρησιν, ἐλπίζουσιν ὅμως καὶ περιμένουσιν ὅτι, ἂν ἀκολουθήσωσι τὴν συμβουλὴν τῆς Ἀγγλίας δὲν θέλουσι ζημιωθῇ τὰ δίκαια αὐτῶν, (their cause) ἀλλὰ θέλουσι ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῆς Συνόδου. Οὐδεμίαν ἐδώκαμεν ὑπόσχεσιν. Τηλεγραφήσατε εἰς Βῶλον τί δυνάμεθα νὰ ὑποσχεθῶμεν ».

Ποίας ὁδηγίας ἐπιθυμεῖ ἡ Υ. Ε. νὰ δώσω τῷ κ. Βλοῦντ;

(Ὑπογ.) **Λαγυάρδος.**

---

60. Ὁ Μαρκήσιος Σαλισβουρῆς τῷ κ. Λαγυάρδῳ.

(Κ. Β. σελ. 121).

Ἐν Λονδίνῳ τὴν 25 Ἀπριλίου 1878.

Κύριε,

Σχετικῶς πρὸς τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς κατὰ τὸ ὑμέτερον τηλεγράφημα τῆς 24 τρέχοντος δέχονται οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαναστατῶν ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς Ἑλλάδα, ἀποκρίνομαι ὑμῖν ὅτι ὁ κ. Βλοῦντ ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ βεβαιώσῃ αὐτοὺς ὅτι τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα δὲν θέλουσι ζημιωθῇ, ἂν ἀκολουθήσωσι τὰς συμβουλὰς τῆς Ἀγγλίας, ἡ δὲ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης θέλει προσπαθήσει νὰ δοθῇ τῇ Ἑλλάδι πλήρης καὶ εὔνους ἀκρόασις ἐν τῷ Συνεδρίῳ.

(Ὑπογ.) **Σαλισβουρῆς.**

---

61. Ὁ κ. Οὐΐνδαμ τῷ Μαρκησίῳ Σαλισβουρῇ.

(Κ. Β. σελ. 199).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 24 Ἀπριλίου

(Ἀπόσπασμα τηλεγραφήματος)

Ἔδειξα τὸ τηλεγράφημα τῶν κ.κ. Μέρλιν καὶ Βλοῦντ τῷ κ. Κουμουνδούρῳ, ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ λάβῃ ῥητὴν διαβεβαίωσιν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἀνάσσης ὅτι, ἂν παύσῃ ἡ ἐπανάστασις αὕτη, θέλει ὑποβάλει εἰς τὸ Συνέδριον ἢ ἀλλαχοῦ τὸ ζήτημα τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, ὡς εἰ εὑρίσκοντο εἰσέτι ἐν καταστάσει ἐπαναστάσεως, τὰ δὲ συμφέροντα αὐτῶν δὲν θέλουσι ζημιωθῇ ἐκ τῆς ὑπακοῆς των εἰς τὰς συμβουλὰς τῆς Ἀγγλίας. Ἐκ τῶν λόγων τῶν κ.κ. Μέρλιν καὶ Βλοῦντ ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἐξάγει ὅτι οἱ ἐπαναστάται *ἐννοοῦσιν νὰ ὑποβάλῃ καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις αἴτησιν προσαρτήσεως τῇ Ἑλλάδι*. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀμνηστείαν ὁ κ. Κουμουνδοῦρος φρονεῖ ὅτι οἱ ἀντάρται δὲν ἔχουσι πολλὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς Τουρκικὰς ὑποσχέσεις, ἀλλ' ἂν ἡ ἀμνηστεία αὕτη τεθῇ ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν προξένων τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἑλλάδος μέχρι τῆς ὁριστικῆς λύσεως, οἱ ἐπαναστάται θέλουσιν εὐχαριστηθῇ. Ἂν αἱ ἀνωτέρω ὑποσχέσεις δοθῶσιν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θέλει καταβάλει πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως σταματήσῃ τὴν

ἐπανάστασιν, ἐν ἐναντίᾳ ὅμως περιπτώσει, ὁ κ. Κουμουνδοῦρος φοβεῖται ὅτι οἱ ἐπαναστάται δὲν θέλουσιν ἀκούσει τὰς προτροπὰς τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

(Ὑπογ.) **Οὗγος Οὐΐνδαμ.**

62. Ὁ Μαρκήσιος Σαλισβουρῆς τῷ κ. Οὐΐνδαμ.

(Κ. Β. σελ. 124).

Ἐν Λονδίνῳ τὴν 26 Ἀπριλίου 1878.

Κύριε,

Ἔλαβον τὸ ὑμέτερον τηλεγράφημα τῆς 24 τρέχοντος, δι' οὗ μοι μεταδίδετε τὰς εἰδήσεις ἃς ἐλάβετε περὶ τῆς συνεντεύξεως τῶν προξένων Βλοὺντ καὶ Μέρλιν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τὴν συνδιάλεξιν ὑμῶν μετὰ τοῦ Ἕλληνος Πρωθυπουργοῦ περὶ τῶν ὅρων, ἐφ' οἷς οἱ ῥηθέντες ἐπαναστάται φαίνονται διατεθειμένοι ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἀπαντῶν εἰς τὰ ἀνωτέρω πληροφορῶ ὑμᾶς ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης δὲν πιστεύει νὰ ζημιωθῶσι τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος παρὰ τῷ Συνεδρίῳ ἐκ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν ἐπαναστατῶν (insurgent bands). Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις θέλει πληροφορήσει ῥητῶς τὸ Συνέδριον ὅτι ἡ ἐλπιζομένη εἰρήνευσις ἐπετεύχθη διὰ τῆς μεσολαβήσεως αὐτῆς, ἧς ἄνευ ἡ πάλη ἤθελεν ἐξακολουθήσει. *Ἀλλὰ δὲν δύναται ν' ἀναλάβῃ ἐκ τῶν προτέρων ὑποχρέωσίν τινα περὶ τῆς ἀποφάσεως, ἣν δύνανται νὰ λάβωσιν αἱ δυνάμεις ἐν τῷ Συνεδρίῳ σχετικῶς πρὸς ζητήματα ἐδαφικῆς διαῤῥυθμίσεως.*

(Ὑπογ.) **Σαλισβουρῆς.**

63. Ὁ κ. Οὐΐνδαμ. τῷ Μαρκησίῳ Σαλισβουρῇ.

(Κ. Β. σελ. 135).

(Ἀπόσπασμα)

Μεταδίδων τὴν ἔννοιαν τοῦ τηλεγραφήματος τῆς Υ. Ε. τῷ κ. Δεληγιάννῃ ἐξέφρασα τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ ἑλλ. Κυβέρνησις ἤθελε μεταχειρισθῆ τὴν ἐπιῤῥοὴν αὐτῆς, ὅπως πείσῃ τοὺς ἐπαναστάτας νὰ ἡσυχάσωσι, προσέθεσα δὲ ὅτι ἀδύνατον ἦτο τῇ Κυβερνήσει τῆς Ἀνάσσης νὰ ὑποσχεθῇ τὴν προσάρτησιν ἐπαρχιῶν, αἵτινες δὲν ἀνῆκον αὐτῇ, παραστήσας ὅτι αἱ ἐδαφικαὶ μεταβολαὶ ἀπετέλουν ζήτημα εὐρωπαϊκόν, ὅπερ ἠδύνατο νὰ λύσῃ ἡ ὅλη Εὐρώπη καὶ οὐχὶ μόνη ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἐνίστατο ἡ Ἀγγλία κατὰ τῆς διαῤῥυθμίσεως ὑπὸ μόνης τῆς Ῥωσσίας τῶν ζητημάτων τῆς νοτιανατολικῆς Εὐρώπης, δὲν ἠδύνατο νὰ προβῇ εἰς ἀπόφασιν, ἥτις ἤθελε καταστήσει τὴν θέσιν αὐτῆς ἀνάλογον πρὸς ἐκείνην καθ' ἧς ἐνίστατο. Ἐπέρανα τὸν λόγον παρακαλέσας τὴν Α. Ε. νά μοι καταστήσῃ γνωστὴν τὴν γνώμην τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως περὶ τῶν διαβεβαιώσεωνν, τὰς ὁποίας ἐπεφορτίσθη ὁ κ. Βλοὺντ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ κ. Δεληγιάννης μοι εἶπεν ὅτι θέλει πράξει τοῦτο τὴν ἐπιοῦσαν.

(Ὑπογ.) **Οὗγος Οὐΐνδαμ.**

64. Ὁ αὐτὸς τῷ αὐτῷ.

(Κ. Β, σελ. 136).

Ἐν Ἀθήναις τὴν 28 Ἀπριλίου 1878.

(Ἀπόσπασμα)

Εἶδον χθὲς τὸν κ. Δεληγιάννην, ὃν ἠρώτησα ποίαν ἀπάντησιν ἔπρεπε νὰ δώσω εἰς τὴν Υ. Ε. σχετικῶς πρὸς τὴν ἀνακοίνωσίν μου τῆς προτεραίας καὶ τὸ ὑμέτερον τηλεγράφημα τῆς 26, οὗ μετέδωκα αὐτῷ τὴν οὐσίαν. Ὁ κ. Δεληγιάννης μοι παρετήρησεν ὅτι ἐν αὐτῷ δὲν ἐγίνετο λόγος περὶ τῆς ἀμνηστείας καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ προταθείσης ἡνωμένης ἐπιβλέψεως τῶν Ἄγγλων καὶ Ἑλλήνων προξένων. Εἰς ταῦτα ἀπεκρίθην ὅτι τοιαύτη ἐπίβλεψις, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἠδύνατο νὰ μὴ γείνῃ δεκτὴ παρὰ τῆς Πύλης, ὑπέμνησα ἔπειτα αὐτὸν τὰς ἤδη δοθείσας ὑποσχέσεις τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἀνάσσης νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἐπιῤῥοὴν αὐτῆς παρὰ τῇ Πύλῃ, ὅπως ἐμποδίσῃ πᾶσαν βιαιοπραγίαν κατὰ τῶν κατοίκων τῆς Θεσσαλίας, προσθέσας ὅτι τὸ καλλίτερον μέσον πρὸς πρόληψιν ἀταξιῶν ἤθελεν εἶναι ν' ἀποσυρθῶσι τὰ ἐπαναστατικὰ στίφη. Πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου ἀνέφερα τὸ παράδειγμα τῆς Ἠπείρου, ὅπου οὐδεὶς ἐγίνετο πλέον λόγος περὶ τουρκικῶν παρεκτροπῶν ἀφοῦ ἀπῆλθον οἱ ἐπαναστάται. Καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν τελευταίαν παράγραφον τοῦ τηλεγραφήματος τῆς Υ. Ε. ὑπενθύμισα τῷ κ. Δεληγιάννῃ τὰ ἤδη ῥηθέντα αὐτῷ περὶ τοῦ ἀδυνάτου νὰ δοθῇ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἀνάσσης οἷα δήποτε ὑπόσχεσις ἐδαφικῆς αὐξήσεως τῇ Ἑλλάδι. Ἐπὶ τέλους παρεκάλεσα αὐτὸν νά μοι εἴπῃ τί ἐπιθυμεῖ ν' ἀπαντήσω τῇ Υ. Ε. κατὰ δὲ πρότασίν μου ἔγραψεν ὁ ἴδιος τὴν ἀπάντησίν μου ταύτην πρὸς τὴν Υ. Ε. ἧς δίδω ὑμῖν ἀντίγραφον:

« M. Delyanni m'a dit aujourd'hui qu'il a communiqué à ses collègues le contenu du télégramme

de S. E. M. le Ministre des affaires etrangères d'Angleterre à Mr Layard en date du $^{13}/_{25}$ Avril. Il m'a donné aussi lecture d'un télégramme adressé à lui par M. Gennadios en date du $^{14}/_{26}$, par lequel ce dernier lui a communiqué ce que le Marquis de Salisbury à bien voulu lui dire. M. Delyanni **m'a ajouté** que le Conseil des Ministres l'a autorisé **me dire** que le Gouvernement exercera toute son influence morale, e[illegible]l a raison **à croire** qu'il reussira **d'obteni** qu'aucune **sortie** de volontaires n'ait pas lieu. [illegible]ant à la rentrée **au royaume** des volon[illegible] se trouvant en Thessalie, M. Delyanni s'est r[illegible] de s'entendre de nouveau avec ses collègues».

Διαρκούσης τῆς αὐτῆς ἡμέρας μ' ἐπεσκέφθη ὁ πρωθυπουργὸς κ. Κουμουνδοῦρος, ὅστις μ' εἶπεν ὅτι ἔμαθε τὴν συνέντευξίν μου μετὰ τοῦ κ. Δεληγιάννη καὶ ἤρχετο νά μοι ὁμιλήσῃ περὶ αὐτῆς. Τῷ κ. Κουμουνδούρῳ εἶπον ὅσα καὶ τῷ κ. Δεληγιάννῃ περὶ τῆς ἐπανόδου τῶν ἐνόπλων στιφῶν, τῆς ἀμνηστείας καὶ τῆς *ἐπιβλέψεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων καὶ Ἑλλήνων προξένων*, ὁ δὲ κ. *Πρωθυπουργὸς εὑρέθη σύμφωνος μετ' ἐμοῦ περὶ τούτου, εὗρε δὲ καὶ πολὺ φυσικὸν τὸ νὰ μὴ δύναται ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης ν' ἀναλάβῃ οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐδαφικῆς αὐξήσεως.*

Ἔδειξα τότε αὐτῷ τὸ χαρτίον, ὅπερ μοὶ εἶχε δώσει ὁ κ. Δεληγιάννης, ἵνα τηλεγραφήσω τὰ ἐν αὐτῷ τῇ Υ. Ε. καὶ ἐπέστησα τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰς λέξεις «influence morale (ἠθικὴ ἐπιῤῥοὴ) ἐρωτῶν αὐτὸν ἂν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξαλείψω τὴν λέξιν «morale»· καθότι ἂν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐνόει νὰ σπουδαιολογήσῃ, (was in earnest) ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ πλειότερόν τι τῆς ἠθικῆς αὐτῆς δυνάμεως. Ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἔσπευσεν ἀμέσως νά μοι δώσῃ τὴν ἄδειαν ταύτην, εἶτα δέ μοι ἐξέθεσε ὅσα ἐτηλεγράφησα χθὲς τῇ Υ. Ε.

(*Ὑπογ.*) **Οὖγος Οὐΐνδαμ**

ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΟΝ

ΑΡΘΡΟΝ

«ΦΑΡΟΥ ΤΟΥ ΒΟΣΠΟΡΟΥ» Ἀριθ. 150 τῆς 12 Αὐγούστου 1878.

Αἱ ἡμέτεραι ἐξ Ἀθηνῶν ἀνταποκρίσεις ἐπιχέουσι πολὺ φῶς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ζωηρᾶς ἀντιστάσεως τῶν Γάλλων πληρεξουσίων εἰς τὴν ὑποβληθεῖσαν κατὰ τὴν τρίτην συνεδρίασιν τῆς Συνόδου πρότασιν τοῦ Μαρκησίου Σαλισβουρῆ. Ὁ Ἄγγλος πληρεξούσιος ὑπεστήριξεν, ὡς γνωστόν, ὅτι οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Ἑλλάδος ἔπρεπε νὰ συμμετάσχωσι τῶν συζητήσεων, μόνον κατὰ τὰ ἀφορῶντα τὰς ὁμόρους χώρας, ἀλλὰ [illegible] τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς ἐπαρχίας, ὧν ἡ μέλλουσα ἀῤῥύθμισις ἐπρόκειτο νὰ συζητηθῇ, ἤτοι τῆς Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης. Οἱ κ. κ. Δεσπρὲζ καὶ Βαδιγγτὼν ἀντετάχθησαν εἰς τὴν πρότασιν ταύτην ὡς ἀντικειμένην εἰς τὰς διατάξεις τῆς ἐν Παρισίοις Συνόδου καὶ δυναμένης νὰ περιπλέξῃ τὰ πράγματα, ἐπεκτείνουσα τὰ δικαιώματα τῆς Ἑλλάδος εἰς χώρας ἐχούσας μικτὸν πληθυσμόν. Ἡ ἔνστασις αὕτη ἐπροξένησεν ἐνταῦθα πολλὴν αἴσθησιν· καθότι οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ ποῖον συμφέρον εἶχον οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας ν' ἀποκλείσωσι τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς συζητήσεως περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, προσφέροντες οὕτω μεγάλην ἐκδούλευσιν τῇ Ῥωσσίᾳ, εἰς ἣν ὁ Μαρκήσιος Σαλισβουρῆς προὐτίθετο ν' ἀντιτάξῃ τοὺς Ἕλληνας. Ἐν Ἀθήναις ὅμως φαίνεται ὅτι γνωρίζουσι πλειότερόν τι περὶ τούτου, ὡς προκύπτει ἐξ ἐπιστολῆς, ἣν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, γραφεῖσαν ὑπὸ προσώπου καλῶς εἰδότος τὰ τελούμενα ἐν Ὑψηλῇ σφαίρᾳ καὶ εἰς δύο ἀνταποκρίσεις τῆς «Θρᾴκης» τοῦ τελευταίου Σαββάτου. Ἐκ τούτων ἐξάγεται ὅτι ὁ περιορισμὸς οὗτος τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἑλλάδος ἐγένετο κατ' αἴτησιν αὐτῶν τῶν πληρεξουσίων τῆς Ἑλλάδος, κατὰ συνέπειαν ὁδηγιῶν, τὰς ὁποίας ἔλαβον ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν Ἀνακτόρων. Πράγματι ὁ κ. Δεληγιάννης καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Συνόδου ἀνταπεκρίνετο ἀπ' εὐ-

θείας μετὰ τοῦ βασιλέως, ἀντιπρόσωπος ὢν τῆς ἑλληνικῆς Αὐλῆς μᾶλλον ἢ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Τοῦτο ἐξηρέθισεν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, τὸν Λόρδον Βηκονσφιλδ καὶ τὸν Μαρκήσιον Σαλισβουρῆ, δικαιουμένους νὰ νομίζωσιν ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε νὰ θεωρήσῃ τὸ ζήτημα τῆς διευθετήσεως τῶν συνόρων ὡς δευτερεῦον, συναγωνιζομένη μετὰ τῶν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἵνα ἀντικόψῃ τὰς προόδους τῶν Σλάβων πρὸς νότον τοῦ Αἵμου, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ παραιτηθῇ τῶν ἰδίως ἀφορώντων τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον αἰτημάτων. Ἡ ἐν Βερολίνῳ συμπεριφορὰ τοῦ κ. Δεληγιάννη ἦτο εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὰς βλέψεις τῆς πλειονοψηφίας τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες πολλὴν ἀποδίδουσι σπουδαιότητα εἰς τὰ πράγματα τῆς Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης, ἡ δὲ ἐντελὴς ἀδιαφορία τῆς Ἀθήναις Κυβερνήσεως πρὸς πᾶν ὅ,τι δὲν ἀπέβλεπε τὴν ἐδαφικὴν αὔξησιν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου ἐξέπληξε δικαίως τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Πρέπει ἄρα ν' ἀποδοθῇ ἡ συμπεριφορὰ αὕτη εἰς ἰδιαίτερόν τινα συμβιβασμὸν (compromis) μεταξὺ τοῦ πρέσβεως κ. Σαβουρὼφ καὶ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου; Περὶ τούτου οὐδὲν θετικὸν γνωρίζομεν. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ καταγγελία τῆς διαγωγῆς τοῦ κ. Δεληγιάννη ἐγένετο ἐν Λονδίνῳ, ἡ δὲ θύρα τῶν ὑπουργῶν τῆς Ἀνάσσης ἔμεινε κλειστὴ πρὸς τὸν αὐλικὸν ἀπεσταλμένον (délegué courtisa[illegible]). Εἰς ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος περιορίζονται αἱ ε[illegible]τεις ἡμῶν, θέλομεν ὅμως παρακολουθήσει μετὰ [illegible]οσοχῆς τὸ ζήτημα τοῦτο, εἰς ὃ αἱ παροῦσαι [illegible]στάσεις παρέχουσιν ὄντως ἔκτακτον σπουδαιό[illegible]. Ἐπὶ τοῦ παρόντος περιοριζόμεθα νὰ παρατη[illegible]ν ὅ[illegible] ἡ Βουλὴ τῆς Ἑλλάδος ἔχει ν' ἀποφαν[illegible] περὶ τῶν κατηγοριῶν τούτων μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ κ. Δεληγιάννη. Ὀρθῶς δὲ παρατηρεῖ ὁ ἀνταποκριτὴς τῆς «Θρᾴκης» ὅτι «Οἱ μὲν ἄρχοντες καὶ αἱ κυβερνήσεις παρέρχονται, »ἐνῷ μένει ὁ τιμωρῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν λαός.»